

MAGYAR TÖRTÉNELEM ANEKDOTÁKBAN

ELBESZÉLI:

BEVILAQUA BORSODY BÉLA D^R.

DANTE KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST

Copyright 1943 by Dante Könyvkiadó, Budapest

Felelős kiadó; Dr. Laczkó Géza.

99.233. Hornyánszky Viktor R. T., nyomdai műintézet Budapest.
felelős vezető: Bocskai Ede István.

Ajánlás.

Néhai való Nevelőapám, Tekintetes Kossonczi nemes Nagy Lajos Uram, hajdúsági magyar Úr és vendég látó asztala Barátja, a néhai Nemes Tóth Béla Effendi, valamint késmárki diákéveim emlékének ajánlom a régi magyar históriás Adomakincsről szóló alábbi szerény elegy-belegyes írásomat.

Ajánlom továbbá fiatalságom és öregedésbe Baktatásom Barátjának, a nemes magyar Úrnak, a honloglaló hessenyőivadéknak, a körösetétleni földesúrnak, Tekintetes Inárcsi nemes Tarkas László Uram-Barátomnak. Ajánlom néhai Nagyanyámasszonyom, czehbéli kardkovácsmester Nagyapámuram, Nemes Szentessy Dániel hitestársa, Tekintetes Hejeőpapi nemes Pappy Julianna Asszonyom emlékének.

Engem, idegenből jött, egyenes, tiszta római kardos őszám, a Nagyságos Fejedelem Úr, II. Rákóczi Ferenc Úr hűséges kuruca, Niccolo Cavalliere di Bevilaqua kései utódát ők tettek magyarrá. Velük és általuk élt és élhetett nennem nordsodi kurtanemes anyai őseim magyar lelke, a magyarság lelkesége. Ez az írásom hitvallásom: idegenből nyugati latinusból keletivé, hófehér magyar Cipón és lelkes magyar boron magyarrá lelkedzett lelkemnek magyar színválása. Minden írásom között ez a könyv volt legbensőbb magyar örömöm.

Írtam Budaistenhegyi Váramban, Elefántcsonttoronyomban, horatiusi Tusculanumomban, Méhesemben, a Hegyen, melyről, pipám füstjén át a Valóság és a jelen fölött a magyar Rónára és a magyar múltra látok el.

Lásson el a kegyes Olvasó is a magyar Múltba a históriás magyar Adoma keleti magyar sámánregés révületében! A magyarok Istene áldjon Bennünket!

Az Úr 1943év Esztendejének Tavaszán.

Bevilaqua Borsod y Béfa Dr.

ELŐJÁRÓ BESZÉD.

Az *anekdoton* szó a középkor és újkor szellemiségének határmesgyéjét alkotó szellemi újjászületés, az itáliai veretű Rinascimento, újabbkori francia nevén Renaissance idején általánossá lett bizánci görög szócsinálmány. A szó egyes száma „*to anekdoton*”, többes száma „*ta anekdota*” – magyarosan *anekdota* – azt jelenti, hogy kiadatlan, latinul „*inedita*”, vagyis „írásban meg nem jelent”. Az anekdoton szót a bizánci görög Prokópiosz Mester használta elsődül, a Justinianus bizánci Kaiszár, a Császár hivatalos udvari Krónikásai által meg nem írt, titkolt és skandalózus históriák, a „*Chronique scandaleuse*” ősei elnevezésére.

Az anekdoton szó az újmódi könyvsajtó elterjedése, a Rinascimento idején, az 1500-as évek elején görög, itáliai, francia és németalföldi humanista tudósok és nem kevésbé litterátus könyvnyomató mesterek újabb értelmű mesterszavává lett.

Az irodalmi mesterszót a 15-16. század átmenetén a nyomtatásban még meg nem jelent görög és római auctorok ama írásaira értették, amelyek a könyvnyomtatás idején még csak középkori kolostori és nagyúri bibliothékák díszített, kézzel írott codexeiben voltak ismereteseek. Az anekdoton elnevezés utóbb a könyvnyomtatás felfedezése után, a nyomtatásban megjelent olyan kiadói újdonságokra ment át, melyek irodalmilag régiek – valamely ógörög Hérodotosz-história avagy órómai Terentiuskomédia esetében másfél ezerévesek – voltak.

A szó még újabb értelme a 17. század óta alakult ki: ekkor már anekdoton alatt a nagy históriai munkákban

nem található, ellenben szájhagyományban élő, közzsájon forgó, sokak, illetőleg majdnem mindenki által ismert históriás apróholmit értettek. Jellemzetes, gyakorta, de nem mindig tréfás, sokszor elmélyedően és mélyenszántóan bölcs, esetleg szatírásan, iróniásan humoros apróságokat, jeles mondásokat, rejtett titkosságokat, különösségeket (arcana, curiosa), cselekedetek elbeszélését értettek anekdoton alatt: olyanokat, melyek *mindig* históriás személyhez, időhöz, helyhez, helyzethez fűződtek, de feltétlen hitelességre nem tartottak számot.

Ekkor alakult ki az anekdotonra a máig élő ismert olasz-francia szólás, mely általában olasz változatában ismeretes; „*Si non è vero, è ben trovato!*” Magyarul: „*Ha nem igaz is, de mégis találó!*” Kurtán és magyarán: „*Nem igaz, de talál!*”

A 19. századelei magyar nyelvújítás az anekdoton ekkor már elmagyarosodott *anekdota* szóváltozatából csinálta az azóta teljesen magyarrá, közhasználatúvá lett *adoma* szót a lakoma, cicoma, zsolozsma és egyéb hasonló régi magyar szavak (hangtestének módjára. Az *adoma* szó ma már olyan ízes, ódon, táblabírós, bátyámuramos, csibukfüstös, diákos zamatú. hogy senki sem érzi alatta a csináltság újmódiságát. Az *anekdota* pótolójául csinálódott, azzá is lett, bizvást (használhatjuk tehát az anekdoton helyett.

Az *adoma* alatt azonban sokan joggal – olyan csattanós, kurta, velős, neveltető vagy példázatos, esetleg tragikomikusán keserves históriát értenek, mely *nem* históriás személyre, annak mondására, cselekedetére, hanem „*egyszeri*”-ri időtlenre, régire vagy aznapira, típusosra: az „*egyszeri*” alispánna, diákra, cigányra, csizmadiára, zsidóra *általában* vonatkozik, jellemzi a felvidéki vagy bácskai vármegyei urat, a debreceni vagy pataki diákot, de mindig csak a *típust*, ám nem az „*ad boc*” személyt.

Az *adoma* tehát *személytelen*, az anekdoton *személyes*. Az *adoma* nagykörű, az anekdoton szűkkörű. Mindkettő képszerű, jellemző, rövid, kerek szerkezetű, könnyű, jóízű előadás-n, olyan mint az élőszó, az „*anekdotázás*” az „*adomázás*”, melyet az elbeszélő hallgatóság előtt,

mintegy színpadon _____karosszékekben, fehér asztal és pohár mellett, csibukszóval – urambátyásan, tempósan ad elő, arcjátékkal és kéz játékkal játszva meg előadását.

E sorok írója az anekdotont, illetőleg az anekdotát az adomával annyiban egynek veszi, hogy a fentiekben elkülönbötetett adoma szóval nevezi az anekdotát is, de az alábbiakban csak históriás-krónikás adomát, azaz valójában anekdotát ad.

Amit tehát az alábbiakban az adomáról mondunk, az áll az anekdotára is éspedig annak a 18. század végén kialakult ama első irodalmi feldolgozásaira, melyek az 1790-i budai Országgyűlés után hatalmasan kilombosodó magyar nemzeti öntudat, a magyar szellemi Riinascimento, helyesebben „magyar Risorgimento” korszakában jelentkeztek.

*

A magyar – mint Tóth Béla Effendi, a magyar anekdotakincs első igazi gyűjtője, írja – klasszikusan anekdotakedvelő nemzet. *„Keleti lelki adottság ez”* - írja – *„a malom, alatt magyar paraszti móddal és a márvány pilléres lovagvárban magyar úri móddal egyaránt”*. Ugyancsak Tóth Béla mutat rá elsőnek arra a népi magyar históriás érzékre, mely legelső sorban a belsőközépázsiai török-mongol fajok legjellemzőbb jegye. Szavaihoz hozzátesszük: a hatezeréves Kínai Évkönyvekben és minden kínai litterátus mandarin históriás érzékében ugyanaz a lelki vonás jelentkezik, mint ezt a magyar Stein Aurél Esquire geniálisan látja és írja meg.

Tóth Béla megállapítja, hogy a magyar parasztnak nem históriás tudása van, hanem ennél valamivel többje: históriás érzéke van. Ezt apró elbeszéléseiben: anekdotáiban éli ki. Tudós-tudáiékos szemmel nézve ez a népi magyar históriás tudat rengeteg tévedést tartalmaz, de annál több benne a keleti lelkű jellemző tehetség, a képben látás, valamint a népművészeti alkotótehetség, mely szóval ír és varr hímös képet Szent László avagy Hunyadi Mátyás Király urakról. Anekdotáiban olyan képet álmodik és úgy álmodja azt, ahogyan 'bicskájával népművészeti csodát, képet farag a botjára avagy ahogyan kapuféláját faragja meg.

Ebből a népi magyar szempontból igazán nem az a fontos, mi igaz, mi nem a magyar népi históriás adomából, mely annál szebb, minél kevésbbé igaz. Minél álomszerűbb, annál szebb, mert annál tehetségesebb népi alkotás.

Mellékes, mi és mi nem a magyar anekdota okfejtése. Népi okfejtés, népi „*blason populaire*”: hála Istennek, hogy az!

Ha nem az volna, sivár, kopár igazság volna, nem hímes, tarka népi fantázia ragyogó szivárványa, csodálatos magyar Délibábja volna.

Amit a magyar Hunyadi Mátyás Királyúrra, a Rinascimento e kemény, hideg intellektusú magyar Signore-jára rákölt, az nem igaz, ám ennél több: magyar vágyálom szépen szóló anekdotában kiverődötn. Egy szebb, emberibb magyar élet vágyalma a 16-18. században, amikor az élet sem élet, sem magyar nem volt.

Tóth Béla Effendi volt az első, aki egy nemzedékkel ezelőtt lángeszűen mutatott rá arra, (ha nem is e sorok írója manapi szavaival), hogy a *magyar anekdota a magyarságnak önnönmagáról szóló magyarságszemléletét fejezi ki*: a leghatalmasabb hagyományörző, múltörző, magyar nemzeti öntudatot kifejező lelki, szellem-történeti tünet.

A mai lélekelemzés mesterszavaival szólva a *magyarságnak önnönmagáról szóló, magyar életet fenntartó, vitálistikus nemzeti személyiségérzése, nemzeti személyiség-tudata fejeződik ki a magyar adoma magyar történet-szemléletében*. Tóth Bélának igaza van: ez keleti vonás, aminek nyoma sincs a nyugati anekdotonban, mely silány, golyódobáló szellemi yongleur-komédia a keleti-lelkű magyar históriás adoma méltóságteljesen, keletien nagyúri, pompázóan és népién színes önszemléletéhez képest.

A magyar adoma nem gallus „*esprit*” és nem germánus „*Witz*”, nem ógörög „*Attikai Só*”, hanem magyar önszemlélet, mélyenszántó filozófia, keleti humor, az idegen számára érthetetlen. E sorok írója kimondja,

hogy a magyar adoma egyik legfőbb nemzetfenntartó értékünk, amit az bizonyít, hogy mindig egy valamely nemzeti tragédia mélypontján, nemzeti önvédelmin jelenik meg az adomaképződés is, az adomagyűjtés is, az adomaköltés is. A magyar a maga históriás adomáin keresztül fordult el a Jelentől és ezzel a Múltba révült, hogy feledje a Valóságot. Ez a magyar adoma magyar mélylélektana, ami az 1790-e.s évek utáni magyar megújulás és az abszolútizmus ideje adomairodalmában csapódott ki a legmagyarabb módon.

Tóth Béla Effendi ezeket a csodálatos szavakat írja a magyar adomakincsről: *„A magyar anekdotában a magyar Haza érzése fejeződik ki. És ez már nem is egészen érzés, hanem inkább tudat. Sugallta az együgyű, töredékes népi históriás ismeret, mely agyvelején átvilant, a pillanatnak csodálatos hathatóságú, összefoglaló erejével. Holott mindez „csak” anekdota! Multságos apró történetek! Azok a nagyok, a hatalmas cselekvők nem is tűnnek föl bennük mindig hatalmuk és nagyságuk teljességében. Többnyire csak emberek. De ép ezért nagyok és hatalmasok; ezért egyesül bennök korszakok élete, korszakok sorsának indító oka oly kifejező erővel, hogy megérti a jámbor póri elme is és bölcselkedésben mélyed el.”*

A magyar adomakincs annak az örök magyar tragédiának a kifejeződése, mely szerint nemes napkeleti fajunk ideverődött el a Keletről a Nyugatra, minden környező nyugati nemzetek örök országútja mellé. Országútra, mely az új Haza testén vezet át Nyugatról Keletre, Északról Délre. Itt él a magyarság a maga keleti lelkével halálos idegenségben, elveszve, el verőd ve Bölcsőjétől, a Keletről és soha igazán helezonosulni nem tudva a Nyugatba. Két part között mindkét part felé örök nosztalgját érző meghasadt lélek lett a magyar. Keletről jött és Nyugat felé álmodta magát, de ugyanakkor örökre visszavágyott a Keletre, melytől elszakadt. Ez a tragikus lelki kettősség, ez a lelki kétsarkúság ott van a Magyarbessenyei nemes Bessenyei György, a Cso-

konai Vitéz Mihály, a Neczpáli nemes Justh Zsigmond, az Érmindszenti és Diósadi nemes Ady Endre és a Divők Nemzetségből származó Nemeskosztolányi nemes Kosztolányi Dezső lelkén. Minden igaz magyar lélekben.

Azaz: minden igazi magyar históriás adomában, mely ugyanolyan „síravigadó”, mint az az ezer esztendő, melynek szemléletébe az adoma kiverődött.

Egy ilyen nemzeti lélek adomája nem lehet harogó, triviális kacagás, nem lehet játék a szóval, nem lehet sziporkázó szellem és gúny, mert ennél több: befelé néző keleti mosolygás. Az a keleti mosolygás, melyről évszázadok óta ír az európai irodalom, anélkül, hogy megértette volna. A bölcs keleti mosolygás.

„Az adomázás a Napkeletről való, a magyar lélekből fakadó tulajdonság” – írja Tóth Béla Effendi. A keleti ember valóság szemléletre való született tehetségét látja meg abban, hogy a magyar éppen az adoma kisformájában látja meg a nagyot: *„adomában a históriát, egyben a milliomokat, emberben a századot”*. Megállapítja, hogy ez a megelevenítő látás közös a mai parasztban, a régi írástudó deákos műveltekben és a nemzeti lélek legfőbb kifejezőiben. Felismeri a bibliai erőt a magyar látás, a magyar gondolkodás és a magyar ítélőképesség izmos alkotásában, a magyar anekdotában, mely szemléletességében valóban olyan, mini amilyenek a Biblia példabeszédei. Szerinte a klasszikus magyar históriás anekdota *„akár egy ötletet, akár egy gondolatot csillantál meg. akár egy alakot jellemez, akár valami csattanós, talpraesett kis históriát mond el: mindig a józan magyar ész kifejeződését mutatja, furcsaságban is, pajzanságban is, tréfában is. Mindebben pedig a világ rendjének dönthetetlen törvényét, az örök emberit fejezi ki”*.

Hozzátehetjük: az *örök magyarít*. Mert Tóth Béla Effendi e nagyszerű szavaiban megint csak a keleti ember világosságához, égő napsugárhoz, végtelen puszták végtelen távlataihoz, tornyadzó felhős, végtelen égsátrához szokott keleti szemének látása fejeződik ki, mely olyan más,

mint a Nyugat és az Észak szűk völgyek, borongó hegvek és az északi ködök által korlátolt látása.

A nyugati anekdotonnak semmi köze a keletilelkű magyar adomához, ha a középkor óta belekeveredett is nyugati formáival a magyar keletiségbe. A nyugati vándorló anekdoton legfeljebb csak formát és némi anyagot adhatott a keletilelkű magyar adomáiba, szint és felsőveretet adhatott bele. de a lelkéhez hozzá nem férhetett. Az „*esprit*”, a „*gaieté*”, a „*raillère*”, a „*bon-mot*”, a „*calembourg*”, a „*Schwank*” és a „*Witz*” nem keveredhetett bele a magyar humorba. Városi jelenségekben múlandó időnapig megfertőzhette, elidegenesíthette nemzeti lelki kincsünket, de humorunkban asszimilálhatatlan idegen test. „*corpus separatum*” maradt.

A magyar középkor szellemi felülverete a francia és olasz római szellemiség, a „*genius Minus*” jegyében színesedett meg és rétegződött rá keleti szellemű mélyműveltségünkre. Ez az oka annak, hogy számtalan olasz „*truffa*”, francia és provençal „*trouvaille*”, „*fabliau*” és „*conte*” jutott bele a magyar adomakincsbe. Első jele a csillogóan üres, hidegfényű „*jeu de mot*” volt, a szójáték, amit a keleti humor nem ismer. Ez a „*genius latinus*” ott van a régi magyar adomakincsben, de sokkal mélyebb volt ennél a Kelet hatása, a nemes, mély, komoly arabs szellemé, mely a középkori, barbarus Európa nemes keleti tanító-mestere volt. amit a lángeszű Goethe vett észre először, amikor a perzsa Háfiz spanvol-olasz és francia hatásairól írt. Az arabs Kelet adomás hatásait azonban a „*genius latinus*” közvetítette bele magyar Adomakincsünkbe, mert a sokezeréves „*Laila-ua Laila*”, az Ezeregyéjszaka szellemi kincse a déli latinus-olasz, francia, spanyol, provençal, baszk, szicíliai és katalán adomakincs vándorútján jutott el hozzánk.

Ugyanilyen keleti hatás volt a vérséges atyánkfia, a török hatása is magyar humorunkra, ami természetes, hiszen rokonhalás voll. A Keletet ismerő azonnal észreveszi az anadolisztáni és kurdisztáni török humor – a Naszr-ed-Din Hoci sa és az árnyék játékos Karagözdsi-ktréfái – szellemi török-magyar vérrokonságát, mindezekben pedig a török felsőműveltség arabs veretét.

Még mélyebb volt azonban a bibliás magyar, főleg tiszántúli és erdélyi kálvinista és unitárius protestantizmus szentírásbéli hatása, az Isten által sugallott sokezeresztendő Biblia keleti Példabeszédeié, melyek az ószövetségi El Pusztán, Palesztina, minden keresztények Szentföldje bibliai zsidó keletiségét adták a Messiás és a Tanítványok szájába és a minden keresztények Szentírásán át egész európai keresztény műveltségünkbe. A latiiiis Proverbe-költészetbe is, ami ezernyi európai bölcselkedő, mélyenszántó vándoradoma forrása lett. Erre is a keleti magyar „Effendi”, a néhai Tóth Béla mutatott rá elsől magyar adomáink keleti vonatkozásaiban.

Tóth Béla itt arra mutat rá, hogy a Biblia is keleti szemléletet jelent, a magyar is keletien lát: itt van a mélységes lelki kapcsolat a magyar adoma és a bibliai példabeszéd között. Tévedne azonban az, aki a magyar adomázást egyesegyedül csak a bibliai szövegek olvasásából vezetné le. A magyar adomában találkozott a kereszténység keleti öskultúrája és a magyar keletiség öskultúrája. Ezt még jobban az arabs kultúrájú törökkel való magyarországi érintkezés mélyítette el, de elmélyítette a keleti nyelvekkel, elsősorban a Szentírás óhéber nyelvével való tudós foglalkozás, melyben minden felekezetű régi magyar főiskolánk Európában páratlan módon excellait: Pázmány Péter katolikus Nagy szombatjában vagy az erdélyi Fejedelemurak Sárospatakja, Nagyenyedje, Marosvásárhelye és a „kálomista Róma”, Debrecen magyar hebreológus műveltségében, mely volt olyan magasrendű, mint Bale, Montauban, Oxford, Cambridge, a párisi Sorbonne, Haarlem, Uyttreacht, Halle, Jena, Tübingen avagy Wittenbergé hebreológiája.

Tóth Béla a magyar nemzeti Genius minden századokon át töretlen egységét látja meg abban a jelenségben is, hogy magyar anekdotakincsünk és népköltészetünk között ott van a kettős viszony, egy alulról fölfelé és egy felülről lefelé való szellemi kölcsönhatás: a deákos műveltségű „Urak” gyönyörködve csodálják a nép meséit, nótáját, zenéjét, művészetét, a „Nép” viszont, a

„Paraszt” eltanulja a deákos műveltségű „Uraktól” az anekdotát.

Ez az a francia-belga eredetű folklorisztikus gondolat, melyet magyarul először Tóth Béla írt meg, melyet tőle vett át újabb és legújabb művelődéstörténeti és magyarságtudományi irodalmunk, a maga gondolatának állítja be azt, de nem hivatkozik sem német közvetítésű francia forrásaira, sem a minden kontár számára szabad prédává lett „újságíró”, a néhai Tóth Bélára, aki elsőnek mutatott rá magyar művelődésünk e két sarkalatos tényezője cserekereskedésére.

Ő mutatott rá elsőül arra, hogy a magyar népi képzelet a maga csodálatraméltó érzékével *„hogyan válogatja ki a legeslegjavát a felülről hozzá leérkező, gyakran nyugati szellemi kincsnek, hogyan alakítja át azt bámulatraméltó formaérzékkel a maga képére és hasonlóságára”*. Ez ejti tévedésbe – írja Tóth Béla – a tudósokat, *„akik sajátképeni néphagyományt sejtének számos olyan jelenségben, ami csak népi köztudattá lett, felülről leérkezett anekdota”*.

Ez a felülről lefelé hatás – állapítja meg Tóth Béla – a Nyugat adomakincsében ismeretlen, nálunk érthető és természetes folyamat. Miért? *„Azért, mert ez az „úri Folklore” leterjedt a nép közé is, hiszen adomázott a pap, a bíró, a földesúr és az íródeák”* Adomázott - hozzátelhetjük – (mint a török és az arab) a saját felső köreiben is, de a parasztjai körében is. A históriás anekdoton, a bibliai keleti veretű *„magyar parabola”*, mint a magyar lélekre ható hatalmas erkölcsi tényező felmérhetetlen nemzeti értékül ott élt és munkált a templomi és a főiskolai katedrán, az országos és a vármegyei gyűléseken, a zöldposztós asztalok mellett, tudós könyvekben, pipaszónál és baráti vendéglátópohár mellett, bírák törvényes Székében és prókátorok törvényszéki pulpitusán, ódon kolostori refectóriumok, fejedelmi és nagyúri főmagyarok fehér asztalánál, diákkamarákban és céhbeli mesterlegényi Herbergák seres fülkéiben, nagyvárosi finom vendégfogadókban, litterátus városi kávéházakban, falusi suhajkorcsmákban és pusztai csárdákban.

Anekdotont mondott az ókori mongol Kötücs Kha-gán és históriás anekdotont adott a párisi diákból lett középkori magyar krónikás a Lélü Vezír szájába is. Adomázott Bercsényi. Miklós gróf kuruc Főfogyenyeralis uram és adomáztak régi magyar Táblabíró Uraimék is, adomáztak a pozsonyi ifjú Jurátusúrfiak a Hollinger Iiavéhézbán Anno 1830. Adomázott a „legnagyobb magyar”, Széchenyi István gróf és adomázott a Szentkirályok Szabadjai” közül való kehidai „Öregúr”, a „Zala Bölcséből lett „Haza Bölcsé”, Nemes Deák Ferenc Tekintetes Úr.

*

A magyar adoma a magyar gondolatközlés legmagyarabb formája. Mi tartolta életben a magyar adomakincset? A keleties magyar kényelemszeretet, a keleti török dsibuk, melyet csak félig fekve, vagy legalább is karosszékben elnyúlva lehet füstölögtetni, a keleti dohány illatának és Csupak, Ménes és Tállya borának aranyos magyar révülete, Sáros fenyő rengetegeinek és a „Magyar Tenger”, a Balaton (hullámverésének zúgása, a vén erdélyországi búboskemencében pattogó tuskó és a meg ereszkedő parázs halk zizzenése, érkező vendég szánkó fának csilingelés« a felvidéki alkonyat kékjében az Udvarház ámbitusa előtt: néhai való magyar nagyapáink Uraimék keletiesen derüs bölcsesége.

Az adoma könnyű volt, rövid volt, a magva mély, tanulságos, ernberlátó. életlátó bölcseség volt. A Múltba révülve látta a világbéli jelenlevő dolgokat. Múltba réví tett, mint a keleti sámán regüsének ördögűző sámán-dobjának ritmusa. Magyar révület, magyar „trance” volt az anekdotázás. Emberek lettek és emberek mentek, velük együtt suhantak el a semmibe a korszakok, de a magyar adomák megmaradtak és általuk újjá éledtek a régen halottak. Bües-bávas, búvölö-bá jóló keleti regüs-sámánok ördögűző dobja búvölte úgy az Ősök Haza-járó Bolyongó Lelkét, mint a magyar adoma örök bú-bája. Holtakat igézett Életre és élöket vitt vissza az ösökhöz.

A magyar adoma tartotta örök ifjúságban a magyar lelket, általa élt az a reá idegentől mért, idegenből jött

csapások idején: élt, meg nem hall és meg nem vénüli. „A magyar adoma azért örökké ifjú” – írja Tóth Béla- „mert örökké a régi!” Hozzátehetjük: a magyar adoma a magyar Múlt legmagyarabb nemzeti erőtartaléka. Életen túlról, Halálon túlról révít a Múltba. Mi más ez, mini az Élet bizonyosága?

A magyar regúsének szellemében elmondhatjuk a magyar adomáról: tétetlen tereken, időtlen időkön, mezőtlen mezőkön, erdőtlen erdőkön, évetlen éveken át jött a Napkeletről, csillagportól porkázó Hadak Útján jött, Csaba Úrfi hozta, Felhér Szarvas hozta, vén sámán dobolta, regüs megregülte, kobzos hegedülte, igric énekelte, táblabíró mondta, vén paraszt is hordta, íródiák írta, magyar mosolyogta, magyar könny is sírta.

Az Északon nehéz az élet, rövid a nyár, tavasz és ősz nincs, hosszú télre átmenet nélkül jön a rövid nyár. Az Északon nincsenek energiafölöslegek és nincs kenyér, csak gond van és keserű kötelesség. Az északi ember nem ámulhat, nem révülhet el a valóság fölött és nem révülhet bele önnönmagába, mert ősi imitihológiai alakja, „Mutter Sorge”, a Gondanyó nem engedi meg a valósággal és önnönmagával való játékot, a humort. Északról jött a melankólia, az elmúlás költészete, az elvesző élet bánata, az érzeimes-érzelgő szentimentalizmus. A Keletről ellenben a napsugár és a humor aranya özőnlük. *Ex Oriente lux!* Humora csak a keleti embernek: arabnak, töröknek és magyarnak van. A dús magyar Kánahánban élő magyarnak van kenyere és bora, tehát van humora is. A humor a rómaiak nyelvén nedűt jelent: bort és könnyet, a nevetés és bánat könnyét, a magyar sírva- vigadást. A magyar adoma nedűjét. Bort és könnyet. . .

A római, illetőleg latinus utód nemzeteknek - olasznak, franciának» spanyolnak, portugálnak, főleg a délfranoia Provençaloknak, a svájci olasz-francia keverékű Bündner-eknek a „furlan” friuliaknak, a Piemonte és az Haute-Savoy e hegylakó montagnardes jainak nincs humoruk a szó keleti-magyar értelmében, csak szellemük van, azaz „esprit”-jük. Ez csak hidegen sziporkázik,

ötletes, csúfondáros, de nem melegít. A magyar humor meleg, mint a magyar kézszorítás, a magyar mosolygás és a magyar bor.

A magyar humor „találó”, azaz „jól rátalál” arra, amire alkalmazza anekdotáit. „*Fején találja a szöveget!*”, ami régi céllövő mesterszó, a cél, a tárcsa közepén levő szöveget jelenti. A jó magyar anekdota „illik erre vagy arra”, ami azt jelenti, hogy mint kép – szóban rajzolt kép – azt fejezi ki, amiről éppen „szó esett”, annak gondolkodó megoldása. Filozófusi elvontságba szublimálja fel a valóság iapró, csip-csup tényeit, örökkévalóságba emeli fel a mulandót.

A durva, erőszakos, nyers ókori Róma nevezte el a görög szellem stílusát „*Sal Atticum*”, azaz „Attikai Só” néven. Ezalatt valami csiszolt, sima, rendezett, jóízlelű, szellemes, találó, művelt, városias, nem paraszti-plebejus, emelkedett, patríciusi stílust értett. Azt, ami nem ő volt. A görög szellemben azonban már ott volt a Kelet Szelleme. Az „*Odüsszeia*” a sokezeréves „*Es Shindibad*” – a Szindbád – hajósregényének kétezeréves kópiája. Az ógörög humor keleti alaprétegű. Ami érték van benne, az keleti.

A magyar humor mögött a Kelet befelé néző, elmélyedő, az életen túlra látó, néző és oda elrévülő lelke rejtezkedik, az a keleti lélek, mely örökre idegen a Nyugat lelkétől. A magyar humorban az örök keleti ember elmélyülése mutatkozik meg. „Befelé somolyog!” - mondja a székely is, ősi atyjafia, a göcseji magyar is.

Ez a magyar mosolygás valami hallatlanul felsőbb-séges, keletien patriarkális, keletien majesztásos, tempós, mérhetetlen nyugodalmú világszemlélet belső, befelé való vetülete. Aki látott mosolyogni krimi tatáit, vén baskir tatárt, méltóságteljes „feketesüveges kirgizt”, vagyis karakalpak kirgizt, dsungárisztáni, vagy türkmenisztáni „*Ak Szakált*”, vagyis Fehérszakállú Apót, magasrangú kínai vagy japán nemesember diákfiát Paris vagy Berlin Egyetemén, az érti meg, illetőleg csak az érti meg a magyar humor keletiségét, azaz arisztokratizmusát is, paraszti

népiségét is, ami egyet jelent, mélységees keleties bölcseségét is, az élet kicsiségei lenézését is, mélységes morálisát, is.

*

Az anekdota__vagyis az adoma – elbeszélő, epikus műfaj, forma, úgynevezett irodalmi kisforma (*petit e forme*), az úgynevezett kisirodalom (*petite littérature*) formája. Mint históriás forma az úgynevezett kistörténetírás (*petite histoire*) legkisebb, legrövidebb formája. Stílusának kialakult egysége mindig rövid, kerek, zárt szerkezetű. A magyar adoma gyakran, de nem mindig humoros, sokszor elmélázó, mulba révülő, a „régii jó időket idéző”, valami olyan, mint amit az olaszok „*passatismo*” néven neveznek. A „Múlt idők dicsérő je”: *Laudator temporis acti* – mint *Horatius*, az órómai poéta írta.

Az igazi adoma egyik legjellemzőbb jegye ugyanis a históriás régiség. Ezért nevezik „*históriás adoma*” és „*krónikás anekdota*” néven. Az adomázó, az adomamondó tulajdonképpen elbeszélő historikus, múltat révítő regélő regős, holtakat igéző-idéző sámán, elbeszélését taglejtéssel, arcjátékkal megjátszó színművész, igazi keleti török Mesélő Apó, azaz „*Meddáh Baba*”, aki az anekdotában mindig „emlékezik valamire” – azért mondja el, mert „erről meg erről ez meg ez jut az eszébe”.

A magyar anekdota mindig személyhez kötött. A testetlen, típust mutató, típust bemutató adoma nem került bele gyűjteményünkbe. Bizonyos – ebben megint Tóth Bélának van igaza – hogy a testetlenné lett Cigányt, a Zsidót, a Tótót, az Örményt, a Kántort, a Diákot, vagyis „az egyszeri embert” leíró adoma egykor személyi vonatkozású volt, mint „Bertók, amikor belenyert a csíkba”, vagy „Deákné asszonyom a vásznával”. Ha ilyen testetlen, személytelen adomát közlünk, azzal csak a korszakot akarjuk jellemezni, melyben ez meg ez az adoma járta.

*

Számtalan adomát őriz az Emlékirodalom is. A múltszemlélet az öregségnek az elmúlásba baktató reflexiói során mintegy az életösztön-vitalisztikus felcsilla-

násával keresi önnömmagát: a holtta halkult egykori élejét idézi vissza. Halódó magyar korszakok múltban álmodó adomáikban élnek, a felmenő korszakok adomáik által lendülnek. Lapos korszakoknak nincs adomájuk, de vannak bárgyú, idegenlelkű szójátékaik.

Nagy korszakok és nagy emberek halála után a kortársi nemzedék azonnal írásba, adomagyűjtésbe menti át azt, ami és aki elköltözött. Az adoma az igaz élet színeiben, a földszinten, a hátsólépcsőn, hálóköntösben, azaz a valóságban, emberi mivoltában mutatja meg a Nagy Embert. A Korszakot is.

Teljességgel magyar dolog újságírásunk nekrológus formája, mely minden nagy ember halálakor az „adoma tükrében” mutatja be az elköltözöttet. Jellemzi, a valóság közelébe hozza le, képen mutatja be, azaz adomában, íme, a magyar történelemszemlélet mint újságíróadalmi napi történetírás. Életrajz a Koporsó előtt adomában elbeszélve. Élet a Halálon túl. Adoma.

Ez az elrévülő, halálon innen, életen túlról látó, önnönmagába, befelé, a múltba és az elmúlásba néző és révülő keleti világszemlélet, a keleti magyar keleti humora ott van azokban a magyarföldi helyi adottságokban – mondjuk a „magyar milieuban”. a magyar „helyi szín”-ben, a „*couleur locale*”-ban – ahol zárt, egységes tömegben a Honfoglalás óta él a magyar. Ezek a területek a bessenyő eredetű Rábaköz és Csallóköz, a bessenyővel kevert honfoglaláskori Bakonyvármegye, Zala, a Nyírség, a lengyel határszél és a Szilágyság. Ezért volt külön humortermő világ az ős felvidéki Sáros, a Székelyföld, a Mátravidék, illetőleg Eger és a Palócföld, a Dunántúl és a Göcsej, valamint a jó borivó, délvidéki lelkű Bácska. A „sárosi svihák” és a „bácskai Gentry” olyan magyarok voltak, mint amilyen francia volt a délfrancia kisbáró, a „*gascoignard*” és az északi falusi-nemesség, a „*les ruraux*”. Ezért van a magyar adomának oly sok helyi színe. Ezért van felvidéki, sárosi, nógrádi, dunántúli, erdélyi, székely vagy bácskai adoma.

A magyar adoma arisztokratikus, mort históriás, de népi is, mert magyar. Paraszt mondja a nagyúrról és nagyúr a parasztról, a népi és az úri élet lelki egységében, a szellem alulról felfelé és felülről lefelé vándorlásaiban. A magyar adoma a Szent István Király úr Szent Subája alatt melengeti fiait: urat és parasztot, tótot, székelyt, cigányt, örményt, kisoroszi, svábot egyaránt.

Ellentmondásnak, paradoxonnak tetszik egy adomagyűjtemény előszavában, de valóság az, hogy az adoma nem „irodalmi” műfaj. Az adomát nem „írják”, hanem „leírják”. „Adomaíró”: ilyen nincs, csak adomamondó van, akinek élő adomáit mások írják le. Az adomamondás élmény, az elbeszélő és hallgató élménye, színészi játék. Az adomamondó beleéli magát a históriába, első személyben beszélteti figuráit. Színész. Hallgatósága van. Mosoly a tapsa és nevetés, vagy elrívülés a babérja. Az igazi nagy adomamondók nem írták le adomáikat. Deák Ferenc sem, Széchenyi csak a naplójába írta bele adomás kedve felcsillanásait. Eötvös Károly is csak elbeszélő írásaiába helyezett el megtörténtül előadott dolgokat, amiket más adomául kivonathat.

Csak a tudatlan, írástudatlan kontár hamisít adomát és költ fonák, suta áladomát. Vannak adomavargák is. „*Ne sátor supra crepidam!*” Vargák, maradjatok a kaptánál! Ne költsétek át adomákat! Ne fejeljétek, foltozzátok és talpaljátok meg! Nem ócska csizma az adoma!

*

„*Nemzetünk egész világszemlélete benne vagyon magyar anekdotáinkban, egész jelleme benne vagyon anekdotakedvelésében. A magyar humor a tiszta emberismeret: a legnagyobb dolog, ami halandónak megadatott. Éles szem és éles elme révén szerzett magának a magyar adoma örök életet, megőrizve a történések végtelen sokaságából azt, ami bölcs, erős és emlékezetes*” – írja Tóth Béla, e bölcs keleti íródeák, vagyis magyar Effendi.

„*A Nyugat filozófál*” – írja – „*a keleti magyar anekdotázik*”. Ezt cselekedte a legbölcsebb magyar, a hon-

foglaláskori ivadék, az új Magyarország megteremtője, a „Haza Bölce”, Deák Ferenc. Nagybarcsai nemes Bartsay Domokos, a „Fejedelm” és Magyarbessenyoői nemes Beöthy Algernon, a felejthetetlen „Beöthy Aldzsi” úgy adomázott a Casinóban, mint az előbbi valamelyik fejedelmi öse a gyulafehérvári, vagy alvinci Várban avagy az utóbbi valamelyik öse, a bihari úr a nagybessenyoői Kúria pipázójában. Ágai Adolf humora bölcs és keletien magyarrá ízesedett volt, mint valamely keleti „Haákim” avagy „Czúdik” bölcs szava mindnyájunknak Szentföldjén, hat-ezer évvel ezelőtt, a Pátriárkák korában. Ő azonban már gázláng alatt, szivarfüstös régi pestbudai redactiókban volt a magyar litteratura nemes tolla. 1855-ben a Vörösmarty Mihály kávéházi asztala mellől indult el az Arany Ökör Kávéházból, melynek lobogó gyertyafénye a magyar reménykedés mécsese, magyar Flambeau-ja volt.

*

Senki sem jellemezte úgy a magyar lelket, mint ahogyan a néhai Tóth Béla jellemezte a magyar anekdotán keresztül. Diákkoromban atyai barátom és mentorom volt, néhai nevelőapám, Kossonczai nemes Nagy Lajos bátyám-uram úri magyar vendéglátó asztalának feledhetetlen Barátja. Nem az ő páratlan tolla örökösének, hanem hűséges inasának tekintem magamat, örömmel, hogy a „Csáky Szalmája” módján mindenki által elorzott, elkontárolt, írástudatlan, faragatlan pennával elidétlenített írásait, élete művét előképemnek tekintve méltó helyen védelmezhetem meg.

*

Amit e gyűjteményben adunk, az nem mindig mulattató, mert a magyar adoma nem nevető gallus „gaieté”, nem germánus „Kurzweil”. 1541-től a harag, az ökölbe szorult magyar kéz, a keserűség, a megcsalatottság, a megalázottság és a magyar Golgota, a bitó és az idegenföldi börtönök és emigrációk bánata adta meg ezernyi magyar anekdota lelkét. A magyar adoma nem a „Keep smiling!” erőszakolt fintora, mindezeknél az idegen nyugati holmíknál nemesebb, lelkesebb, méltóságteljes, nobilis dolog, röviden: magyar kincs.

Éles késsel vagdaltunk le gyűjteményünkéből mindent, ami idegenből reánk ömlött fertőzés volt keleti lelkű magyar humorunkon. Ahol ez a keveredés megtörtént, ott ezt megjegyeztük. A néhai való 18. századvégi „Erki Pappal”, Főtisztelendő Blaskovits András urammal, a róla szóló adomák alanyával egyetemben azt tartjuk: a nyugati „esprit” is az Úristen teremtése, ilyennek is kell lenni Noé Apánk nagy bárkája elegy-belegyében. Mit tehet arról a Nyugat, hogy nem Kelet? Ami ebből a nyugati „Bric-à-Brac”-ból magyarrá ízesedett, ami magyarrá asszimilálódott a minden idegen jöttmentet drága hófehér magyar kenyérrel, tüzes magyar borral kínáló magyar Kánahánban – Isten neki, fakereszt! – azt kegyelemben, tessék-lássék meghagytuk.

*

Munkánk nem lehet teljes, mert a magyar adomakincs kimeríthetetlen. Nem lehet „új”, mert egyetlen adoma sem az. Mind régi. Éppen ez az értéke. S ezt az értéket becsültük mi meg néhány nagymúltú, ám eddig gyűjtők előtt is ismeretlen adoma-leletünk leközlésével. „Az *anekdoton*” - írja Tóth Béla Effendi – „*születése pillanatában már ezer esztendő, olyan mint az óbor, melynek a régiség ad zamatot.*” A múltba néző magyar ember szereti a nemes ódont, a régit, az őt, a nemesen avított és ösztönösen idegen áfionnak tartja a gyanús újmódiakat.

Munkánkat nem csoportosítottuk, hanem történelmi időrendben adtuk mindent. Deák Ferencet nem helyeztük a „Politikusok” rovatába és Csokonai Vitéz Mihályt nem tettük bele az „írók” közé. Deák Ferenc helye ott van az Abszolútizmus és a Kiegyezés határmesgyéjén és Csokonai Vitéz Mihályé a 18. századvégi feltörekvő, újjáéledő nemzeti ellenállás, a magyar intellektualizmus eme elődeje idején.

Magyarázatot ott adtuk, ahol enélkül az adomának értelme nem lett volna. Sok magyarázatunk egészen újszerű és azt hisszük, hogy sok esetben egyedüli helyes értelmét adja meg egy-egy félreértett adomának. Magyarázatul nem adhattunk magyar művelődéstörténeti táros-házat és bibliográfiát, de adjuk azt, amit kereteinkben ad-

hattunk. Szempontjainkra, vélekedéseinkre nézve, bármilyen rövidek is azok, fenntartjuk szellemi tulajdon jogunkat. Amit írtunk, azt magyar emberek számára írtuk. Olyanok számára, akiknek magyar a lelke, akik a magyar múlt varázsát azért érzik, mert magyarok. Ha egyetlen elidegenedett lelkűvé lelt magyarban megszólaltatjuk a magyar lelkiismeretet, úgy érdemes volt dolgoznunk.

Az adoma – mint mondtunk – a legkisebb történet írási kisforma. de olyan, hogy mégis benne van az egész nagyhistoria. A Középkor számos vándoradomája és az anekdotonba elsüllyedt ősi magyar hagyomány törmelékei ott csillognak a középkori nyugati történetekben is, magyar Krónikásainkban is, az Anonymus néven író Pétör Mester „*Gesta Hungarorum*”-ból fel és le a többi Krónikában is.

Hunyadi Mátyásról közöl csevegő leírásokat budai könyvtára, a *Korvina* könyvtárosa, az umbriai származású Galeotto Marzio di Narni Mester 1486 táján írt „*De qui busám egregie. sapienter et jocose dictis et factis Mathiae Regis*” című krónikája, melynek magyar kiadása már 1563-ban megjelent. Közlései tudálékos, hízelkedő udvari holmik. Egyetlen igazi adomája a sajtóról szóló, melyet gyűjteményünkben talál meg először az olvasó.

Számtalan igazi anekdotát tartalmaz II. Lajos és János Királyok udvari káplánjának, Szerémy Györgynek emlékirata, melynek pompás, korfestő és minden hitelt megérdemlő adatait éppen adomaszerűségeik miatt fogta szigorú kritika alá a magyar történetírói tudományosság egy része.

1559-en jelent meg Benczédi Székely István szikszói református Prédikátor „*Krónika az világnak jeles dolgairól*” című kitűnő írása, mely a 16. századi Erdély életének elsőrangú dokumentuma, számos adomaszerű históriával.

A 11-18. századi magyar kalendáriumok, elsősorban a híres 17. századi „*Lőcsei Kalendárium*”, majd a „*Kassai Kalendárium*” főleg a német és lengyel adomagyűjtemények irodalmi hatása alatt rendszeresen közöltek ado-

mákat. Ezekben ott van már a 16. századi német „*Rollivagenbüchleiri*” hatása is. de a német „*Volksbücher*”-eké és egyéb „*Schwank*”-oké is. Ezek már népnek való garsos ponyvaholmik. Ilyen a korai középkori eredetű „*Salamon Király és Markolj históriája*” is: vaskos, úrcsúfoló holmi, melyben a 16. század parasztforradalmainak úrgyűlölete csúfolja ki a felsőbb osztályokat.

A régi Erdély életének pompás tükrei Heltai Gáspár, Kemény János a későbbi fejedelem, Cserei Mihály. Mindszenti Gábor, Bethlen Miklós és Apor Péter báró írásai.

1789-ben jelent meg Bécsben Andrád Sámuel uram tollából az az „*Elmés és mulatságos Anekdóták*” című gyűjtemény, mely elsől használja az *Anekdótán* szót.

A magyar újságírás a 18. század végén a francia előképek nyomán lombosodik ki. A francia forradalom idején hatalmasan jelentkezik a politikai propaganda tollal gyilkoló fegyvere, a gúny, a „*raillerie*”, az egykori folyóiratok tehát rendszeresen közölnek szatíras holmit. Ilyenek például a Szlavniczai és Lukai Sándor István által szerkesztett „*Sokféle*” adomái az 1791 és 1801 közötti években és a „*Mindenes Gyűjtemény*” hasonló apróságai, ezek azonban az egykorú bécsi Censura által lefogott tollú, politikailag közömbös, francia és német hatást mutató apróságok. A magyar Humornak nyoma sincs bennük.

A magyar Felvidéken, a „Magyar Gascogne” ódon nemesi udvarházaiban, a Jókai, a Mikszáth Kálmán és a Krúdy Gyula tolla által halhatatlanná lett északi világban, az adomázó, poharai csengető néhai való Alispánok Urak és Táblabírák Uraimék. a 16. századi késmárki Lyceum és a magyarral lelkileg oly atyafiságos lengyel urak, a falusi kálomista prédikátorok, valamint a Thököly- és Rákóczi-szabadságharcok históriás árnyékában. Kassán virágzott ki Nemes Hatvány Pál uram 1796-ban megjelent adomagyűjteménye, a „*Némelly Fel-jegyzésre Méltó Történetek*”

A legklasszikusabb és legjobb, egyben legmagyarabb adomagyűjtemény a Szirmabessenyői nemes Szirmay Antal zempléni birtokos nemes 1804-ben megjelent „*Hungaria in Parabolás*” című írása. Ez már az 1790-i budai Országgyűlés óta egyre lombosodó magyar nemzeti ellenállás

szellemében fogant, az igazi keleti magyar humor leg-pompásabb alkotása. Nem tévedünk, ha ezt tartjuk a Tóth Béla gyűjtése előtti száz esztendő páratlan magyar értékű gyűjteményének.

Innen kezdve mindig több a nemzeti tartalom, a Múlt nosztalgája a magyar adomagyűjteményekben. A magyarság ezekben önnönmagát látta, találta meg és élte: vágyálmait, önnönmagáról szóló magyarszemléletet élte meg.

1806-ban, majd 1820-ban Kis János soproni luteránus Superintendent, a Kisfaludyak barátja adta ki Sopronban „*Kellemetes idő-töltésre való Elmés Nyájasságok*” című gyűjteményét. Ebben már igen sok a Hunyadi Mátyásról szóló, keleti forrásokból, főleg az Ezeregyéjszákából, illetőleg ennek kivonatos átirásából átköltött holmi.

Páter Dugonics András az 1800-as évek elején írta 1820-ban megjelent „*Példabeszédek és Jeles Mondások*” című munkáját, ebben számos általa költött adomaszerű históriát, melyek a régi francia „*Proverbe*”-költészet módjára egy-egy szállóige és közmondás alá vagy fölé olyan adomaszerű mesét költöttek, amit az utókor valószínű adomának tartott. Az öreg Páter Dugonics jóízű históriái tehát nem adomák, hanem adomaszerűek. Egy árva szó sem igaz belőlük, de jók, mert jól találnak és jellemzőek, ha nem is tárgyukra, de az 1790-es évek korhangulatára.

Döbrentey Gábor, a Széchenyi Korszak magyar szellemisége előidejének kitűnő magyarja 1826-ban adta ki Pesten „*Karaktert Festő Anekdóták*” című adomagyűjteményét.

1833-ban Lencsés János, a keszthelyi Georgikon Professzora „*Vidorffy Heverdel Napja*” címen közölt mulattató apróságokat, melyekben azonban kevés igazi Adoma van.

1838-ban Gaál József máig élő „*Peleskei Nótárius*”-ában jelenik meg nevén nevezve és kigúnyolva a magyar szellemtől idegen „*Witz*”, mely azután a Bach-korszaktól kezdve *éle* néven rendszeresen fertőzi a keletilelkű, nemes magyar humor adomás kincsét.

Ugyancsak az 1840-es évek erősen franciás irodalmi irányai hozzák be tösgyökeres magyar adomáink keleties szellemébe a francia „*esprit*” csúfondáros hideg, szellemes sziporkázását, a „*l'esprit galle*” e rakétáit, melyek Világítanak, szikrákat szórnak, de nem melegítenek.

Az 1840-es évek magyarországi angломániája idején jelentkezik a nehézkes, fanyar angol humor és az északiak – németalföldiek, dánok, svédek, norvégek – laposan kongó, üres, szentimentális tréfája. Ugyanakkor jelennek meg az ősrégi, szárazhumorú „*skót tréfák*” is, melyek néhány évvel ezelőtt újsütetűen jelentkeztek nálunk is talajtalan időtlenségeikkel.

A magyar romantizmus irodalmi korszaka számos népies-népieskedő „*rege*” néven nevezett verses történetekben dolgozta fel a népi és félig népi magyar adomáinket, elsősorban a Hunyadi Mátyásra ráköltötteket. Ezek mind koholt csinálmányok, ha bájosak is. Nem igazak, nem Mátyásra vonatkoznak, csak ráköltöttek. Ilyenek Garay János, Gyulai Pál és Jókai verses és prózai adomái. Egy árva szó sem igaz belőlük, de az örök magyar vágyálmot fejezik ki, tehát örök magyar értékek.

1845-ben Nagy Ignác, a simplexollú helytartótanácsi hivatalnok, az Eugène Marie Sue tollán élősködő rémregényíró „*Bors és paprika*” címmel adott ki egy csomó, jobbadán teljesen idegen szellemű „Witz”-et.

A Szabadságharc tragikus bukása után a Bach-korszak alatt jelent meg a magyar adoma történetében a legtöbb adomagyűjtemény. 1850-ben Szilágyi Sándor adta ki „*Honvéd- és huszárélet anekdotákban*” címmel a Szabadságharc napoleonkorivá átköltött humorát, ha a pesti K. k. Militär- Zensur-Abtheilung azt szigorú rosta alá fogta is.

Beöthy László, a tragikusvégű pesti „kávéházi bohém”, az Arany ökör Kávéház – Vörösmarty Mihály, Dobsa Lajos, Bérczy Károly, Berecz Károly és a fiatal Ágai Adolf – társaságának tagja 1856-ban „*101 Cholera-csepp*” címmel adott orvosságot a lelkeket megfekvő nyomottság ellen, mely mint halálos betegség valóságos öngyilkossági járvány formájában pusztított az akkori keserves magyar életben. A Humor valóságos narkózisa volt ennek

a korszaknak Ugyanebben az évben Radánkovits-Radákovits József „Vas Gereben” álnéven írja meg az elmúlt nagy nemzedék históriás adomáit („*Régi képek*” és „*Nevessünk*”). Előszavában ott van a múlt ígézete: a császári Bitó, a pesti „Nájgebáj” – az „Újépület” – Klagenfurt, Kufstein és a brünni Spielberg börtönei árnyékából néz vissza a „síravigadás” e korszakában a históriás adoma tiszta magyar tükörébe.

1857-ben Kőváry László dolgozta fel a régi Erdély nemes magyar adomakincsét („*Történelmi Adomák*” és „*Száz Történelmi Rege*”), 1858-ban Heckenast József adja ki „*Élcek és adomák*” címen a korszak elkényszeredett mosolyát.

Ugyanebben az évben a Szabadságharc előtti magyar színjáték nagy alakjainak élete jelentkezik a Heckenast József által kiadott „*Adomák és jellemvonások a magyar színészeiteiből*” című jóízű gyűjteményben.

Szendrói Aszalay György (1798-1874), az európai nevű térképész és statisztikus, borsodi birtokos – a Szabadságharc alatt „muszkavezető” császári kormánybiztos az orosz táborban – a „Bach Korszak” alatt több adomagyűjteményt adott ki. A megtévedt ember írásai sok értékes adatot tartalmaznak, amit ad. az már krónikás-históriás adoma. („*Szellemi Omnibusz*”, *Kéjiütazások az élet útjain*”. 1855. – „*Szellemi Röppentyűk. Történeti és humorisztikai pikant vázlatok az élet és történelemből*” 1859.)

1860-ban Emich Gusztávnál jelent meg egy múltbá-nézó gyűjtemény a „*Nem úgy van most, mint volt régen*” egykorú nóta kezdősorával, mint címmel. Egerben jelent meg ugyanebben az évben a „*Szellemi Omnibusz Kis-tükre*”. Kolozsvárott a székely Kiss Mózes adta ki, „*Történelmi Gyöngyök*” címen a régi Erdély históriás adomáit.

A Bach-korszak számos kitűnő politikai szatíras lapot termelt ki. ezek közül a legjobb a Jókai „*Üstökös*”-e és Tóth Kálmán – Tóth Béla apja – „*Aunnye-Baunye!*” - A volt. Ezeket az egész ország szerkesztette, mert az ekkor még virágjában levő táblabírós urambátyámos humor művelői rendszeresen küldöttek be a redakciókba a pom-

pásnál pompásabb régi és új adomákat. Mindez a Bach korszak éjszakájának hajnal váró hangulata, balzsamos narkotikuma volt. főleg Jókai geniálisan keleti szellemű humora, melynek „*Kakas Márton*”-ja mint valami igazi magyar „*Chantecler*” kukorikolta elő a Hajnalt a „*Megvirrad még valaha, nem lesz mindig éjszaka a magyar-nak!*” nóta korszakában.

A Kiegyezés utáni idők már teljesen átvették a nyelvújításkori élc szót a teljesen kialakult élclapirodalomban. A históriás-krónikás adoma helyébe ekkor lép a gondolatlan és ötlettel „l'art pour l'art” játszó élc. A múltba révülő históriás-krónikás magyar adomára, mint lelki narkózisra már nem volt szükség. A magyar humor dekadenciája ezért kezdődött meg. Az adoma stílusa, illetőleg históriássága még megmarad egy ideig, mert az élcek nagy tömege így kezdődik: „Az mondja az egyszéri diák” vagy „szolgabíró” vagy „paraszt”, ami az élc alá a históriás régieségéfc rétegezi, a forma kialakulása során azonban mindjobban elvész ez a történelmiség: az utalás valakire és valamire. Ez a korszak a magyar adoma alkonnyatát ^ jelenti: a humor mindinkább elidegenedik. Az állandó figurák, illetőleg típusok (a régimódi gazdatiszt, az „új földesúr”, a zsidó bérlő, a bölcs rabbi, az apja pénzét költő diák, a Bach-korszakból ittragadt Beamter, a tót, a cigány figurája) már állandó osztályos stereo típiát mutatnak.

A Kiegyezés után az addig csak elszuttogott, titokban elmondott szabadságharcokori reminiscenciák csokra 1868-ban jelent meg Heckenasték kiadásában „*Adomák és jellemző vonások a forradalom és a honvédeletről*” címen. Ez az egyetlen terü let, melyen a magyar adomakincs magyar nemzeti tartalma életben maradt az 1870-es évek mindjobban ellaposodó szellemi porában. Az adoma tartotta fenn a nagy nemzedék emlékét az akkori új nemzedékben, mely többnyire a nagy és kiváló apák kicsi, fáradt és jelentéktelen fiaiból állott, pontosan úgy, mini ezt Alfred de Musset írta meg a napóleoni korszak apáinak fáradt utódairól. („Confessions d'un enfant de Siècle”) Az adoma,

mint a Szabadságharc szellemi zálogtartója itt is nemzeti hivatást teljesített, csakúgy, mint a szabaddá lett új korszak hatalmas emlékirodalma.

1868-ban Frankenburg Adolf „*Emlékiratok*” című írása mentette meg a magyar nagy nemzedékre vonatkozó adomakincset. A kitűnő, magyarlelkű soproni német a Pilvax és Petőfiék kortársa volt. Írása a „*Civitas Fidelissima*”, a hűséges, becsületes, idegen ajkú, magyarlelkű Sopron lelkét sugározza, ezért örök magyar érték.

Ősi típusú nagy mesemondó volt Deák Ferenc, aki öregkori legényszállásán, a régi Angol Királyné Vendégfogadó fehér asztalánál mondta el baráti körében ragyogó keleti magyar humora gyöngyszemeit, amit még életében, halála előtt hat évvel 1870-ben „*Deák Ferenc Adomák*” címmel adtak ki.

A régi debreceni, sárospataki, csurgói, pápai, nagyenyedi, marosvásárhelyi, késmárki diákhumor tárosházaul 1878-ban jelent meg Györffy Iván „*Garabonciás Diák*”-ja. Ugyanakkor adták ki az 1840-es és 1860-as évek pesti kávéházi és serházi bohémjének, Bernáth Gáspárnak (helyesebben „Bernáth Gazsi” volt a neve az egész országban, ami a régi Arany Sas vendégfogadót, a Komló Serházat, a Csiga és a Kis Pipa borházat, a Kammon és az Arany ökor kávéházat jelentette) tréfáit „*Bernáth Gáspár adomái, élcei, apró freskóképei és gazsiádái*” címmel. Bernáth Gazsi olyan jellegzetes tréfamondója és tréfacsmálója volt a korszaknak, hogy nevéből lett a „Gazsiáda” mester szó.

A Gaál József 1838-ban előadott „*Peleskei Nótárius*” című komédiája (amit Gvadányi József gróf 1788-ban megjelent, az elidegenedett Pestbudát ostorozó szatíras várospamphletjából, a *Falusi Nótárius-ból* írt) állandósította a szeretetreméltó, örökifjú, korhely jurista-diák „Baczur Gazsi” figuráját. Egy névtelen szerkesztő *Baczur Gazsi* álnév alatt 1878-ban adta ki „*Jogászhumor*” cím alatt a pesti diákhumor sziporkáit.

1879-ben Csukássy József „*A magyar klérus adomákban*” címmel jelentette meg a régi „nagyapok” ízes, magyar törtékeit.

Az idősebb Andrassy Gyula gróf adomás emlékeit a székely Nagyernyei Szóts Pál 1890-ben gyűjtötte össze („*Andrassy-adomák*”).

1902-ben a szamosújvári örmény származású kitűnő újságíró, Bányay Elemér – a felejthetetlen, tehetséges, a Kárpátokban halálra sebesült „Zuboly” – adta ki „*örmény anekdoták és egyéb apróságok*” címmel a hazafias erdélyi örménység adomás színeit.

A magyar színészet adomás emlékeit Újházy Ede 1903-ban szedte össze (*Régi nagy színészekről*). 1911-ben Várad Antal adta ki „*Képek a magyar író és színészvilágból*” című gyűjteményét.

A magyar Parlament, a „tisztelet Ház” adomáit Pakots József 1905-ben szedte össze („*Mindenféle a Folyosóról*”). A „Fejedelem”, Bartsay Domokos erdélyi adomáit Ortutay István 1913-ban adta ki („*Bart say-adomák*”).

Eger, a jellegzetes papi és diákváros a Mátra és a Palócföld közelsége révén az egyik legjellegzetesebb humortermő világ lett, amihez nyilván az ősi város törtérijának élő színei, az egri vár, a török minarré, az Esterházy Károly gróf által alapított, 18. századvégi, négyfakultásos egyetemnek tervezett lyceum törtérijás emlékei adták az alapot, Blaskovits András, a „magyar Abraham a Sancta Clara” törtérijái külön helyen szerepelnek a magyar adoma egervidéki törtérijában. Ennek sorozatos helyi jelenségeiül 1866-ban jelent meg az egri „*Szellemi Omnibusz Kis-tükre*”, 1867-ben Kőmíves Péter adta ki az egri „*Gond-űző*”-t, az 1890-es évek elején Babik János sorozatosan adta ki a jellegzetes kispapi, franciskánus és kanonokhumor kedves, régimódi jelenségeit („*Fráter Jucundianum*”). – „*Páter Hilárus*”. – „*Noviczius Gaudenczius*”).

*

Az Ezredéves Országos Kiállítás, vagyis a Millennium éve, 1896, a történelmi Magyarország e felejthetetlen, grandiózus éve a maga történelemlátó nagy magyar varázslatában indította meg a magyar adoma művelt, európai látószögű és látóhatárú gyűjtését a néhai Tóth Béla páratlan érdemű munkájával. Gondviselészerűen benne találkozott a legnemesebben a keleti veretű

magyar öntudat és a magyar önszemlélet, mondjuk: a históriás magyarszemlélet, a keleties múltbarévülés. a világos, tisztafejű magyar logika, az apjától, Nemes Tóth Kálmántól és tragikussorsú anyjától, az ősi honfoglaló felvidéki Divék Nemzetségből származó Keszeleőkeői nemes Majthényi Flórától örökölt, született, keleties képben látó írói tehetség, a páratlan nyelvi műveltség, a legnemesebb veretű polihisztorság, a komor, elvonult aszkéta életével adott szerzetesi lelkű kutató szorgalom, az ötlet, a néprajzi érzék és a tudás, ő volt az elmúlt nemzedék legszerencsésebb kezű, legszellemesebb és legtehetségesebb, egyben legmagyarabb historikusa. Adomagyűjteménye örök magyar érték. Magyar művelődéstörténeti érzéke őt teszi meg legtehetségesebb magyar kutatónká és állítja oda a néhai Katona Lajos mellé. Jelentősége csak a néhai tudós piarista, Felsőgellérdi Takáts Sándor magyar értékeivel mérhető össze.

A „magyar Provence”, a Kisfaludyak és Berzsenyi Dániel világa, a gyönyörű, dalmahodó dombú Dunántúl él örökre a nagy adomamondó Mesélő Apó, Ráczkevi Eötvös Károly ragyogó írásaiban. Ezek olyanok, mint valami végtelen, folyó, csordogáló históriás adomaforrás áradata. E sorok írója még hallotta – pontosabban szólva látta – páratlan előadói tehetségű, mosollyal, gesztussal megjátszott elbeszéléseit, a régi Abbázia Kávéházban, melyben, csibukjával a markában úgy trónolt, mint egy származása szerint is keleti Bölcs Kádi.

Magyar lélektől volt ízes Ágai Adolf ragyogó humora, mely az 1870-es évektől az 1900-as évekig kilombosodó új életnek a múltban is gyökerező régi és új figuráit írta meg, nem históriás, hanem életes formában.

*

Újabb adomagyűjteményeink mind az itt elmondottakból táplálkoznak. Jelen gyűjtésünk is ezt cselekedte, hiszen egyébből alig gyűjthetett. Minden krónikás adoma régi, – születése pillanatában is az, mint

Tóth Bála mondotta. Ami kevésbé ismertet adunk, azt néhai Nagyanyánk és Nevelőapánk magyar adomázó kedve családi emlékeiből, késmárki diákságunk hallo-másaiból régi levéltárak és családi levelesládák böngér.zkedő kutatásaiból, újabb adomagyűjteményekből és néhai, kedves, felejtetetlen egyetemi professzorunk. Bánóczi József kéziratgyűjteményéből meregettük. Sok jóízű magyar históriát hallottunk Inárcsi nemes Farkas László úrtól. Haszonnal forgattuk Zolnay Vilmos Dékány András és Sárvány Dezső urak és néhai barátunk, Lambrecht Kálmán gyűjtéseit is.

Tökéletes munka nincs. Munkánk hibáiért kérjük a kegyes Olvasó elnézését. írásmódunkban nagy kezdőbetűvel írtunk – ezzé] kiemeltünk – minden régi szól, amilyen a Királybíró, a Dulló. Régi Királyainkat meguraztuk, nevüket Nagyúrnak írtuk. így lett nagybetűs a Hajintófa, a Toroslakoma, a debreceni Kántus Prézes és a többi száz, ma már holt régi szó. Nemes Vármegyét, vármegyei Uraimékat írtunk és Nemes Tanácsot, tiszteletből a régi szép magyar élet e színei iránt. Stílusban a korszak lelkét akartuk megszólaltatni, hiszen az adomában a Múltat adjuk.

**MAGYAR TÖRTÉNELEM
ANEKDOTÁKBAN**

A legrégebbi idők. Mündsükoglu Atil Khán. A Vezírek. – A Honfoglalás, Az Árpádház.

Az erre a korszakra vonalkázó magyar adomakincs részben középkori nyugati és keleti – görög és arab – krónikások írásaiból indult el vándorútjára, részben régebbi és újabb vándoranekdóták újkori romantikus átköltése. A régi és új hitet tarló Gyécsa Vezirkánról szóló adoma mélyenjáró látással mutat rá a Nyugat felé közeledő honfoglaló magyarság kettős lelki szövedékére. A Sankt-Gallenben mulatozó magyarok históriája hiteles dolog. Az Árpád Vezirkán históriájába a 18. századi magyar helyezi el a maga keleties szűkszavúságáról szóló önszemléletét, több adoma a zömök természetű keleti magyart állítja szembe a nagytermetű északi és nyugati idegenekkel.

ATTILA, AZ ISTEN OSTORA.

Mongol atyafiságimkkal kapcsolatos középkori anekdota mondja „Attiláról, a hun Királyról”, hogy mikor Európát végigpusztító „hun” hadaival megjelent az Örök Város, Róma kapui előtt, akkor /. Leó Pápa járult elébe és mint Krisztus Helytartója kérte, kímélje a Várost. A Nagyúr erre azt felelte:

„Ha te a te Istened szolgája vagy, én meg az én Istenem ostora vagyok!”

A Várost azonban mégis megkímélte.

Az anekdota nyilván az Egyház hatalmát kívánja gtorifikálni, mely előtt meghajlik a hatalmas Vezirkagán, akinek neve egyébként *Mündsükoglu-Atil*, vagyis „*Mündsükfia a Nagy Folyó'* volt. A Nagy Folyó a *Don*. Az Attila” elnevezés olasz eredeti). Ami az Anekdota nyomán keletkezett „Attila, az Isten ostora” szólást illeti, a „*Flagellum Dei*” nyilván a mongol mithosz Öreg Ura, az Égi Úr. vagyis *η Tcngrii Kán*, az öreg Isten ama

hajítófáit jelenti, melyeket ez finn atyáncfiai Kalevalájában is úgy hajigál égi Udvarháza előtt ülve a földi lókötek és egyéb tolvajok közé, mint ahogyan a bugaci rideg pásztor vágja hajítófáját az elcsellengő marha közé. A „Hajítófa” orsó alakú keleti ősfegyver, ázsiai Bumeráng, rokona a finn fütükösnek, a „Fejbevégonak” (Hakepele), mellyel *Gustav Adolf* svéd Király fütükösös finn hadai (Hakepelisten) veredtek a Harmincéves Háború idején az erdélyi hajdúkkal együtt a Császár hadai ellen, mikoris a „*De sagittis hungarorum libera nos, Domine!*” (A magyarok nyilaitól ments meg Uram, minket!) létániai könyörgés magyar honfoglaláskori emléke nyomán a császári német Glóbus így imádkozott: „*A finnek fütüköseitől ments meg uram minket!*” A finn Fütükös úgy csinálódott, hogy fiatal nyírfá sudarába lapos, éles köveket szorítottak bele, a növekedő fa megfogta a köveket, kivágott sudara lett a rettentő fegyver, a török Buzdogán, az ércbuzogány finn-magyar őse.

MARKIANOSZ BIZÁNCI CSÁSZÁR ÉS ATILA.

A Nagyúr követével rákent a Császárra: küldje el aranyban, ezüstben hódoló adóját. A Császár ezt izente a Nagyúrnak:

„*Aranyam, ezüstöm nincs, de vasam van! Ha kell, gyere vedd el!*”*

A MOKÁNY BOTOND VEZIR PÁRVIADALA A BIZÁNCI ÓRIÁS GÖRÖGGEL.

Kézai Simon Mester írja 13. századi Krónikájában, hogy eleink a Lech-Feld-en lefolyt gyászos emlékezetű csata után huszonnégy esztendővel megcsapták Bizáncot, illetőleg a görög Birodalom fővárosát, Konstantinopoliszt, amelyet eleink magyarosan *Konstánczinapoly* néven neveztek.

A Krónika szerint eleink táborát állottak a Város falai alatt, amikor hirdetőik között megjelent egy óriástermetű

* Az adoma a *Braun* győri várkapitány 1594-i históriájában és több más magyar krónikás anekdotában csendül vissza, egyébként keleti és görög-római gyökerű ősrégi vándoradoma változat.

görög és birkózó párviadalra hívta a magyarokat: álljon ki vele kettő! Ha legyűrük, a görög Császár adófizetője lesz a magyaroknak! Előáll erre – írja a Krónikás – egy zömök, szélesvállú, mokratermetű magyar és így szól:

„Botond a nevem, igaz magyar vagyok, termetre legkisebb minden magyarok között! Nem én állok ki másodmagammal, hanem te álljál ki harmadmagaddal! Az egyik gondjába veszi kiszálló lelkedet, a másik elföldeli holttestedet!”

Így szólt Vitéz Botond, majd odalépett a toronykapuhoz és buzogányával úgy megvágta annak érckapuját, hogy az beszakadt, a résén akár egy ötesztendős gyerekfickó bebújhatott volna. A párviadalt a görög főemberek és főasszonyok a városfalakról, a magyarok a kapu előtt lóháton nézték végig. A mokány Botond nekiment az óriás görögnek, derékon kapta és úgy földhöz teremtette, hogy karjátörötten maradt ott. A Császár megtagadta az adót, mire eleink végigpusztították a Birodalmat. Ez volt utolsó kalandozó hadjáratuk.

Az anekdota kétségtelenül a zömöktermetű magyart, vagyis a magyar mongoloid kisközéptermetűségét kívánja glorifikálni úgy, mint ezt a *Szent István* Királyúr kistermetűségéről szóló anekdotákban látjuk. A kistermetű magyarról és a nagytermetű idegenről szóló, számos korai magyar középkori adoma kétségtelenül annak az emléke, hogy a 13-14. században még igen feltűnő lehetett a mongoloid kistermetűség és az északi szláv és germán, valamint a hegyvidéki „Montanaro” olasz magastermetűség különbsége, mely az utódokban atavisztikus visszaütésekben gyakran kiütközhetett. A *Szent László* Királyúr óriási termetében például egészen bizonyosan lengyelvérű anyja testisége ütött vissza. Görög, olasz, lengyel Ósanyak magastermetűvé lett fiainak utódai viszont gyakran üthettek vissza valamelyik mongoloid magyar ősiük mokra termetére.

Az *Ezeregyéjszakában* és a nyomán keletkezett számtalan déleurópai spanyol, olasz, katalán, provençal középkori adomában ott van a „kistermetű spanyol Cabballiero és az „óriás-termetű Mór” párviadaláról szóló história. *Simeon* Mester maga említi meg a Krónika előszavában, hogy ismeri az olasz és francia Krónikákat. Lehet, hogy ezekben olvasta a kedvelt vándoradomát, melynek egyik őse a bibliai „*Dávid és Góliát*” históriája.

A SZÚKSZAVÚ VEZÍRKÁNÚR.

Dugonics András, a nagyszombati Egyetem mathézis professzora, a tudós, litterátus piarista Páter írja 1820-ban megjelent *Magyar Példabeszédek és Jeles Mondások* című munkájában, hogy *Árpád* Vezirkánúr előtt megjelent a gótok követe és szószaporító, cikornyás, kacskaringós szépszóval, cifra beszédben mondta el. mi járatban volna? A Vezirkánúr hallgatta a követet, de csak egy szót sem szól vala. A gót követ erre megszólal:

„*Uram, mi a válaszod?*”

– *Mondjad meg uradnak – felelé a Vezirkán – azalatt, míg te beszéltél, én a szót rágtam és hallgattam.**

ÖSSZETARTÁSBAN AZ ERŐ!

Konszi antinasz Porfürogennétosz, a „Bíborban születei” görög Császár írja a honfoglaló magyarság által leigázott Morava, a morva Birodalom Kraj-járól. vagyis Királyáról. *Szvántoplug-ról* (akit általában „Szvalopluk” néven neveznek) hogy ez. miután birodalmi három részre osztotta, legidősebb fiát tette meg Velki Vladikává. vagyis Nagyfejedelemmé, másik két fiát a bátyjuk alá rendelte. Azután atyai intelemmel alábbi példát mutatta és mondotta a három fiúnak arra nézve, hogyan kerüljék a párfoskodást? Három egymásmellé kötözött botot nyomott sorjában az első, a második és a harmadik fiú markába, azzal, hogy törjék el a nyalábot. Egyik sem boldogult azzal. Az apa ezután elvágta a nyaláb zsinégét és egy-egy botot adott oda egy-egy fiúnak. Így már gyerekjáték volt derékba törniök az egyes botokat.

„*Íme a példa.*” – mondotta a Fejedelem. – „*Ha szeretettel összetartatok, győzhetetlenek és így senki szolgái nem lesztek! Ha ellenben a birodalmi háromba szakítjátok és bátyátoknak, a ti uratoknak nem engedelmességek,*

* Az adomái *Dugonics* András költődé s a magyar ember keleties szükszavúságai példázza vele.

ezzel egymást juttatjátok tönkre, de elveszejtitek magatokat is!”

Az apa halála után esztendőre testvérháborúval töri egymásra a három fiú – írja a „Bíborban Született” – a magyarok pedig leigázták őket.

GYÉCSA VEZIRKÁNÚR, A „KÉTHITŰ”.

A *Chronikon Thietmari* írja Gyécsa Vezirkánúrról. (akit „Géza fejedelem” néven szokás nevezni), hogy ez ugyan keresztvíz alá hajtotta fejét, de ősei keleti hitét – sámánosságát – is tovább vallotta. Egyik keresztény papja szóvá tette ezt, mire a Vezirkánúr így szólt:

„Vagyon ahhoz elegendő gazdagságom és hatalmam, hogy kétféle hiten is lehessek!”

Az anekdota, illetőleg az idegen Krónika ezzel kétségtelenül azt az átmeneti állapotot írta képpé, amikor eleink valóban „két hiten” éltek. Az alkalmasint az Árpád Házból született Gyöngyö Urasszony 1152-ben szintén kéthitűségben élt, mert végső rendelkezésében kétféle gondoskodott lelkéről. Keresztény újhite szerint a szentmártonhegyi Bencéseknél ezer misét rendelt lelke üdvösségére, két harangozó jobbagyot rendelt, akik örök időkre harangozzanak érette, hét márka súlyú aranyat, rengeteg cobolprémet és évente egy, tizenkétöles szőnyegot hagyott a Bencésekre. Ázsiai óhite oldalára ősi sámános halottas Torost rendelt, melyet három e célra felszabadított jobbagya, *Tengördi*, *Fergódi* és *Jákob* rendezzen a lelke számára „örök időkig” („*Turus provideant*”) éspedig az ősi sámános Toroslakomát egy tulokkal, három lúddal, hat tyúkkal, kétszáz kenyérral, húsz vödör serrel. Ugyanílyen rendelkezést a 13. században sok más magyar úr is tett, utoljára az 1632-ben Nemes Baracscai Máté fehérvármegyei úr rendelkezik hasonló módon, seres Torost rendelve a saját neve emlékezetére.

MULATOZÓ MAGYAROK ÉS A KÉT SKÓT BARÁT SANKT GALLEN MONOSTORÁBAN.

A magyar nevetés, a magyar nóta, tréfálkozás és „időmulatás”, vagyis mulatozás legrégebbi, 925-ből való emléke a honfoglaló eleink egyik svájci prédáló kalandjának

leírása, melyet a *Sankt-Gallen-ben* őrzött 11. századi *Chronikon Magistri Ekkehardi* őrzött meg.

Ez a leírás honfoglaló eleink nótás, táncos, dali vitézi kedvének, enniváló holmiban, borban való töltöző vigasságának, nevetésének, keletien nemes úriságának hiteles emléke, egyben legrégebb írottformájú magyar adománk: a svájci Fráter *Heribaldus* skót bencés szolgálta mulatságos esete 925-ben az ott zsákmányt szerző magyarokkal.

Eleink a Duna-Tisza közéből elkalandoztak fel Lübeckig, el a francia *Toulouse-ba*, le a spanyol *Sarragosa-ig* és be a Görögföldre. Zömök ázsiai lovaikon, hallatlanul kitartó kis Tarpán-jaikon megúszták az itáliai *Po* és a francia *Rhône* vizét. *Mestre* felől a *Laguna* vizein át megúszták Veneziát. S így csapták meg a svájci *Sankt-Gallen* Monostort is a Boden-See partján. A skóciai bencések apátura, Pater *Engelbrich* elmenekült a magyar száguldo had elöl, csak a félkegyelmű szolgálgeény, Fráter *Heribaldus* maradt ott, mondván, hogy ő bizony nem megyén, míg meg nem kapja azt a sarura való talpbört, amit a kolostorbéli sáfármester megtagadott tőle!

A magyarok tolmáccsal vallatták a gügye Fráter *Heribaldust*, akinek agyafürt feleletein jót nevettek. A kolostor pincéjében talált két hordó jóféle boritalnak igen megörvendeztek, aminek nyilván az lehetett az oka, hogy a pusztázó magyarság itala a lókanca tejéből erjesztett *Kumis* és a szamáirkanca tejéből erjesztett *Ajram* volt, borhoz csak ragományban jutottak. A sankt-galleni bor nyilván a *Ticino* partján a *Kanton Tessin-ben* szüretelt veresbor volt.

Az egyik magyar – lóbörtömlőhöz lévén szokva – a hordó abrincsat feszegette, mire az immár egészen bizodalmas Fráter *Heribaldus* rászólt:

„*No csak jó ember, hagyjad azt az abrincsot, mit iszunk mi, ha ti elmentek?*”

Nagyot nevettek a magyarok, tömlőkben elegendő italuk volt, otthagyták a bort. Lakomához heveredtek a gyöpre, nyilván keleti móddal, szőnyegre és Szofra nevezetű bőrabrosz mellé, mint a mai bugaci birkás a kifordított subájához. Fráter *Heribaldus* a maga nyugati módján padon ült, ami igen jeles művelődéstörténeti emlék és

dokumentum a Magister Ekkehardus szóbanlevő Krónikájában.

Ezután – mint a Krónika leírja – leszopogatott csontokkal jókedvükben egymást hajigálták magyar uraimék, amiből az a nevezetes, hogy a csonttal, kenyérgalacsinnal való tréfás hajigálódzás színmagyar vidékeken, falusi úriháznaknál egy nemzedékkal ezelőtt még élő, évődő szokás volt.

A csontokból bizonyára joggal következtethetünk arra, hogy itt valami lère eresztett tokányról lehet szó. A Krónika arról is megemlékezik, hogy eleink mulatozás közben birokra keltek. Aki látott jókedvükben birkózó törököket, virtusból birkózó birkásokat, az megérzi a Krónika leírásában a magyar ősiségét.

Eleink ezután nótázásba fogtak, ami közismert belső-ázsiai török szokás. Fráter *Heribaldus* is velük danolt egy másik fogoly skót Páterrel, aki tudott magyarul. A magyarok megetették, megittatták a két papi férfit, táncba keltek, nyilván kardos Toborzokat jártak, amit csak utóbb és hibásan neveztek el a csinált „Toborzó” néven. Velük ropta a Toborzokat Fráter Heribaldus is, aki utóbb gyakorta azt hangoztatta, hogy életében vígabb embereket nem látott, mint ezeket a vendéglátó magyarokat! Ha meg is lazsnakolták, de legalább életében egyszer kedvére jólakott!

SZENT ISTVÁN KIRÁLYUK TERMETE.

Az erfurti Minorita Krónika írja a Királyúrról: „*Termetére nézve gyermeki, lelkére nézve nagy vala*” („*Statura pusillus, Corde magnus erat*”), amiben a Krónikás nyilván István Királyunk mongol mokratermetére célt.

Ez az egyetlen adomaszerű feljegyzés, ami Szent István Királyúr méltóságteljes személyiségéről fennmaradt. Különösen érdekes, hogy a „*gyermeki*” termet-kifejezés mennyire ellentmond a konvencionális Szent István-képnek.

Egyébként számtalan középkori anekdotában fordul elő a mokány magyarra és a germán, pomerán, görög vagy egyéb őriásra vonatkozó szembeállítás, mint a Kelet és a Nyugat képe.

SZENT GELLÉRT ÉS A „MAGYAROK KINTORNÁJA.”

A velencei Nobile Gherardo di *Sagredo* (akit mi magyarok *Szent Gellért* néven tisztelünk), Csanád első püspöke a *Legendája* szerint a Bakonyon át igyekezett egyik udvari papjával, Valteriussal Veszprémbe, Szent István Királyunkhoz. Éjszakára egy bakonyi házban szállottak meg.

Éjfél tájban a szentéletű Püspök Breviáriuma olvasgatása közben énekszót hall, melyet egyhangú, rigmosus, zúgó, mély hang kíséri.

„*Hallod-e papom.. Valterius!*” – mondja a Püspök – „*ez a magyarok kintornája!*”. (A krónika szavai szerint „*Symphonia Ungarorum*”).

Kiderül, hogy a csendes erdei éjszakában valamelyik nótáskedvű cselédasszony örlí a búzái a kézmalmon, azt forgatja, annak a zúgása hallik, az asszony nótaszóra forgatja a malomkő forgantyúját.

Meghatódik a Püspök és így szól:

„*Bizony mondom neked papom, csupa merő fáradalom az élet! Eltörődne az ember a munkájában, ha nem volna nótaszó! Lám, boldog ez az asszony, hogy jókedvében, zúgolódás nélkül végzi cselédi munkáját!*”

A szent Püspök erre gazdag borraivalói küldött a nótáskedvű bakonyi cselédasszonynak.

A legendában leírt esemény bizonyára valamelyik bakonyi szabad Vár jobbágy faluhoz fűződik. A cselédasszony leheteli szláv szolganő, de magyar asszonyától tanult magyar nóta! énekelhetett. A *Symphonia* a középkorban azt az öthúrú hegedűfélélt jelentette, melynek húrjait tekerő forgantyúval forgatott, gyantás szarukorong zengette. Ez a francia *Quint one*, latinul *Symphonia* és *Quinterna*, amiből a magyaros *Kintorna* szó lett. Magyar neve *Té kérő hegedű*, *Kódishagedű*, *Nyenyere*. A szén! Püspök tréfás szava arra vonatkozik, hogy a kézimalmot nevezte „a magyarok Quintonejának”. A história eddigi magyarázói a *Quintone* ismeretének híjján nem tudták megadni a Püspök tréfája csattanóját.

KORONA ÉS KARD.

Benczédi *Székel*y István 1559-ből való Krónikája írja le a históriát *András* Királyúrról és öccséről, *Béla* Királyfiról. Eszerint a Királyúr attól tartott, hogy öccse, mint trónkövetelő fog unokaöccse. *Andrásfia Salamon* ellen fellépni, tehát próbára tette. Asztalra tétette a Szent Koronát és mellé egy meztelen szablyát, megparancsolta két hű emberének, hogy nyomban vágják le *Béla* Királyfit, ha az a Szent Korona után nyúl. A Királyfi híve, az udvari ajtónálló titokban, sűgva figyelmeztette a Királyfit, hogy a kardot válassza! így is történt.

„*És az Király nagy örömmel meg-ölegeté es megapolá. Bélát, az ő ötsét és igen megköszönő néki es nagy ajándékokkal meg-ajándékozá ötét és mindeneket igére neki.*”

Az adomának sok régi keleti és déleuropai változata is lokona van, de megjegyezzük, hogy belseközépszásiai atyánkfianál az újszülöttet kiteszik a sátor elé. kardot tesznek melléje. Az apa, ha fiának ismeri el az újszülöttet, őt emeli fel. a kardot pedig otthagya. A keleti szokás a székelgyrokon Gőcsej vidékén – fejsze kitételével – egy nemzedékkel ezelőtt még éli.

HA RÖVID A KARDOD. TOLDD MEG EGY LÉPÉSEL!

A *Bécsi Képes Krónika* írja meg *Béla* Királyfi párviadalát az óriástermetű Pomeránussal. A Királyfi tudva levően a lengyel Király udvarában élt egy darabig; oda kellett menekülnie, mert *Betör* Királyúr (1011-1046) – *Odone Pietro d'Orseolo* velencei Doge és *Szent István* húga fia – az élete ellen tört. A lengyel Tengerpart, a *Po Morzse* (Pomeranian ura viszont ezidőtájt egész Lengyelország meghódítására törekedett. Ez az anekdota históriás magva.

Így történt, hogy az óriástermetű Pomeránus – írja a *Krónika* – párviadalra hívta ki az öregedő lengyel Királyt, aki helyett a magyar Királyfi állott ki. A hatalmas északi ember fitmálva nézett végig a zömöktermetű

Ezzel nekirontva levágta a Pomeránust, mire a lengyel Király hozzáadta a lányát és ráíratta a *Po Morzse*, a lengyel Tengerpart évi adóját.

A Királyfinak tulajdonított szólás máig élő magyar szállóigévé lett, illetőleg hihető, hogy a Képes Krónikába is már azért került bele a 13. században, mert már akkor is élt. Más változatokban ott van a Ezeregyéjszakában és a Bartalomi neve alatt fennmaradt 16. századi spanyol adomában, melyben egy tömzsi spanyol lovag verekszik meg az óriás mór lovaggal.

A szólás nyilván a keletiesen görbe, tehát e hajlása révén is kurtább magyar kardot kívánja dicsőíteni a hosszú egyenes kétélű északi pallossal szemben. Az anekdota tehát itt is a Keletet a Nyugattal, a zömöktermetű fekete, szőghajú magyart az óriástermetű, lenhajú, kékszemű északi idegennel, a görbe keleti magyar szablyát az idegen pallossal állítja szembe hatá-sos képben, a magyar javára. Itt is a „*Kicsi a bors, de erős!*” szólás értelme alakul magyar csattanójú adomává, ugyanúgy, mint ezt a *Szent István* Királyúrról és a mokány termetű *Botond* Vezirről szóló adomákban látjuk.

Az egésznek az alapja a minden vívó által ismert helyzet, mely akkor áll elő, ha a hajlott magyar kard egyenes, európai karddal vagy törrel (Degen, Schwert, Dague, Fleuret, Schläger) kerül össze. Ilyenkor a hajlása révén rövid magyar kardot csakugyan egy kitörő lépés „toldja meg”.

A szabadságharckori egyenes dragonyospallos és a görbe magyar huszárkard mérkőzését *Jókai* remekben írja meg az isaszegi csata egyik jelenelében (*A kőszívű ember fiai*). A Magyar Királyi Hadtörténelmi Múzeum őriz egy tarkóig kettévágott szabadságharckori császári dragonyoscsákót és egy svalizsér-vértet, utóbbit a belecsapódott magyar karabélygolyó csak behorpasztotta, de a huszárszablya elvághatta azt.

BÁNK BÁN ÉS A JÁNOS ESZTERGOMI ÉRSEK KÉTFENEKŰ VÁLASZA.

Fráter *Albericus* középkori Krónikája írja a Bánk Bán és társai 1213-i összeesküvéséről, hogy mikor az összeesküvők *János* esztergomi Érsekhez fordultak tanácsért, leszúrnák-e a Királyasszonyt, *Gertrudist*, avagy sem, akkor az Érsek kétértelmű választ adott. Levele így szólt:

„*Reginam interficere nolite timere bonum est et si omnes consenserint ego solus non contradico!*”

A választ a levélből hiányzó vesszők teszik kétértelművé, mert a szöveg a vesszők felrakása szerint – magyarul – ezt jelenti:

„A Királyasszonyt meggyilkolni nem kell félnetek, jó lesz, ha mind beleegyeznek, én nem ellenzem!”

A vesszők más elhelyezése a következő értelmet adja:

„A Királyasszonyt meggyilkolni nem kell, félnetek jó lesz, ha mind beleegyeznek, én nem, ellenzem!”¹

KÖNYVES KÁLMÁN ÉS UDVARI PAPJA.

Könyves Kálmán magyar Királyurunk megbetegedett és udvari papjával felgyógyulásáért könyörgő imádságot szerkesztetett. A pap az Úristenhez szóló királyi instanciába beleírta a saját lelkiüdvösségéért szóló passzust is, mire a Királyúr így szólt:

„Nono! Nem illendő dolog egyszerre oly sok mindent kérni az Úristentől!”²

¹ Az adoma az ógörög-római jóslatokból, illetőleg a „kétértelmű” dodonai Oraculumokból csinált középkoriasan szójátékos, tudálékos koholmány.

² Az adoma – más változatban – ott van a kalocsai Érsek, *Széchenyi György* grófról és kotnyeles ministráns hajdújáról szóló krónikás anekdotában is.

„Mátyás, az Igazságos”.

A néhai Felsőgellérdi Takáts Sándor, a tudós piarista, a legönállóbb és legszerencsésebb kezű magyar historikus írta meg (Rajzok a török világból), hogy a keménykezű Hunyadi Mátyás Király úr ráf szóló legendák már a 16. század közepén, az idegeit uralom által megnyomorított szerencsétlen Magyarországon egy szebb és boldogabb magyar világ utáni nosztalgia kicsapódásául jelentkeztek. Ami más nyelven azt jelenti, hogy a múltbarévülő magyar műltszemtélet a „passatismo” hangulataival vetítette vágyálmaait a nagy Királyúrra a magyar függetlenség pusztulása keserves¹ idejének kezdetén.

A 16. századtól kezdve európai – főleg déli – vándor adomák rakódnak rá a Királyúrra. Heltai Gáspár 16. századi Krónikájában például már felcsillan az Ezeregyéjszaka Hárún-ar-Rasid-jának, az „Igazságos Áronnak” a bagdadi Kálifnak átformálódása a magyar Királyúrra. A 18. századtól kezdve Ráday Gedeon gróf, (már előbb Benczédi Székely István Krónikája) majd Dugonics András, Kis János soproni luteránus Superintendens, Garay János, Frivaldszky János, Jókai, Gyulai Pál és mások költik azokat az Adomákat, melyeknek ugyan semmi közük a nagy Királyhoz, de jellemzőek, magyar vágyálmot fejeznek ki, tehát átmentek – főleg kisiskolai olvasmányok útján – felülről-lefelé, a városi felsőműveltségéből a népibe, a nép ajkára is. Az Ezeregyéjszaka Vörös máty Mihály által eszközölt átírása – a Gotland-féle 17. századvégi és a Mardrus-féle napoleonkori hiteles fordító sok kurtított német átdolgozását dolgozta át – új forrást nyújtottak a Királyúrról szóló adomaképződéshez. Sok anekdota valami régi szólás tudálékos magyarázata, de meg ezekben is a magyarság önnönmagáról szóló önszemlélete fejeződik ki.

Egykorúak a Messer Galeotto Marzio di N ami budai (eljegyzései, bár ezekben kevés az igazi adomaszerűség. Egyedül csak a sajtóról szóló história az, melyet adoma szerűnek mondhatunk.

NINCS ROSSZAB A SAJTNÁL!

Messer Galeotto Marzio di Nami, a budai királyi Könyvesház, a Korvina könyvtárosa jegyezte fel a Királyul-e mondását. A budai királyi asztal fölött – írja – az ennivaló holmikról folyt a vita. A vendégek ezt meg azt az ételt dicsérték és ócsárolták, ki arab, ki görög, ki meg római írókra hivatkozott, mire a Nagyúr közbeszólt:

„Magyar szólás: *Nincs rosszabb a sajt nál!* („*Hangarice dictum: Nihil est peius caseo!*”)

Megindul a vita a sajt fölött. Többen védelmükbe vették, mondván, hogy sokféle hal, avagy ugorka bizony alábbvaló a sajt nál! Erre a Királyúr így szólt:

„*A közmondások igazat mondanak, tudják ezt a filozófusok és retorikusok! Ti azonban nem értettétek meg a mondás velejét! Nincs rosszabb a sajt nál! – ezt értsük ilyen: „Rosszabb a sorunk, ha nincs semmink, mint mikor sajtunk van!”*

A szólás, illetőleg a magyar szójáték, melyet a Királyúr a magyarul nem tudó olasz Humanisták előtt nyilván deákul, vagy olaszul mondott, alkalmasint ez volt „*Semmi: hitványabb a sajt nál!*”, aminek az az értelme, hogy a semminél jobb a valami, vagyis, hogy „*Jobb ma egy veréb, mini holnap egy tüzök!*”

Az adoma (*De quibusdam jocose (Hetis.)*) az egyetlen hiteles és egyedül *kétségtelen* Mátyás-adoma, nem keleti arab, olasz, francia vagy egyéb vándoradomából költötte rá a Királyúrra az utókor.

A Királyúr egyébként a csipős olasz sajtoknak nagy kedvelője volt. Ezt bizonyítja Cesare *Valentini* ferrarai követ jelentése, mely szerint a ferrarai Herceg által küldött húsz pármaji sajt (*Parmigiano, Parmasane*) egy éjjel Budára érkezett és a Királyúr és a Királyasszony azt azonnal megkóstolták. („*Del case heri sera per sua Maestà et per nuj ne fo magnato*”) *Beatrice* Királyasszony sicíliai, francia és ferrarai sajiszűrőniestereket hozatott Budára. A nagy serivó Mátyással nyilván ő kedveltette meg a „serkorcsolyát”, a csipős olasz és délfrancia sajtokat.

AMI UTÁN NEM KAPKOD AZ EMBER.

Messer Galeotto szerint a Királyúr gyakori szavajárása volt ez a mondása:

„Három dolog van, ami után nem kapkod az ember: a felmelegített levesen, a barátan, akivel összekoccanás után békült meg és a szakállas asszonyon!”

ÁRVA VÁRDAI PÉTER ÁRVÁBAN.

Várdai Péter kalocsai Érsek, a Kancellár kiesett a Királyúr gráciájából. Egyesek szerint azért, mert részese volt a visegrádi összeesküvésnek, mások szerint azért, mert mint a Királyúr diplomatája kifejejtette a törökkel kötött egyik szerződésből két fontos végvár nevét.

Elég az hozzá, hogy régi Adoma szerint a Királyúr elfogatta az Érseket – aki kalocsai árva gyerekből emelkedett fel – Árvavárában börtönöztette be és ezt mondotta neki:

„Árva fuisti, Pétre, árva eris et in Árva morieris!”
azaz

„Árva voltál Péter, most elárvahodsz és Árvavárában halsz!”

Az érsek azonban a Királyúr halála után kiszabadult Árvavárából. *„Dobzse László”* azaz // *Ulászló* helyezte vissza méltóságába.*

A FURFANGOS VÉNPARASZT ÉS AHÁROM KAPZSINEMESEMBER.

A Királyúr egyszer azt ígérte három főemberének, hogy nekik adományoz valami birtokot, ha megfejtik egy kitalálós eszű egykori katonája, a vén paraszt által feladott három találós kérdést. El is mondta nekik a három kérdést, de az urak csak nem tudták azokat megfejtetni.

A három úr első dolga az volt, hogy elmentek az öreghez, de biz' az csak jó pénzért volt hajlandó beszélni.

* Az adoma alkalmasint korszerű játékos anagramma a VÁRDA és ÁRVA szavak betűivel.

„Az első kérdés az volt” – mondotta az öreg – „hogya azt kérdezte tőlem a nagyságos, tekintetes Királyúr ő szent Felsege: „Hát öreg, messzi van-é még a messzi?” Értik-é az urak, mi ennek a foglalátja és a találatja? Száz aranyért megmondom!”

Leszúrták az urak a száz aranyat, mire az öreg így szólt:

„Hát uraim, amíg iffiú voltam, addig volt a messzi, ameddig a szemem ellátott! Most meg, vénségre jutván, csak az ökreim szarváig látok el, hát most addig van a messzi! A második találós kérdés meg az: Hány a harminckettő? Azt is megmondom kétszáz aranyért!”

Leszúrták az urak a kétszáz aranyat is, mire az öreg így szólt:

„E' meg azt jelenti, hogy hajdan megvolt mind a harminckét fogam! És most hány vagyon? Bizony, már csak tizenkettő vagyon! A harmadik kérdés meg az volt, meg tudok-é fejni három vén bakkecskét? Megmondom, de csak háromszáz aranyért!”

Az urak csak csóválták a fejüket, igen elszörnyedtek, de csak leszúrták a háromszáz aranyat is, mire az öreg nagy selymán így felelt:

„Hát nagy jó uraim, úgy fejem meg a három vén bakot, ahogyan az imént fejtem meg nagy jó uraimékat!”

A három urak bosszankodva távoztak. Arról nem szól a krónika, jelentkeztek-e azután a Királynál a birtok irányában?*

A „SIMAORRÚ” KIRÁLYÚR ÉS A BASÁSKODÓ KOLOZSVÁRI VÁROSBÍRÓ.

Heltai Gáspár 16. századi Krónikája mondja el, hogy a Királyúr Vajdahunyadon „elorozkodék az sereg-tül”, álrühásan bement Kolozsvárrá és a Nagypiacon vándorlegény módra beült egy mészárszékbe, annak pódiumáról lógatva a lábát.

A kolozsvári Városbíró jogtalanul basáskodva a

* Az adoma régi olasz mese átköltése, a 16. századi parasztfordalmak idejéből való úrgyűlölet, illetőleg a „Furfangos Paraszt”-ről szóló adomakör jelensége.

Városerdőről fát vágatott és hordatott be a maga udvarára a Város parasztfalvainak népével. Az egyik városi poroszló az álruhás Királyúrra is ráförmédi:

– *Jer te, simaorrú, hordj fát!*

– *Hány pénzt adsz?* – kérdezte a Királyúr,

– *Ebet adok!* – mondta a poroszló *és jót rándíta egyel az válla között”.*

A Királyúr megkérdezte Városbíró uramat, mit ad a fahordásért.

– *Czo el, te kutyafülű, hordjad, mert ezennel úgy kékül meg az hátad!*

A Királyúr hordta a fát és kézjegyét veres krétával három fáhasábra ráírta. Három nap múlva királyi pompával bevonult Kolozsvárrá, maga elé állította a hamiskezű Városbíró, mondván:

Mi nem jobbágyul adtuk az szegény népet és az falukat az Városokhoz, hogy az Bírák és az Tanácsok rabul bírják azokat, de miérthogy ők együgyűek szegények, az ők gondjaviseléseknek terhét raktuk ti reátok! Még az Nemeseknek is nem adtuk az szegény népet jobbágyul, avagy rabul, hanem csak az földet adtuk nekik az ő vitéségekért, hogy majorkodjanak rajta és az szegénység is majorkodjék rajta!

Erre kijelentette, hogy ezért kötelet érdemelne a Városbíró, de ő, a Királyúr „*hazáján nem műveli ezt az szemérmét*”, hanem bakóval ütteti le a fejét. Így is történt. A szegénységet botoló poroszlónak pedig bakóval üttette le tőkén a jobbját és „*gyevereden*”, azaz hevedéren húzatta fel.

Az adomát *Heltai* Gáspár nyilván mint 16. századi népbarátos vágyat és az akkori állapotok irodalmi kritikáját írta meg a kerek, zárt históriába, mely kétségtelenül a legszebb a Királyaira utólag rá költött összes adomák között.

A 16. században, mint *Tahit* s Sándor írja. már megkezdődött a Hunyadi Mátyásról, a lázadó parasztsággal is keményen elbánó könyörületlen Nagyúrról, mint „Mátyás az igazságosáról szóló múltbanéző, visszavágyó korhangulat hatása alatti szemlélet Ebbe már ekkor belekeveredett az európai vándoradoma sok keleti eleme, így az „igazságos” *Hárun-ár Hasid-ról*, a kegyetlen bagdadi Kalifáról szóló perzsa mesekincs is.

A KIRÁLYUK NAGY ORRA.

A Királyúr álrühában lopódzott be valami ostromlott várba, de ott megorrontották a jelenlétei és a kapu őrségnek meghagyták, jól vigyázzanak a kimenőkre, nincs-e közöttük a nagyorrú Király?

Mátyás Úr tót „Szotyák”-nak, kerégyártóbognár legénynek öltözve, maga előtt kerekai görgetve futott ki a városkapun, mire a kapuhajdú nevetve rászólt:

„No, te szotyák! Akkora az orrod, mint a Mátyás Királyé!”

Szólt, és botjával jót húzott a tót kerekas hátára.

Az adomái *Jókai* fantáziája költötte a kolozsvári Városbíróról szóló, fentebb közölt históriából, amely a Királyi „sima orrú”-nak nevezi. Ez azonban nemcsak egyszerűen „nagyorrút”, hanem firtost, mindent megorrontó, orrát mindenbe beleverőt, mindent kiszaglászót, azaz „orrost” jelent, ami középkori királyi szakácsainknak is ragadványneve volt. Ennek a félreértésnek révén ábrázolták a Romantícizmus kora óta „nagyorrúnak” a királyt. A régi jó idők kedves humoros lapja, a „Mátyás Diák” fejlécén is ezért nagyorrú, selyma diák a nagy Király. Mai szobrászaink és festőink máig mint kötelező hagyomány mintázzák és festik meg a „nagyorrú királyt”, a tudá lékosak viszont a Király „magyar sasorát” emlegetik.

RÓKAFOGTA CSUKA, CSUKAFOGTA RÓKA, VARGA FOGTA MINDAKETTŐ!

Kedves adoma szól az óbudai vargáról, aki a Királyúr idején, szép tavaszi vasárnap délutánon a Hákosmezőn kódorog és csudát lát a Rákaspaták partjain: rókái, mely egy hatalmas csuka állkapcsát szorítja a foga közé, ám a csuka foga meg a rókát fogja! Az történi ugyanis, hogy a róka – amúgy rókamódra – a Rákaspatákban rákászott: a vízbe dugta a farkát, várta, hogy abba rák kapaszkodik bele. Igen ám, de a farka nem rákot, hanem csukát fogott és -a mi ni a róka el akarta kapni a csukát, ez a róka szájába kapott bele, úgy hogy róka fogta a csukát, csuka fogta a rókát. Egyik sem tudott szabadulni a másiktól.

A cserzővarga a csudát a hóna alá fogta és másnap felvitte a budai Királyvárba az ilyen természeti furcsaságokat kedvelő Nagyúrhoz. Az első ajtónálló azonban kijelentette, hogy csak úgy engedi be a Királyúrhoz a vargát, ha reménybéli ajándéka felét nekiadja. A második ajtónálló ugyanezt követelte, így azután oda volt a szegény varga reménysége, tehát mikor a Király úr megkérdezte tőle, mi a kérése, az száz pálcautést kért a fenekére. A Királyúr teljesítette a furcsa kérést, a száz pálcát a deresen azonban a két kapzsi ajtónálló kapta meg, amin a Királyúr nagyot nevetett és busásan megajándékozta az óbudai vargát.

A históriából persze egy árva szó sem igaz, az ellenben igaz, hogy ez benne van az arab *Ezeregyéjszaka* 8. századbeli összeírásában is, azzal a valóban igen csekélyke különbséggel, hogy itt szegény bagdadi halász fog harcsafogta harcsát, az ajándékozó Nagyúr viszont nem „Mátyás az Igazságos”, hanem Hárún-el-Rasid: „Aron az Igazságos”.

A históriát viszont *Jókai* Mór költötte rá Mátyás Királyra, magyarra forgatva át a tulajdonképpen kínai eredetű, sokezeréves mesét, melyet az Antoine *Galland* 17. századvégi francia fordítása nyomán készült 19. századbeli német átköltésből *Vörösmarty* Mihály dolgozott át magyarra.

A farkával halászó róka mendemondája egyébként az ugyanígy halászó majomra, sőt kandúrmacskára is átköltődött. Ott van ez a halászó macska a régi francia mesekincsben is, onnan került egy középkori párisi vendégfogadó cégérére – s így lett máig élő párisi utcanévvé: *Rue du Chat qui pêche*. Innen nyerte a címét egy ismert, párisi tárgyú magyar regény (A Halászó Macska-utcája) és ennek sikere után a halászó macska lett újabban egy budapesti mulatóhely cégére is. Ami bizonyára maga is valóságos adoma, noha igaz.

BUDÁN CSAK EGYSZER VOLT KUTYAVÁSÁR!

Az álruhás Királyúr a budatétényi erdők alján lát egy öreg parasztot, amint az két soványka ökrével szántogat. A faluban sok szép magyar komondort, kuvaszt, pumit és pulit is lát. Odainti magához az öregot és így szól:

„Öregapám, idehallgasson kend, mondok kendnek egyet, kettő lesz belőle! Adja el kend a két ökrét, vásároljon kend az árukon ilyen derekas magyar kutyákat, hajtsa fel kend a falkát Budára, a Palota kapujához, ott mutassa meg kend ezt a gyűrűt a kapuistrásznak, akad ott egy nagyúr, nagy kutyakedvelő az, jó pénzt ad az kendnek a falkáért!”

Így is lett. A Királyúr tíz körmőczi aranyat adott a legszebb ómagyar komondorért, a többi főember szintűgy. Módos gazda lett az öregből.

Meghallja a jó vásár híret a szegény ember gazdag szomszédja, a hatókrös nagyparaszt. Elkótyavetyéli a hat ökrét, az árukon összevásárol egy dandár mindenféle kóbor ebet, hajtja fel Budára, megáll a Szent György téren. A csaholás, vonyítás, szükülés, morgás, kaffogás, ugatás rettentő kutyakomédiája felveri a Várost.

Jön a budai Városbíró: „Hát e' meg miféle kutyasokadalom itt, hé!” Mondja a paraszt, hogy nagy a kutya ára Budán, a minap is volt itt nagy kutyavásár, ezért jöit fel ő is Budára.

„Hej eh az üngit kendnek!” – mordul rá Városbíró uram. – „Elkotródjék ám kend a kutyáival, mert ebestül ebrudaltatom ki kendet Budáról! Tudja meg kend, Budán csak egyszer volt kutyavásár!”

A kapzsi nagyparaszt így járt ebül, eben gubát cserélvén.

Az adomát Kis János soproni Superintendens uram költötte a régi „Egyszer volt Budán kutyavásár!” szólás okfejtéséül. Ennek hátsóterében bizonyára a Nagytétény melletti budai királyi falka, *Ebesvára* emléke rejtezkedik. A romjaiban máig álló Várat a környék *Kutyavár* néven nevezi, ott van ez *Erd és Nagytétény* határában az erdőszélen. A középkori oklevelekben mint *Ebesvára* szerepel. A középkori magyar királyi udvart vadászebekkel számos királyi kutyásfalu (Villa Caniferorum Regalium) látta el. Ilven volt a szepesi *Kutyafalva* (utóbb *Hundorf* és *Flunnsdorf*: *Hunsdorffer-Hunfalvy* Pál és István névadója), a marosszéki *Kutyfalva*, a küküllői *Ebesfalva*, az alföldi *Kübekháza*, ami az eb török *Kopek* nevének őrzője, meg a többi.

Feltehető, hogy a Jagiellok – // *Ulászló* vagy // *Lajos* – idején, vagy 1526 és 1541 között az elárvult *Ebesfalva* kutyáit

Budán kótyavetyélték el és ennek az emlékéből lett a szólás, mely régebbi, mint a szóbanlevő szómagyarázat.

Kedves furcsaság, hogy Budafokon egy ismert nyári korcsmának máig *Kutyavilla*, a konkurrensének *Macskavilla*, illetőleg *Kutyacsárda* és *Macskacsárda* az újkori cégérneve. Így fonódik össze a magyar művelődéstörténet, a szállóige, a költői adoma és az élő cégérvé kuriozitása.

A KIRÁLYUK ARANYSZŐRŰ BÁRÁNYA, MEG A BECSÜLETES JUHÁSZ.

Volt a Királyúrnak egy világhíres aranyszőrű báránya. Derék, becsületes igazmondó királyi juhásza legeltette. A burkusok királya minden áron meg akarta kaparintani a csudabárányt. Fele országába fogadott Mátyás Királyúrra]: megkaparintja a bárányt, leveszi a lábáról a 'becsületes juhászt és hazugságban hagyja.

A burkus király, miután pénzzel nem tudta levenni a lábáról a juhászt, elküldte hozzá gyönyörű fekete hajú lányát. Ez a szeretője lett a juhásznak, amiért aztán megkapta a leszúrt aranyszőrű bárány bőrét.

Reggel ráriad a juhász, mit cselekedett? Már mos! hogyan hazudják a Királyúrnak?

Elhatározta, megvallja az igazat. Beállít Budára, otl találja a burkus Királyt meg a lányát és így szól a Királyúrhoz:

— *Az aranyszőrű bárányt elcseréltem erre a gyönyörűséges fekete bárányra, a burkus királykisasszonyra, ő az én legkedvesebb bárányom!*

— *No, kedves, becsületes juhászom – örvendeztem Mátyás Királyúr – de jó, hogy nem hazudtál! Megnyertem a fogadást, enyém Burkusországnak a fele, neked adom, éljete boldogul ezzel a derék szép fekete báránnyal!*

Így emelkedett fel a juhász nagy garádcsra emberisége, becsülete és igazsága után, mire így szólt a burkusok Királya:

— *Hallottam, hanem magam is tapasztaltam, nincs mit kezdeni a magyarral, ahova más indul, a magyar már meg is jöve onnan!*

Az adoma régi magyar népmese, mely a Napmitosz Fehér-Királyáról és Fekete Királyáról és az előbbi Naposlováról, a Napról szóló ősi Allegóriát forgatja a Királyúrra.

CSÓRI CSUKA, NINCSEN MÁJA, PALOTAI PÁLCA, NINCSEN SZÁMA!

A Királyúr a Bakonyalján, Várpalota környékén vadásztában betévedt a fejevármegyei Csóórfalu vendégfogadjába. A vendégfogadós csukát szolgált fel egyedül betérő vadászruhás vendégének, akit nem ismert fel. Igen ám, de a Királyúr látta, hogy hiányzik ám a csuka mája!

— *Hol a mája?* – kérdezte.

— *Csóri csuka ez!* – felelte a fogadós. – *Csóri, csuka, nincsen mája!*

Az inyes fogadós tudniillik maga-magának telte félre a pompás falatot. A Királyúr haragra lobbant, felfedve magát, botol ragadott és ráripakodott a sanda fogadósra.

– *Adta teremtette sanda fogadósa! Ez meg itt a palotai pálca! Csóri csúfat, nincsen mája, palotai pálca, nincsen száma!”*

Az eldugott csukamáj tüstént az asztalon termett.

Csór ott van *Veszprém* és *Székesfehérvár* között, *Inota* és *Várpalota* közelében, patakjaiban bizonyára akadt valamikor pisztráng is, csuka is. A „palotai pálca” alkalmasint a török által bevett Várpalota vára egykori Várudvarbírái és Botos-ispánjai hatalmi jelvényének emléke.

Az adomát *Dugonics* András költötte (*Példabeszédek*) a régi szólás magyarázataul. Szerinte a Királyúr a csukamáj nagy kedvelője volt, viszont Messer *Galeotto* szerint gyerekkora óta idegenkedett attól, mióta apjával utaztában egyszer azt látta, hogy két ittas ember késre ment egy sült csuka máj lőlötti civódásban és mindkettő otthagya a fogai.

HIC FUT MATTHIAS REX, COMEDIT OVA SEX!

Az enyveskezű hűtlen sáfár, az offenbáuyai Bányagróf annyi aranyat lopott a Királyi Kamarától, hogy már azt se tudta, mire pazarolja azt? Veretett tizenkét arany-

tálat. Sétáin szolgálival ezeket rakatta maga elé, hogy aranyat taposson a lába. A Királyúr álruhában végignézte a komédiát, egy csapszékben rántottát üttetett magának és krétával ráírta az asztalra:

„*Hic fuit Matthias Rex, comedit ova sex!* („Itt volt Mátyás király, megevett hat tojást!”)

Mikor a bolond kamaragróf ezt megtudta, ijedtében elbujdosott.*

A KIRÁLYÚR ÉS A BORISSZA DALMATA KÉPFARAGÓMESTER.

1481 és 1490 között dolgozott Budán a Palotában a Trauból való képfaragómester, Messer Giovanni di *Traudetto il Dalmata*. Dalmata lévén, jeles borivó, művész lévén hallatlanul rendetlen volt, napokon át lustálkodott és csavargott a budai borházakban és táncosházakban. A Királyúr egy alkalommal felment a Mester műhelyébe. Az éppen valamelyik budai serházba feledkezett bele. A Királyúr a Mester asztalát vastagon belépő porba az ujjával deákul odaírta: „*LABORA!*”, azaz „*Dolgozzál!*”

Messer *Giovanni* harmadnapra vetődött haza. Ott találta az írást a porban. Igen szorongott, amikor megtudta, hogy az írás a Királyúr keze műve. Még jobban szorongott, amikor maga elé citálta.

„*Messer!*” – szólt a Nagyúr. – „*Filozófus vagy, tehát az Arany Középszer, az Aurea Mediocritas híve vagy! Híve vagy azonban annak is, ami a mi kezünk által az asztalodat levő porba írt hatbetűs deák szónak, a LABORA-nak közepén áll, a BOR-nak! Messer, jól vigyázz! A LABORA szónak nemcsak közepe, hanem eleje és vége is vagon! Eleje a LÁB szó, a vége az ÓRA szó! Hát jól vigyázz, Messer! Ha még egyszer idején, a munka órájában pontosan ott nem dolgozol a műhelyed-*

* Az adomát *Frivaldszky* János, az erdélyi bányák historikusa, közli (*Mineralogia Transyfoaniae*). Az egész alkalmasint diákrétra a „*Meghalt Mátyás Király, oda az igazság!*” szólás travestiájára.

ben, bizony a szó elején lévő LÁB előlről hátra kerül, a mi lábunk a te hátad aljára, mert úgy kirúgunk, kedves Messer, Budavárából, hogy hazáig repülsz.”

A magyar műtörténeti irodalom Messer *Giovanni* munkájának látja a Királyúr és Beatrice királyasszony ismert domború képmását. Viszont a fenti adomából egy szó sem igaz, ám: „*Si non è vero, è ben trovato!*” Ujkori, de mulatságos csinálmány.

MÁTYÁS KIRÁLY HÁROM RESTJE.

A Királyúrnak három lusta udvari bolondja volt. A fejük felett kigyúlt a ház, mire az egyik elkiáltotta magát, hogy -ég a ház, de nem mozdult. A másik – a lustább – azt mondja, hogy majd kihordatja őket a király, ő bizony nem mozdul! A harmadik – a leglustább – lehordta a kettőt, hogy olyan sokat fecsegték. Erre azután mind a három bennégett a házban.*

A VELENCEI ÜVEG ÉS A BUDAI ARANY.

A Királyúr csapatai *Sabáczvára* bevétele után két hordónyi velencei mesterjegyű nyilvesszőt találtak a várban, amiből nyilvánvaló lett, hogy a Velencei Köztársaság (a Királyúr szövetségese) fondorlatos, áruló módon segítette a sabáczvári törököt. A Királyúr dörgedelmes levelet küldött a Dogénak, jelképes büntetésül azt követelte, hogy Signória annyi aranyat küldjön, amennyit a nyilak értek. Erre azután fehérköntösű követ érkezett Velencéből, bocsanatot kért, ám nem aranyat, hanem remekműví csiszolt muranói kristályserlegeket hozott ajándékba, kijelentve, hogy nem a Köztársaság a ludas, hanem néhány velencei nyílkovács, illetőleg hadiszerekeskedő.

* Az adoma *Ráday* Gedeon gróf egy 18. századi versezete nyomán terjedt el, melyet a litterátus gróf az ismert arab és perzsa mese valami 18. századi olasz-francia átköttéséből költött rá a Királyúrra.

A Királyúr nem válaszolt. A Követ tiszteletére rendezett udvari ebéden az ajándékba hozott kristályt raktatta fel a pohárszékre. Titkos parancsára a felszolgáló apród felborította a pohárszéket, mire a drága muranói holmi összetört. Erre arany edényeket raktak fel, az apród – királyi parancsra – ezt is felborította, mire így szólt a Királyúr:

„Lám, az üveg összetörik, az arany behorpad, de a nem törik!”

A Követ elérte a célzasi és a Signoria megküldötte az aranysarcot.¹

A TATAVÁROSI KIRÁLYI TRAKTA.

A Tatavárhoz tartozó *Tataváros* Nemes Tanácsa pazarló ünnepséget és traktál rendezett a Tatavárott nyaraló és vadászó Királyúr tiszteletére. A Királyúrnak nemi tetszett a pazarló pompa, amit kereken meg is mondott a tatai Városbírónak. Városbíró uram így felelt:

„Nagyúr, csupán azt tettük:, amivel Fenséges Királyunk legmagasabb személyének tartozunk, de tartozunk is főnek-fának annak az árával, amit tettünk!”*

AZ OLASZ CAPITANO ÉS AZ ITALOS MAGYAR VITÉZ.

A Fekete Sereg lengyel, cseh, svájci és egyéb zsoldosai között volt egy „olasz” – alkalmasint inkább graubündeni, svájci – Capitano is, aki több ízben

¹ Az adomát *Schams* Ferenc budai patikárosmester költötte rá a Királyúrral egy III. Frigyes német-római szentbirodalmi Császárról szóló régi olasz adomából. *Kakujay* Károly pompás történelmi regényének (*A velencei lány*) a sabácsi nyílvessződ esete a kiindulópontja. A 16-17. században az arany és ezüst asztali készségeket leváltó muranói üveg lebecsülése számos hasonlító olasz Truffa ban fordul elő.

² Az adoma késői koholmány. A magyar Városbíró nem tréfálkozik a magyar Királyúrral, a magyar humor viszont nem ismeri az idegenszemmelű szójátékot, az olcsó *Jeu des mots*-t, a „Wortspiel”-t.

szóvátette a Királyúr előtt, hogy egyik alantasa, egy magyar legény – felettebb való módon kedvelője lévén a boritalnak – gyakorta kaptos. Az egyik ütközetben a Capitano csapata meghátrált, mire az italos magyar emberei köszörülték ki a csorbát.

„Ezentúl tekegyelmed is legyen ilyen borissza magyar, Messer Capitano!” – mondotta a Királyúr.¹

KÖZELEBB VAGYON AZ ING AZ SUBÁNÁL!

Báthori István, az erdélyi Fővajda a haditanácsban egyszer ezt javallottá: szedjenek össze egy sereg paraszt - lányt, küldjék őket a török táborba, csavarják el ezek a török fejét, a magyar had majd ráüt a szerelmeskedő törökön!

Magyar Balázs Főkapitány uram erre így szólt: Hasznos ugyan Fővajda uram javallata, de tisztesség nélkül való!

Megszólal erre a Királyúr:

„Közelebb vagyon az ing az subánál! Az suba hasznos mindig, de az ing hordozása tisztesség, ha nem anynyira hasznos is! Balázs fiam, igazat szóltál, inkább maradjunk az tisztesség, mint az hasznosság mellett! Böcsüetes emberhez közelebb vagyon a tisztesség, mint az hasznosság!”²

SOK BESZÉDNEK SOK AZ ALJA!

Valami locsogó-fecsegő vándorló dialektikus filozófus, valami szócsavaró Retorikus érkezik Budára és bejelenti, hogy bemutatja „művészetét”: bármi csekély dologról *hosszan* tud szólni! A Királyúr megszólal:

„Csizmadiában se szeretem, ha kis lábra nagy csizmát szab!”*

¹ Ez az adoma újkori koholmány 18. századi erdélyi változatát közöljük.

² Az adomát *Dugonics* András költötte a régi szólás tudálékos magyarázatául. Az adoma örítte meg a keleti szellemű magva r tisztaság kultúrát kifejező régi szólást.

Dugonics András által írt ráköltés.

A KIRÁLYUK ÉS A SZEBENI OLAJOS KÁPOSZTA.

Szeben Városába is áluhásan „oroszkodék bé” a Királyúr, mint *Heltai* Gáspár Krónikája írja. Egy szegény özvegyasszonynál kovártélyozta be magát s királyi mivoltát levetkezve mindent megtudakolt a Városban.

Egy pénteknapon böjtös olajos káposztát főzött az öregasszony. Az étel finom illata nyilván megcsapta a Királyúr orrát. Elküldötte hát az öregasszonyt borért s mialatt odajárt, megette az egész csupor káposztát, majd „*egy aranyforintot tőn a' tsupornak fenekére és elszökék onnan*”.

Mint a Krónika írja, sokszor (mondogatta, hogy ennél jobb csak a Valenti uram felesége által főzött szalonnás káposzta volt!

Az adoma nyilván az erdélyi „Káposztásmis”, a mai kolozsvári rakottkáposzta glorifikálása a 16. században, amiből az a nevezetes, hogy a néhai való szegény bujdosó kuruc, Zágoni nemes *Mikes* Kelemen Uram is mindig csak az erdélyi káposztát hallucinálja gyötrő nosztalgiái levezetésére írott Leveleiben, melyekben az Erdélyt, Zágont, a múltat az erdélyi káposztaillat emléke révíti emigráns lelkébe. „*Inkább lennék Erdélyben káposztás fázik!*” – írja *Mikes* Kelemen uram a *Törökországi Levelek-ben*.

Ami az úgynevezett „Székely Gulyás”-t illeti, az se nem „székely”, se nem „gulyás”, hanem *Székely* János kolozsvári vendégfogadósmester kreációja az 1885-i budapesti Országos Kiállítás idejéből. Erdélyországban éppen olyan ismeretlen, mint a „Linzi Torta” Linzben és a „Stíriai Metélt” Stájerországban.

BOR A BETEG ORVOSSÁGA!

Karácsony estjén mindig ünnepi estebédet adott a Nagyúr a budai Várpalotában. 1476 Karácsonján asztala vendégei között ott volt Csezmiczei János, a litterátus pécsi Püspök, a „*Janus Pannonius*” néven író humanista poéta. Az itáliai borokra került a szó, mire *János* Püspök megjegyezte, hogy jó borissza nemzet az olasz is, olyan mint a magyar! Idézte *Plinius* órómai természet-

tudós szavait a venyige nemes levének orvosló hatásáról, mire a Nagyúr nevetve így szólt:

„Betegek ugyan nem vagyunk, olaszok sem, de magyarok vagyunk, hát ígyünk!”

A KIRÁLYÚR ÉS ROZGONYI IMRE.

A Királyúr kitiltotta az udvarából a fondorkodó Rozgonyi Imrét.

Aznap sétája közben a budavári Palotakertben szembekerült vele Rozgonyi uram, mire a Királyúr hátat fordított neki. Rozgonyi uram azonban utánaszólt:

„Felséges Királyuram ellenségnek még nem fordított hátat! Nekem hátat fordított Felséged, ebből tehát azt látom, hogy Felséged nem tekint ellenségének!”

A Királyúrnak tetszett a talpraesett mondás és megbékélt Rozgonyi urammal.*

A KIRÁLYÚR SZÖVETSÉGESEI.

1485-ben, Bécs ostroma előtt egynémely magyar főember azon aggосkodott: van-e elég ereje a Királyúrnak az ostromhoz?

– *Van!* – mondotta a Királyúr – *mert vagyon Bécsben két hatalmas frigyestársam, a nevük: Éhség az egyiké, Lázadás a másiké!*

Egy hét múlva a Királyúr e hatalmas szövetségesei segítségével csakugyan bevonult Bécs kapuin.

A régi adoma máig él a „Fagy tábornok”, a „Télgenerális”, a „Hó Tábornok”, az „Éhség Tábornok”, a „Köd Admirális” és hasonló más szólamokban. Forrása nyilván a *Szent János jelenései-ben* megírt: „Négy Apokaliptikus Lovasok”, illetőleg a „Háború Fúriái”: az Éhség, a Dögvész, a Szűkösség és a Halál megszemélyesítéséből, illetőleg irodalmi és képzőművészeti ábrázolásaiból származik.

* Az adoma újkori koholmány.

A KIRÁLYUK A TÖRÖK TÁBORBAN.

Heltai Gáspár Krónikája szerint a Királyunk török tábori markotánynak Öltözve lopózkodt be a török táborába és mint árpaabrakot áruló *Arpadsi*, vagyis abrakos a Padisáh sátra közelében ütötte fel bódéját. Közben megszámlálta, hány fogást szolgáltak fel a császári fő-sátorba menő étekfogók? Kikémlelte a tábor, másnap pedig ezt a levelet írta a Padisahnak:

„Agg eb vagy, mert ott ültél tegnap sátradbán, őrizvén táborodat és nem láttad, hogy én is ott ülök sátrad közelében és mint abrakáros kémelem ki a tábor! Hogy pedig elhiggyed, amit mondok, tudd meg, megszámláltam étekfogóidat: huszonegy legény huszonegy fogást vitt sátradba!”

Heltai Gáspár szerint – ettől a levéltől a Padisáh „igen megijjede és másod napon virradóra kiorozkodék táborából”..

MÁTYÁSKIRÁLY ÉS KIRÁLYMÁTYÁS, AZ ÓBUDAI VARGA.

Élt a Nagyúr éveiben Óbudán egy szurtos varga. *Király* Mátyás nevezetű, aki valamelyik Újesztendő reggélén, jóféle királyi borralaló reményében azon a címen akart újévi köszöntőt mondani a Királyúrnak, hogy annak *Mátyás Király*, öneki pedig *Király Mátyás* a neve. Az ajtónálló ezzel tessékelte ki a derék vargát:

„Király Mátyás és Mátyás Király között az a különbség, ami egy varga és egy király között vagyón!”*

* Az adoma száz változatban kering, ilyen a *Fürst von Bismarckról* és *Fürst Jakab* pesti nagykereskedőről szóló is, ami viszont a *Borsitzky* István múlt századbéli trencsényi alispánról és a porosz Királyról szólnak mása. Ezt az adomát is *Dugonics* András költötté rá a Királyúrra.

A KIRÁLYÚR ÉS A CINKOTAI KÁNTOR.

A cinkotai plébános a Királyúr idején valami régi feliratos követ talált, mely azt bizonyította, hogy a mindenkori cinkotai plébános hajdanta Apátúr volt. Jelentkezett a Királyúrnál és arra kérte, legye őt meg cinkotai Apátnak! A Királyúr attól tette függővé a kérés teljesítését, fejtse meg a plébános ezt a három kérdést: Mit gondol a Király? Hol kél a Nap? Mennyit ér a Király?

A csávából a borissza cinkotai kántor húzta ki a nehézkes fejű, öreg plébánost. Felöltözött a plébános reverendáiba, beállított Budára a Királyúrhoz.

Az első kérdésre – hogy mit gondol a Király – az volt a válasza:

„Bezzeg azt gondolja, a cinkotai plébános áll előtte, pedig bizony csak a cinkotai kántor prezentálta magát!”

A második kérdésre – hogy hol kél a Nap – ezt felelte a kántor:

„A Királyúrnak Budán, a cinkotai kántornak Cinkotán!”

A harmadikra – hogy mit ér a Király – azt felelte:

„Ha Krisztus Urunkat Júdás harminc kis ezüstpénzen adta el, a magyar Király bizonyára megér vagy huszonkilenc kurta tallért!”

A Királyúrnak megtetszett a felelet, a kántort kínálta meg az apáturasággal, de ez nagy szerényen lemondott erről principálisa, a plébános javára, viszont azt kérte, hogy tegye a Királyúr a cinkotai iccét az eddiginél nagyobbra! A Nagyúrnak annyira megtetszett a furfangos, boriszák kántor, hogy a cinkotai plébánost Apátúrrá, a cinkotai iccét egy fertállal nagyobbra lette.

Az adoma forása óangol mese, mely az egyik *Devonshire* mellett útszéli sermérő vendégfogadó híres régi cégéri dicsőíti és serét azzal kelleti, hogy iccéje nagyobb a többinél, tft's János nagytiszeletű uram az angol mese német változatából költötte a népszerűvé lett adomát a 18. századi cinkotai Postavendégfogadó (*A' Nagy Itczéhc*) cégérnevéhez fűzve azt.

Az 1935-ben lebontott régi vendégfogadó 18,39 táján épült; e sorok írója a bontásnál az alapfal tégláin ezt az év jegyét találta. A környék máig szentül hiszi, hogy a „Nagy Icce”

Mátyás Király idejéből való volt. 1867 június 8-án azok a rebéllis magyarok, akik nem akarták elismerni a Kiegyezést, *Ferenc József* koronáztatása napján tüntetésből a *Czinkotai Nagy Itcze* ivójában ültek össze és Mátyás Királyra üritették poharaikat, miní ezt *Krúdy* Gyula is megírta.

„BIS!”

A Királyúr Czinkotán járt. A borissza Kántor a temp lom előtt az iskolásgyerekek kórusával valami üdvözlő éneket énekeltetett, mire a Királyúr az olaszoknál a színházakban a repetálást (*Da capo!*) jelentő máig szokásos deák módon odaszólt:

„Bis!”

A kántor nem tudott deákul, zavartan körülnézett, mire az egyik udvari ember odasúgott neki: „*Még-egyszer!*”

Megrepetáltatta az éneket a Kántor, mire a Királyúr egy körmöczi aranyat nyomott Kántor uram markába. Ez odatartotta a másik tenyerét is, mondván:

„Bis!”*

A KIRÁLYÚR ÉS A SZÓKIMONDÓ VÉN PARASZT.

Buda alatt, a Nyéken vadászik a Királyúr, amikor szemébe ötlík a tarka gebéjén Buda felé kocogó vénségesvén, hószínszakállas paraszt. Odarúgtat lovával az öreghez és azt kérdi attól – agg hajára, szakállára és bajszára célozva – hogy hová viszi a ludat? A vén paraszt megfelel:

– *Az szekszárdi apátúr házasult meg, az öreganyádat vötte és ím, oda az menyekzőbe viszem az ludat!*

A Királyúr folytatta a kötődést:

– *Effjéle aggebet, mint te, mifelénk holdszámra vetnek!*

Megfelel erre is a paraszt:

– *Mifelénk is vetettek vala, de több ki nem kelé benne az aggebet apádnál!*

* Az adoma újkori koholmány.

A Királyúrnak igen tetszett az öreg szókimondó tempója, „*nagy örömmel az urakhoz folytat és megbeszélé nékik, mint járt volna a szegény emberrel*”. Ezután a budai Piarczon megkereste az öreget. Ez „üsti szín”, azaz tarka vén lovon ült. Olyan volt a ló, mint a pamutból szőtt tarka-barka kamukavászon.

Megtapogatja a Királyúr a vén ló tarka farát és évdöve kérdi:

– *Bátya, hogy adod e tarka kamoka singit?*

Hátrafordul „*a szegény ember és fel-fogván az ló tarka farkát*”, mondja a Királynak:

– *Jer bé, atyámfia, az boltba, megárulok veled!*”

A Királyúr úgy megörült az öreg talpraesett beszédjének, hogy bevitte magával a budai Piarczról a Várpalotába, ott nemesemberré tette, „*meg-ajándékozván ennek felette őtet*”.*

A KIRÁLYÚR ÉS AZ OKOS LÁNY.

Valahol a Dunántúlon volt egy nagyon okos parasztlány. A híre-neve eljutott a Királyúrhoz is. Magához hívatta az okos lányt és három feladatot adott annak: először is a budavári Palota padlásán őrzött százesztendő fonálból fonjon aranyfonalat, másodszer is a Királyasszony száz lyukas korsóját foldja meg, harmadszer is jöjjön is, meg ne is, hozzon is, meg ne is, legyen is, meg ne is!

Az okos lány okosan megoldotta a három feladatot: azt mondta a Királyúrnak, fon ő bizony aranyfonalat az ócska, százesztendő fonálból, de előbb csináltasson ám a Királyúr a lány édesapja százesztendő sövénye fájából aranyorsót!

A második feladatra azt mondta: megfoldja biz' ő a száz lyukas korsót, ha a Királyúr azokat előbb kifordíttatja!

* Az adomát Benczédi Székely István 16. századi Krónikája írta, e végén ezzel a megjegyzéssel: „*Efféle trufái sokak vagynak a Mátyás Királynak, kikről én most nem írok.*” E szavai az olasz es francia Anekdoton, a *Truffa* és a *Trouvaille* vándorlásának és a magyar *Tréfa* szó olasz gyökerének érdekes dokumentumai.

A harmadik feladatot úgy oldotta meg, hogy két – szita közé galambot rekesztett, a ló fara felé, fordítva ült a nyeregbe, a Királyudvarba érve elröpítette a szíták közül a galambot, így aztán: jött is, nem is; hozott is, nem is; volt is, nem is! Mire a Királyúr busás jutalmat adott az okos lánynak.

Az adoma népi magyaros színekkel megízésítve mutatja a keleti mesekincs, illetőleg az Ezeregyéjszaka számtalan „Okos Szüze” ősi figuráját, amilyen a „*Mirjam az övtakáclány*” és a „*Tawadudd, az Okos Szűz*” meséje. Az ősi keleti mese szálai felfutnak a Buddha Királyfi hatezeréves legendáiig is. Az itt közölt népi magyar meseváltozatot a *Nyelvőr* közölte (XV: 231.!, innen, e tudós forrásból került át az elemi iskolai olvasóknyvekbe és onnan megint vissza a népi mesekincsbe.

A KIRÁLYÚR ÉS AZ OKOS LÁNY MÁSODIK HISTÓRIÁJA.

A Királyúr egy éjszaka Budavarából lefelé kocsizott Tétény felé. Amint a királyi hintő odaér a tétényi hídhoz, zökken a kerék és szakad a tengely: az országúton hagyott ócska malomkö okozta a bajti Nagy haragba lobban a Királyúr és parancsot ad: Bakó nyúzza meg; i felségsértő malomkövet!

A tétényi kupaktanács nem tudja, mitévő legyen, mire a bíró lánya – ő volt a világhíres okos lány – húzta ki a bajból a falut. Jelentkezett a Királyúrnál, kijelentette, hogy a falu megnyúztatja a malomkövet, ha a Királyúr előbb a véréét véteti annak, mert elevenen csak nem nyúzhatják meg azt!

Az adoma szintén a 16. századi német parasztlázadások idejéből való úrcsúfoló német paraszti *Schwank-ok* közül való. Esrek a „*Furfangos Paraszt*” józan eszét glorifikálják. A fenti történeti *Kis János* soproni luteránus Superintendens írta *Elmés nvájasságok* című 1820-ban megjelent népies történetiában. Illetőleg azt a régi német forrásból a Királyúrra alkalmazta. Az „okos lány” néprajzi, illetőleg irodalmi rokona a német bábjáték *Doctor Faustus-ának* paraszti Kasperle-je és a Miguel Cervantes da Saavedra *Don Quijote-ja* józan parasztnéje, *Sancho Panza*,

AZ OKOS LÁNY HARMADIK HISTÓRIÁJA.

A Királyik a talpraesett okos parasztlányt megtette udvari szobalányának. Ebben az időben történt, hogy valamelyik dunántúli faluból két csizmadiamester igyekezett fel Budára, a Nagyvásárra. Az egyiknek lova volt, de talyigája nem, a másiknak lova nem volt, de volt talyigája. Ketten állottak hát össze, hogy csizmáikat a budai Vásárra vigyék. Útközben a kanca megcsikózott, mire a talyigás csizmadia azt vitatta, hogy az ő talyigája ellette a csikót, az tehát az övé! Panaszra mentek a Királyúrhoz, az nem volt otthon, hát az „okos lány”, a szobalány ítélte a csikóperben.

„A Király úr nincs itthon” – mondotta – „*lement a Dunaparttra, mert a potykák rákaptak érőben levő kölesföldjére, hát a potykákat nyilazza!*”

A két csizmadia tamáskodott ebben, mire az „okos lány” így felelt:

„A talyiga sem ellhet csikót! Elmehetnek kendtek!”¹

LIBERCSEI MESTER, AZ UDVARI BOLOND.

A Királyúr a visegrádi Várkertet nézegette a Palota egyik ablaka könyöklőjéről, amikor meglátja szókimondó, szellemes udvari Bolondját, a trencsényi nemesembert, *Libercsei* Mestert, aki éppen hozzá igyekezett.

— *Bolond nem léphet be ebbe a szobába!* – mondja a Királyúr.

— *Ejnye komám!* – feleli a Bolond – *hát te hogyan jutottál a szobába?*²

AZ ÖREG CSÁSZÁR ÉS A FIATAL KIRÁLY,

A Császár, *Fridrich*, a Felvidék és a Dunántúl felől a pártos *Újlaki* Miklós hadaival együtt kétoldalról szorongatta az országot. A fiatal *Mátyás* – mint *Heltai*

¹ Ezt az adomát is a kifogyhatatlan bőségű *Kis János* imgytisztelétű uram írta az *Elmés, nyájasságok-ban*, 1820-ban.

² Az adoma újkori koholmány

Gáspár Krónikája írja – rendíthetetlen nyugalommal nézett a dolgok elébe.

– *Nem veszthetek semmit!* – mondotta. – *Ha én verem meg a vén Császárt, minden ember azt mondja rólam: „íme az az ifjú Mátyás ellazsnakolta a vén római Császárt!” Ha meg ő ver meg engem, az se baj, mert akkor meg így vélekedik rólam minden ember: „Hát igen, a tapasztalt vén róka kifogott a fiatal Mátyáson, de ez csak jó lecke volt a számára! Ettől tanul bele a királyi mesterségbe!”*

A BORSÓHAJIGÁLÓ KOMÉDIÁS JUTALMA.

A Királyúrhoz beállít egy jeles idegen, kiváló „művész” – mint ő maga mondja magáról – kéri, hogy bemutathassa a tudományát. A Királyúr ezt megengedi, mire a jeles művész belenyúl a zsebébe és száz meg száz borsószemet hajigál át egy kulcslyukon. A Királyúr így szól:

„Derék dolgot műveltél, királyi Tárnokaink főmestere egy véka borsót mérjen ki neked!”*

* Francia vándoradomából Gyulai Pál költötte rá a Királyúrra.

A magyar középkor. – Zsigmond. A Jagiellok. – Mohács.

A magyar Középkor 15-16. századi vonatkozásaira kevés az adoma, a Hunyadi Mátyásra vonatkozó újkori ráköltések leszámításával. Zsigmondot, a „Polgárkirályt” néhány csinált anekdota szerepelteti. A Jagellok, helyesebben Jagiellok alatti züllött állapotoknak már vannak csevegő, írott Krónikái is.

Ennek a korszaknak, a Hunyadi Mátyás halálától 1526-ig, Mohácsig terjedő időnek csupa dísztelen emléke van, ez nem foglalkoztatta az adomatermő képzeletet.

„CAESAR SUPRA GRAMMATICOS!”

A konstanzi zsinat 1414-ben a Reformáció előszelét alkotó Elszakadok, vagyis Szakmatikusok, azaz a „Szkizma” dolgát tárgyalta. Ez a görög szó semleges-nemű, a Császár viszont azt latinul mint nőneműt emlegette, mire Piacensa Érseke (latinosan „Placentinus”) figyelmeztette a Császárt erre a grammatikai hibára. A Császár nevetségesnek találta a tudós Érsek okvetlenkedéseit – mondja egy régi adoma – és szójátékot csinálva Piacensa Érseke „Placentinus” nevével (ami „Piacensai” és „Tetsző” jelentésű) így szólt:

„Érsek uram, a kegyelmed neve azt jelenti, hogy Mindenkinek Tetsző! Nekünk azonban bizony nem tetszik kegyelmed, mert bennünket oskolamester módjára oktatott ki kegyelmed! Nem vagyunk mi holmi diák, mi vagyunk a Németrómai Szent Birodalom Császára!”

„Ez igaz, uram és Császárom” – felelte Piacensa Érseke – „de a grammatikának még Felséged sem parancsol!”

Az adoma a renaissancekori tudós szólás („Caesar supra

CSÁSZÁR, LOVAG ÉS DOCTOR.

Zsigmond Császárkirály megbecsülte a tudományt, mert többször mondotta ezt:

„*Lovaggá napjában akár ezer nemesembert is üthetek, de Doctorrá holtom napjáig se fogadhatok egyet sem!*”

Az adoma a lángeszű „Polgárkirályt”, a nemesség ellenében a városi polgárságot emelő erős kereskedelmi és ipari érzékű európai látókörű nagy uralkodót kívánja dicsőíteni, annyival is inkább, mert Óbudán főiskolát alapított. Az adomát *Schams* Ferenc pesti patikárosmester, Pest és Buda Városok historikusa, a budai bortermelés kiváló tudósa írta 1821-ben megjelent Budáról szóló munkájában. (*Beschreibung der Königlichen Freistadt Ofen.*)

ZSIGMOND CSÁSZÁRKIRÁLY BARÁTAI ÉS ELLENSÉGEI.

A Császárkirály (1368-1437) néhány hízelkedő udvari embere kifogásolta, hogy legyőzött ellenfeleit, ahelyett, hogy azokat kivégeztette volna, kegyeivel halmozta el és szabadon bocsátotta. *Zsigmond* így felelt:

„*Hát nem végeztem ki ellenségeimet azzal, hogy barátaimmá tettem őket?*”*

A KIRÁLYASSZONY ÉS A VESZPRÉMI PÜSPÖK.

A rebellislelkű *Rozgonyi* Simeon veszprémi Püspök, a kemény ellenzéki magyar nemesember elkövette azt a hibát, hogy az idegen származású *Albrecht* magyar Király özvegyéhez, *Zsigmond* Császárkirály leányához, *Erzsébet*hez fordult: segítse hozzá az esztergomi Érsek-séghez!

Az özvegy királyné válasza ez volt:

„*Míg Erzsébet uralkodik. Rozgonyi Simeonból nem lesz esztergomi Érsek!*”

* Az adoma régi görög anekdota meg talpal ás a.

A veszprémi Püspök visszafordította a választ: „*Én meg ammondó vagyok, hogy ameddig Rozgonyi Simeon él, addig Erzsébet nem lesz magyar uralkodó!*” Mindkettőjüknek igaza lett utóbb.*

AZ „ÖKÖRKIRÁLY.”

Szer érne György, // Lajos és János udvari káplánja írta meg, hogyan kapta a „Dobzse László” néven csúfolt *Wladyslaw Jagiello*, II. *Ulászló*, az „ökörkirály” titulust.

A krakóvi *Jagiellonszka*, a világhíres Egyetem csilagász Professora, a lengyel Professor *Glogórski* éppen előadás közben kapott hírt az egyik ottani magyar diáktól, hogy Székesfehérvárott magyar Királya koronázták a bárgyú *Ulászlót*. A Professor felugrott a katedra mellől, földhöz csapta a könyvét és így kiáltott fel a diákok előtt:

„*Jaj, jaj nektek szegény magyaroknak és jaj az egész kereszténységnek, hogy azt az ökröt magyar Királya koronázták!*”

Ezért lett – írja *György Káplán* – „ökörkirály” a Dobzse László neve.

SZENT MÁRKUS OROSZLÁNJA ÉS SZENT LUKÁCS ÖKRE.

Szent Márkus Evangélista jelképes kísérőállata a *Szárnyas Oroszlán* volt, *Szent Lukács* Evangélista kísérője pedig a *Szárnyas ökör*. Ez a csattanója az alábbi krónikás adomának, mely párja az előbbinek.

A nehéz észjárású, pipogya, tehetetlen *Wladyslaw Jagiello* – II. *Ulászló* – a magyar és cseh Király puha. fáradt, beteg ember volt. Mindenre csak ezt mondta csehül, hogy: „*Dohzse, dobzse!*” Jól van, jól van) amiért „*Dobzse László*” lett a csúfneve. Nagyevő volt és nagyivó.

Egy alkalommal jól evett-ivott a budai Palota ebé-

* A szóval való játék nem magyar dolog; az adoma újabbkori kitalálás.

desházában és – amint *Heltai* Gáspár írja – evés közben így szólt:

„*Hej urak, urak! Bizony mondom, jobb itt Budán, mint Prágában! Élő Isten! Mily nagy olcsóság vagy az országban! Bizony zsírosabb az magyar konyha, mint az cseh! Bizony jeles fejedelem volt az néhai Mátyás Úr is!*”

A jelenlevő magyar urak – írja *Heltai* Gáspár – igen restellették, hogy a pipogya „*Dobzse László*” csak amúgy egy kalap alatt, egy szelet marhahépcsenye közben dicséri a magyar konyhát a néhai Nagyúr nevével egyetemben. Meg is szólalt az egyik magyar úr:

„*Bizony Szent Márkus vala ő, nem Szent Lukács!*”

Ami alatt azt értette – írja *Heltai* Gáspár – hogy oroszlán volt Mátyás Úr, nem pedig ökör, mint „*Dobzse László*” ...

A nehézfejű „*Dobzse László*” nem értette meg a csúf ondárósságot.

– *Cso je to? Cso je to?* – kérdezte. – *Mi az? Mi az?*

Mire az egyik magyar úr így szólt:

„*Azt véli az előttem szóló úr, hogy Fenséged különb Király, mint a néhai való Mátyás Úr volt!*”

„*Dobzse! Dobzse!*” – bólogatott szerényen a szegény, jó „*Dobzse László*”.

PÁTER TOMORI PÁL TRÉFÁJA.

Vitéz *Tomori* Pál, a sűrűvérű királyi kapitány igen nagyon elidegenkedve a két malomkő, Bécs és Isztambul között felörlődő ország keserves állapotjától, a főemberek harácsolásától, a kurtnemesség acsarkodásaitól és a parasztság lázadásaitól. Sutba vágta a kardját és a politikát: csuhát öltött és beállott szerzetes Barátnak.

A dolgok azonban rohanvást rohantak Mohács felé: az ország közbizodalma ő felé fordult, mindenki, a szegény tehetetlen kis II. *Lajos* Király is őt akarta beleültetni az egyik legfőbb magyar közjogi méltóságba, a bácsvári érseki Székbe. *Páter Pál* azonban nem állott kötélnek, mire az urak *Szerémi* Györgyöt, a budai királyi

udvari Káplánt küldték el hozzá a klostromba, vigye meg a hírt Páter *Pálnak*: megjött a római Pápa felmentő levele, mely megengedi, hogy a szerzetesi fogadalmat tett Páter *Pál* világi stallumba, a bácsi érseki székbe ülhesen bele!

A Káplán – mint ez maga írja meg emlékirataiban – a Klostromkertben találta a Pátert, amint az bahkórót kapált. Közölte vele a hírt, mire Páter *Pál* kapájára támaszkodva így szólt:

– *Páter György, ugye, tudod az egyszeri haldokló katonaeber históriáját? A Szentatya feloldozta minden bűne alól a katonát, mire ez meghalt. Egy jóbarátjának megjelent álmában, ez megriadva látja a holt embert, amint ott áll a pokolbéli lángokban égve! „Mi dolog az, kenyeres pajtásom” – kérdi az álmából felriadó barát a kísértettől – „hiszen a Szentatya feloldozott minden bűnöd alól és íme, mégis ördögök harmincadjára, poklok tűzére jutsz vala?” Mire a kísértet így felelt: „A Szentatya ugyan feloldozott, de az Úristen nem!” No látod, Páter György, én is így vagyok a ti dispenzatiótokkal!*

– fejezte be szavait Páter Pál és tovább kapálta a bahkóró tövét.

Rövid idő múlva ő its ott veszett Mohács alatt.

II. LAJOS TERMETE.

Nagyajtai *Cserey* Mihály, Erdély krónikása írta meg a Lengyel Lajosról, a Mohács alatt 1526-ban állítólag elesett – más, hitelesebb felfogás, illetőleg *Szerémi* György közlése szerint orvul a csata után leszúrt – II. Lajosról, hogy az „*ante diem natus, barbatus, uxoratus et mortuus!*” volt, azaz időnap előtti koraszülött, időnap előtt, tízesztendő korában szakállas, tizenötöszttendő korában feleséges, húszesztendő korában halott volt.

Régi mendemonda szerint törpenövésű is lett volna, amit illetőleg a szófiabeszéd arra hivatkozik, hogy máig Bécsben őrzött páncélja gyermeki termetre való. Ez a páncél azonban – mint ezt Mindszenti *Szendrey* János mutatta ki – a Királyúr gyermekkori *játékpáncélja* volt, melyet egy apródtornán viselt.

Tény, hogy a Királyúr rachitikusan degenerált koponyaalkotású volt, alsó álla előreugró volt, ellenben húszéves korában teljesen kifejlődött, erőteljes ifjú volt, lovagi tornákon és budai lóversenyeken részt vett. Az adoma a Királyúr egyéb jellembeli fogyatékoságai alá a testi degeneráltság jegyét kívánja odakölteni; a korai szakállnövés (Hirsutismus) azonban csakugyan degenerációs tünet.

János Király.

A 16. század első felének nagy magyar tragédiája, Bécs és a török két malomköve közé szorultság idején a Zápolyák korszaka jelentette a magyar függetlenségi gondolat utolsó felcsillanását, A Zápolya János Királyúrra vonatkozó fanyar humorú holmikát már krónikások írják. Maró keserűségű dolgok ezek, hitelességükben nem kételkedhetünk. Ez a korszak már a török-német világ előideje. Ebben a korszakban borul el a magyar lélek, a két világ között örök idegenségben élő lelki válság itt kezdődik meg és fut fel Ady Endréig. Itt már felcsendül a „Kuruc Világ” alaphangulata: a „Két pogány közt egy Hazáért hullik a vérünk!”

MIN NEVETTEK A MAGYARURAK?

A Padisah János Királyúrnak átadta a bécsi Királytól visszafoglalt Budát. Amikor a Királyúr megjárta a Palotát, a kamarában rengeteg liszt és oldalszalonna között egy belül megkátrányozott koporsót is talált. Nádasdy Tamás uramtól estebéd közben megkérdezte, mi légyen ez a koporsó? Nádasdy uram így válaszolt:

„Az bécsi Király, Ferdinandus egyik hívséges embere csináltatta magának, kérkedvén Ferdinandus előtt, hogy akkor kerüljön Buda magyar kézre, ha ő már koporsóban fekszik, mert ő bizony túl nem éli Buda magyar kézre jutását! Íme az hívséges ember megszökött Bécsbe, de maga helyett itthagya az koporsóját!”

„Erre elnevelték magukat a magyar nemzetes urak, mint ahogyan ez már az Udvarnál szokásban vagon” - írja Szer érne György udvari Káplán uram, amivel a magyar udvari tréfálkozás egyik 16. századbeli hiteles emlékét őrizte meg.

JÁNOS KIRÁLY BUDAI DISZNÓPECSENYÉJE.

Szintén *Szerémi György* írta meg *Várdai Pál* esztergomi Érsek elpártolásának történetét. *Pál* Érsek nem állhatta a sertéshúst, *János* Királyúr azonban – aki boszna származású volt és így a disznóhúsnak nagy kedvelője – udvari főkonyhamesterével csupa sertéshúsfélét adatott arra az ebédre, melyen ott volt *Pál* Érsek is, úgymint: disznóhúst vereskáposztával, azután disznópecsenyét fűszeres lévben, feketeborsos leves disznóhúst, végezetül magyarmódi fokhagymás kocsonyát.

Főtisztelendő *Szerémi György* uram látta, nagy veszedelem lesz ebből, mert amikor *Pál* érsek igen-igen csóválta a fejét és nem evett, nem ivott, így szólt a Királyúr:

— *Érsekuram, Tekegyelmednek disznóhús dolgában igen török természete vagyon!*

— *Tefelséged meg valóban boszna nemzet – felelte Pál Érsek – mert Tefelséged csak disznóhúson meg szalonnán él!*

Virágvasárnapján – írja az udvari káplán – *Pál* Érsek már azzal mentette ki magát az alól a budavári ünnepi udvari Mise celebrálása alól, hogy fáj a foga, az ő káplánjai pedig a Királyúr udvari káplánjának, *Szerémi* uramnak, csúfságból facsengetyút, vagyis kereplőt küldtek. Káplán uram már ebből látta, hogy *Pál* Érsek átpártolt a bécsi Királyhoz. Az Érsek Nagyszombatra, a Fel-támadás ünnepére sem jött le Budára, az udvari ebédre szóló meghívást pedig ezzel utasította vissza:

– *Igen csudálkozom az híváson, mert nem akarok disznószalonnát enni az nagy ünnepen! Vagyon nékem vadpecsenyém, madárpecsenyém és borjúpecsenyém!*

Ekkor már a bécsi Király pártján volt az Érsek.

BOLOND BÁLINT, JÁNOS KIRÁLYÚR UDVARI BOLONDJA.

A lengyelföldi emigrációban – írja az egykorú Krónika – a Magyarországra való visszatérés költségeit a magyar urak adták össze, még Bolond Bálint, Zápolya János Király udvari bolondja is adott tíz aranyat, mondván urának:

– Majd megadod Budán!

JÁNOS KIRÁLY TRÉFÁI.

A Királyúr ellen Erdélyiben Székelyi *Mayláth* János, az erdélyi Vajda (akit a Királyúr csak per „az Oláh” titulált), pártot ütött. A Király haddal készült Budáról Erdélybe. *Mindszenti* Gábor írja Krónikájában, hogy indulás előtt a Királyúr budai veresbort hozatott asztalára és így szólt:

„Lám kegyelmed, isszuk már az budai veresbort is, mert majd kikopunk borból, ha Erdélynek indulunk, az hol Mayláth uram kipusztított várainkból és bizonynal pinczéinkben is nyúlt, mert szereti őkegyelme az jó bort! Tudja meg kegyelmed, hogy az oláh, az még szegény, addig csak az korcsmában iszik, ha van miből, de ha nagyúrrá leszen, akkor asztalán tartja drága pinczéjét!”

„Sok tréfát űz vala az Király Urunk ő Felsége az naponl.” – írja a Krónikás.

Német-török világ, Az erdélyi Fejedekmurak. Reformáció és Ellenreformáció.

*A Zápolyák korszakának fentemlített hangulata az 1541-től 1686-ig terjedő török Hódoltság idején teljesedik ki a korszakra vonatkozó históriás adomákban. A nemzeti ellenállás vezetője és a nemzeti szellem mentsvára Erdély volt a Kelethez való közelsége révén. Ekkor alakul ki a nemzetfenntartó „Erdélyi Szellem”. Erdély bukásakor jelenik meg a „régí jó időök dicsérete” főleg az öreg Altorjai báró Apor Péter nagyszerű írásában, a *Metamorphoses Transylvaniae*-ban.*

EMBER FOGAD FOGADÁST, AGG EB, AKI ÁLLJA!

Istvánffy László Krónikája írja, hogy a Bocskai István Fejedelemúr által telepített Szabadhajdúkat a bécsi Király arra kényszerítette, hogy azok az ő pártjára álljanak. A hajdúk megjelentek a Fejedelemúr előtt, szánták-bánták tettüket és a kényszerúségre hivatkoztak. A Fejedelemúr legyintett a kezével és így szólt: „Ember fogad fogadást, agg eb aki állja!”

A TUDATLAN FLANDRIAI TUDÓS.

Niclas *d'Ecluse* d'Arras tudós nevén *Nicolaus Clusius* – a 16. századi világhírű flandriai botanikus évente ellátogatott Magyarországra és feldolgozta hazánk paradicsomi gazdagságú Flóráját. *Nádasdy* Ferenc Náadorispánnak és feleségének, a bájos *Kanizsay* Orsikának, valamint több magyar főembernek volt szívesen látott vendége. Világhírű művéhez magyar növényosztárt csatolt, maga rajzolta le a magyar virágkincset. Botanikai

magyar kalauza a Bolognában végzett kitűnő magyar orvos, a Nádorispán kanizsavári várorvosa, Szegedi Kö-rösi Gáspár Doctor – tudós nevén *Fraxinus* – a híres *Gáspár* Mester volt. *Clusius* uram itt Magyarországon ismerte meg a török *Tulbahán* virágot, magyar tulipánunk őseit, amit ő vitt ki a Német Alföldekre, hazájába. Ebből lett a hollandusok világhíres tulipánkertészete.

Ő mondja el az alábbi históriát, mely szerint 1582-ben Németújvári nemes *Batthyány* Boldizsár uramnak, a törökverőnek volt vendége Németújvárott.

A várúr – írja *Clusius* Mester – nagyműveltségű úr volt, deákul, taljánul, franciául, spanyolul, németül és horvátul egyaránt kitűnően beszélt. Az ebédet, melyen sok magyar úr is résztvett, pompás, aranyszínű úrigomba-leves vezette be. Ilyen jót a sovány nándor konyhán felcseperedett vendég életében nem kanalazott. (A tudós *Clusius* nagy *Tractatust* írt a Fungusokról, vagyis gombákról, *Batthyány* uram tehát ezért vendégelte meg magyar módra főtt úrigombalevessel.)

A lakomáról ezt meséli a kitűnő botanikus:

„Milyen aranyszínűre festette meg ezt a levest a sáfrány! – szóltam oda franciául vendéglátó uramnak, mire Batthyány uram a többi magyar urakkal hangos nevetésre fakadt és így szólt: Íme! ez a világhíres botanikus Mester, aki vastag könyvet írt vala a gombákról, lévén a gombabéli tudomány főfőtudója! Am e Mester el-fel annyira nem tud a gombához, hogy azt sem tudja: ez a magyar úrigomba jelessége, megfőzetvén arany-színűre festi a levesételt! íme ilyen világtól elrugaszkodott a földi valóságot csak könyvein át ismerő tudóseMBER!”
Amin magam is jót nevettem,”

A KEMÉNYFEJŰ HADADI VÁRKAPITÁNY ÉS BÁTHORI ISTVÁN.

Báthori István, a későbbi erdélyi Fejedelem és lengyel Király 1564-ben megverte a pártütő *Balassa* Menyhárt hadait és ennek egyik kapitányát, *Szennyesi* Mátyást meggyújtott szénával füstöltette ki Hadad várából. A ki füstölt kapitányt, ahogy volt, azon kormosan maga elé

vezettette. Ez keményen megmondotta, bizony igen hogy felesküdt a Balassa-pártra, azt el nem árulja és ha nem Hadadvárába, ebbe a szarkafészekbe zárkózik, bizony soha ki nem füstöli onnan Báthori uram!

A Nagyrúrnak megtetszett a kemény szó és így szólt:

— *Kegyelmednek Szennyesi a neve, szennyes-kormos a kegyelmed keze is, de én becsületes tiszta magyar kéznek nézem a kegyelmed kezét! Itt a markom, csapjon fel kegyelmed, de ezután ellenem ne hadakozzék kegyelmed!*

— *Nem adom a kezemet!* – felelte a kapitány – *vegye kegyelmed a fejemet, az a kegyelmedé!*

— *Nem addig a!* – szólt a Nagyrúr – *kár lenne ilyen kemény magyar fejért! Kegyelmed szabad, mehet ahova akar!*

SPANYOL BIRKABŐR ÉS ERDÉLYI ORDAS.

Az erdélyi fejedelmi *Báthory* család ősi címere veres pajzsban három ezüst ék, mely az idők során – a család címerlegendája mendemondájában – sárkányfoggá változott. Úglátszik, erre utal az alábbi lengyel eredetű erdélyi adoma, mely szerint *Báthory* István (1553-1568), az erdélyi Fejedelemúr, amikor neki, mint lengyel Királynak // *Fülöp* spanyol Király követe az Aranygyapjas Rendet nyújtotta át, akkor a Nagyrúr a kitüntést nem fogadta el. Arany nyakláncot tett a követ elé, mely hasonló volt az Aranygyapjas Rendéhez, csak a koshór helyett fogát vicsorító farkas lógott rajta.

„*Ez pedig az én Rendem!*” – szólt a Király a követhez – „*erdélyi ordas, nem spanyol birkabőr! Elsőbb ezt fogadja el urad, majd azután én is elfogadom az övét!*”*

FERENCZ DOCTOR URAM RECIPÉJE A TÖRÖK GOLYÓBIS ELLEN.

Báthory Zsigmond erdélyi Fejedelem könnyelműen megindított török hadjáratába magával vitte kedvelt, tréfkedvű, szókimondó udvari orvosát, *Ferencz* Doctort.

* 17. századi német krónika nyomán.

Doctor uram igen csóválta a fejét, amikor megtudta, micsoda óriási erővel vonul fel Szinán Vezírpaşa az erdélyi hadak ellen! Hogy hazakerülhessen Erdélybe, azt a hírt terjesztette el a táborban: van valami csodatévő Elixíriumról való recipéje, ami jó a török golyóbis ellen, a recipé azonban ott maradt Brassóban! A Fejedelelem gyorsan hazaküldte a Doctort, aki lovaslegénnyel futtatta el a táborba a recipét a Fejedelelemnek. A recipé ez volt:

„Aki nem akar török golyóbist a hasába, az maradjon Erdélyországban!”

A Fejedelelem megértette a tréfát, elnevette magát és hadaival hazatért.

BETHLEN GÁBOR KEDVES VIZSLÁJA.

Magyargyerőmonostori *Kemény* János, a későbbi Fejedelelem jegyezte fel *Bethlen* Gábor Fejedelemeúr kedves vizslájának, a Tigrisnek esetét. A Fejedelemeúr hűséges vadászebét ott tartotta betegházában. Tigris annyira elkapatódott, hogy a Fejedelemeúr bársonyos karosszékében szunyókált és azt ebmódra bolhák dandárjával bolhásította meg. Kevés hívségese lévén a Fejedelemeúrnak, emberi dokumentum, hogy ragaszkodott embernél emberségesebb kutyájához és nem vitte rá a lelke, hogy azt kidobassa. *Kemény* János uram erről ezt írja:

„Hogy az vizslát elszoktassa az bársonyos karosszék-ből az inas nagy gombostökökkel megraká az széknek üléseit, hogy az eb belefeküdvén, szoknék le róla. Én házából kimenvén más inasra bíztam vala reá vigyázását. Az elfelejtkezvén róla, az Fejedeleme tanált belé ülni, az tök összeszurkálták. Felugrott, hátrakapott es erősen megharagudván kérdezte az inastól: ki dolga? Az megmondotta okát es. Nem hogy pirongatott volna szegén, de megparancsolta az inasnak, hogy ne mondja, szégyenelvén a dolgot.”

A FEJEDELEM ÉS A CSÁSZÁRI ÁGYUGOLYÓBIS.

A Harmincéves Háború alatt *Gustav Adolf* a nagy svéd Király észak felől, *Bethlen* Gábor Fejedelemeúr dél felől szorongatta a császári Armadát. Ágyúí, melyek mel-

lett erdélyi lakatoslegények voltak a pattantyúsok, az ember vallásszabadságáért és a magyar függetlenségért dörögtek. Egy várostrom közben a császári ágyuk golyóbisai ott zúgtak el a Fejedelemúr feje körül. A körülötte álló erdélyi urak kérve kérték, menjen hátrább.

– *Ugyan-ügyé* – szölt a Fejedelemúr – *hallotta-é, avagy olvasta-é tekegyelmekek, hogy fejedelmet vagy hadi főkapitányt leütött volna valaha valami öreg lövészere szám öreg golyóbisa?*

Ezzel ott maradt, ahol volt.

MIÉRT NEM LETT BETHLEN GÁBOR KORONÁS MAGYAR KIRÁLY?

Bethlen Gábor erdélyi Fejedelemurat a besztercebányai Országgyűlés 1620 augusztus 25-én magyar Királlyá választotta. A kezében volt a Szent Korona, a Rendek tehát sürgették a koronázást, de sürgette udvari kálomista Prédikátora, Borberekí nemes *Alvintzi* Péter uram is, aki vállalkozott rá, hogy megkoronázza a Fejedelemurat.

– *Kótyagosfejű ember tekegyelmed* – mondta a Fejedelemúr – *tekegyelmed akar engem megkoronázni?* *Nem esztergomi Érsek tekegyelmed, nem is tehetem meg azzá kegyelmedet, mert hogy kálomista kegyelmed, magam pedig nem vagyok koronás magyar Király, aki valakit esztergomi Érsekké tehet! Varga tekegyelmed ehhez, maradjon tekegyelmed a kaptafánál!*

A NÉMET VÁRKAPITÁNY MAGYAR LEVELE SZINÁN PASÁHOZ.

Komáromvárának 1594-ben a végvárbéli magyar liadasnép között magyar virtusúvá lett, állítólag szepesi származású *Braun* uram, a derék magyar ember volt a várkapitánya. *Szinán* török Vezírpassa, a Bőjük Ázem, vagyis a Nagy Vezír német levélben szólította fel *Braun* uramat, adja meg magát. Nem kapott választ, mire tótul írt. *Braun* uram erre magyarul és karakán magyar móddal válaszolt:

„*Eb az ünge kontyos törökje, mi szükség hogy levelet írjal nekem! Nem tudok én se németül, se tótul, ime, írok magyarán! Az várat és az várost vedd el, ha tudod, én nem adom! Punctum!*”*

ZRÍNYI MIKLÓS A PÁRVIADALRÓL.

Gházi Szülejmán el Muhibbi PadLsah levelet küldött a körülzárt Szigetvárba Zerinvári Zrínyi Miklós főkapitánynak:

„*Add át a kardodat és életben maradsz!*”

A főkapitány válasza ez volt:

„*Ha meg akarsz halni, magad jöjj érte!*”

Az adoma forrása nyilván Arthur von *Schopenhauer*, a nagy német filozófus által a párviadal, illetőleg a régi német diákság Burschenschaft-jainak párbajmániája ellen írott tanulmányában is megemlített órómai adoma. Ész szerint *Julius Caesar* ezt izente az őt párviadalra kihívó *Vercingetorix* barbár vezérnek: „*Ha meg akarsz halni, kötelet küldök neked, kössed fel magadat! Ha azonban kardtól akarsz meghalni, rabszolga gladiátort küldök neked!*”

CSÁSZÁRI MASZLAG, TÖRÖK ÁFIOM ...

Zerinvári gróf Zrínyi Miklós, a poéta és a hadvezér 1664 november 18-án halt meg, hitelesen vadkanhajtsón, de csak állítólag a kan agyarától, mert históriás valószínűség szerint orvul tették el láb alól, mint // *Lajos Királyurat* százegynehány esztendővel azelőtt.

A tragikusvégű vadászaton – mint *Bethlen* Miklós gróf írja meg Emlékirataiban – a grófnak és hűséges soproni prókátorának, Muzsalyi nemes *Wittnyédi* István uramnak (aki a Wesselényi összeesküvésben való részvétele miatti elfogattatása előtt, még idejében lett öngyilkossá, hogy a bakó pallosát elkerülje) alábbi adomát mondotta el.

* Az adoma a Markianosz bizánci Császár és Attila históriajának visszacsendülése. Párja az alábbi is.

„Egyszer egy embert az ördögök visznek volt, találkozik egy barátja véle, szembe, kérdi:

— Hová mégy, kenyeres?

— Nem megyek, hanem visznek, ördögök a pokolba!

— Jaj szegény – mondja a barát – ugyan rosszul vagy, kinél rosszabbul nem is lehetnél!

— Rosszul bizony – feleli az, kit visznek az ördögök – de mégis lehetnék én ennél is rosszabbul, mert most nem én megyek, hanem visznek, noha pokolba, de magok vállán, addig míg visznek pihenek! De ha emez ördögök engem megnyergelnének és magukat vitelnék velem, ugyanazon pokolba kerülnék, de rosszabbul lennék, mint ilyen! No applikáld ezt Magyarországra, Erdélyre, az törökre és Bétsre!”

AZ ÓNODI HAJDÚ ÁTKA.

Az egyik ónodvári végházi hajdú valami instanciával fordult Nemes Borsod vármegyééhez, de a Vármegye urai csak mind dictióztak a dolgon, nem végezvén semmit abban. Ekkor átkozta meg a keserves végvári hajdú a borsodi tanácsbéli urakat, mondván:

„Adja az Úristen, hogy mindenkor csak gyülekezzenek és soha se végezzetek!”*

AZ ÓCSAI BÍRÓ ÉS A TÜZES ÖRDÖG.

A török követ valamikor 1640 körül az Alduna felől Ócsán át tartott Buda és Bécs felé. Ócsán lovat váltatott. A falubíró megrettenve látta, hogy az eleven ördög – a követ feketeképű szerezsen pipatömögető legénye – a Csibukdsi valami fűvel tömött kis katlant nyújt oda urának, csípővassal fogott parázssal is szolgál, a török úr a szájába veszi a kis katlan hosszú kürtőjét – a csibukszárat – és így nyeli a tüzet meg a füstöt. Még jobban megrettent öregbíró uram, mikor az emberéges Müzlem úr az öreget is megkínálta a csibukkal.

* Az adoma a széthúzást jelentő „Turáni Átok” egyik adaléka. *Szirma*g Antal nyomán. (Hungaria in Parabolis.)

Keresztet vet magára a szerecsenyt, a csibukot meg a dohányt még hírből sem ismerő öregbíró és így szól:

„Távozz tőlem Sátán, azaz ördög uram, nem élek én tűzzel!”

A GOROMBA GYÖNGYÖSI FRANCISKÁNUS PÁTER ÉS A TÖRÖK.

Híres prédikátor volt *Pázmány* Péter idején az sgyik gyöngyösi franciskánus Páter, aki dörgedelmes prédikációkban ostorozta a töröknek hódolt Gyöngyösön az „új hitre”, a kálomistaságra tért magyarokat. Domboldalon prédikált és szidta a bűnök és hívságosságok fertőjébe veszett parasztnépet, amikor az egyik magyarul jól tudó gyöngyösi török, aki szintén meghallgatta a prédikációt, így szólt a körülállókhoz:

„*Madsar atyámfi*” – mondotta – „*vagy ti vagytok cudar, gonosz emberek, hogy így kiabál az a páter, vagy ő cudar gonosz házsártos!*”

HÁTRA VAGYON MÉG AZ FEKETE LEVES!

Az erről szóló históriás adoma a legismertebb magyar régiség, amit *Arany* János *Török Bálint* című balladája nyomán középiskoláinkban is tanítanak, de *Lehr* Albert magyarázatai alapján merőben hibásan.

A „*Hátra van még az Fekete leves!*” – formában Ismert adoma szerint a „Nagy Szulejmán” néven nevezett *Gházi Szulejmán el Mvhibbi* Padisah Í541 augusztus 29-én hosszú, rengeteg fogásos ebédre hívja az óbudai táborba Enyingi *Thewrewk* Bálint uramat, *Izabella* Királyasszony főbizalmasát. Ezt rossz sejtések gyötrik, már ment volna is, de a Padisah rászólt:

„*Maradj! Hátra vagyon még az Fekete Leves!*”

Jött is, felszolgálták a Káhvét, vagyis a kávé, de ezután bilincsbe verték Enyingi *Thewrewk* Bálint ura-

* *Vas Gereben* után.

mat. vitték le Isztambulba, ahol a Hét Toronyban, a római kori *Jedi Kulé* börtönében halt meg.

Ezt dolgozta fel Arany János *Török Bálint* című balladájában. Idevágó sorai ezek:

*Hosszú ebéd a török szultáné,
Hátra van még a fekete kávé!*

Az adomát Szirmay Antal írta meg 1806-ban a *Hungaria in Parabolis-ban*. Szerinte ő ezt nagyapjától hallotta, aki jelen volt Váradon, amikor Ali, a tömösi Vezirpasa ugyanezt 1685-ben Késmárki gróf Thököly Imre Fejedelemmel csinálta meg.

Minderről Tóth Béla igen részletesen ír, ám abban téved, hogy Arany János ezt hagyományból merítette, mert az az igazság, hogy Szirmay Antaltól vette a gondolatot. Lehr Albert, Arany János nagyemlékezetű magyarázója is téved, amikor azt hiszi, hogy 1541-ben a Kávé még nem volt Budán és így az Arany által említett fekete kávé „anakronizmus” volna. A valóság az, hogy éppen a nagy irodalomkedvelő Padisah volt az, aki *Ibn Szaud* isztambuli Főmufti által 1535-ben adatta ki a perzsa *Háfiz* verseinek nyilvános előadását és a Kávé ivást meoengedő Fetvát. A magyarföldi toroki kincstári számadásokban, a Defterdár Agák könyveiben ott vannak a magyarországi török *Káhvé Hánék*, vagyis Kávéházak már 1656 előtt, mely évre a köztudat az „első londoni Coffee-House” megnyitásában az „első európai Kávéházat” véli. A szóbanlevő Számadáskönyvek fordítói a „Gyertyás Házakat” és a „Festőházakat” jelentő szavakat hibásan fordították, „gyertyamártó” és „kékfestő” műhelynek hívnak azokat, mert a török *Gyertyás Ház* (Sejm Hane) és a *Himös Ház* (Festett Ház) Kávéházat jelent. A geniális Arany János minderről nem tudott, de a *Török Bálint-ban* mindenesetre joggal ír fekete kávéról – bár verse szépségének az sem ártana, ha a nemes italt valóban csak később ismerték volna meg hazánkban.

HOGYAN HERDÁLTA EL CSÁKY LÁSZLÓ URAM LÉVA ÉS TATA VÁRÁT?

Országbíró uram keleti fejedelmi pompával öltözködött; ez is fogyasztotta Lévát és Tatát. Ezért mondotta lengyelesen az egyik nyilván felvidéki Püspök a pozsonyi Országgyűlésen Országbíró uram pompájára:

„Skarlát, gránát, nyuszt, Léva, Tata suszt!”

Tata is, Léva is ekkor került az Esterházyak kezére.

NEM AZ CSÁKY SZALMÁJA EZ, HÉ!

„*Nem az Csáky szalmája ez, hé!*” – mondja a magyar valamire, amivel mindenki szabad préda módján bánik. Tóth Béla szerint 1321-ben az Árpádházzal atyafi Csák Nemzetségből származó *Mátyus Úr* – Csák Máté – halála után keletkezett, mikor is a szomszéd birtokosok nekiestek a Mátyásföldének és széthordták mindent, a szalmát is.

Mások szerint az 1655-ben elhunyt jótétlelkű *Csáky László* gróf Országbíró uramra vonatkozik, akinek szériüről boldog-boldogtalan vitette a szalmát, pelyvát, amit akart.

Erről a költekező, vendégeskedő Csáky uramról szól az adoma, melyben szakácsa – az elvendégeskedett lévai és tatai váruradalom rengeteg falujára célozva – így dúdolgatott a húsvágó tőke mellett a birsaprózás rigmusára:

„*Lévát, Tatát felvagdaltuk! Lévát, Tatái felvagdaltuk!*”

A RÓMAI PÁPA ÉS A HEGYALJAT BOR.

1562-ben a Tridenti Zsinaton nagy becsületben volt a hegyaljai, illetőleg a tállyai bor. *Draskovich* György pécsi Püspök, a későbbi kalocsai bíboros Érsek magával vitt Rómába egynémely átalag tállyai bort. Megkínálta vele III. Gyula római Pápát, aki életében ilyen jót nem kóstolt.

— *Hová való ez a bor? – kérdezte.*

— *Ex Tallia!* (vagyis „Tállyaról”) – felelte a Püspök.

Mire a Pápa *Bocatius* krónikája szerint ezt a szójátékos Pentamentert rögtönözte:

— *Summum Pontificem alia vina decent!*

magyarul:

— *Róma Püspökeit illeti tállyai bor!*

„Talia” azonban latinul „ilyenek”-et is jelent s a mondás második értelme:

— *Ilyen borok illenek a Pápához!*

PÁZMÁNY PÉTER ÉS A KOLDULÓ BARÁTOK.

Pázmány Péter esztergomi bíboros Érsekhez beállított két kolduló franciskánus Barát. A Bíboros sokáig megvárakoztatta a két Barátot, akik az érseki Palota pitvarában két szál gyertya mellett estig várták a Nagyurat. Ez végre is, a tanácskozás végén kijött a pitvarba a két Baráthoz, de mielőtt meghallgatta volna alázatos instanciájukat, elkoppantotta az egyik gyertyát. A két kolduló barát – látva az Érsek nagy takarékoságát – alázatosan elköszönt és az ajtó felé indult. Az Érsek kérdésére megvalóták, hogy a nagy takarékoság láttán ők bizony azt hiszik, nem érdemes az Érsekurat inkommodálniuk!

– *Nem addig a' –* szólta az Érsek – *igaz való dolog, hogy takarékos vagyok, ám csupán azért, hogy legyen miből adnom Szent Ferenc fiainak zsákjába!*"

Így is lett és a kolostor derekas alamizsnát nyert a bőkezű Nagyúrtól.

SZÉPASSZONYNAK, JÓNAK, JÓJÁRÁSÚ LÓNAK KÁR MEGÖREGEDNI!

Gyöngyösi István (1625-1708), az „*A' Márssal Társalkodó Murányi Vénus*” című, *Wesselényi* Ferenc grófnét, *Széchy* Máriát, illetőleg Murányvára ostromát megénekelő verses elbeszélés poétája, Nemes Gömörvármegye táblabírája 1671-ben találkozott hősnőjével, az egykori híres szépasszonnal. *Gyöngyösi*, aki valamikor daliás ifjúnak számított, ekkor már elbetegeskedett, megkopaszodott, megtestesedett, korán öregedő, podagras ember volt.

A Nagyasszony felsóhajtott:

— *Táblabíró Uram, kegyelmed fölött is eljárt az idő! Kegyelmed bizony nem az, aki volt, mikor ezelőtt hús esztendővel Nemes Gömör Vármegye táblabírájává választotta kegyelmedet! Akkoron nem vala kegyelmed ilyen összetöpörödött tőpörtyű, mint most!*

— *Biz igaz, amit Nagyasszonyom mond –* felelte a poéta – *de bizony Nagyasszonyom se Murányi Vénus már, hanem murányi vén hús!**

* Az adoma forrása: *Dugonics* András: Példabeszédek.

II. MIKSA CSÁSZÁR TAKÁCSÓSE.

A dúsgazdag, grófi, majd hercegi rangba emelkedett augsburgi Filter-család őse takácmester, a fejedelmi *Medici-család* ősei – de sok más itáliai Signoria uraié is – keleti drágakereskedők, pénzváltóbankosok és egyéb egyszerű emberek voltak. Nyilván ez volt az oka annak, hogy a 16-17. század kalandos és hazug genealógusai a felcseperedett római, genovai, velencei, nápolyi, firenzei, augsburgi és nürnbergi patríciuscsaládok őseiül *Juppiter, Venus, Marcus Tullius Cicero, Julius Caesar* és *Augustus* neveit emlegették. Úgy látszik, ez az alapja az adomának, melyben *II. Miksa* német-római szentbirodalmi Császár és magyar Király szerepel a jóféle császári duplaaranyak reményében buzgó historikussal együtt, aki arra kérte a Császárkirályt, kuíattassa ki vele a Habsburg-ház legelső őseit.

„Ezt a szolgálatot elengedjük” – felelte a Császárkirály – mert félős, hogy a genealógiai kutatás a családfa tetején valami saruszabó vargamestert, takácsot, kalmárt, vagy hasonlót derít ki!”

Az adoma magyarázata az, hogy a Fugger-család II, Miksa idején már több európai fejedelmi családba beházasodott, sógora lett a Pálffyknak is.

I. M. M. M. M.

Nagyjeszenai nemes *Jeszenszky* Jánosnak, a világhíres magyar orvosnak és filozófusnak, a wittenbergi Egyetem egykori Rector Magnificusának 1621-ben, a Harmincéves Háború során lett keserves végéről szól az alábbi krónikás adoma.

A tudós Professor, (akit az órák reparálásába belebolondult *Rudolf* Császárkirály a nagy astronómus, *Tycho de Brahe* javaslatára tett meg udvari orvosává) // *Mátyás* Császárkirály idején belekeveredett egy magyarországi összeesküvésbe. Elfogták, mire bécsi börtönének falára 1618 november 2-án az I. M.M.M.M. betűket karcolta fel.

Mikor megkérdezték tőle, mit jelentsen ez, így válaszolt:

– *Imperator Mathias Mense Mariö Morieris!* (Mátyás császár, március hóban meghalsz!)

A trónörökös, *Ferdinánd* cseh király így értelmezte a hetüket:

– *Ieszemzkij Mentiris, Mala Morte Morieris!* (Hazudsz. Jeszenszky! (Gonosz halállal halsz!)

Így is lett: II. Mátyás csakugyan meghalt 1621 márciusában, a világhíres magyar tudós nyelvét viszont a bécsi bakó tépte ki, fejét vette, felnégyelte, testét négy bécsi Városkapun függesztették fel „hütlensége”, illetőleg magyar hűsége miatt.*

MILYEN LEGYEN A 17. SZÁZADI TUDÓS?

Apáczai *Cseri* János (1625-1659), a kolozsvári Kollégium jeles Professora egyik írásában így magyarázta meg, milyen legyen a jeles tudós férfiú:

„Nem lehet az jó teológus, aki egyben nem jeles a politika és a jog tudományában! Am jó politikus és jurisprudent nem lehet az, aki nem kiváló fizikus! Fizikus pedig csak az lehet, aki jeles muzsikus is, asztronómus is, geográfus is egyben! Ilyen azonban csak az lehet, aki jó földmérő geometra is! Márpedig ehhez az kell, hogy jó logikus feje is legyen az embernek! A logikában való jártassághoz pedig jeles, eloquens ékesszólás kell, aminek viszontag a grammatikában és a retorikában való jártasság a kellendékje!”

Mindebben a 17. század soktudományúsága, a Polihisztorság gyakorú sokra értékelése nyilatkozik meg.

A MAGYARNAGYKLOPATIVAI BOÉR SÁMUEL ÚRFI KEZTYÜJE.

Idegen módi volt Erdélyben a kesztyű, se házastüzes nemesember, se legény, se úrfi, se paraszt nem viselt ilyen bolond idegen holmit. Vén *Apor* István uram ezért tette

* Wessprémi István 18. századi híres magyar és erdélyi orvostörténeti gyűjteménye (*Succinta Medicorum Hungariae et Transylvaniae Biographia*) nyomán.

csúffá ifjú Magyarnagyklopotivai nemes *Boér* Sámuel úrfit, mert ez bécsi kesztyűben jelent meg előtte, az egész udvari nép nagy gaudiumára:

– *Jól teszed öcsém – mondta – keztyűt viselsz nyárban, mert olyan fekete az kezed, mint az cigány purdénak! Most, meleg lévén, annál inkább megfeketednék, ha keztyűt nem vennél rája!*¹

BÁNFFI DÉNES ÉS A VILÁGBÉLT KÖRNYÜLÁLLÁSOK.

Bánffi Dénes kolozsvári városkapitány (aki a *Teleki* Mihály uram politikájának szegült ellene és ezért bakó pallosa alatt veszett) már látta, hogy sorsát el nem kerülheti. *Cserei* Mihály írja, hogy Városkapitány uram tanácsot kért Marosnagysolymosi *Koncz* Boldizsár uramtól, a kolozsvári unitárius Püspöktől, aki így felelt:

– *Uram, elhiszem én, hogy tekegyelmednek igaza van, ám az mostani időkben minden megeshetik!*

Az unitárius Templom körül árkados-boltos helyiségek voltak, melyeket az Eklézsia, illetve Püspök uram kiárendált. A Nemes Tanács el akarta venni az Eklézsiaától a boltokat, mire Püspök uram Városkapitány uramhoz fordult, ám ez így felelt:

– *Elhiszem, hogy Püspök uram oldalán van az igazság, ám az mostani időkben minden megeshetik!*²

A KORDA ÚRFI KÉSE.

A régi erdélyi főemberi asztaloknál a Fejedelemurak idején, 1699-ig a vendégek tányérja mellé kést, villát nem terítettek, az urak övükön lógó tokban török módra magukkal hordozták gyöngyházaz nyelvű késüket, villájukat. Kurtanemes, szabadszékely és paraszt a csizmaszárába dugva vitte magával az evőeszközét. Nagy rendetlenség és lenézett bécsi módiskodás volt, ha valaki nem követte az ősi szokást, mely a 17. század végén már bomladozóban

* Nagyajtajai *Cserei* Mihály Krónikája után.

volt. Erre vonatkozik az alábbi krónikás história, mely az öreg *Teleki Mihály* házánál esett meg.

Ifjú Borosjenői nemes *Korda Zsigmond* úrfi az öregúr, *Teleki Mihály* udvari nemes apródja volt. Levelet kapott az öregúr, mely ősi szokás szerint Rotulusba, vagyis tekercsbe volt tekerve, zsinegjen lepcsételve. A pecsétet feltörni és a zsineget eltépni ildomtalan dolog lévén, így szól apródjához az öregúr:

– *Hoczza az késedet, hagy vágom el az levél kötő-féjkjét!*

Az úrfi azonban – az újmódi szerint – már nem hordozta övén a készségét, hanem az inasa övén lógott az, mire az öregúr rettentően lepirongatta az úrfit, mondván:

„*Öcsém, ezután se hordozz magaddal kést! Egyetlen fia vagy komámasszonyomnak, anyámasszony katonája vagy, nagy kárt vallana Erdélyország, ha késedben esvén meghalnál! Tartsál három inast, külön egyik az kést hordozza, az másik tisztítsa, az harmadik beadja! Lám, vénember vagyok, mégis övemben az késem hüvelyestül!*”

„*Másnap a nagy asztalnál régimódi erkölcsű öregúr azzal szégyeníti meg Korda úrfit, hogy kést hozatott neki, de nem ehetett az utolsó fogásig, az öregúr pedig mind elbeszélte az uraknak, hogy Korda úrfi szégyenli kést hordania magával.*”

AZ „ÚJMÓDI” KRISTÁLYPOHÁR ERDÉLYBEN.

Altorjai *Apor István*, az erdélyi Harminczadvám dúsgazdaggá lett Árendátora terjesztette el ez Erdélyben a régi jó időkben használt magyar ezüst-, ón- és facellekek, vagyis ivókésztségek helyébe az újmódi csehöldi csiszolt üvegpoharak vagyis kristálypoharak használatát, összevásárolt minden drága kristályt, ami csak a görög kalmárok kezén Bécs felől Erdélybe érkezett. Fogarasi házába meghívta ebédre *Teleki Mihály* uramat, a Kancellárt, *Nalácsi István* uramat és a többi erdélyi urakat. A bort kristálypoharakba töltette és egyet marokra fogva így szolt az urakhoz:

— Én ezt arra köszönném, az ki elfogadná, inná meg az borát, az kristályt tenné el magának!

— *Hocza, édes komám!* – szolt *Naláczi* István uram, kiitta a borát, övé lett a kristály, azután rögtön még kettő, mire a harmadiknál megszólalt *Teleki* Mihály uram.

— *Ezt, édes komám, Naláczi István uram, Isten engemet úgy segéljen, nem veszed, elég már neked az két kristály, add ide koma, Apor István, megiszom!*

A Krónika elmondja, hogy igen nagy ritka eset volt, ha *Teleki* uramat bor mellett látták, mert rendszeren csak felforralt, azután jéggel hűtött vizet ivott, kicsiny faháncspohárból. Igaz, ha megrészegült, csendesebb ember nem volt nálánál. Ezúttal azonban nagyon megkívánhatta a szép újmódi kristály poharat, hogy még a bori vasra is rászánta magát miatta.*

KICSI A BORS, DE ERŐS!

Nagytudományú, nagymemóriájú, igen kicsi mokra-termetű ember volt *Nagytiszteletű Fogarasi* nemes *Papp* József marosvásárhelyi tudós Professor uram. Valamikor a 18. század végén a Kollégium Széki gróf *Teleki* Domonkos egyik falujába küldötte Légáczióba.

A gróf meglátja a kis embert és felkiált:

„*Hát ilyen kis bundást öltöztetnek Tógába és küldik hozzám Legátusnak? Hiszen ez tán még olvasni se tud?*”

„*Próbáljuk meg, Méltóságod engedelmével!* – mondta a suttyódiáknak, vagyis „Bundás”-nak látszó „inscribált Tógátus”. A gróf a diák markába nyomta a Bibliát, az végigfutott egy oldalon és betűig elmondta az egészet.

Egy jelenlévő másik Tógátus (hosszú égmeszelő lajtorja) egyéb bizonyosságot is akart. A kis *Fogarasi Papp* József erre elkérte a hosszú legény előre leírt prédikációját és végigfutotta. Ebben a percben megkondult a harang. A prédikálás sora a kis *Fogarasi Papp* Józsefen volt. Fellép

* Ez és az előző adoma forrása: *Altortjai báró Apor Péter: Metamorphoses Transylvaniae.*

a kathedrara és szóról-szóra elmondja a hórihorgas Legátus prédikációját, akinek másnapra nem volt mit fel-papolnia.¹

A FERTÁLYÓRÁS PRÉDIKÁCIÓ AZ ÖRDÖGÉ!

A fenti adoma alábbi párja állítólag a nagynevű kolozsvári kálvinista Prédikátorcsalád őseitől, a 18. század-végi Radnóthfái nemes Nagy Zsigmond uramtól származik, aki a rövid, velős prédikációk híve volt.

*perces halottas dicséret – mondogatta gyakorta – az Úristené és az elköltözötté, mert ezt jólétekkal hallgatja minden gyászoló! Tízperces halottas prédikáció az emberé és a világé! – mert ez hízelkedés a prédikációt megfizető örökösökkel szemben és csak arra való, hogy a papoló prédikáns az ékesszólását fitogtassa! Egy fertályórás prédikáció az ördögé! – mert ezt unja az egész gyülekezet és szidja az elköltözöttet is, a papot is!*²

TORDAI HALOTTAS BÚCSÚZTATÓ BESZÉD.

Erdélyországban számtalan adoma kereng a tordai magyarok kedves furcsaságairól. Ilyenek a székelyszármazású, múltszázadelei Köpeczi nemes Buócz István ótordai kálomista Prédikátor uramról szólnak.

Nagy tiszteletű uram Nemes Kiss István tordai cívist, a neves céhbeli csizmadiamestert búcsúztatja az ótordai Templom Czinteremében. Tekintetes uram világléletében templomkerülő, kántorszomorító, megátalkodott isten-tagadó volt. Nagytiszteletű uram így prédikálta el:

*„Szerelmes hallgatóim, tőlem azt kívánjátok, dicsérjem ez polgárférfiút! Ám én őt nem esmérem, most sem a maga jószántából jó vala ide az Isten Házába, hanem hozták vala ide az ő céhbeli mestertársai! Ám dicsérjék őt az ő szomszédjai és dicsérjék őt az ő háza kapufélfái! Én bizony nem dicsérem őt! Az fa, ahová dől, ott maradt Amen*⁵

¹ Kőváry László nyomán,

² Néhai Kossonczi Nagy Lajos nyomán.

³ Kőváry László nyomán.

A MEGSZÖKTETETT KOPORSÓ.

Nagytisztelétű uram másik prédikációja egy székelly huszárezredbeli vitéz kapitány temetésén, kemény téli napon esett meg. Kapitány uram koporsóját az ótordai kálomista templomban ravatalozták fel. Olyan pogány hideg volt, hogy a fejrő népek kemencében hevített, rongyba-csavart téglát vitt a csizmája talpa alá. A kapitány uram végső tisztességadására kikomandézott huszárszázadot a Templom Czintermében majd hogy megvette az Isten hidege. A vén őrmester két káplárt beküldött a Templomba, ezek prédikáció közben megállottak a Kathedra alatt, összevágták a bokájukat, szalutáltak és felkiáltottak a szószékbe:

– *Tiszteletes uram, kurtítsa meg kegyelmed az prédikációját!*

A mondókába belemelegedő tiszteletes úr ajkáról azonban tovább folyt az íge, mire vén őrmester uram maga lépett a szószék elé, amúgy jó huszárosán megeresztett egy teremtettét, de az se használt, mire „Hapták!”-ot mordult és hat huszárral felkapatva a koporsót, otthagya az egész tisztességtévő gyülekezetet.

MILYEN FORRÓ A PESTI KÁSA BÉCSBEN?

1687-ben Pest Királyi Szabad Város a Benitzky-családtól és a Nyulak Szigete – a mai Szent Margit Sziget - apácáitól a budai Tárnokmesteri Bíróság előtt perelte vissza a mai Angyalföld (az akkori Angyalmező) helyén volt *Újbécspuszta* birtokát. A bíróság eskü alatt hallgatta ki a tanukat, Az egyik tanú, vénséges vén paraszt, aki valamikor az 1610-es években született a töröknek hódolt Pesten, a pesti és az újbécspusztai határ azonossága igazolására a következőket mondotta:

„*Régi tréfabeszéd, gyakorta mondotta el még néhány való öregapám, hogy az Pesten főtt kását fazakastul azon forrójában el lehet vinni Bétsbe és ott az kását azon forró iában meg lehet enni!*

A Pest melletti *Újbécs* nevének az a magyarázata, hogy régi magyar nyelvünkön *Bécs*, *Bács*, *Pécs*, *Pécz* és *Nyék* a neve valami földterület alvégének, felvégének, alszegének, felszegének. *Wien* magyar „Bécs” neve azt jelenti, hogy „Magyarország Bécsé”. A székelyföldön a „Falu Bécsé” a cigányalvég. Az adatot *Rómer Flórius* közölte a perirat teljes szövegével. (A régi Pest. Pest, 1873.) *Újbécs* romjai 1849-ben még állottak. *Turóczi-Trostler József* úr közlése szerint hasonló adoma szól a baseli svájci, német, és francia határháromszögben főt kásáról is.

KRISZTUS ÉS AZ ÖRDÖG PERE.

Mária Terézia idején Erdély katolikus Püspöke *Sztojka Zsigmond* volt. A gyulafehérvári Szentszék egy válópert tárgyalt, melyben a férj – történelmi nevű nemesember – kálomista, a feleség pópista volt. Az igazság a kálvinista férj részén lévén, a Szentszék egyik türelmetlen tagja a fejét csóválta.

A Püspök, a kemény, egyeneslelkű öregúr megszólal:
– *Kanonok uram, még ha magának az eleven ördögnek volna is pere Krisztus Urunkkal és az ördögnek volna „de Jure” igaza, akkor is az ördögnek kellene megítélni a pert, mert a törvény és igazság mindenek felett való!**

* *Zilahi Kerekes György* Emlékiratai nyomán.

Haj, Rákóczi, Bercsényi, Bezerédi! A Kurucvilág.

4 *Wesselényi összeesküvés, melyben a bécsi bakó pallosa alatt vészelt el a Zrínyi, Nádasdy és Frangepán nemes magyar vére, az eperjesi Caraffa Vérpád, valamint a felvidéki protestáns papok és tanítók nápolyi gályarab-sága és a Thököly Szabadságharc voltak a II. Rákóczi Ferenc Szabadságharcának előzményei. Ennek emlékei a magyar adomában az egész 18. századon át fel az 1848-i magyar Szabadságharcig, aztán a Bach Korszak alatt és az 1900-as évek nemzeti küzdelmei alatt felmérhetetlen magyár erkölcsi tartalékot jelentettek a magyár szellemi életben; a legjellegzetesebb anekdotákat Szirmay Antal, Thaly Kálmán és Tóth Béla jegyezték le.*

VAK BOTTYÁN ÉS A DÁNUSOK FÉLSZE.

Esztergomi nemes *Bottyán* János (1640-1709), Esztergomvára volt kapitánya, *II. Rákóczi* Ferenc brigadéros, később generálisa, a félszemű „*Vak Bottyán*” keserű humorú magyár úr volt.

A kuruc Szabadságharc csillaga már lefelé áldozóban volt, *Vak Bottyán* uram is már csak maroknyi haddal verekedett a labanc túlerő ellen, amikor schleswigi dán gyalogezredek is érkeztek a császári hadak segítségére. Egyik hadijelentésében ezekről és maroknyi kurucz lovas-hajdúiról így írt a Fejedelemurnak:

„*Az éttcaka is meg-tsapván az Dánusok külső istrá-zsájukat, úgy az táborukat is, katonáim sokakat öszve-gázoltak bérnek! Tanulság: Igen tudna az Dánusság is félni, tsak volna kitül!*”

II. RÁKÓCZI FERENC ÉS AZ ÜJMÓDIEKE.

Szirmay Antal 1801-ben megjelent adomagyijtemé-nvében azt írta néhai való atviafiáról *Szirmahessenvői*

ról, *H. Rákóczi* Ferenc Fejedelem hívéről), hogy ez az általa kifundált mélyeszántó újmódi ekét bemutatta a Fejedelemúrnak.

„*Szép eke, jó eke*” – mondotta a Fejedelemúr – „*de olyan csodaekét fundáljon ki tekegyelmed, aminek nyomán pénz, szabadság és magyar ember terem!*”

Az adoma a Fejedelemúr gazdasági modernizmusára is céloz, mert a 17. századvégi francia és szász nemzetgazdasági elméletek híve lévén az egykori „Colbertismus” merkantilis elvei szerint több nagy ipari üzemet létesített, így a podheringi hatalmas sergyárat, a mai magyar gyáripar hiteles őst.

A POLYÁK PANYE KESERVES ESETE A KURUCZOKKAL ÉS LABANCZOKKAL.

1705-ben egy szegény lengyel nemesember jött át a magyar-lengyel határszél valamelyik hágóján Sárosba nagy Zemplénbe. Kuruc előőrς fogta hoppon.

- *Cso je toi Kurucz? Labancr?* – kérdezte. – *Mi vagy? Labancé vagy karucz?*

A Panye nem tudva mifélek az előőrςök, így válaszolt:

- *Lyabancz, lyabancz, moscsi Panye!* (Labanc. labanc, ténsnraim!)

Erre a kuruc előőrς alaposan elnászpángolta.

Tovább megy a polyák Panye, itt meg labanczok állják az útját, de a Panye már messziről kiabálja:

- *Kurucs, kurucs, moscsi Panye!* – mire ezek is elverik.

A harmadik helyen kínjában már ezt kiabálta: – *Joj, anyi se nye pitajcse, jeno bijcse!* (Jaj, már ne is kérdezzétek, csak üssetek!)*

BERCSÉNYI MIKLÓS ÉS KOHÁRY ISTVÁN.

Koháry István, a dúsgazdag felvidéki főúr (a későbbi hercegi ág és a fejedelmi Coburg Ház anyai ágának őse, a poéta), labancézésű, császárhű ember volt.

* *Szirmay* Antal nyomán.

Címere családi jelmondatát: *Da! dens, cui vidi!* (Annak ad az Isten, akinek akar!) oda vésette minden felvidéki vára és várkastélya, így Csábrágvára kapuja fölé is, a címere alá.

Amikor // *Rákóczi* Ferenc Fejedelemúr a hűtlen *Koháry* István minden vagyonával együtt Csábrágvára uradalmát és Bercsényi Miklósnak adományozta, ez a Vár kapuja fölé a maga címerét falaz tattá oda ezzel a jeligével:

„*Accipit, ubi unit! Nicolaus Bercsényi!*” (Ott szerez. ahol akar! Bercsényi Miklós')

HOLLANDI SAJT ÉS MAGYAR SZABADSÁG.

A Fejedelemúr és a Császár közötti békefeltételek nagyszombati tárgyalásán Anglia és a Német Alföldek követei voltak a közvetítők. A magyar urak pompás mentéikben és dolmányaikban jelentek 'meg. A hollandus követ, *Mynheer Van Hamel-Bruyninx* erősen alkudozott a magyarok rovására, mire a nagyindulatú *Bercsényi* uram így fakadt ki:

– *Nem alkuszunk tovább, hollandus uram! Magyar szabadságra, nem hollandus sajtra megyen itt a vásár!*

Bercsényi uram itt nyilván a józan hollandusok kereskedői szellemére és *Eydam*, meg *Gouda* sajtjaira célzott, ám a megsértett hollandus követ így válaszolt:

– *Ha az urak szabadságért harcolnak, akkor hadaikat ne kongó rézgarassal fizessék, vágják le mentéikről az arany ptykét, gombot, láncot, veressék azt pénzzé! A Német Alföldek nem aranygombos, hanem ólompitykés kabátban vívták ki a hollandus szabadságot!**

A BERCSÉNYI URAM HŰSÉGE.

Nagytermesein, nagyindulatú, szókimondó egyenes ember volt Bercsényi Miklós Főfogyenyeralis uram. Kezeken megmondotta a vélekedését a Nagyságos Fejedelem szemébe is. Férfias keménysége sokszor keresztzte

* *Thaly* Kálmán nyomón.

a sokban gyöngé, túlságosan bízó Nagyúr sokszor nem igen óvatos, sokszor igen kevésbé diplomatikus elhatározásait.

Egyszer így szól a Fejedelemúr Főfogyenerális Uramhoz:

— *Ugyanúgyé, hívséges emberünk, mondsza, van-e pénz avagy hatalom, amiért cserben hagynál bennünket?*

— *Olyan nincs, Nagyságos Uram! – felelte a karakán úr – de arról nem állok jól, hogy el nem hagynálak, ha valamin össze nem zördülnék Nagyságoddal!*

PIROS CSIZMÁM NYOMÁT HÓVAL LEPI BÉ A TÉL!

A Fejedelemúr udvari muzsikása állítólag a cigány *Barna Miska* volt. 1711-ben, amikor a Fejedelemúr Lengyelországba emigrált, a hü cigány állítólag odaborult a Nagyúr lábához és zokogva mondta:

– *Mégysz, mégysz, felséges Fejedelem! Itt hagyd a hagyont, keresed a nincsent!*

Egyesek szerint *Barna Miksa* a szerzője annak a „Rákóczi Kesergő”-nek, melyből állítólag *Bihari János* szerzetté a Rákóczi-indulót, ami bizonyíthatatlan.*

HALLGASS, AZ EBANYÁDAT, NEM RÁD BÍZTÁK AZ ORSZÁG DOLGÁT!

Széchenyi György kalocsai, később esztergomi Érsek a vérbefojtott Wesselényi Összeesküvés utáni protestáns-üldöztetés és a Rákóczi Szabadságharc után, az ország szabadsága elkoboztatása idején felemelte szavát *Leopoldus* császárkirály előtt, de eredményt nem ért el.

A nemes magyar Nagypap egy alkalommal elgondolkozva ült írópulpitusa mellett, amikor belső hajdúja valami levelet hozott urához. Az elgondolkozó nagyúr nem vette észre belépő hajdúját. Felsőhajt a nagyúr:

– *Boldog Isten, mire jutánk mi szegény magyarok!*

* *Tóth* Béla nyomán.

– *Bizony ebül állunk, Kegyelmes uram!* – szólalt meg a hajdú.

Az Érsek nem tűrhetvén a bizalmaskodó kotnyelesseget, rászólt az inasra:

– *Hallgass az ebanyádat, nem rád bízták az ország dolgát!*

A KASSAI CSÁSZÁRI KAPUISTRÁZSA ÉS A HOSSZÜNEVŰ MAGYAR ŪR.

A szathmári Békekötés után Nemes Kassa Városa is a Császár kezére került. A császári Várkommendáns Herr General parancsára Kassa Város minden kapujában mindenki tartozott megmondani a kapuórség tisztjének a nevét, ezt megjelentették a Generálisnak és csak úgy léphetett be a Városba az idegen.

Nemes Zemplénavármegye alispánja hajdúival megérkezik a kassai Vastag Kapuhoz. A császári tiszt megkérdezi a nevét. A magyar űr deákul felel:

– *Dominus Blasius Hosszumezey Nobilis de eadem Kishosszúmező et Nagyhosszumező, Vicecomes Nobilis Comitatus Zempliniensis!*

A császári tiszt megrettent a hosszú névtől.

– *Der rothe alte Teibel lernt den langen Namen! Der rothe alte Teibel wird's melden dem Herrn Generalen! Passiert!*²

¹ Szirmai Antal nyomán.

² Szirmai Antal: História Comitatus Zemplinensis.

Vitam et sanguinem!

A Rákóczi Szabadságharc után a fáradt magyar szellem a loyaltásba menekült. A Mária Terézia trónöröklési jogáért folyó hadjáratokban a magyar Virtus daliásan vérzett a számára idegen ügyért. A korszakra vonatkozó adomák lelki ellanyhulást mutatnak a Kuruc Világ régebbi és az 1790 utáni nemzeti felbuzdulás újabb adomakincsével szemben.

III. KÁROLY CSÁSZÁRKIRÁLY ÉS A HÍZELKEDŐ.

///. Károly magyar Király (1685-1740) – 7V. Károly néven németrómai szentbirodalmi Császár, Mária Terézia atyja – a Bécs melletti császári Vadaskertiben, a Prater-ben vadászott. Udvari fővadászmestere, Von Trautson gróf egy alkalommal hízelegve így szólt:

— Felséged olyan biztoskezü lövő, hogy mint erdőkerülő vagy udvari vadászegény is megkereste volna a kenyerét!

— Nono! – felelte a Királyúr – azért mégis csak inkább Császárkirály vagyok!

A CSEPEL SZIGETE ÉS A JEZSUITÁK.

III. Károly a Csepel szigetét odaadományozta a bécsi Jezsuitáknak. A törökverő Eugenio di Savoya Herceg szemrehányást tett az uralkodónak, hogyan tehette ezt meg?

- A Szigeten egy város és tizenhárom falu van. reneteg érték az' mondotta.

Az uralkodó erre azt felelte, hogy ő nem tudta, mekkora a sziget, a Páterek neki holmi kis káposztás-kertecskének való szigetcskéről beszéltek, tehát megbízta a herceget, csinálja vissza az adományt.

A Páterek megjelentek a herceg előtt, aki – mintha ez véletlenül történt volna meg – tintával úgy végig, öntötte az adományos diplomát, hogy egy szó sem maradt belőle olvasható.

A történeti igazsághoz híven meg kell jegyeznünk, hogy ez az adoma kitalált történet – Jókai költötte egy debreczeni diákadoma alapján, amely viszont francia vándoradomából származott. A Szigetet, mely egykor a Magyar Király birtoka volt Csepelvármegye néven – 1686 után maga a nincstelen, földnélküli herceg szerezte meg magának, elhanyagolt pompás bárók kastélya máig ott van Ráezkevény, mint a mai királyi uradalom magtára.

„MORIAMUR...”

Számos adoma fűződik a pozsonyi Országgyűlés 17 41 szeptember 11-i üléséhez, melyen a fiatal Királyasszony könnyezve kért segítséget a Trónus érdekében a lovagias magyaroktól, kik erre az ismeretes „*Moriamur pro Rege nostro Maria Theresia!*” és „*Vitám et sanguinem!*” („Meghalunk Királyunkért Mária Teréziáért!” és „Eletünket és vérünket!”) kiáltással megszavazták a nemesi Felkelést és az újonnan felállítandó ezredek.

A mende-monda szerint azonban az Országgyűlésen az egyik magyar úr így kiáltott fel:

„*Vitam et sanguinem, sed avenant non!*”

azaz

„*Életünket és vérünket, de zabot nem!*”

A zabra vonatkozó szólás koholmány; minden változat mi* és más magyar úr szájába adja az ominózus mondást!

A GYERMEK II. JÓZSEF

A „MORIAMUR!” HISTÓRIAI NAGYJELENETÉN.

A köztudat szerint Kronprinz Erzherzog *Joseph* – a későbbi „Kalapos Király” – anyja karján ült a nagy történelmi jelenet alatt. Síró anyját látva, gyermeki módra elsírta magát, ami mélyen meghatotta a magyar urakat.

Az igazság az, hogy a kisfiú nem volt ott az országgyűlési teremben, ellenben a későbbi Császár – mint ezt *De Ligne* herceg francia diplomata írta meg emlékirataiban – szentül hitte, hogy ott volt és maga mondotta el sokszor, hogy anyja, „aki értett a hatások tudományához” („*qui connaissait la science des effets*”) a nagyobb eredmény kedvéért jót csipett a gyermek fenekén, hogy meg-
ríkassa.

A síró gyermeket és a meghatva rivalgó magyar urakat számtalan elbeszélés említi és számtalan rajz és festmény örökíti meg.

A „VITAM ET SANGUINEM!” ÉS A POZSONYI NÉMET SARUSZABÓ.

Az Országgyűlés estéjén az ősi Koronázó Város fényben úszott: nagy kivilágítást rendeztek a derék „sógorok”, a pozsonyi Purgérok. Egy derék német sarusvarga is kített magáért: valami vándorló képírómesterlegénnyel olajos papírra transzparenst festetett és azt gyertyával kivilágítva műhelye ablakába tette ki.

A kép a Királyasszonyt kedves, népies felfogású családi idilliumban ábrázolta. A Szent Koronával a fején asztal mellett ült a Királyasszony, ölében volt a kisfiú, lábainál hűséges pudlikutyája, melynek orra a kisfiú sarkához ért, miközben a Királyasszony a kisfiút jóféle pozsonyi mákosmetélttel, mákosnudlival etette. A piktorlegénnyel a derék májsztram az alábbi dualisztikus-loyális magyar-német vereszetet pingáltatta rá:

*Ertek attal Tzoki Pud!
Frisz net Printzen, sondern Nud!!*

Magyarul, fordításunkban:

*Ördögadta pudli, kushadj!
Úrfi lábának békét hagyj!
Ne a lábát edd, kérj nudlit,
Ördög látott ilyen pudlit!*

VIVAT SOROKSÁR!

Mária Terézia mezővárosi vásárjogot adott Soroksárnak, a Grassalkovics Uradalom egyik falujának. Nagy volt az öröm! A gróf ottani sváb jobbágyait betanították, hogyan kiáltsanak éljent a Királyasszonyra:

– *Éljen Mária Terézia, Soroksár mezővárossá lett!*

igen ám, de a nagy öröm és a borital fonákjára fordította az üdvözlő riadalmat, a parasztság tehát ezt kiáltotta:

„*Vivat Soroksár, Maria Theresia iz a' Marktflerk'n!*”

A csúfolódás, illetőleg az adoma forrása az, hogy a királyasszony a Grassalkovich uradalom e jobbágy falujának 1756-ban vásárjogot adott, azaz vásártartó mezővárossá tette a falut. J. G. Kohl, a világhírű hamburgi útleíró az 1840-es években is közli az adomát (*Reise in Ungarn*), de az általánosan ismert volt a Gubacsi Pusztától le Laczházáig, Peregig és Taksonyig. Az Árpádház idején a falu neve Sürküsár volt, utóbb a kihalt *Haraszthy* család birtoka lett, eredetileg az Árpádház családi szállásbirtoka köré vont Bessenyőgyöpi honfoglaláskori Gyöppörsfalva volt, a Hódoltság alatt elpusztult, Thüringenből Grassalkovich gróf telepítette ide új jobbágylakosságát.

Az adomáért egy nemzedékkel ezelőtt a soroksáriak még elpáholták a csúfolódót. Soroksár népe 1848-ra lelkiileg megmagyarosodott, a Néprajzi Múzeum legszebb magyar subái Soroksárra valók, a Szabadságharcban igen sok sváb legény verbunkoltatta magát Honvédnek.

AD UGRANDUM! AD UGATANDUM!

1741-ben, a Királyasszony magyar trónusáért folyó európai háború idején jelentik a francia földön verekedő magyar huszárok a Generálisuknak, *Baranyag* uramnak, hogy „az egyik falu vendégfogadója udvarán valami furcsa komédiás mutogatja magát. Azt mondja, hogy ázsiai szittyá és hogy betanított farkasai is szittyá farkasok!

Generális uram is megnézte a produkciót, hát csak hallja, hogyan kommandérozza a szittyá komédiás az ózsiai szittyá farkasait!

— *Ad ugrandum* – kiáltja nekik, deák-magyar habarék-
 rékkal, mire a „szittyfa farkasok” átugrál-
 nak a botján,

— *Ad ugatandum!* – kommandérozza, mire a szittyfa farkasok keserves üvöltő kórusba fognak.

— *Magyar ez, a teremtésit!* – mondja Generális uram. – *Ide gyere, hé! Magyar vagy, hé!*

— *A' vőnek, kegyelmes uram!*

— *Hát ezek a szittyfa farkasok mifélék!*

— *Bugaczi juhászkomondorok ezek, kegyelmes uram!*

— *Hát az ad ugrandum, meg az ad ugatandum szity-
 tyául vagyon-é, vagy magyarul?*

— *Magyarul, kegyelmes uram!*

Elmondja aztán a kecskeméti magyar, hogy adósságba keveredett. Keservében kifundálta, mivel kereshetne pénzt, hát megtette magát ázsiai szittyának, a kutyáit meg szittyfa kuvasznak, a beszédjét elforgatta, bejárta a fél világot, mindezt elhitte néki a talján, német, francia, kifizette az adósságait, még jó summa pénzt is tett félre.

– *No* – mondta *Baranyay* Generális uram – *te vagy az első magyar ember, aki effajta csalárdságra vetemedett! Segítettél magadon, hagyjad abba, ne illesd nemzetedet e gyalázzattal, magyarnak nem mestersége az alakosság és szemfényvesztés, huszárjaim amúgyis lerántanák rólad a leplet, jól ismervén költött nyelvedet és komondorjaidat!*

Az adomát *Szirmay* Antal közli (*Hungarica in parabolis*). *Baranyay* uram szavaiban a török keleti felfogása csillan meg, mely méltatlannak tartotta, hogy igazhitű Müzlim komédiássá legyen. Ezért volt minden törökországi muzsikuskobuzsai, azaz Kobzos és minden kávé, meg minden kávéházi és egyéb komédiás görög, albán, örmény és zsidó, ezért volt minden magyarországi muzsikuscigány és zsidó és minden nálunk faluzó komédiás – medvetáncoltató, bábjátékos, panorámás, kintornás, képmutogató, állatviadalmos, csepürágó, szemfényvesztő, bolhacirkuszos, csimpolyás majomtáncoltató és színész – idegen nációbéli. A magyar magának dalolt, ha kedve volt. de idegennel muzsikáltatta magát. Az adoma ezt a keleti lelket fejezi ki.

A CSÁSZÁRNÉ BOSSZÚJA.

Mária Terézia uralkodói gondjai között szívesen pihent meg a kártyaasztalnál. Legszívesebben a magyar Hercegrímással, *Barkóczyval* játszott, A Császár viszont szenvedélyes és jó táncos volt, amit a korán elhízott Királyasszony nem vett szívesen daliás, karcsú urától. Erre vonatkozik az alábbi történet.

A Bécsben élő dúsgazdag erdélyi úr, Bánffi Dénes gróf jeles cimbalmos volt. A Királyasszony kérésére felhozatta a bécsi Hofburgba a cimballját és egy este olyan jeles, szapora friss magyart vert rajta, hogy a Császár elkapta egy csinos generálisné derekát és azt alaposan megforgatta.

A Császár felesége, a Királyasszony látta a jelenetet.

Egy félóra múlva a Császár így szólt Bánffi Dénes grófhhoz:

– *Bezzeg megesett nekem a cimbalmozás! A Királyasszony igen rütil letett engem, holott ő szüntelen kártyázik a Primás úrral, Barkóczy úrral, és én nem szólok nekie semmit!*

MÁJUSI SZÁNKÁZÁS BÉCSBEN.

Bánffi Dénes gróf egy napsugaras szép májusi délelőttön óriási költséggel ezer parasztszekérnyi havat hozatott le Bécsbe a Kahlenbergről és felrakatta a havat a Freyung terén. A Királyasszonyt akarta megszánkáztatni, de ez nem volt hajlandó kitenni magát a spektakulumnak, a hó különben is elolvadt, a locs-pocsban a gróf csak az alsóbb-rangú udvari frájlákat szánkázathatta meg.

A bolondos erdélyi gróf ötlete nem volt eredeti – a Madame Pompadour-ról szóló híres francia adomát akarta Bécsben valóra váltani. Ezt a történetet, mint az előzőt. Zilahi *Kerekes* György adomakinccsel felérő Naplója nyomán közöljük, amelyet a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára őriz.

CORPO DI DIO! NAGYAN CSINOS!

A Velencei Köztársaság bécsi követe, Gavalliere di Trani, közellátó volt, amit az alábbi bókra játszott ki Bécsből való távozásakor.

– *Felséges Asszonyom* – mondotta – *anélkül távozom Bécsből, hogy valaha is szerencsém lehetett volna közletről látnom Felségedet! Engedje meg Felséged, hogy lorgnomon megsemléljem!*

A Királyasszony elnevette magát:

– *Nohát vegye a lorgnonját, követ uram és nézzen meg alaposan!*

A lovag elővette inge csipkefodrai közül a lorgnonját, alaposan megsemlélte a csúnyácska Királyasszonyt, mélyen meghajolt és velencei módon csettintve az ujjával így szólt:

– *Corpo di Dio! Csinos, nagyon csinos!*

A SZÉKELY TÉNSASSZONY JÓKÍVÁNSÁGA.

A Császár, II. József még mint trónörökös 1773-ban bejárta Erdélyt. Egy székely tekintetes asszonyság azzal az instanciával fordult hozzá, hogy egyetlen fiát mentse fel a katonáskodás alól. Mondókáját ezzel kezdte:

– *Jó napot aggyik az Úristen Tekéntetes Méltóságos Felséges Uram! Jó egészséget kívánok Felséges Uram ő Nagyságának! Hát édesasszony anyja, a Méltóságos Felséges Tekéntetes asszony mit csinál? Friss jó egészségben van-é?*

A trónörökösnek úgy látszik jól esett, hogy édesanyját emlegették, mert teljesítette a székely tekintetes asszony kérését.

A RÉGI JÓ MAGYAR HUSZÁRKAPITÁNYOK URAK.

Valamikor // József idején keservesen panaszkodott a Mária Terézia hadjáratait végigverekedett öreg huszár a keserves új idők újmódi, bajsztalan, idegen Herr Rittmeistereire és dicsérte a Hétéves Háború gavalléros, bő-

pénzü, jómódú birtokos magyar nemesemberekből lett. szép magyarbajszos vitéz huszárcapitány urait.

– *Jaj uram* – mondta a vén huszár – *azelőtt bekopogott az ember kapitányok uraimékhoz! Vitéz Kapitány uram – mondtam – megszorultam, rongyos üngöm, gatyám, megkérem á'ssan vitéz kapitány uramat, aggyék vagy két forintokat! Megsodorintotta kapitány uram az bajszát, kivette az pugillárisát! Vagyon fiam – mondtotta – adott az Úristen, nesze fiam, itt az két forint, fogjad! Héj de az mostani ilyen-olyan attaknak se bajszuk, se pénzök!*

AZ OBSITOS HUSZÁR ÉS A MINORITA PÁTEREK.

1780-ban az eperjesi minorita Pátereknél volt bekvártélyozva egy vén huszárcapitány, aki ifjúkorában végigverebéd te *Mária Terézia* alatt a Hétéves Háborút. A derék Páterek unszolták kapitány uramat, mutassa meg nekik, milyen a háború?

– *Rút dolog a!* – felelte a kapitány – *inkább ne tudják föltisztelendő páterek uraimék!*

De ezek csak mindjobban unszolták a huszárt, mire ez fejébe vágta a csákóját, megpödrötte a bajszát, kardot rántott és német, olasz, lengyel, horvát, magyar kommandókra meg egyéb szóhabarékra szélmalommódra vágva ki a „Hatvágást”, jobbra balra vagdalózva, rettentő gyorsan hadarta:

– *Holblinkcz, Holbrekc, Tausend Million, Che diablo! Elcora, alcora, elumi, costumi, avendo, veduto, viandra bella la personne Battaillon Carré! Rekczumkerdáj, hajnárum, trallárum, fajér, szapperment! Sztrela jaszna, okuvána, paraj kuvána, tüzes láncos lobogós mennydörgettés szedte vette, adta teremtette, halt!*”

Ezzel jól elkardlapozta a kíváncsi Pátereket, összetörte minden kancsójukat, poharukat, tányérukat, beverte minden ablakukat, pozdorjává vágta az ebédlőház székeit.

A Páterek panasszal éltek a kapitány ezredesénél, de ez így szólt:

— *Nem az én káplárom a ludas, hanem főtisztelendő-
ségtek azok, mert a háborút, mely valóban rút dolog, szín
rőf színre akarták látni!*

RÁCZKEVE SZIGETE ÉS A JEZSUITÁK.

A pesti Jezsuiták *Ráczeke* Szigetét (a Csepelszigetei) káposztáskertül kérték a Királyasszonytól, aki azt vála szolta a Pátereknek, övék a sziget, ha megfejtik, mit jelent Krisztus Urunk keresztyén az *I. N. R. I.* felirat?

— *Iesus Nazarenus Rex hidaeorum!* — (A názareti Jézus, a zsidók Királya!) felelték a Páterek.

— *Nem addig a'* — szolt a Királyasszony — hanem ez: *Insula Non datur Ráczekevensis Iesuitis: Ráczeke szigete nem adódik a Jezsuitáknak!*

Erről a debreczeni diákadomáról *Tóth Béla* állapította meg, hogy az francia eredetű, valamelyik francia király ugyanezzel az adomás tréfával utasította el a Jezsuiták valami hasonló kérését. Az *I. N. R. I.* szókezdés tréfája (Akrosztikon) ebben a tréfában *Iam Nihil Reportabunt Iesuitae* („Nem kapnak a jezsuiták semmit!”) és *Iésuites N'auront Rien Ici!* jelentésű.

Fenti adomának rokona a *III. Károlyról* és *Eugenio di Savoija* hercegről szóló, melyet *Jókai* átköltése alapján közöltünk.*

A CZOBOR JÓZSEF GRÓF FRAKKJA BÉLÉSE).

Czobor József gróf Mária Terézia idején örökölte meg a magyar-morva határszélen levő óriási holiczi uradalom és a Morvában levő *Wrbna* és a *Kaunitz* grófi uradalom számtalan faluját. Elidegenedett lelkű pazarló volt, *Kazinczy Ferenc*, *Szirmay Antal* és mások írták meg esztelen tékozlásainak históriáját. A holiczi uradalmat egy kártyára tette fel, így nyerte azt el tőle az egyik *Trauttmansdorff* gróf.

Ez a *Czobor József gróf* ezer császári aranyban arra tett fogadást a Csehországban birtokossá lett *Francesco*

* Ez és az előző adoma forrása: *Szirmay Antal: Hungaria in Parabolis*, 1806.

Silva-Taroucca spanyol Marchesevel: melyikőjüknek a ruhája kelt nagyobb feltűnést a legközelebbi bécsi udvari bálon?

A Marchese a legújabb párisi módijú pompás frakkban, a gróf egyszerű fekete selyemben jelent meg, ám kabátját a nagy Antonio *Coreggio* egyik százezer forintoskat érő festménye vásznával béleltette meg.

A fogadást persze megnyerte.

LASSABAN ÖCSÉMURAM, MERT UTOLÉRSZ!

Az egykor dúsgazdag gróf az jl 7 60-as években abból az évi 8000 forint kegydíjből élt, amit a császári „Chatouille privée”, a császári házipénztár juttatott a számára. 1765-ben Mária Terézia ezt évi 300 forintra szorította le. A gróf Pesten tengődött. Krónikás adoma mondja el, hogy valamikor az 1790-es években a pesti Váci-utcán egy ragyogó fogaton robogó fiatal gróf elé odaállott egy toprongyos vén ember és így szólt az ifjú Dandyhez:

– *Lassabban, öcsém uram, mert még utólérsz!*

A gróf volt az öreg ember. A pesti Dunaparton szemétdombon holtra fagyva találták meg.

HAMSZ NÉT KA' TIRKN KSZËN?

A pazarló gróffal esett meg a hírhedt história az egyik udvari álarcosbálon a töröknek öltöztetett tizenkét bécsi sereshordógurító legénnyel.

A gróf tizenkét fényes török öltözetet hozatott Isztanbulból, a tizenharmadikba hatalmas turbános pasának maga öltözött fel. A bál előtt pompás estebéddel traktálta meg a rabjainak öltöztetett tizenkét sereslegényt, de serükbe hatalmasan ható Aloét kevertetett bele.

Ezután egyetlen hosszú láncra veretve rá a tizenkét rabot, nagy pompával bevonult a Hofburg tánctermebe, a láncot odakanyarította az egyik oszlopra, azt lelakatolta és elvegyült a maskarák közé!

A báli publikumnak nagyon tetszett a tarkaköntösű csoport, ám a tizenkét söröslegény rövidesen elkezdett

izegni-mozogni. A hashajtó Áloé kezdett el bennük dolgozni. Egyik rab a másik után szólalt meg:

– *I mecht auszi!* (Kimehetnékem van!)

Az udvarmester lázasan szaladgált fel alá és kereste a pasának öltözött vendéget, akiről senki sem tudta, kicsoda. A lakat kulcsa nem került elő...

– *Hamsz net ka' Tirkn kszén?* (Nem látott egy törököt?) – kérdezte fütől-fától.

Rettentő skandalum lett a durva tréfából, az udvari bál fényes publikuma szétfutott, *Mária Terézia* szigorú parancsot adott ki a farsangolás egyéb túlkapásai ellen. Ez volt a Hofburgban az utolsó álarcosbál.

A BÖRZSÖNYI CIGÁNYASSZONY JÓSLATA.

1769 májusában fényes udvari kertiünnepség volt a Bécs melletti lainzi császári kastély vadaskertjében, a híres Thiergartenben. A Királyasszony lánya, *Marie Antoinette* – a „Tontserl” – már ekkor jegyese volt XVI. Lajos francia Királynak. Ott volt a majálison az egész Udvar számos magyar úrral egyetemben.

Az ünnepség afféle korszerű népieskedő Pásztorjáték volt. Az udvari úrfiak és kisasszonyok *Metastasio*, a bécsi udvari poéta egy énekes-zenés Pásztorjátékát adták elő, ezután következett a java, a népieskedés: póznamászás, kötélhúzás, zsákbanfutás, söröshordó gurítás, majom- és mormotátáncoltató Savoyardeok, medvetáncoltató oláhok, bolhacirkuszos taljánok, képmutogató stájer énekes komédiások, cseh bábjátékosok, pályavető magyar csikósok mutatványai.

A fiatal *Grassalkovics* Antal herceg, a híres öreg *János* gróf fia, valami magyarosat akart produkálni. A magyar határon felszedett egy kóbori cigánykaravánt, cigányvajdának öltözve vándorcigány kordéllal vonult fel és egy vén cigányasszonnyal mondatott jövendőt a dá-mák és urak tenyeréből.

A sor a francia királyi menyasszonyra, *Marie Antoinette* főhercegnőre került. Odanyújtotta rózsás tenyerét a cigányasszonnyak. Elkomorodott a vénasszony arca, resz-

kető ujjal követte a tenyér vonalait, majd nagyot sikoltott, a tenyerével befődte az arcát és elfutott.

A magyar urak tüvé tették a lainzi vadaskertet. Másnap akadtak rá valahol a Lajtán innen, a magyar oldalon, a nagyköpcsényi határban a Dunántúlra tartó cigánykaravánra. A holtrarémült vénasszony nem akarta megmondani, mit látott a főhercegnő tenyerében, végre a magyar urak aranyaira megoldódott a nyelve:

– *Jaj, jaj! Tekintetezs, felsiges tñuracskaim, borzastó dolgot láttam! Halálfejet láttam, meg pintért, aki annak a sipsiges tekintetes felsiges naccságos királykisszszonykának a vékony fehér nyakát nyisálta le! Borzastó, rettentő vót! Azsit sikítottam!*

Maria Antoinettenak a valóságban nem „vékony”, hanem inkább feltűnően hosszú nyaka volt – ezért lett még a Forradalom előtt „Autruche” a párisi gúnyneve, vagyis struccmadár, ami az „Autrichienne”, vagyis az „ausztriai” szó játékos változata. Huszonöt évvel a nevezetes kertünnesség után, 1794-ben, a francia királynővé lett főhercegnő Maître Simon, a párisi Bakó nyaktilójának bárdja alatt vérzett el. Ekkor kelt szárnyra a mende-monda a börzsönyi cigányasszony ominózus tenyérolvasásáról. Az adoma párja a Ferenc Józsefről és a „Tizenhármak”-ról szóló másik, mely már a Bach Korszakban megszületett.

A GÖMÖRI CIGÁNYOK HITE.

Iglói nemes *Szontágh* Gáspár uram, Nemes Gömör és Liptó Vármegyék Táblabírája, a dobsinai, ózdi és csetneki bányaadalmak, kohóművek és hámorok ura *Mária Terézia* idejében a dobsinai luteránus Eklézsia világi Superintendense volt. Nevéhez fűződik a magyarországi cigányügy rendezésének első kísérlete. Dúsgazdag családja felvidéki bányabirtokai falvaiban száznyi kőbri cigányfamiát telepített le és vett királyi engedelemmel jobbágysági kötelékébe. Megnyiratta, megfürdette és luteránus hitre kereszteltette, pap előtt házasságra eskette telepes cigányait, akik mint a földkerekség legtisztább vérű árszói hatezeréves hindu mithoszaik szerint árja öregistenüket, a *Devlát* és a *Főfőördögöt*, a *Fuvust* tisztelték. Ha aztán

valaki megkérdezte a szegkovácsságra és bádogkolompárságra fogott, az urasági Botosispánok által magyarai módszerre oktatótt dobsinai cigányokat, hogy mi hiten vannak, ezek így feleltek.

Csókulom ázs ur kezsit-lábát, Sontághiten vágyunk!

A FURCSA MAGYAR NEMZET.

Magyarseimyei báró *Sennyey* László uram, régimódi igaz magyar öregúr az 1790-es években, így morf ondált az idők és a régi jó magyar virtusok változásáról:

„Csak nincs furesább nemzet a magyar nemzetnél! A magyarok Istene elhozta Napkeletről ide a tej jel-mézzel folyó magyar Kánahánba mondván: No ebugatta magyarja! itt van la a fejér miskolczi cipő. a debreczeni szalonna, a tokaji bor, egyél, igváll!”

„De ez nem tetszik a magyarnak és külső országokban fecserli a pénzét! Ezután a felséges szent Úristen a Szent István Királyúr hitere vezérelte a magyart, mire ez külsőországi svájczér meg frántzia hitet hozott bé magának, nevezvén ezt magyar hitnek!”

„Így történvén, az Úristen adott a magyar hiten lévőknek derék csizmás, mentés, dolmányos, becsületes magyar süveges kálomista prédikátorokat, mint példának okáért nagytiszteletű Nemes Szilágyi Sámuel uramat!

„De ez sem tetszik a botor magyarnak, azt gondolja, hogy Isten szava sem hangzik jól magyarruhás Prédikátor szájából, hát nem Patakon, Debrecenben tanult magyar prédikátorokkal, hanem idegen, külső Akadémiákról jött parókás papokkal papoltat magának, akiknek bornyúhártýából való nyakravalójuk vagyon!”

„Adott a magyarnak az Úristen minden nemzet között legszebb vitézi ruhát, csak a magyar nemesi gárdát kell megnézni, ilyen gárdája csak a felséges szent Úristennek, meg a magyar Királyúrnak vagyon! Hát mit cselekszik erre a mostani kótyagos magyar nemesember? Öltözködik bolond komédiás frántzia módiba, istrimplibe, csattos saruba, dísztelen hasogatott Szarduthba, vagy mi a ménkü ennek a ne vezet je!”

„A magvarnak adta az Úristen a legjobb lovat, a lejelesebb lovasnemzetté tévé, most azonban úgy véli a furcsa magyar, hogy ánglus lovagló-oskolabéli Praeceptór nélkül lovagolni se tud!”

„Boldogságos Isten, mire jutánk!”

A „Hungaria in parabolis” nyomán közölt adoma az 1790-i budai országgyűlés utáni nemzeti felbuzdulás hangulatát fejezi ki az idegen Nájmmódival szemben. Az említett Szarduth a francia Sur-tout, vagyis felsőruha.

A FRANCISKÁNUS KOLDULÓ BARÁT ÉS A KÁLOMISTA DEBRECENI FŐBÍRÓ.

A kolduló franciskánus barátokról régi szólás mondja: „Olyan a zsákjuk, mint a kocsis gégéje: ritkán telik meg!” Debreczen Királyi Szabad Város főbírája uramhoz bekopogtat a barát. Főbíró uram kiüzen a hajdújával, bejöhet a barát, de csak három szót szólhat! Beállít a barát és ennyit mond:

– *Bort! Búzá! Szalonnát!*

Elneveti magát főbíró uram – a jókedvű adakozót kedveli az Úristen, mint az írás mondja – és dúsan degeszre tömeti a barát feneketlen zsákját

A KISMARTONI PLÉBÁNOS FÁJÁNAK TOLVAJA.

A délitáliei *Bari* székesegyházában nyugvó *Nikoláosz*, a kisázsiai görög *Murai* szent Püspöke, gyermekkorunk felejthetetlen Mikulás apókája szent Legendájához hasonlatos a néhai való főtisztelendő szombathelyi Püspökről, *Somogy* Leopoldusról (1748-1822) szóló „alábbi hiteles história. *Szent Miklós* püspök ugyanis – mondja a Legenda – éjszaka, loppal, titkon dobta be a szegény özvegy három szép, ám már-már a bűn paráznsága ösvényére eltévelyedő lánykái ablakain minden pénzét, három kis zacskó aranyat, hogy a Sátán incselkedésétől ezzel mentse niefg a cédaság örvénye szélére tévedt, ám még erkölcsös három leánykát. Szent neve estéjén, Mikulásnapján azóta

teszik titokban az ablakba tett csizmacskába – Angliában és Franciaországban *Noël* napján, azaz Karácsonykor a kandallóba akasztott lyukas harisnyába – az ajándékot, közöttük a Szent három erszényét három aranyalma, vagyis narancs alakjában. (Ezek ott láthatók a budakrisztina\Aosi Plébánia-templom egyik jobboldali oltárán levő szobrán is.) Az alábbi hiteles történet *Anatole France* tollára méltó dunántúli magyar krónikás anekdota; a néhai való nagy mesemondó, a „Vajda”, Ráczkövii Nemes *Eötvös* Károly írta meg.

„Főtisztelendő *Somogy* Leopoldus Püspök uram szelíd és jótélelkű ember volt. Kevésjevedelmű kismartoni plébános korában is apostoli módon osztotta meg vagyonát a szegényekkel. Igyekezett úgy jót tenni, hogy a jó Istenen kívül senki se tudja meg.

Jótélelkőségét dobra nem ütötte, véka alá rejtette azt. Kismartoni plébános korában ő tartogatott el fával télvíz idején egy szegény öreg embert. A saját tulajdon fáját hordatta éjjelenként, a legnagyobb titokban. Fát lopott önnönmagától, józan és gazdája pazarló jótékonyága miatt zsémbes gazdasszonya tudta nélkül. A zsugori vénasszony észrevette, hogy a fa mindinkább fogy. Nem tudva, hova tűnnek a hasábok, bement a plébánoshoz és jelentette neki az esetet.

– Tisztelendő uram – szolt az asszony, – nem tudom, hogy és mint van, de valaki lopja a fánkat, mert szemlátomást fogy az!

– Vigyázni kell rá! – szolt a plébános kissé pironkodva.

A gazdasszony látva, hogy plébános uram nem igen törődik a dologgal, megkérte a kismartoni éjjeli baktert, ha éjszakának idején meglát valakit, aki tőlük lopja a fát, fogja nyakon a tolvajt!

A bakter egyszer csak észre vesz egy embert, amint az a plébános kapuján kijön és kerek köpönyegébe burkolva a hóna alatt visz valamit.

– Megállj, hé! – kiált a tolvajra.

Az ember azonban fut, a bakter a nyomában! A tolvaj a szegény ember háza előtt megáll és nagy sietséggel csúsztatja be a fát a kapu alatt. A bakter nyakonfogja a tolvajt,

de elképed, amikor a „tolvajban” felismeri a főtisztelendő plébános urat! Ekkor tudta meg a szegény ember kegyes Patrónusa nevét.

A DEBRECENI CÍVIS MEG AZ ÖT KÍSÉRTET.

Hőke Lajos írta meg az alábbi debreczem kísértet-történetét, mely az 1740-i nagy Dögvész, a Pestis ottani időkből keletkezett.

Egész utcásozokból pusztult ki a nép. Az egyik háznál, a szürcsapók fertályában, a Csapószeren az egész háznál csak egyetlen ember, egy vén szürcsapómester maradt meg. „Ott virraszt magányosan az elárvasodott háznál, amikor éjfélet kongat a Nagytemplom toronyórája, öt rettentő kísértet lép át a falon a szobába. A mester, kálomista ember létére ijedtében az ágy alá bújt. Onnan látja és hallja, hogy az öt kísértet betelepzik az asztal köré. Megszólal a legtekintetesebb kísértet, a Dögvész négy mestereinek főmestere:

— Tekintetes, becsületes, érdemes Eklézsia! Én lévén becsületes Céhünk főmestere, mint Prézes megnyitom gyűléseztünk utolsó ülését! Javallom, hogy hagyjuk abba az öldöklést itt Tekintetes Nemzetes Debreczen Városában! De aki kigyelmekek közül, kinézett volt magának valakit, azt még vágja le, aztán gyerünk!

— Helyes a dörgés! – szól az első kísértet – én hát levágom még Nagytiszteletű Nemes és Nemzetes Doctor Theologiae Thorma Dávid prédikátor uram ő kigyelmét!

— Én meg – szól a másik – Tekintetes Arnes és Nemzetes Hajmási Péter városi Szenátor uram ő kigyelmét!

— Én meg – szól a harmadik – Kesserű Mihály ő kigyelmét, a becsületes, tudós és gondos magyar csizmadia Céh főcéhmesterét!

— Én meg – szól a negyedik – Varga János csapószeri Uccakapitány uram ő kigyelmét!

— Punktom! – mondta erre a Prézeskísértet. – Úgy légyen! Az enyém meg ez a Cívis, aki az ágy alatt hallgatózik!

Erre mentek, amerről jöttek, a falon át.

A halálraremült Civis reggelre továbbadta rémséges látomását, mire ijedtében mind a négy debreczeni Civissel együtt még aznap maga is behalt a Pestisbe. Ez lett a keserves debreceni Dögvész vége.

A *Tóth* Béla által is megírt adoma a Szent János Evangélista által megírt „Négy Apokaliptikus Lovasok” debreczeni diákvariánsa.

VÉNLÁNNYAL AZ ÖRDÖG SEMTÁNCOL!

A Hessen-Cassel fejedelemségből elinduló 17. századi szörnyűséges boszorkánypercek, a „Hexen-Prozesse” át csaptak Magyarországra is, ahol sokhelyütt, így Szegeden és Zemplénben is fellobogtak a máglyák, melyeken számos szerencsétlen boszorkánynak kikiáltott epilepsziás és hisztériás asszony lelte rettentő halálát. 1705-ben Nemes Zemplénavármegyében is pörbefogta a vármegyei Fiscus a babonás tót és kisorosz parasztság által meggyanusított „boszorkányokat”, közöttük egy fertelmesen csúnya negyvenesztendős aggleányt is. A vád az volt ellenük, hogy a Tokaji Hegyen, a Kopasztetőn gyülekeztek Boszorkányszombatra és „ott táncoltak az ördöggel”. A szerencsétlen lány azzal védekezett, hogy vénlány létére ő ugyan miképpen táncolhatott volna?

Nemes Zemplénavármegye érdemes pennája, Főnótárius uram – mint Szirmay Antal írja – ezt jegyezte meg a vármegyei Protocoliumban a vénlány vallomásához:

„Negyvenesztendős leányzóval az Ördög sem táncol imla!”

HÁNY LÓ DUKÁL SZENT MÁRTONNAK?

Valamelyik pozsonyvármegyei falusi templomban – nyilván sok takácsmestere révén – a plébános oltárképül a hagyományos magyar móddal, lóháton ülő magyar huszárnak pingáltatta meg a takácsok védőszentjét, Magyarországi Szent Mártont. A 18. századvégi vándorpiktort azt a jelenetet írta képpé, amikor a Szent, a római lovas-

százados, vagyis Centurio a didergő koldus vállára teríti kardjával félbe felezett köpönyegét, mire kiderül – íme lássad a Csodát! – hogy a koldus maga a Megváltó. A jelenet ezért lett a magyar takácscéhek zászló-képe, a Szent pedig céhi Patrónusuk.

A fálusi Plébániát vizitáló Püspöknek nem tetszett ló az oltár fölött és így szólt:

– *Fiam, miért nem püspöki ornátusban pingáltattad meg a kegyes szentet*! Minek az a ló az oltár főié?*

– *Kegyelmes uram – felelt a plébános – Szent Márton, mint római lovaskatoná beéri egy lóval is, egy huszárnak egy ló dukál! Mint püspöknek – akár csak kegyelmes uramnak – hat ló dukál vala! Szegény az eklézsia, kegyelmes uram, drága a vászon meg a fösték, sokban kóstál a képirómester munkája, ha hat lovat pingál vala, hát én ennek okáért takarékoskodtam!*

A Püspök elérte a célzást.

Raphael *Donner* híres Szent Márton szobra eredetiben a pozsonyi Dóm oltára fölött állott, a magyarfaló Karl *Heiller* pozsonyi Nagyrépost helyeztette ki mai helyére, a szentély fala mögé, kívülre. Nyilván ez a Szirmay Anlál által lejegyzett adomn forrása.

A MAGYARBARÁT BURKUS VASASNÉMET ÉS A TOKAJI BOR,

Hófehér magyar cipón, hegyaljai boron, magyar úr és magyar paraszt keleti nobiletasán lett igaz magyarbarát az a penzionatus burkus vasasnémet, azaz Chevaux-Légers, vagyis sivaliszér-kapitány, aki Sátoraljaújhelyen telepedvén meg öreg napjaira és megbetegedvén, levelében ilyen kért bort barátjától, Szirmabessenyői Szirmay Antal uramtól, dicsérve a hegyaljai mászlást. az aszubort. meg az Essentia nevezetű „ötputtonyost”:

– *Kedves Andál! En betek! Küldi nekem hekkalai por! Mert jó jó a por! Maszlas, Maszlas! Asszuszu, asszuszu! Az essentia, ha vagyon!”*

BOR ÉS ORSZÁGÚT.

A magyar utak a 18. században közmondásosan rosszak voltak. Régi adoma szerint valamelyik középkori Krónikás így írt a magyar országutakról: „*Lutum super luto posuerunt et nominaverunt id Országút!*” („Sarat raktak sárra és ezt országútnak nevezték!”) *Szirmay* Antal írja, hogy a hazánkat járó idegenek szidták rossz útjainkat és hídjainkat, de hozzátették: „*Sed Hungaria habet vinum bonum, ah!*” (Rosszak az utak Magyarországon, de a magyar bor – ah – nagyszerű!).

A KURTA HALOTTAS BÚCSÚZTATÓ.

A 18. századvégi felvidéki Fekete Halál, a Pestis idején a zempléni német Plébános a falu négy halottját parentálta el. Az egyik otromba, goromba ember, a másik tudatlan, a harmadik nagyevő, a negyedik trágárbeszédű volt. A kurta prédikáció a „*Breviter sed benel*” elvén enynin tellett ki:

„*Szerelmes atyafiamak! Iten feküszneg néty hivek! Mekhaldag! Ez eker folt, ez számár folt, ez ló folt, ez disznó folt, mékis megholt! Isten nyukasztaljon iket!*”*

FEKETE, MINT AZEÖRDEÖGH!

A honfoglaló szabolcsi nagybirtokos Lászlófalvi nemes *Eördeogh-család* egyik ága az 1840-es években változtatta nevét egyik szabolcsi faluja, *Nyírábrány* után *Ábrányira*. A család ez ága ugyanis rösteltette ázsiai eredetű ragadványnevet. Ebből való a neves litterátus, muzsikus *Ábnányi-család*. Erre a névre vonatkozik a *Szirmay* Antal által megírt adoma, mely szerint a szabolcsi cigányoknak a 18. század végén valami alázatos instancijuk akadt Lászlófalvi nemes *Eördeogh* Ambruzs szolgabíró urammal. A babonás cigány nem meri kimondani az ominózus ördög szót. Cigány nyelven „Fuvus”, vagyis „Földi Ember”, az

* *Szirmay* Antal nyomán

ördög neve. A cigányok elhatározták, hogy szolgabíró uramat „Fekete Uram” néven fogják titulálni. Nemes és nemeszetes Lászlófalvi nemes *Eördeőgh* Ambruzs szolgabíró uram azonban rájuk mordult:

„Nem Fekete a nevem, héj, hanem ördög, ebadta lelke cigányai, no!”

– Úgy, úgy tekintetés uram – hajlongtak a cigányok – de mink oly rítul nem akartunk sólani, csak ilyen la, Fekete Uram!

II. József Császár, a »Kalapos Király«,

Hunyadi Mátyás mellett II. Józsefről (1780-1790) keletkezett a legtöbb adoma. A nemzet elismerte a Császár nagy elgondolásait, de nem kért a reformjaiból, mert azok alkotmánytalanok voltak. Az adomák mind ezt a kettős érzést fejezik ki: az elismerést és a rideg elutasítást.

A KALAPOS KIRÁLY ÉS MÁTYÁS KIRÁLY.

A Császárnak besúgták, hogy az egyik bihari kálomista Prédikátor „*Hunyadi Mátyást, az Igazságot*” emlegette szószékéről mondott valamelyik prédikációjában.

A Császár így szólt:

– *Kiveszem Mátyást a magyarok szájából! (Eximam Matthiam ex ore Hungarorum!)*

Ezzel azt akarta mondani, ő még Mátyás királyon is túl fog tenni az igazságosságban, S ekkor már valóban tervbe vette, hogy megcsinálja az igazságszolgáltatás reformját a *Voltaire* és *Marchese di Beccaria* humánus szellemében. Különös Omen, hogy Mátyás Király után éppen II. Józsefről szól a legtöbb magyar anekdota.*

A SZÚKSZAVÚ REGEMENTKÁPLÁN.

A Császár oroszországi utazása idején történt az alábbi história, akkor, amikor *Jekaterina* cárnőt, vagyis Nagy Katalint látogatta meg. Udvari papját, *Kalotay* Ferenc főtisztelendő uramat, az egyik gácsországi magyar ezred Regementkáplán ját magával vitte, mert arra gondolt, hogy a vakbuzgó orosz udvarban kínos feltűnést fog kelteni, ha udvari pap nélkül érkezik oda.

Nagytermetű, vastag, kevészavú, flegmatikus ember volt Főtisztelendő Regementkáplán *Kalotay* uram. Akkor

* *Kazinczy* Ferenc: „Pályám emlékezete” nyomán,

sem s/ólt egy árva szót sem, amikor utazó batárjával a pogány orosz sártengerben árokba fordult és eltörött egy bordája. Az udvari felcser bekötözte Főtisztelendő uram derekát, aki jajszó nélkül folytatta utazását a császári hintó után.

Az esetet az udvari felcser megjelentette a Császárnak, akinek igen megtetszett a komoly, hallgatag, katonásan kemény papi ember. Adjutánsát a következőkkel küldte Kalotay uramhoz.

„Megürült a nagyváradai püspöki szék! Kalotay uramat tettük meg nagyváradai püspökké! Generális úr közli vele elhatározásunkat, ám okkal-móddal, nehogy a vastag embert örömebe a guta üsse!

Az adjutáns „okkal-móddal”, óvatosan közölte a Regementkáplánnal a nagy hírt.

— *Nem üti meg a guta örömeben Regementkáptán uramat – kérdezte – ha azt haltja tőlem, hogy a Császár úr Főtisztelendőségelet váradi kanonokká tette meg?*

— *Nem üt meg!* – felelte teljes hidegvérrel Kanonok uram.

— *Akkor sem üti meg a guta örömeben Kanonokságodat – folytatta a generális adjutáns a porciónként való híradást – ha Kanonokságod azt hallja tőlem, hogy nem is váradi kanonoknak, hanem váradi püspöknek tette meg méltóságodat a Császár Úr?*

— *Akkor sem!* – felelte rendületlen nyugalommal Várad püspöke.

— *Remélt valaha ilyes kitüntetést főtisztelendő Püspökséged?* – firtatta a generális.

— *Nem én!* – felelte ugyancsak teljes hidegvérrel Püspök uram öméltósága – *de gondoltam, hogy valahogyan majd csak megfizeti Császár uram a betört oldalbordám árát!*

A kiváló váradi Püspök holtáig puritánus egyszerűségű katonaeMBER maradt. Pipájába való dohányját bicskájával maga vágta a váradi püspöki Rezidencia egyik termének fényezett ablakdeszkáján, aminek nyomai az 1850-es években még látszottak.*

* *Aszalay József Anekdotái nyomán.*

BIHARI POLITIKAI DIVATOK.

Széki gróf *Teleki* Sámuel szatmári nagybirtokos a Császár idején volt bihari főispán. A már akkor híres bihari ellenzék 1790-ben, a Császár halála évében kifütyölte a népszerűtlen főispánt. Egy félesztendő múlva, *II. Leopold* alatt azonban nagy ovációval fogadták, mert az alkotmányos érzésű új Király nevezte ki bihari főispánná. Erre csinálta *Erdődy* Lajos szabolcsi főszolgabíró az alábbi szójátékos páskillust a Biharban nem birtokos, azaz „telketlen” *Teleki* Sámuelre.

*Tavaly azt kiálták: Sámuel te! Le! Ki!
Nem lehet Feőspány, nintsenek teleki!
Már most ez dologból, nézdd el! Mi tele ki?
Tele kiderülvén Feőspány Teleki!*

A kuruc Bihar mindig híres volt politikai Páskillusairól és kortesrigmusairól. Állítólag itt született az 1524-i rákosi országgyűlés híres kortesszólása is, melyet a törökkel Bécs ellen tartó „Magyar Párt” hangoztatott, az „*Eb bánja az törököt!*”

Az 1890-es években *Szokoli* Tamás váradi főispánra ez a rigmus járta:

*Fene egye! Ha nincs más,
Éljen Szokoli Tamás!*

A CSÁSZÁR ÉS A BÉCSI FRANCIA KÖVET.

A Császár a bécsi udvari francia Theatrumtól megvonta az édesanyja, *Mária Terézia* által adományozott hatalmas dotációt és felfüggesztette állásától az „Udvari Zenegróf”-ot, a „Hof-Musik-Graf”-ot, a francia IrJendant-ot is. A francia színjátéknak vége lett az elfranciásodott Bécsben. A francia királyi követet, *De Breteuil* gróftól nagyon bántotta a rideg, takarékos intézkedés és kihallgatásra jelentkezett.

– *Tegye Monsieur azt, amit a mi követünk tesz Parisban* – mondotta a Császár – *franciául tanul! Monsieur viszont tanuljon németül és a Hofburgtheater-ban mulasson!*

A HIVATALKERESŐK.

Amikor a „Kalapos Király” a nemzeti ellenállást folytató Nemes Vármegyék autonómiáját felfüggesztette, a magyar Táblabírák helyébe mindenféle idegen jött-ment jelentkezett. Az egyik magyarországi stallumra hárman is jelentkeztek.

Az első így szólt kérvényében:

„Nemes ember vagyok, familiám századokon át háborítatlanul ült birtokában! A háborúskodás úzött ki nemesi székeimből!

A második ezt mondta:

„Katona vagyok; ezredemmel tíz évig feküdtem a németalföldi garnizonokban!”

A harmadik így szólt:

„Iskolamester vagyok, huszonöt esztendeje állok a falusi katedrán!”

A császár az iskolamester instanciájára ezt írta:

„Miután a nemesember oly sokáig ült, a katona oly sokáig feküdt, az iskolamester ellenben oly sokáig állott, a hivatalt az utóbbinak adom!”

A GAGYI SZABADSZÉKELYEK ÉS A CSÁSZÁR FORSPONTJA.

Az udvarhelyszéki gagyai szabad székely Tekintetes Urak meghallottak, hogy a Császár beutazza a Székelyföldet. Kitalálták, hogy a gagyai nemes Közbirtokosság de bizony nem ad előfogatot, vagyis Forspontot a Császárnak! Instanciával fordultak Bécsbe és megnyerték a Császártól az alábbi parancsot: *„A gagyai határban gyalog járjon az, akinek szekere, lova nincsen!”*

Megérkezik a Császár Gagyra, Forspontot kér, mire nótárius uram elébe tartja saját kezejegyével ellátott parancsát. A Császár elneveti magát és gyalogszerrel megy a legközelebbi székelyfalug, ahol aztán előfogatot kap.

Az adomát a Császár 1786-i erdélyi útja emlékéül Makfalvai nemes Dózsa Dániel székely lufönemesember verselte még, alkalmasint a *„Kinek kutyája nincsen, maga ugat este, kinek kocsija nincsen, gyalog megyén Pestre!”* kezdetű nótára.

A CSÁSZÁR ÉS A DEBRECENI BÖJT.

Debreczen Királyi Szabad Város mindig böjtöt rendelt el, ha a várost valami nagy veszedelem: török járás, labancjáras, Fekete Halál, szárazság, sáskajáras, császári dragonyok bekovártélyoztatása, Marhadöge, vagyis barom hullása, bécsi Komiszáros érkezése, vagy más hasonló fenyegette. Amikor a Császár kiadta a magyar „Kálomista Róma” ősi Kollégioma *Bocskag István, Báthori István, Bethlen Gábor* és */. Rákóczi György* erdélyi Fejedelemeurak által kiadott Privilegiomai megnyirbálásáról szóló hírhedt Befehl-jét. a város Főbírája ezt írta a császári Patens hátára:

„Csak azért se rendelünk böjtöt!”

A CSÁSZÁR ÉS A HORTOBÁGYI CSIKÓS.

A császár végignézte, hogyan fogja ki pányvával a hortobágyi csikóslegény a rideg ménes egyik betoretlen csikáját és hogyan töri azt be. Tolmácsaival megkérdezteti a pompás legényt, beverbunkoltatná-e magát csődöröshuszárnak a mezőhegyesi császári Méneshöz? A legény nem tudta, kiféle-miféle az idegen nyelven beszélő kopotás, szikár, idegen, tehát így szólt a tolmácshoz:

„Mondja meg az úr az úrnak, törököt nem szógalok!”,

A CSÁSZÁR ÉS A FÉLTÉKENY GRÓFNÉ.

A 18. században hitvestársi hűtlenség miatt nemesember, nemesasszony a Vármegye nemesi Törvényszéke előtt perbefoghatta életpárját. Egy bécsi grófkisasszonyból lett magyar grófné ezen a címen perbefogta és nagyobb nyomaték kedvéért a Császárnál is bepanaszolta kikapós urát. A „Kalapos Király” indulatosan fakadt ki a nemes Dáma szóáradata végén:

„Semmi közöm a grófné családi ügyeihez, ez a kettejük dolga!”

Az elvakult dáma nem átalotta valóban rebellis uráról még azt is beárulni a Császárnak, hogy az mint a

vármegyei ellenzék feje tiszteletlenül nyilatkozik a császárról.

„Madame” – válaszolta a császár – „ehhez meg Madamenak nincs köze! Ez meg a mi kettőnk dolga! A madame uráé, a grófé, meg az enyéem!”

FÜRST VON HOHENLOHE, AKINEK TEREMTÉSÉT AZ ÚRISTEN ELHIBÁZTA.

A Császár 1786-ban Fürst von *Hohenlohe*-t tette meg Erdélyország hadi Gubernátorává. A herceg egyszerű, puritánus erkölcsű, komoly katonaember volt, padlóra terített pokrócon hált, a székely bakák fekete „komiszkenyérét” ette, szigorú, kemény, igazságos, igen rendes úr volt. Szerette a magyarokat, azok is szerették. Németül „Hohn lóh” módon ejtett nevét a székely bakák „*Holló uram*” módon mondták, mint ahogyan Fürst von *Lichtenstein* nevét „Lik Istvány”-nak. Az egyik erdélyi főmagyar így szólott hozzá valamelyik vadászaton, mint ezt a Bécsben megjelenő *Hadi Történetek* című újság 1789-ban írja:

„*Excellentiádat a Teremtő bizonyára magyar embernek szánta, de teremtése közben, hogy-hogyan nem, melléfogott és így ausztriainak teremtette Excellentiádat!*”

A CSÁSZÁR ÉS MAGYAR ŐSE, A „BIKAHANGŰ MAGÓG!”

Középkori Krónikásaink az Árpádházat bibliai ősköltől, így Góg és a „bikahangú Magóg” ivadékaiktól vezették le. Az ilyen dél-libabos őskutatás divatos volt még a 18. században is. A Császár (akinek mint Habsburgnak szintén voltak az Árpádházból való ősei) megszólítja egyik bécsi magyar nemestestőrét, a honfoglaló Divék Nemzetségéből való Magyamágybossányi nemes *Bossányi* Mózes urat:

– *Az Árpádház, ugye, a bikahangú Magóg ivadéka?*

A gúnyt elérő magyar nemesúrfi így felelt:

– *Felséged nemes familiámnak atyjafia, vannak Árpád házi ősei, mint nemes familiámnak, tehát Felséged is*

tudja, hogy Felséged is a bikahangú Magóg ivadéka, mint jómagam is, la!”

A *Góg* és a „bikahangú” *Magógról* való história csendül fel a honfoglaláskori birtokosnemes családból származó szilágysági Diósadi nemes *Ady* Endre egyik keleti magyar öntudatot sugárzó költeményében is. („*Góg és Magóg fia vagyok én...*”)

AZ IDEGEN ÚRIEMBER ÉS A SZÉPEN SZÓLÓ MAGYAR NYELV.

Egy Magyarországot járó idegenországbeli úriember – írja *Szirmay* Antal – végighallgatta Nemes Zemplénvármegye egyik Generális Sédriáját, vagyis Közgyűlését, melyen a zempléni urak a „Kalapos király” magyarellenes uralma idején *csak azért is* összegyülekeztek és tüntetésből, meg magyar dacosságból *csak azért is* magyarul dikcióztak, noha ezt deákul is megtehették volna, ha már a rájuk erőszakolt gyűlöletes idegen nyelven nem akartak is szólni. Az idegen úr nagy gyönyörűséggel hallgatta a vármegyei Nagyszála galériáján a pattogó, csöndülő, idegen számára kimondhatatlan törökös ő és *ü* hangokon muzsikáló édes magyar szót. A fülének legjobban tetszett a dallamos „mindazonáltal” szó, mire elragadtatva szólt:

– *Manifique, glorieuse, épatant!* „Nagyszerű, dicsőséges, meglepő a magyar nyelv, Messieurs! De a legszebb az a „Mindeszonal-dal!” Micsoda muzsika! De miért olyan rövid! Nem lehetne így mondani: Mindeszonaldaldeldöldüldöldoldul?”

AZ „ARANYKALÁSSZAL TERMŐ MAGYAR RÓNASÁG” ÉS A CSÁSZÁRI INZSELLÉR.

A „Kalapos Király” politikája bukásának jelképe az volt, amikor a Szent Koronát a Nemzet ujjongása közepette hozták haza a Nemes Vármegyék bandériumai.

Nemes Hevesvármegye egyik küldöttje, Pankotai nemes *Jósa* Gábor uram volt, a tiszafüredi Nábob, a híres „*Jósa Gyuri*” apja. ő volt az, akit csak egy század császári

dragonyossal lehetett arra kényszeríteni, hogy tízezer holdas birtokát a Császár gyűlölt geométerjei, a talján Inzselérek (Ingenieur) felmérjék.

Süvegének kócsagos forgója mellé a kenyéradó áldott Alföld jelképéül három arany búzakalászt himeztetett.

— *Hol terem ilyen kalásza* – kérdezte csúfondárosan a kuruc úrtól egy aulikus udvari ember Budán.

— *Nálam Füreden, la!* – felelte Jósa uram – *mielőtt a Császár föl nem mérte!*

A FUVAROSOK AKADÉMIAJA.

Karakán nemesember volt Tekintetes Hejeőpapii nemes *Papig* Boldizsár uram, Nemes Borsod Vármegye vármegyei útjainak úti Komiszárosa és hídjainak Inspectora.

A Császár végigvizitálta a pogány állapotban lévő borsodi hidakat.

Komiszáros uram ő tekintetessége törte ugyan a Kajzér nyelvét, szólhatott volna hozzá *Vorschrift* szerinti módon is, de inkább deákul szolt, már tuniillik a maga módján, ami bizony olyan deákkal-magyarral kevert „*Lingua Maccaronica*” volt.

Komiszáros uram ő tekintetessége megáll a Kajzér előtt és köszönti:

— *Salve Domine humanissime Caesar!* Légy üdvözölt, felettébb humánus Császár!

— *Quis est ipse?* Kicsoda maga kegyelmed? – kérdezi a császár.

— *Summus Pontifex Nobilis Comitatus Borsodiensis!* – vágja ki Komiszáros uram.

Was sagt er? ő a Vármegye pópája? – kérdezi a Császár kíséretétől, aki alig tudja elfojtani nevetését.

— *Felség!* – mondja a kíséret adjutáns, — *a Pontifex annyit jelent, hogy Pápa, de azt is jelenti, hogy hídverő! A Komiszáros úr azt akarja mondani, hogy ő a borsodi vármegyei hidak főfő inspektora!*

Nebet a Császár és rámutat egy rakás emberre, akik kötőfékjükön rángatják egy óriási tárosszekér nyolc lovát a rettentő sárban.

— *Qui sunt illi** Kik ezek? – kérdezi a Császár.

— *Furmaniones, qui habent Academiam!* – feleli Komiszáros uram, amivel azt akarta mondani, hogy furmányos szekeres gazdák, akik *elakadtak* a sárban. Hogy az „akadmány” és az Akadémia két igen különböző dolog, azzal a jó ember nem törődött. Hát így született meg a fuvarosok Akadémiája!*

A BÉCSI HENTESMESTER ÉS A MAGYAR DIÁKOK.

A Császár idején élt Bécsben egy cudar goromba magyarfaló hentesmester, Meister *Viereck*, A bécsi magyar diákok egyszer alaposan megréfélták. A bécsi Városkapun bemenőknek be kellett diktálniok a nevüket. Egy este meglesték a Herr Meistert. Mikor a Kärthner Thor-hoz közeledt, egy diák előtte sietett be a Kapun és bekiáltott az örségre:

— *Studiosus Eyneck!*

— *Passiert!* – felelte az örmester.

Jött nagysietve a másikk magyar diák.

— *Studiosus Zweyeck!* – kiáltotta.

— *No csak szaladjon az ifjú, amott megyén Studiosus Eyneck, még utólérheti!* – mosolygott a különös névfalálkozásán az örmester.

Futva érkezik a harmadik diák.

— *Studiosus Dreyeck!* – kiáltotta, de ez a sorozat már kihozta a sodrából az örmestert.

— *Verfluchte Studentenbagage!* – kiáltotta – *kendtek bolondot űznek a Magistratusból!?* Hát csak kotródjék kend, Herr Studiosus Dreyeck, de ha most Studiosus Viereck következik, akkor . . .

Ebben a percben lépett be a kapubolt alá Herr Meister *Viereck* és bementa becsületes nevét.

— *Meister Viereck!*

Krutzitürkennochamal! – káromkodott az örmester. Lefogatta Herr Meistert, aki csak papirosai előmutatása után szabadult az örségről.

* Vas Gereben nyomán.

Az adoma alkalmasint a pesti „Schneider Viereck’, (a „Szabó Négyszög”) nevű háztömb nevéből lett. Ez a mai Vörösmarty-tér, a József Nádor-tér, a Dorottya-utca és a Wurm-utca négyszöge, az 1800-as évek elején egy sebészprofesszor, egy bankár, egy szabómester és egy hentesmester háza. azaz négy ”vágó”-é, „Vier Schneider’-é volt.

PÁSKILLUS A „KALAPOS KIRÁLY”-RA.

A „Kalapos Király” elnevezés Fajszai *Ányos* Pálnak, a tragikus sorsú Pálosbarátnak a nyitrafelsőelefánti Páloskolostorban 1781-ben a Császárra írt, kéziratban forgó páskilusból származott. A vers többek között ezt mondotta:

*Iszonyú hatalom – még ez nem volt nálunk,
Hogy Korona nélkül, lett volna Királgnak!
De ez megelégszik, hogy kalap van fején
Mert háromszázezer zsoldos van kenyerén!
Mért gyermekségedben nem tudtuk felőled,
Hogy Kalapos Király leszen majd belőled,
Hidd el, hogy véled is másként bántunk volna,
Most kegyetlenséged magyart nem gázolna!*

MIÉRT ÍRTAK ELEINK DEÁKUL?

A *Mária Terézia* és // *József* korszaka deákkal kevert magyar, illetőleg magyarral kevert prókatori „Stylus Ouirialis”-át *Bessenyei* György a bécsi testőrpoéta így teszi csúffá *Phliosophus* című vígjátékában „Pontyi” uramnak, a törülmetszett falusi nemesembernek prókátora alábbi levelével:

„Ezen expressus által éppen favorabilis occasio praesentálván és insinuálván magát, nem akartam elmúlatni, hogy az Urat Summo cum respectu ne revereátjam!”

Ami magyarul azt jelenti, hogy Prókátor uram számára a lovaslegény által hozott sürgős levél ama kellemetes alkalmat adta, hogy egyúttal teljes tiszteSSéggel köszönthesse Pontyi úr ötekinetességét.

Amiből az a nevezetes, hogy eleink anno 1780 inkább ezen a konyhai latinságú „Lingua Maccaronica” módon írtak és beszéltek, semhogy azon az idegen nyelven, melyet a „Kalapos Király” diktált rájuk. A késmárki Lyceum Professoral 1857-ben a kassai K. K. Feldgericht elé kerültek, mert magyarul nem praelegálhatván, azt deákul cselekedték meg. Közülük a pátriarkakorú Rector Professor, Schultz Frigyes 1902-ben még e sorok írójának Professora volt.*

PROFESSOR DUGONICS ANDRÁS ÉS A FÉNYVISSZAVERŐDÉS SZÖGE.

Páter *Dugonics* András a pesti Egyetem mathézis és fizika Professora volt a 18. század végén, mint ahogyan magát nevezte: „A' Tudakosság királyi Oktatója”. Egy alkalommal a tükörbe eső fény belső és visszaverődő szögének fizikai tételét magyarázta, amikor az egyik diák egy tükördarabbal napfényt csillantatott meg a szókimondó, goromba öregúr szemébe.

– *Amice!* – mordult rá királyi Oktató Uram a diákra – *tedd csak még egyszer, bizony rádakadok, mert a rávetülés szöge akkora, mint a visszaverődésé! Bizony poflevessel verem vissza rád az én rám szórt fényességet!*

Az ilyesmikért költötték rá az öregúrra az alábbi szegedi csúfos versezetet:

Dugonics Andorás!
Szegedi Gulyás!
Goromba mint senki más!

AZ ÚR MEZTÉLLÁBOSAN IS ÚR!

Nemes *Németh* József uram, a Hétszemélyes Tábla, a Septemviratus nagyemlékezetű Septemvirje, a pozsonyi Koronafiskális, szókimondó, egyeneslelkű, gerinces magyar úr volt, a régi „Táblabíróvilág” jellegzetes alakja. A „másik” Nemes *Németh* Józseftől, a Martinovics Per hírhedtemlékű Koronafiskálisától való megkülönböztetéséül dédapáink országszerte a „*becsületes Németh Fiscus*” névvel tisztelték meg. Öregségére budai házába vonult vissza.

* *Tóth* Béla nyomán.

Különcködő régivágású nagyúr volt. Gyötrő Podagrát a maga módján kúrálta és az 1830-as évek elején a budai Aldunason (ahol a parton a Gellérthegy alja hévizei a Duna fenekéből is felfakadnak) gyakorta lógatta bele szenvedő lábait a vízbe. Ilyenkor a huszárja ott állott mögötte, csizmáit és kardját őrizte, maga pedig bodor füstöt eregetett a csibukjából. Az öregurat mindenki ismerte a régi budai Dunaparton.

Egy alkalommal valamelyik ifjabb atyjafia megáll a háta mögött és így szólítja meg:

— *Ugyan-ugyan, kedves jó urambátyám, már megbocsásson, nem röstelli, hogy országos fő-fő Dignitárius, Tabulae Regiae Septemviralis Praeses létére itt üt az Aldunason lábát a vízbe lógtván!*

Az öregúr hátrafordult:

— *No öcsémuram, megismertél-e messziről?*

— *Meg én bátyámuramat!*

— *Honnan?*

— *Amonnan a Rudas Feredő szegelletéről!*

— *No látod öcsémuram, ebből világosan megismerzik, hogy aki Septemvir, az csizmátlanul is Septemvir! Aki úr, az úr meztélábosan is! Dixi!*

„A BECSÜLETES NÉMETH FISCUS.”

Amikor a Nemes Vármegyék az ősi magyar Alkotmány jussán visszalökték a „Kalapos Király” centralizáló, az országot elidegeníteni akaró, idegen nyelvet rátukmáló Befehl-jét, a bécsi Kancellária felségsértési pert, *Crimen laesae Majestatis-t* akart a Nemes Vármegyék közgyűlésén a Magyar Alkotmány mellett felszólaló magyar urak nyakába varrni.

„A becsületes Németh Fiscus” hatalmas öklével az asztalra csapott a császári Befehl átvételekor.

— *Eb ura fakó! – kiáltotta – ki a Királya Magyarországnak, akivel szemben felségsértést követhetett el valaki? Hol, mikor, ki koronázta meg a Kajzért? Hol az a paragrafus a Corpus Jurisban, melyre a keresetet felépítem?*

Ezzel asztala fiókjába vágta a kéziratot.

A TEKINTETES ASSZONY ALSÓSZOKNYÁJA.

Régierkölcső kemény Nagyasszony volt a „becsületes Németh Fiscus” hitestársa is. Tekintetes Egyházasszonyi nemes *Bükky* Zsuzsanna asszonyom is. A Tekintetesasszonyt a pozsonyi Alsópiacon hirtelen sebes záporosó lepte meg. Paraszti asszonyok módjára fogta a felső kamukaszoknyáját és paraplé helyett a fejére borította csipkés fejkötője védelmére. Megszólítja egy rangjábéli ifiasszony, közeli családbéli rokona:

— *Ugyan-ugyan édes nénémasszonyom, mit mondanak majd az emberek . . .*

— *Azt édes húgomasszonyom* – felelte a Tekintetes Asszony –, *hogy tekintetes királyi Fiskusné asszonyomnak tiszta a fehér alsószoknyája!*

AZ ÖREG BARÁTNŐ SZÍVE ÉS ÁGYA,

Kazinczy Ferenc kortársa, *Sztáray* Vince gróf, a nagytudományú, klasszikus műveltségű öregúr igen szórakozott ember volt. Kassán egy ház első emeletén volt a szállása. Ugyanabban a házban, a második emeleten egy öreg *Csáky* grófnő lakott.

A gróf egy ízben eltévesztette a lépcsőt, bekopogott a grófnő szállására. A cselédség mint régi ismerőst beengedte. A gróf egyenesen benyitott az öreg grófnő hálószobájába, az ágy szélére ült és lábvizet rendelt. A grófnő – *Sztáray* gróf régi barátnője – színházban volt, cselédsége pedig azt hitte, hogy a gróftalán a guta kerülgeti, sietett hát parancsát teljesíteni. Midőn azonban a vendég vetkőzni kezdett, ezt már mégis túlságosan bizalmasnak találták és megkockáztatták a kérdést, hogy a gróf úr nem volna-e hajlandó saját úri lakásában lepihenni?

– *Mars ki!* – válaszolta *Sztáray* gróf és zsebéből elővette Horatiusát és kényelembe helyezkedve olvasni kezdett.

A színházból hazatérő öreg grófnő vidám nevetéssel nyitott be a hálószobájába.

– *Kedves Barátom,* – szolt a bámuló grófhhoz – *hajlandó vagyok megosztani Önnel öreg baráti szíveméi, de az agyamat nem!*

A MAGYARNAK MEGMARADT BURKUS.

Egy világjáró magyar úr 1792-ben Berlinben talált egy 1762 óta a „burkus” porosz királyi Ármádiában szolgáló őrmesterrangú öreg testőrgránátos közlegényt.

— *Ugyan kedves jó földini* – kérdezte a magyar úr a kiviaszkolt, hatalmas bajszú, fehérparókás, medvebőr-süveges szálfatermetű gránátost – *hát nem felejtett el kend olyan sok idő óta magyarul?*

— *Nem ám uram!* – felelte a vén gránátos – *burkus lettem, de imádkozni magyarul imádkozom!*

Amihez tudnivaló, hogy a porosz királyi testőrgárdát Inárcsi nemes *Farkas János* és Dabasi nemes *Halász János* pestmegyei urak szervezték meg, a porosz Királyok pedig sokmagyar legényt fogadtak fel csupa hatlábmagas emberből regrutáit testőrgránátos ezredükbe. Az adomát *Andrád Sámuel*: *Elmés Nyájasságok* (1820) nyomán közöljük.

ÖT TÖRÖK ÖT GÖRÖGÖT DÖGÖNYÖZ...

A nyelvvel való játszódás rimes tréfáit csúfolja az az alkalmasint debreceni diákeredetű rímjáték, melyet idevágó adoma szerint a *//. József* török hadjáratában török fogságba esett huszár vágott ki a Szultán előtt mire ez a versfaragót kegyben elbocsájtotta. A verszet csupa ö betű volt.

Öt török öt görögöt dögönyöz fölözött örömök közt.

Föld bömböl, dögörög, ördögökhöz könyörög!

Az ilyen játékok a Vergilius „*Aeneis*”-ének haditrombiták utánzó alábbi sorára csinálódtak: „*At tuba hornbili tonitu taratantara dixit!*”

BESZÉD EGÉSZEN E-É-VEL.

A geszti pap volt a csupa *e-é-vel* való beszéd rögtönzésének mestere. Ha Légációba vándorló debreceni legátusdiák érkezett hozzá, így fogadta:

– *Kedves ecsém, leend-e kedved vélem egészen e-vel szerkesztett beszélgetésre?*

Mire a legátus – előre ismerve nagytiszteletű uram bogarát – így felelt:

– *Felette keveset.*

Nagy volt nagytiszteletű uram öröme, ilyenkor így kiáltott:

– *Telepedj le szerelmetes gyermekem! Hej legények, hegy levét e kehelybe! Pecsenyét sebesen, Erzse!*

Jól tartotta a szegény éhes Legátust, de kitette a szűrét, ha elvétette az egészen *e-é-vel* cselekedett beszélést, egyebet és belekevervén csevegésébe, becsmérelte ezen esetért, felettébb lenézvén elméje élet, szemében csekély leve és kelyhe nem leve tele hegyek levével!

Nagytiszteletű uram a Bibliát is „lefordította” *e-é-vel*. Baltázár nevét „*Fejsze-retesz*”-nek fordította.

CSÁSZÁR ÉS KIRÁLY.

7/. *Lipót* magyar király (1790-1792) II. József halála után Bécsbe érkezett, hogy trónját elfoglalja. A Császárkirálynak a bécsi Hofburgban kétféle testőrsége volt, a Deutsche Leibgarde és a legdaliásabb magyar nemesifjakból összeválogatott Magyar Nemesi Testőrség. A Földvár-mesteri Hivatalban nagy vita folyt az elsőbbségről, melyik gárda álljon fel a trón jobbán és melyik a balján?

//. *Lipót* a magyar testőrséget állította jobbkéz felől, a németet balkéz felől, mondván:

– *Született magyar király vagyok, de csak választandó német-római császár!*

Az adoma azt az alkotmányos szellemű irányváltozást akarta kifejezni, ami // *József* halála után következett el.

Csokonai Vitéz Mihály (1773~1803). A Kollégyiomok

A hányatott sorsú poéta élete az 1790-i budai Országgyűléssel megkezdődő magyar szellemi megújulás idejébe esik bele. Törött, különös élete harc volt az idegen szellemi fertőzés ellen. A róla szóló diákadomákban azonban nem az igazi Csokonai, hanem egy másik, költött Csokonai jelentkezik, ahogyan őt a debreczeni diák látta a múlt század elején. A Csokonai-adomák az igazi Csokonaira költött diákos tréfák.

A MEGTRÉFÁLT LEGÁTUS.

Csokonai Vitéz Mihály, a debreczeni Kollégyiom ősi szokása szerint, a többi diák (módjára szintén elment nyári-idei Legációba „Légátus”-nak, hogy a falvakat járva a számára kijelölt helyeken „papoljon”, vagyis szószerkből prédikáljon. A „Legátus” így szedte össze a télire való pénzt, szalonnáját, búzáját, nevet is szerzett magának, bele is tanult a papi mesterségbe.

Az egyik bihari Nemesfalu közbirtokos Ténsturái – mondja az adoma – alaposan megtréfálták a fiatal Miska diákot, aki azonban jól kivágta magát. A dolog úgy történt, hogy a Ténsturak a diák Evangéliomát hirtelenében valami szakácskönyvvel cserélték el. A harmadik beharangozásnál Csokonai nyakába kerítette a tógáját, hóna alá csapta a könyvét, felment a templomi Kathedrára, a jegyzéknél felütötte a könyvet és olvasni kezdte a textust – valami ecetes léről, mert éppen erről szólt a felütött konyharecipe:

Ecettel...

E szónál egy pillanatra meghökkent, de megzavarodás nélkül folytatta:

– ... ecettel itatott ispongyát nyújtottak fel a Keresztre a Megváltónak ...

Ebből azután kerekített olyan jeles tanítást, hogy az Eklézsiának szeme-szája elállott bele.

Az adoma régi – pataki, debreczeni vagy nagyenyedi – diák-vándoradomák egyik változata. *Jókai* költötte rá Csokonaira. Rokona az „erki”pap”-ról szóló egyik híres anekdotának, amelyre még sort kerítettünk.

**„BOLOND, TUDÁKOS ÁLLAT AZ EMBER', VAGYIS
„HÁNY ORVOSDOCTOR VAN DEBRECENBEN?”**

Csokonai *Vitéz* Mihály tíz font jóféle verpeléti dohányba fogadott Tudós Professor *Budai* Jézsaiás urammal, hogy Debreczenben több az orvosdoctor, mint a csizmadia, a szűrcsapómester, a talyigás, a tőporlyús meg a kenyereskofa.

Fogfájást mímelve, kendővel kötötte fel a képét és kiment a Nagy Piaczra. Itt gubásmester, kollégiumi Senior, kenyereskofa, Főbíró uram, Nótárius uram százfélét ajánlott a fogfájásra: meleg hamut, hideg vizet, forró vizet, zsályavizet, kőrisbogarat, székfüolajat, fodarmenta olajat, majoránna olajat, fekete kutya szőrit égettborban főve, gőzölést és egyebet.

A végén maga nagytiszteletű Tudós *Budai* Jézsaiás Professor uram tette Csokonai *Vitéz* Mihály vállára a kezét, mondván:

– *A fogad bomlik öcsémuram? Nohát csak egyetlen orvossága vagyon annak, a barbélymester hideg vasa!*

Csokonai *Vitéz* Mihály elővette zsebbéli könyvét, feljegyezte Professor uram tanácsát és így szólt:

– *N agy tisztelétű uram a százhetvenkilencedik debreczeni doctor, ihot a neveik lajstroma. Debreczenben mindenki doctor! Kérem hát azt a tíz font verpeléit!*

Ezzel leoldozta a képről a kendőt.

– *Nagy imposztor vagy, kedves uramöcsém!* – mondta a Professor. – *Húsz font verpeléit küldök, mert megéri a tanulság arra nézvést, hogy milyen bolond tudákos állat az ember!*

E debreczeni diákadoma forrása *Gonello* ferrarai hercegi udvari bolond ismert Truffája.

CSOKONAI ÉS AZ ÖREG BESSENYEY GYÖRGY.

Csokonai elhatározta, hogy meglátogatja a Bihar-pusztakovácsi melletti Bakonyszögre visszavonult, máig álló. mestergerendás nádfödeles házában nagy szegénységben élő öreg *Bessenyei* Györgyöt, a „Bihari Remetét”, az egykori bécsi testőrpoétát. *Csokonai* szűkiben volt a pénznek, gyalog indult útnak. Félnapja rötta az országutat, azon kezdett aggódni, hogy eltévesztette az utat.

Végre a Berettyó partján felbukkant egy subás öreg. *Csokonai* rákiáltott az atyafira.

– *Hallja-e ke bácsi, mésszé van-e Pusztakovácsi?*

Az atyafi e Hexameterre azonnal rávágta a Disztikon Pentamenterjét.

– *Menjen az úr szaporán, még ma eléri talán!*

Ez az adoma is persze csak amolyan diákos kitalálás. Számtalan ilyen rimes Disztichon, vagyis „Versus Leoninus” és egyéb, főleg harsány dévajságú verszetet forog máig közzájón, amit a debreczeni diákhumor mind *Csokonai* nevével kötött össze.

A DEÁK, A ZSIDÓ ÉS A GÖRÖG R-BETŰ.

Szintén kollégiumi eredetű adoma szól a keserves fűzfapoétáról, aki *Csokonai Vitéz Mihály*hoz vitte el zöngeményeit. Ez bírálatképen alábbi verszetet írta rá a verses paksamétára.

Deák, zsidó, görög R-ek

Itten rakással hevernek!

A szójátéknak az a megfejtése, hogy az *R* betű deák neve *Err*, a görög *Ró*, a hébere *Res*. A három *R* neve összerakva *Errores-t* ad, ami deákul „Hibákat” jelent. Az adoma az ősi debreceni Kollégiumion deák, görög és hébernyelvű bibliai szövegmagyarázatot hallgató kálomista diákok magas nyelvi műveltségének dokumentuma.

NEM VERS VAGYOK ÉN, HANEM POÉTA!

Az előrehaladott Tuberculosisa miatt is lázas, nyugtalan Csokonai tudvalevően hátat fordított a csurgói Gymnasiumnak is. Mint *Vas Gereben* írja a „Régi képek”-ben, Rector Professor uram marasztalta:

— *Poéta vagy öcsém, ám még a versnek is vagyonszabatott mértéke, miért nem tartasz hát mértéket életemben?*

— *Nem vers vagyok én bátyámuram, hanem poéta!*
– felelte Csokonai és ment.

„CSAPOT-PAPOT FELEJTETT!”

Számos adoma abból keletkezik, hogy valaki egyvalamely régi szóláshoz históriát költ. Főképen Dugonics András művelte nagy odaadással ezt a műfajt, de igen szép példa reá *Petőfi Sándor Csokonai* című verse, melyben „*a kálomista pap és Csokonai*” bort akarnak csapolni a pincében, a pap kirántja a dugót, de a csapot fent hagyta a házban, felküldi Csokonait, ez azonban csak este kerül elő, mert a szomszédban ott fogták valami lakziba, tehát

*. . . étel és bor mellett és zenének hanginál
csapot papot mindent felejtett
Csokonai Vitéz Mihály .. ”*

A vers a „csapot-papot felejt” szólás verses adomás magyarázata.

A' mindenkor nevető Democritus, avagy okos leleményű fartsa Történetek. Szerzetté egy bánatját felejtteni kívánó Jámbor 1782-ben.

A fenti címmel 1782-ben névtelenül, a könyvnyomtató műhely megnevezése nélkül jelent meg egy magyar könyvecske, mely adomákat tartalmaz. A tréfás könyv nem magyar szellemű, fordított, átdolgozott holmi, szerkesztője csupán magyar köntösbe öltöztette. Ez már a nemes, keleti, játékos adomázó kedv dekadenciáját jelzi a török Hódoltság után – Mária Terézia elidegenítő, etnemzetlenítő célzatú politikája hatásául. Elidegenkedett az egész magyar szellemiség, tehát elidegenkedett a magyar szellemessége is. A középkori francia Trouvaille és az olasz Truffa nem rontott annyit a nemes keleti magyar kedvtelésen, az adomázáson, mint a silány francia „Jeu de mot”, a „Szójáték”, vagyis a Bécsen át a „Wortwitz”-cé silányult, üresen kongó lapos-ság, a 18. század e lajtántúli „Zote”-inek betörése a régi magyar Humor nemes alispános, táblabírós, diákos, bátyámuramos, anekdotázó keletiségébe.

„A' mindenkor nevető Demokritus” évszámmal jelzi a vándoradoma beözönlését, az idegenből jövő szellemi fertőzést. Ez azonban nem gazdagította, nem színesítette, csak lesilányította az igazi magyar Humort. A lapos „Witz”, az alacsony, közönséges, durva trágárság azóta fertőzi a magyar adomakincset. A könyvecske mégis jelenség, tünete ennek a szellemtörténeti fordulónak.

Démokritoszt, az ógörög filozófust (Kr. e. 470-362) általában humoristának tartja a mendemonda, amiből egy árva szó sem igaz. Lángeszű természettudós volt, az Atomizmus elméletének felállítója, számtalan újkori természet-tudományos gondolat előre megsejtője. „Nevető Democritus” alkalmasint azért lett a neve. mert az ókori görögöség

élt. Ez a városka volt a világvárosi athénai szellem ókori Urbanitása szemében a bárdolatlan, gyermekes, korlátolt kisvárosiasság jelképe, olyan mint a német tréfában Schilda, a magyarban Rátót. Abdérán nevetett az ókori görög, az utókor tehát „humoristának” tartotta az odavaló Démokritoszt is. Ostobának tartotta az abdériaiakat, noha odavaló volt a hellén szellem másik két világitó szövétneke, a filozófus Protágorász és Anakszárhosz is.

Christoph Martin Wieland (1733-1813) német író, erfurti egyetemi Professzor, költő, drámaíró és regényíró 1781-ben megjelent „Die Geschichte der Abderiten” című szatírás regénye terjesztette el a Démokritoszról szóló mendemondát. Wieland írását 1788-tól sorozatosan lefordították magyarra, fordított belőlük Kazinczy Ferenc is. Wieland a francia szellemet ültette át németbe és annak német közvetítője lett Magyarország felé. Kari Julius Weber „Demokrit, oder hinterlassene Schriften eines lachenden Philosophen” című népszerű írása is a Wieland hatását mutatja, mely ott van Von Bentzel-Sternau gróf és a franciáskodó Johann Paul Friedrich Richter (1763-1825) (írói nevén „Jean Paul”) írásain is, melyeknek szellemi párhuzamosa a szóbanlevő „Magyar Democritus” is. Az ókori filozófust ezért is „Nevetőnek” mondták, mert az optimista „derülátásnak” – ógörgöül Eüthümeia – volt a hirdetője. Semmi köze a Weber és a Wieland, vagy a szóban levő magyar átdolgozás mendemondás Democritusához.

A szóbanlevő „Magyar Democritus”, ha nem is magyar és ha a Humora sem az, mégis magyarul jelent meg. „Bánátja feledésére” anno 1782 szerkesztette „egy neveltetni akaró bús magyar”, amikor a magyar bánat bizony csitítgató Narkotikumot kívánt a „Kalapos Király”, II. József Császár abszolutisztikus, törvényellenes, magyar alkotmányellenes idegen szellemet terjesztő keserves uralma idején.

„Ebmarást ebszörivel” gyógyított a régi kuruzskU. Nos, a Josephinizmus idegen szelleme miatti magyar keserűséget a szóbanlevő könyvecske szintén idegenből fordított elmélkedésével akarta gyógyítani a névtelen magyar író. Néhány adomája itt következik:

A KÖSZÖNTŐPOHÁRBA ESETT LÉGY.

Egy eleven eszű Úri ember vendégségbe lévén, egy pohár bor adatott néki, melyet a' gazda egészségéért mind rendre ki kellett inni. Midőn pedig a' pohárt szájához vitte volna, meg-látá, hogy egy légy volt benne, melyet ki-vészen és a' bort meg-issza; azután a' legyet visszatette az üres pohárba. Midőn ennek okát kérdették, felele:

„Uraim! hogy az igazságot megvalljam, én ugyan nem szeretem a' legyet, mindazonáltal talán vagyon valaki az Urak közül, ki azt szereti, mivel a' pohárban találtam!”

A LENGYEL NEMESEMBER ÉS A MAJMA.

Egy lengyel Úr felette gyönyörködött a' majmokban, vett azért egyet drága pénzen. Mivel a' majom látta, hogy az Úr minden héten magát borotválta, fogta magát a' majom, meg-ragadja a' matskát, megkötözi madzaggal egy szék lábához és egy darab rongyot elibe teszen, mint tükröt, kapta a' tsávás fazekat, ezzel bé-mázolja, azután neki esik egy késsel, és a' szegény matskának öszvetetélte az ortzáját, nyirmálásával semmi sem gondolt, hanem vett egy ollót és fülét, bajuszát mind el-vagdalta, úgy hogy a' szegény maiskából ezer-féle tsufol tsimált. Ezen igen örvendezett az Úr.

Azután a' majom az ablakból meg-látta, hogy a' varga a' bőrt mint metéli. Egyszer templomban volt a' varga, addig a' majom minden bőrét össze-vagdalta, úgyhogy sírva panaszkodott az Úrnak.

Látta tovább a' majom, hogy a' dajka a' kis gyermeknek szájába miként kente a' kását, azután, hogy miképen felvette és hordozta. Meg-vigyázta egyszer a' majom, midőn senki sem volt a szobában, szalad a' konyhára, kapja a' meleg kásás fazekat és egy kalánnyal a' kis gyermeknek mind szemét, száját teli tömte, a' sírással riyással semmit sem gondolt; azután feloldozza a' boltsóból a' zobonyát vissza reája húzza-vonja és a' szobába lejjebb-alább hordozza. Végre be-jön az Úr, hát tsak elijed, hogy mint bánik a' majom a' gyermekkel és midőn

haragjában páltzához kap, a' majom földre hajtá a' gyermeket és maga elszalad.

Midőn látta az Úr, hogy semmit jót sem tesz a' majom, fogta és egy jobbágyának kiadta a' faluban, hogy ott gondját viselje. De ott sem volt békével. Mindent öszve rontott, a' tyúkokat, ludakat üldözte és igen sok károkat tett.

EGY ÂL-DEMOKRITUS A SZERELEMBŐL.

Az egyik újkori magyar adomagyűjtemény, mint „Démokritus-adomát” közölte valamelyik 18. századi francia-német „ÂI-Démokritus” alábbi – egyébként szellemes – francia-stílusú röppentyűjét a szerelemről:

„A szerelem a bölcsekből bolondokat, a gazdagokból koldusokat, a vénekből gyermekeket, az oroszánokból birkákat, a flegmatikusokból morgó, vad medvéket, a vérmes és ingerlékeny emberekből eleven ördögöket, a fősvényekből tékozlókat, a gyávákból hősoket és gyilkosokat csinál. A szerelem párosítja a királyi biborpalástot a szolgáló konyhakötényével, az arannyal hímzett diplomataruhát a legdurvább parasztszoknyával, a katonatiszt kardját az istálló lány trágyahordó villájával és a szakácsné főzőkanalával, az esztétikus Ízlését a tehenes lány fejőlőcskájával és a költő lantját a fonólány rokájavdl.”

Nos, ilyet az ógörög filozófus, *Démokritosz* soha sem írt.

Az adoma megjelenése a magyar újsága irodalomban. – Szlavnicai és Lukai nemes Sándor István: »Sokféle«. 1791-1800.

A magyar újságírás a 18. század végén a francia Nagy Forradalom hatása alatt francia és olasz előképek nyomán lombosodott ki.

A „Les Nouvelles”, az újság az utca demokráciájának jelensége volt, a világ sora iránt érdeklődő Citoyen, a Polgár Paris 18. századvégi hétszáz kávéházában – mint ezt Jules Michelet írja – tizenöt Centimes-on mért kávéja mellé huszonöt újságot olvasott el ingyen és mind-egyikben talált világpolitikát, botránykrónikát, színházi, zenei és irodalmi kritikát, népszerű természettudományt, verset, csevegést, politikai és társadalmi szatírárt, gúnyt és tréfát.

A magyar Kalendáriumok, mint látjuk, már a 17. században közölték adomákat, a magyar újságírásban viszont a Szlavnicai és Lukai Sándor István által szerkesztett első magyar folyóirat, a „Sokféle” az, mely 1791-től kezdve rendszeres rovatban közölt nevetni valót. A Forradalom alatt a bécsi Censura természetesen nem tűrte a politikai Szatírárt, a „Sokféle” tréfái tehát inkább a forradalmi korszak lascivus, politikailag közömbös dévajkodását mutatják. Sok közülük ma már leközölhetetlenül dévaj. Magyar szellem alig van bennük; idegenből csinált fordításoknál nem egyebek, a 18. századvég elmagyartalanodását mutatják, tehát korjelzőek a magyarelles politikai félézados korszakának végén, az 17904 budai Országgyűléssel megkezdődő magyar szellemi újjászületés hajnalán. Az enyhébbeket mint időt jelző dokumentumokat mutatjuk be.

Szlavniczai és Lukai nemes Sándor István (1750-1815) a 18. századvégi magyar Intellectualizmus kiváló,

gazdag, középkori eredetű felvidéki nemes családból származott, a nagyszombati Egyetemen volt diák, Révay József barátja volt, 1786-1791 között, beutazta Európát. Parisban érte a francia Forradalom. 1791-ben indította meg „Sokféle” című kitűnő folyóiratát, a tudományos magyar folyóirat irodalom őst. Számos magyar Codexet mentett meg; ő mentette meg a pusztulástól Zágonyi Mikes Kelemen „Törökországi Leveleit” és Jelky András, a bajai szabólegény 18. századi indiai és japáni utazása emlékeit. Korának magyar szellemisége: nyugatimádata és a Kelet felé való nosztalgiája benne is kiütöközött.

A következő adomák mind a „Sokféle” évfolyamából valók.

AZ ASSZONYI TSALÁRDSÁGRÓL.

Számtalan változatban kering máig az Ezeregyéjszaka, az olasz, spanyol, délfancia és a provençal adomakincsében a „Megcsalatott Férjről” szóló tréfa, melynek az a csattanója, hogy fér jurám ledér utakon járva, ugyancsak ledér utat járó életpárja által csallattatik meg. ám úgy, hogy keserves leckét is kap. Ez a mozzanat évezredes vándorútján ott van az ógörög Koimédiában, az órómai délitáliei Attellana (bohóságában. *Plautus* és *Terentius* Gomoediában, Messer Giovanni *Boccaccio* „Decamarone”-jában, a vándorló itáliei vásári színjátékban, a „*Commedia a Sogetto*”-ban (amit az idevágó tudatlanság „*Commedia dell' arte*” néven nevez) ott van *Molicre-nál*. Carlo *Goldoni*-nál és minden francia borsn régi és új vígjátékban, melyet ezer vígjátékíró tízezer változatban másol és plagizál a legutóbbi kétezer rövidke esztendő óta.

Tme: 18. századi magyar változata a „Sokféle” 1792-e^h évfolyamából:

„Bizonyos emberi egy jóbarátja reá beszéle, hogy egv házba jönne vele. hol a' Lányok 's Asszonyok öszve szoktak jönni, kik pénzért is egy pár jó szóért kinek, kinek készek szolgálni. Ő a' házba békfordula 's többi közt a' maga feleségét is ott találta.

– Ahá, gonosz ember – megszóllamlék a' Hitvесе – reád akadtam most egyszer? Én szántsándékkal ide jövök, hogy a' te hozzám való hívségedet meg-próbálhas-sam! Te istentelen, hát így kell-e az én szerelmemet meg-jutalmaznod? Én szerentsétlen! – 's az alatt szemeiből a' könnyvek sűrűen gördültek.

A' jámbor férj egészen el-pirult 's nem tudott hova lenni szégyenletében, az ő Hitvesétől botsánatot kére, 's meg-igéré neki, hogy soha többször nőjét reá nem szedi. iAzután kész lett volna azt mind meg-ölni, a' ki az ő feleségének jó erköltseiről leg-kisebb gyanúi hozott volna elő.

Más nap is ép ezen jó Asszonyka ugyan azon házba bé-fordula.

– Eb a' lelkét – úgymond a bejövet közben – ha tegnap hamar fel nem találtam volna magamat. . . könnyen megromlott volna az egész tréfám!

A' KÁNTÁLÓ DEBRECZENI DIÁK.

Egyszer Advent utolsó napján, egy szegény rongyos kolduló Deák Debreczenben mendicálván ezt az énekei énekelte; „Mennyből jövök most hozzátok” és mivelhogy hideg volt, annyira fázott, hogy a' szót is alig mondotta ki.

A többi közül egy banya ki-dugja az ablakon a' fejét 's azt mondja neki:

„Édes fijam! bár ott maradtál volna, most nem fáznál olly igen!”

A NEMESEMBER ÉS A GYALOGRÉVÉSZ BARÁT.

Egy Nemesember utazott kél mezítlábás Kaputzinu-sokkal. Egyszer egy vízfolyáshoz értenek, hol a' víz elhor-dotta a' hidat. Az egyik Kaputzinus Fráter meg akará tisztelni a' Nemesembert és minthogy ő mezítelen lábbal volt, fel-vevé a' Nemesembert hátára, hogy által vigye. Midőn már feléig vitte, igen nehéz volt, goromba sem akart lenni, ezért kérdé tőle, ha pénz van-e nála?

– Igen is gyalgon! – mond a' Nemesember.

– Oh jaj! – mond tovább a Fráter – én nekem nem szabad pénzt hordoznom, mert azt a mi regulánk keményen tiltja!

Így a víznek közepette levette a' Nemesembert hátárul.

FUR TSA LOGIKA.

Egy jó gazda paraszt ember megházasodván, egy holnapra rá meg-gyermekezett a' felesége. El-megy a' paraszt a' városba, meg-veszen tizenkét bölsőt és midőn hazafelé vinné szekéren, szembe akad véle a' földes Urának a' fi ja, kérdezhén tőle, hogy mit visz a szekéren? ő felel:

— Tizenkét bölsőt!

— Minek annyit? – kérdezte tovább az Úrfi.

— Azért hogy ha a' feleségem minden holnapban meg-gyermekezik, tehát ne kellessék ollyal sokszor a' városba jönnem, azért el-viszem egyszerre az egész esztendőre valót!

— Te bolond – mond az Úrfi – hiszen tsak most egy holnapja, hogy megházasodtál, tehát a' gyermek nem a' tiéd!

Ezen megharagszik a' paraszt és így felel:

— De hiszen van anyi eszem, hogy meg nem tsaltak! Hát ha te Úrfi, egy nagy hasú tehenet vennél, a' melly egy holnap múlván meg-borjúznék, visszaadnád-é a' borjut annak a'kitől a' tehenet vetted?

A' SZARVATLAN KETSKE BAK.

Sopronban egynéhány Leányasszonyok sétáltak a' bástya körül. Egy paraszt arrafelé visz-el egy kis ketskebakot, kit meglátván a' Leányok, az egyik mint egy tsufolkodva monda:

– Nini, annak a' kis baknak még szarva sintsen! Mellyre a' paraszt felele:

– Édes lányom, az az oka, hogy még nintsen felesége!”

A' NYELVES ASSZONY!

Egy Asszonymnak kicsiny termetű Ura vala, mellyért ötet a' felesége, ha megharagudott, mindenkor tetű-ette fíjának tsufolta.

Az ura ezt tellyességgel nem akarta szenvedni és szokásban venni, azért a' feleségét gyakorta meg-kongatta ezért a' szóért. De mivel semmi verés sem akart néki használni, tehát az Ura azzal fenyegette, hogy a' kútba veti, ha erről a' gyalázatos tsufolkodásról el-nem szokik.

Ettől sem ijedt meg az Asszony, sőt, ha megharagudott, annál jobban kiáltotta: „Tetves, tetű-ette!”

Az Ura már nem szenvedhette, hanem a derekára kötelelet kötött és a kútban le-eresztette egész nyakig. De akkor is tsak kiabálta: „Tetves, tetves!” Az Ura alább ereszti egész a derekáig, de akkor is feltartotta a' száját és csak tetvest kiáltott. Azután az Ura egész le-botsátotta. Akkor ismét az Asszony, mivel nem szólhatott, tehát tsak a' kezeit tartotta-fel a' körmeit össze-nyomdosva, mintha tetűt ölt volna.

SZÉP FELELET.

Bizonyos Úrfi minap egy szép Polgár-Leányt arany órával nagyon kínálta.

— Mire való ez az ajándék? — kérdezé a Leány — minek adja nékem az Úrfi ezt az arany órát?”

— Mert — mond az Úrfi — én a' Leányasszonyt derék és jóerkölsű személynek tartom.

— Jól van — felel a' Leány — tehát az óráját vigye vissza az Úrfi, hogy továbbra is az maradhassak!

FUR TSA FELELET.

Egy Pap nem régen, midőn a' Városba vissza-menne, szemközt találkozik a' mezőn egy igen ékes kis Leánnyal, ki a' kosárkába, melyet a karja alatt visele. mezei virágot szedegete.

— Kitsoda az Anyád, szép Alakom⁹ kérdezé ötét a' Pap.

— Kultsárné vala gróf R -nál.

— Hát atyád?

— Méltóztassék Tisztelendő Ur a' kosárkamat tartani, én az alatt el-megyek 's megkérdzem éránta az Anyámat.

EGY DISZNÓPASZTORNAK A' VÁLASZA.

A' meg-hólt v . . . i Püspök egykor a' vadászaton lévén, ott egy Paraszt Legényre találá, ki a' disznókat őrzötte. Az ember-szerető Püspök hozzá fordula az ő vadászó Társai-val, 's mindenféléről tudakozódék tőle, a' többi között arról is. mi légyen úgymint Disznó-pásztornak a' fizetése.

— Van – úgymond ez – esztendő által ruhám 's egy pár botskorom.

— Nem több? – mond a Püspök. – Lásd, én is Pásztor vagyok, 's jobban vagyok mégis, mint magad, megruházva.

— El-hiszem – felelte együgyűen a Gyerközte – de Kednek több disznaja lehet!

A Püspök el-neveté magát, 's a' szegény Legényt tneg-ajándékozá.

Régi magyar Kalendáriumok.

Már a 17. századi Lőcsei Kalendárium – mint népi olvasmány – is közölt tréfás adomákat. Azóta a Kalendáriumoknak állandó adomarovata van. így volt ez az 1820-as években is. Az alábbi kis történetekben, amelyeket Magyar és Erdélyországi Nemzeti Kalendárium 1827-es évfolyamából, a Legújabb Statisztikai és Gazdasági Pesti Nemzeti vagyis Hazai Kalendárium 1824-es évfolyamából és más hasonló művekből válogattunk össze, már ott van a magyar eredetiség mellett az idegenből fordítottisá<f bélyege, de a korszak szókimondó dévajása is.

A SZÚKTORKÚ ASSZONYSÁG.

Némely fehérnépek titkon beszélgetnek vala egymás között a szülésbeli fájdalmakról, mint ismeretes, így (ölkök sokszor próbált dolgokról. Midőn a zsibvásár így folya, monda az egyik:

— Én inkább szülök egyszer, hogysen egy télig főtt tojást lenyeljek!

— Igazán mondom – szólla rá egy más ..... az Asszonynak nagyon keskeny torkának kell lenni!

A PÁRISI SZERELEM-KONTY VAGYIS COQUETTE ÉS AZ INASA.

Egy híres Szerelem-konty (Cocotte) egy nagy városban, talán Parisban új köntöst csináltat a szolgájának, ki tői egy esmerőse, vele találkozván azt kérdé, hogy kinél szolgál?

— Én – úgymond – N. N. üámánál!

— N. N. Dániánál? – kérdé amaz – hiszen az a legnagyobb Cocotte a várososn!

Ezért megbántottnak lenni érezvén magát a lakáj,

amannak néki menne, de mivel az nálánál erősebb vala, nemcsak jól megveré, hanem a lábával is reá álla és úgy megtapodá, hogy az új ruha is mind el-motskolódék. A lakáj hazamene és meg-panaszlá a maga szerentsétlen esetét Dáma asszonyának, s egyszersmind installa – új libériáért is, mivel, úgymond – az ő betsületének oltalmazásáért tette ki életét veszedelemre.

– Oh te selma, – felelte a dáma – miért elegyedel veszekedésbe? Sokat kellene nékem költeni, ha mindenkor új libériát csináltatnék, valahányszor engem Cocottenak neveznek!

A ledér Perszónát az ókori „argot” *Veréb* (Passer), a török *Csalogányka* (Bül-Bül), vagy *Rózácska* (Gül-Gül), az olasz *Varjú* és *Holló* (Corva), a francia Tyúkocská (Coquette, Cocotte) néven nevezte. A képletes Szerelem-konty kifejezésben van valami finom, korai „biedermeieres” báj.

A HELYTELEN SZÉPSÉG.

Megkérdek valakitől, hogy e' s az az asszony szép-e?

— Szép biz a' – felelte az a valaki – csakhogy a' rajta lévő szépség nints a maga helyén!

— Hogy-hogy? – kérdek.

— Úgyhogy a' veresség – úgymond – melynek az ajkain kellene lennie, a' szemein vagyon; a' feketeség, mely a' szembe illik, a' fogán tündököl, az ösztövérség, melynek elől a' hason a szokott helye, hátul van és a' kövérség, melynek hátul volna szállása, elől lötyög-fityeg! De gustibus non est disputandum! A' fogadóknak is megkérdik a' vendégtől, hogy kövér, vagy ösztövért húst parantsol-e?

AZ UGORKAFÁRA FÖLKAPASZKODOTT BORBÉLY CÍMERE.

Egy igen szegény borbély legényből magas ugorkafára mászott ember lovat 's kocsit szerze magának. Midőn egy jóakaróját kérdené, hogy mitsoda címert festessen a kocsijára, az egyenesen kimondá, hogy az ő hozzá nem illik, mivel ő igen alacsony paraszti házból való.

Egy idő múlva amazzal találkozáván, elmondá, hogy már választott címet és reá is festette kocsija oldalára. Amaz kérdi, mit?

— Három fésűt! – úgymond.

— Hát bizony – felelte a jóakarója – ez a legszebb címer egy ilyen tetves famíliának.

Az adoma kétségtelenül lengyel eredetű, mert a *tetves* familia („*swichaczy*”) lengyel szidalom. A „*swichaczy*”-ból lett a nálunk is használatos „*svihák*”-szólás.

BEGYESINÉ ASSZONYSÁG A VÁSÁRBAN.

Ugyan komám Uram, mit tud az a Begyesiné minden vásárban venni? Ha száz volna se nuilasztaná el csak egyet is? Hol vesz annyi pénzt?

— Oh édes komámasszony, micsoda beszéd már ez? Hiszen nem venni jár ő a vásárra, hanem magát árulja!

A FIGYELMES FÉRJ.

— Jaj édes galambom, oda lesz a kalapom – úgymond egy asszonyság a férjének, midőn a Theátrumból haza felé mennének és az eső nagyon kezd esni.

— Igaz, szívem – mond a férj – Állj bé ide a kapu alá és várakozz itt reám! Azzal maga fiakerre kap s hazulról hirtelenébe egy eső ellen való ernyővel visszakotsizott.

AZ IDŐTÉKOZLÓ KÁRTYÁS.

Egy fiatal ember vállá gyóntató atyjának, hogy ő a' kártyajátéknak indulatos barátja.

— De ugyan gondold meg csak édes fiam – monda a' gyóntató atya – milly szörnyű időtékozlás ez!

— Természetesen – felelt az ifjú játékos – kivált az az átkozott hosszú kártyakeverés!

A KÁSA MEG A „NÉMET SÓGOR”.

Egy Német Sógor összetalálkozik egy másikkal, ki mivel hideg volt, tenyerébe fűtt.

— Mit fűsz te itt? – kérdé az első.

— Melegítem a' kezeimet – lőn a' válasz.

Kevés idő múlva meglátogató az első emezt a' szállásán 's egy tál forró kása mellett ülve (alálá és valahány-szor egy kanállal szájához vitt, mindannyiszor futta azt.

— Már mit fűsz megint? – kérde a belépő.

— Hidegítem a' kását! – felelé amaz.

Álmélkodva kiált fel most a' paraszt vendég:

— Hogy téged az ördögök kopasszanak meg! Hát te azon egy lyukból ereszesz hideget is. melegei is?

A VÍZIPUSKA MEG A PALÓCZÓK.

Bizonyos mezővárosban gyulladás alkalmával a tüzi fecskendőkhoz rendelt palóczok ott hagyták munkájukat 's a' tűz dühétől megmentett pálinkás hordóból iddogáltak.

— Hát semmirevalók! Így fecskendeztek? – kérde haragosan a' biztos.

— Úhüm. komiszáros uram, de így oltanak ám! – felelé a' palócz.

A „KÉKHARISNYA.”

Egy asszony, ki a német és francia írókat meglehetősen ismeri, de magyarul kalendáriumnál és szakácskönyvnél egyebet nem tartott érdemesnek olvasni, 's mind e mellett szerette volna magát még is a' magyar litteraturában jártasnak mutatni, nem régiben azt kérdezte bizonyos társaságban: vájjon Kisfaludy Sándor-e az, a' ki Berzsényit írta?

A LEGALE TESTIMONIUM.

Egy nemes Uraság, – hogy baját paraszt molnárjával eligazítsa – Úriszéket akarván tartani, azon utasítást ada ügyvédjének, hogy Legale Testimoniumról gondoskodjék; ki is alig járt el a' dologban, midőn az úrnak, utólag küldött leveléből ezt olvassa:

„Már ne gondoskodjék az Úr *Legale testimoniumról*, meri transactioba léptem molnárommal: ő fizet nekem 30 forintot, én pedig huszonötöt veretek rajta.”

A nemesember 1848 előtt az Úriszék elkerülésével is deresre húzathatta parasztjait, pénzbeli dolgokban pedig a paraszt az Úriszék előtt pereskedhetett. Erre vonatkozik ez az adoma; a *Legale Testimonium* a pert előkészítő bizonyító irat.

A SÜKET LENGYEL NEMES ÉS A PÁLINKA.

Egy lengyel Nemes, ki sokat ivott, megsiketült; orvosa kigyógyítá, de egyszersmind megtiltá neki a pálinkát. Egy ideig kiáltotta; de csakhamar elkezdé ismét régi életmódját s a betegsége ismét elérte. Orvosa bosszankodott, s újólag keményen megtiltá neki a szeszes italt.

– Hallja doctor úr! az nem megy! – mond a lengyel – én most fél esztendeig ismét jól hallottam ugyan, de mind az a rossz, mit hallottam, korán sem volt olly jó, mint a pálinka!

A „KAKASÜLÓN.”

Múlt pesti vásárkor, több falusiak is meglátogatták Thalia budai templomát. Az öregbíró a jegyzővel földszintre váltott helyét. Másnap némelly falubeliekkel találkozván:

– Láttuk ám a magvar komédiát – mondták – de az kár. hogy mind németül voltak öltözve!

— Az igaz, – mondja az öregbíró – és még a hely is csaknem egy forint volt.

— Már ki hihetné azt el? – monda egy harmadik (aki a kakasülön. a karzaton ült) – mi szinte a mennyeorszámban voltunk, még is csak ői garast fizettünk!

MIMIKA ÉS MIMIKE.

Bizonyos társaságban egy külön asztalnál némi ifjú emberek Mimikáról beszélgettek, s egy a többek közt erősen állítá, hogy ő érthetően beszél Mimikával.

– Ej, ej öcsémuram, mit hallok – szolt a közelben álló. semmihez sem értő, de mindenbe belekottyánó X. asszonyság, – hát magának Mimi szeretője van?

KI HÁZASODIK MEG?

Egy atyának tanácsolák: ne siessen fija házasításával, s várja meg, míg elméje éltesebb lesz.

– Nem követhetem tanácsokat – feleie az atya – mert ha fiamnak megérik az esze, bizonyosan nem házasodik meg!

A SÍRÁSÓ CSIZMADIÁK.

Bizonyos Uraság a temető körül sétálván, három arra menő csizmadiától, kik hátukon ásót s kapát vittek, kérdé:

— Hová mennek kelmétek? – A legpolitikusabb fej közülük imígy válaszolt:

— Sírt ásni tekintetes Uraságnak szolgálatjára!

A régi időkben a Céhek maguk temették halottaikat a temetőben, külön fertálya volt a csizmadia, lakatos, takács és egyéb Céheknek. Erre vonatkozik adománk is, melyben ott szerepel a Napóleoni Háborúk ideje humorának állandó figurája, a „politikus csizmadia”, aki szeret túltenni az Urakon.

A FELESÉG ÉS A CSIZMA.

Vala egy férfinak egy igen szép ifjú felesége, kivel mindég veszekedett. Az ő atyafiai és barátai jóllehet mindenképen azon voltának, hogy ezt a pár embert meg-egyeztessék, de elvágis arra nem mehettek és a férj tsak azon volt, hogy elváljon a feleségétől. Egy az ő barátai között így szólla hozzá:

— Hát a feleséged ugyan nem elég szép-é?

— Igen-is szép! – felel ama.

— Hát nem okos-é?

— Nagyon! – vala a felelet.

— Nem gazdagé, nem jó születésü-é?

— Az is mind igaz! – felele a férj.

— Hát miért akarsz tőle el-válni, mikor semmi fundamentomos okai nintsenek? – kérdé a barátja.

A férj így fel ele erre:

— Jóllehet nékem semmi panaszom ninlsen, de egy szóval elég a' hogy én ötet nem szenvedhetem.

— Már az bizony tsak makatság! – monda a barátja. Ekkor a férj meg-mutatá a barátjának a lábát és azt

— kérdé tőle:

— Hát ez a tsizma nem szép-é?

— Szép biz-a! – felel emez, látván, hogy a tsizma ujjodon-új vala.

- Jól tsinálták-é?
- Igen jól!
- Jó bőrből való-é?
- Elhiszem bizony, hogy jóból!

Monda a férj:

— Én ezt mégis hamar el fogom vetni és mást készíttetek, mert szorítja a lábamat, és azt te nem látod!

NEMESEMBER ÉS POLGÁR.

Egy Kalmár és egy Nemesember mulatják vala magokat, egy társaságban mindenféle tréfaságokkal. A többek közt meg akarta a Nemesember mutatni, a Kereskedőnek, hogy a falun lakó Nemesség sokkal inkább bízhatik a feleségéhez, mint a városiak és a városokon lakó Kalmárok.

— Mert hallja az Úr – monda a Nemes – mikor kegyelmetek hosszú utat tesznek és feleségeiket otthon kell hagyniok, a városokon mindig vágnak sok szép ifjú legények, kik a Kegyelmetek feleségeiknek teszik aláztos kötelességüket és igyekeznek az asszonyok is ki-pótolni, amit Kegyelmetek miatt elvesztenének! De ha mi Nemesek elutazunk is, a mi feleségeinknek a kastélyba kell maradni és minden emberi társalkodástól el-rekesztve laknak, melyre nézve bátorságban lehetünk irántok.

— De azt még-is csak ugyan tudja az Úr – mondja a kalmár – hogy az a közönséges mondás igaz, melly szerint a Nemeseknek többnyire rút, a városiaknak pedig szép gyermekeik vannak?

— Igaz a! – monda a Nemesember!

— Annap pedig okát – úgymond a kalmár – könnyű ki találni! Ugyan is a városi asszonyoknak mulatságokra – mikor férjeik honn nintsenek, mint az Úr is monda, eleven szép ifjú legények vágnak, ellenben a Nemes asszonyoknak ilyen jó és szép idő-mulatságok nem lehetvén a szakátssal, kotsissal, inassal való mulatást, egy szóval, a milyen időtöltés a falusi háztól kitellik, jó néven kell venniük!

AZ OPERÁBAN.

Egy ifjú, ki az Operának el-kezdése előtt a leg-alsó ülésben, azzal töltötte idejét, hogy a felső ülésekbe kandidált, szóla szomszédjának, kit nem esmért!

— Nézze az Úr azt a majom-ábrázolat aunott! Ugyan rút, hát nem esméri-e?

— Mellyiket?

— Azt – úgymond – a mellyik éppen most jöve be az ülésbe!

— Látom, látom, de azt nagyon jól esmérem, mert testvér húgom!

— Nem azt! – mondja az idegen meg-ütődve – én a mellette ülöt értem!

— A' pedig a feleségem! – mondja az esméretlen.

AZ ASSZONY ÉS AZ ÖKÖR.

Egy vidám ember, kinek félre, vagy amint mondani szokták, szegre járó felesége vala, – meg kérde egy férfit, kinek a felesége rest dög asszony vala, hogy az ökör a restebb, vagy az asszony? A rest asszony jelen vala és mivel ez a kérdés szúrta az ő oldalát; azért természete ellen most serényebbnek mutatá magát férjénél, és a helyett így felele:

– Az asszony restebb – úgymond -mint az ökör, mert a szarvakat a férjével hordoztatja, az ökör pedig nem mással viteti, hanem maga hordozza!

KIFORDÍTOM, BEFORDÍTOM, MÉGIS BUNDA A BUNDA!

X. úr, ki farkasbundát viselt, egyik ismerősével összehozott afelett, valljon melegebbet tart-e a bunda, ha szűrével ki, mintha befelé fordítva viseljük? Miután ez számos okkal az utolsót megmutatta, felelé amaz:

– Ej, mit! Ha a szőr bévül melegebb volna, bizonyosan a farkas is belől hordaná azt!

DIÁK A JÉGEN.

Egy jégtől síkos napon bizonyos diákokcska későn jött az iskolába, 's midőn tanítója okát kérde, felelé:

– Mert két lépéssel mindig hátra csúsztam!

– Hiszen viszonzá a tanító – ily módon ide sem jöhettél!

– Hátra fordultam – felelé hirtelen a diák – s egész ide siklottam, mialatt hazafelé igyekeztem!

A JÓ MARHALEGELŐ.

K. barátommal utaztam Békés tájékán; éppen ekkor oszlott a föld fagya, s itt szokás szerint igen nagy sár lévén, lovaink, mellyek jó úton se szaladtak volna messze, itt-ott csak sok ütessel, veréssel vontatának ki bennünket a posványokból. Elfogyott utoljára béketűrésünk s K. barátom azt mondott:

No nem lagnám itt fél Békésért!

Bíz uram pedig itt ellakhatnék, mert ez áldott marihatarló föld! – felelte a kocsis.

AZ EXAMEN.

Kezdődik a falusi növendékek közt a nagy Examen! Tömve a templom, jelen minden Presbyter, még maga az Essperes is díszesíti jelenlétével a hallgató sokaságot.

– Olvass Nagy Pista – szól legjelesebb növendékéhez az érdeemes tanító.

Feláll erre és olvas Szent Dávid zsoltárából. Az ügyes olvasót „jól van!” – dicsérettel több ízben akadályozza keresztapja, s az örömittas rokonság. Pistánk, hogy annál méltóbbnak ítéltesék borostyán koszorúra, különben is szeles nyelve kerekeit annyira megereszte, hogy szemei szikráztak s a prófétának ezen szavait: „Soha sem esem szerencsétlenségbe!” ekép ejté ki szapora szájából:

– Soha sem ettem szerecsent lencsébe!

Esterházy Károly gróf egri püspök.

II. József Császár egyházellenes, egyben magyar-ellenes politikája ellen felzúduló nemzeti ellenállás vezető-emberei Galánthai gróf Esterházy Károly egri Püspök, Batthyány József gróf gyulafejevári erdélyi Püspök, Mezőmadarasi nemes Madarassy János egri Kanonok és Hell Miksa jezsuita Páter, a világhírű magyar csillagász, a bécsi Udvari Csillagásztorony királyi Astronómusa a nagy Püspök által négyfakultásos Egyetemnek tervezett, a Császár által megnyitni nem engedett egri Lyceum Csillagásztornyának szakértője, a lapp, finn és magyar nyelvrokonság felismerője voltak. Utóbbi keménykétsü magyarságáért II. József császár ötszáz forintra büntette.

AZ ISTEN ORSZÁGÚTJA.

Esterházy Károly gróf megjavíttatta a Mátra oldalán fekvő birtokai erdei útjait. A munkát maga ellenőrizte, amikor az Egeren át Miskolcra tartó Császár utazóhíntő jávai találkozott. A Császár gúnyosan jegyezte meg a pogányul meredek, köves útra és a nagy Püspök magyar érzületére célozva:

— *Ez az út bizony meredek is, köves is, mégsem a mennyek országába, a főtisztelendőséged céljaihoz vezető út!*

— *Bizony nem az, felséges uram* – felelte a Püspök – *bizony nem az Isten országába vezető út ez, amit már csak abból is tudok, hogy Felséged ezt az utat járja!*

A VILÁG ÉS A RÓMAI PÁPA URA.

Szójátékos egri adoma szerint a Püspök gyakran tréfálkozott, hogy őt megilleti a *Dominus Papae et Mundi*, azaz a „Pápa és a Világ ura” titulus. A hatvanezer holdas pápai uradalom tudniillik az ő családi hitbizományi birtoka volt, olasz származású udvari főszakácsmesterének a neve pedig *Mundi* volt.

AZ ESTERHÁZYAK CÍMERE.

A Császár Egerben az Esterházyak griffállatos címére ezt a megjegyzést tette:

— *Hát az ilyen csudamadár hol terem'?*

Amire a Püspök így felelt meg:

— *Ott, ahol a Kétfjú Sas!*

KI A FEJEDELEM EGERBEN?

A Püspök valamelyik egi templomot bemutatta a Császárnak, ez levette a kalapját, viszont a Püspök feltette a fejére a Biretumát és így szólt:

– *Felség, itt én vagyok a Fejedelem!*

Ez az egi helyi adoma nyilván az angol koronázási szertartás ismeretéből lett; ezen tudniillik – a Westminster Abbey székesegyházban – az egész jelenlévő angol nemesség is felteszi a maga fejére a maga rangadó Coronet-jét.

A „KALAIPOS KIRÁLY” EGERBEN.

A Lyceum bámulatra ragadta a Császárt, aki az iránt érdeklődött, mibe került a palota? A Püspök csak ennyit válaszolt:

– *Ki van fizetve Felség, ezt azonban nem az egi Püspök, hanem Galánthai gróf Esterházy Károly, Pápa, Ugod és Devecser ura építtette!*

Az adoma szerint a Császár még ezt is mondotta:

– *Szép épület, nagy épület, jó lesz kaszárnának!*

Tóth Béla közli azt az egi mendemondát, mely szerint a Püspök megsemmisítette a Lyceum építkezési költségjegyzékeit és végrendeletében családjára hagyta a palotát arra az esetre, ha azt eredeti céljaitól elvonnák.

Ebből persze egy szó sem igaz. Amikor e sorok írója az egi Érsek úr, Klebeisberg Kunó gróf és Eger városa megbízásából felkutatta a Csillagásztorony építésének iratait, ott találta a költség számlákat a legnagyobb rendben.

A KALAPOS KIRÁLY ÉS AZ APOSTOLI EBÉD.

Az Egerben járó Császárt – így mondja a fäma pompäs ebédekké) traktálta meg a Püspök, mire a Császár így szölt:

– *Püspök úr, kegyelmed az Apostolok utóda, csak-hogy azok nem éltek ám ilyen gazdagon!*

Másnap egy szük, meszelt szobában, festetlen, abrosztalán asztalon, cseréptányérral, fakanállal terítettet a Püspök, és valami igen-igen szegényes kis ebédet szolgáltatott fel a Császár számára.

Felség – mondotta – tegnap az egrü Püspök vendége volt, ma az Apostolok szegény, méltatlan apostoli egyszerűségü utódáé!

Az adoma koholmány, mert a Császár soha nem volt a Püspök vendége.

MILYEN AZ AUSZTRIAI URALOM?

Hihetőleg Pater *Hell*, gróf Esterházy Károly fegyvertársa a nemzeti ellenállás vezetésében, volt a szerzője annak a politikai élü csúfondáros latin mondásnak, mely az egykorú hazafias magyar katolikus körökben forgott szájról-szájra. A csúfolódás a Szent Mise egyes részeire való játékos utalás. Ezek a miserészek a *Gloria*, vagyis a Dicsőség, a *Credo* vagyis a Hitvallás, az *Offertorium* vagyis az Áldozat és a *Benedictio*, vagyis az Áldás. A mondás így .szöl:

„Regnum Anstriaicum est sicut Missa de Requiem, ubi nee Gloria, nec Credo, sed semper Offertorium et in fine nulla Benedictio!”

Magyarul:

„Olyan az ausztriai uralom, mint a Gyásmise, melyben nincs Dicsőség, nincs Hit, csak mindig Áldozathozás, a végén pedig nincs Áldás!”

Az erki pap.

A maga idején, illetőleg η nagy Esterházy Püspök éveiben híres, eredeti, szókimondó ember volt főtisztelendő Ebeczki nemes Blaskovics András erki plébános uram. „az erki pap”, aki 1778-tól 1819-ig volt a hevesi Erk község plébánosa és 1826-ben, hetvenhárom éves korában hunyt el. A róla szóló adomák között számos idegen, főleg francia eredetű jószág van, mint Tóth Béla írja „igazmondó hazugságok”, melyek plébános urammal is megtörténhetek volna. Az adomák közül sokat átköltöttek Csokonai Vitéz Mihályra és Somoskeszi nemes Jakabffy Gergelyre, az orosházai örmény származása plébánosra is, Fogarasi Papp József marosvásárhelyi Profeszszorra, számos csurgói, pápai, pataki, nagyenyedi, debreczeni „Legátus” diákra is.

Az adomákban „az erki pap” mint szókimondó, nyers egyszerűségű, a falusi nép nyelvén és gondolkodásmódján szóló, csipős szatirájú prédikáló volt. Szentbeszédeknek nyelve csupa erő, egyszerűség és tősgyökeres magyarság volt. Nem ment idegen példák után, hanem a Hitújítás korának nagy magyar prédikátorait, elsősorban „a magyar bíboros Cicerót”, Pázmány Pétert követte.

A róla költött adomák nagy része vaskosságoktól sem ment, a valóságban azonban a páratlan szónoki tehetségű falusi plébános, egészen másfajta ember volt, mint amivé józan észjárású személyét ezek a koholt történetek torzítják.

Prédikációi mindenben erkölcsösek és istenesek voltak, a falusi nép megértette azokat. Számtalan falusi búcsúra őt hívták meg szónoknak. Egyébként sem lehetett volna az, aminek az adomák tüntetik fel, mert ilyesmit Galánthai gróf Esterházy Károly Püspök sem tűrt volna meg. Erki prédikációira a falu földesurának, a kemény, kuruclelkű bécsi testőrpoétának, Orczi báró Orczy Józsefnek tarnaeörsi vendégei, a legnagyobbheví hevesi

prédikátor, az Abraham a Santa Clara szerzetesnéven működő Üllicher Megerle ágostonos Baráthoz (1642-1709), az 1683-i bécsi török ostrom idejének lelkesítő szónokához hasonlítják.

A híres bécsi prédikátor triviális és durva erkölcsbíró volt; Blaskovits uramat viszont a lelke mélyéig magyar prédikatori szellem töltötte el, hű harcosa lévén a nagy Püspök magyar szellemű nemzeti ellenállásának a „Kalapos Király” keserves idején.

Arnóthi János adomagyűjteményét (Az erki pap, a magyar Abraham a Santa Clara) az egri Érsekség a tiltott könyvek Indexére helyezte költött és itt-ott túlzóan harásány csinálmányaiért.

A PLÉBÁNOS LOVA.

Az „erki pap” egyszer Jászfényszarun szekerezett át, amikor útját állotta a derekasan beborozott kupaktanács és marasztalta: tartson velük! Plébános uram kitérő választ adott.

A beszélgetés során így szól a kapatos fényszarusi öregbíró:

— *Ejnye, hejnye, de jó táltosa van főtisztelendő uramnak! Pedig Krisztus urunk nem lovon, hanem csak számaron járt!*

— *Igaz a' bíró uram – felelte az erki pap – ke-restem számarat, de egyet sem találtam, mind a fényszarusi Tanácsban tanácsbéli!*

AZ ELLOPOTT MALAC.

Plébános uramnak elpanaszolta egyik híve, hogy az éjjel ellopták egyetlen hizó malacai. A legközelebbi vasárnapon a tolvajlás bünéről szólt Plébános uram dörgeelmes prédikációja:

– Becsületes, emberséges felebarátunk, községünkbeni Kónya József bíró malacát ellopta egy valamely poklokra való gonosz tolvaj! Azonban hála a Szentlélek sugallatának, én tudom ki az! Itt ül köztetek, szerelmes híveim és jámbor képet mutat!

Ekkor hirtelen felemelte a hatalmas, rézkapcsos Bibliát és így folytatta:

– De én innen a szószekről a szent Könyvet fogom a malactolvaj megátalkodott gonosz fejéhez vágni!

Ebben a pillanatban az egyik atyafi hirtelen a pad alá sunyta a fejét. Elárulta magát és így megkerült a lopott malac.

„... SÁGI.”

Orczy József báró tarnaeörsi udvarházában gyakori vendég volt Dormándházi *Sághy* János nagybirtokos uram, aki gyakran vaskos tréfákkal ugratta főtisztelendő uramat.

– Úgy mókázzék velem a tekintetes úr – szólt oda az erki pap – hogy egyszer csak majd a prédikálószékből huncutozom le tekintetességedet!

Így is lett. A legközelebbi vasárnap a környékbeli nemesség ott volt az örsi templomban. Plébános uram az utolsó itéletről szólt, merően nézve le *Sághy* János uramra.

– Az Úristen haragja, kedves híveim az Úrban – mondotta – ránk fog zúdulni az ő végső haragjával az emberiség bűnei, ravaszsági, betyársági, gazsági, kópésági, hunczfutsági, czédasági, akasztófáralósági miatt!

A „sági” végzetnél erősen gesztikulált *Sághy* uram felé, aki azonban jóhumorú ember lévén, nem haragudott meg, hanem az ünnepi ebédnél még meg is veregette az őt kipredikáló pap vállát.

– Atta papja – mondotta – te ugyan kipredikáltál, de neon haragszom!

FURCSA ESKÜVŐ.

Plébános uram csúf, gazdag, vén gyöngyösi özvegy-asszonyt esketett össze egy annál vagy negyven évvel fiatalabb egri legénnyel.

– Szereted-é e tisztességes, jámbor női személyt? – kérdezte a vőlegényt.

- Igen! – felelte az ifjú.
 Eb, aki hiszi! – mondotta plébános uram.
 A menyasszony igenlő válaszára ezt felelte:
 – Meghiszem azt, vén csoroszllya!

HAJ, BERDÓ!

A régi császári Armada „*Hüllt, wer da!*” azaz „*Állj, ki vagy!*” kiáltását a magyar baka *Halberdo!* és *Berdó!* módra mondotta. Ez a csattanója az alábbi prédikációnak. Plébános uram a szószerékben sokáig szó nélkül állott, két kézzel fogva kapcsos öreg Bibliáját. A gyülekezet lélekzetfojtva várta, no csak, mi leszén most? Plébános uram hirtelen felkapta a vaskos Bibliát és olyat vágott vele a szószerék könyöklőjére, hogy csak úgy durrant, ezután falrengető hangján elkiáltotta magát:

- Haj, berdó!

Ezután így folytatta megrémült hallgatói előtt:

– No, szerelmetes híveim, úgyé, megijjedtetek! Milyen leszén azonban ijjedelmetek, ha az Utolsó ítélet napján meghasad az Ég és Föld és megszólalnak az angyalok trombitái, feltámadnak a holtak és eljövend az Úr, ítélni eleveneket és holtakat!

Ezután hatalmas megrázó beszédet mondott.

Az öregúr iskolát csinált a talpraesett stílusával, sok követője akadt, így utóbb egy vékonydongájú fiatal kis káplán is utánozta a fenti prédikációt. Egy darabig ő is hallgatott a szószeréken, 'majd ő is a párkányhoz koppanlotta vékonyka könyvecskéjét és gyengécske hangján így szólt:

- Hej, berdó. berdó!

De a siker persze elmaradt.

PRÉDIKÁCIÓ – AKÁRMIRŐL.

Főtisztelendő *Blaskovics* uram állítólag *Orczy* József báróval ötven aranyba fogadott, hogy bármilyen képtelen jelmondathoz Istennek tetsző prédikációt fűz. Szószeréke

párkányára lepecsételt levelet tettek, e bibe n adták meg a kezdő szót. Plébános uram felbontja a jelígés levelet és ezt találja benne:

„Megrészegedtem ...”

Felolvasta a jelszót és így folytatta:

„. . . az öröm és boldogság boritalától, melyet a mi Urunk szavaira való emlékezés poharából ivott az Ur malasztját szomjúhozó lelkem!”

Ezután gyönyörűen omlott ajkáról az istenes szó. Idézte a Kánai Menyekzón a násznagy bibliai szavát az Úr által borrá változtatott vízről és Szent Ágoston szavát, mely szerint „*Ebrietas est turbatio capitis, sulwersio seu sus, tempestas linguae!*” vagyis: „A részegség a fejnek megzavarodása, az érzékek felfordulása és a nyelv zivatara!”

Ezt a históriát *Szemere* Miklós a borsodlukai papa költötte át (A lu kai pap). A versezet, mely a magyar verses adoma és az adoma vándorlás iskolapéldája, elmondja, hogy imádkozott az öreg lukai pap a „Bécsi királyért”. Ferenc császárért annak nevenapján:

*És ki ünnepeére itten
Összevgyültünk: Áldd meg Isten!
Áldd meg a' magyar Királyt!
Ne nézdd Urunk, hogy ő bétsi,
Oh ne nézdd ezt, szívünk kéri:
Néki ezt Te megbocsásdd!
His: őt is Te alkatúd!*

Egy másik adoma szerint egy alkalommal az volt a fogadás, hogy valami papirosba rejtett tárgy lesz a „jelszó”. Plébános uram élesrefent disznóölő kést talált a papirosban, magasra emelte és harsányan felkiáltott:

„Nyúzunk ma! Így kiáltottak ama pogány rómaiak, akik Szent Bertalant azzal helyeztek a mártíromság szent Glóriájába, hogy az Úrban vetett hitéért elevenen megnyúzták! Szerelmetes híveim, (ma vagyon Szent Bertalanak napja . . . és így tovább.”

Ugyanennek az adomának a mását, kálomista szí-
ben *Aszalay* József adomagyűjteménye írta meg *Hegyessy*
Kálmán debreczeni kálomista teológus diákkal és *Nagy*
Frigyessel, a porosz Királlyal kapcsolatban.

Eszerint a diák Berlinben panaszra ment a Királyhoz,
mert a poroszországi Egyetemeken összegyűjtött könyveit
az ausztriai határon lefoglalták.

– Segítünk kenden – szölt a nagy király – de csak
akkor, ha látjuk, hogy kend nem csupán sert vedelt a mi
Egyetemeinken, hanem tanult is kend! Ezért kend a mi
postdami udvari Kápolnánkban papolni fog és pedig né-
metül! A bibliai szöveget lepecsételt kopertában kapja meg
kend! Elmehet kend!

Másnap udvari tisztas adja át a hajdúfinak a lepecsét-
elt borítékot. Üres papiroslap hull ki abból.

A teológus diák nem jön zavarba, hanem fogja a papi-
roslapot és felmutatja:

– Szerelmes atyámfiak! Imé, itt látjuk ezt a
kicsinyke papirost! Mi vagyon írva az egyik oldalán? Bi-
zony mondom, semmi! Mi vagyon írva a másik oldalán?
Bizony mondom, semmi! Ki az, aki a semmiből valami!
tud teremteni? Megmondom, szerelmes atyámfiak! Az
Úristen az, mert mint írva vagyon az írásban: „Semmiből
teremte az Úristen e világot!”

Erre azután olyan prédikációt kerekített a semmiből,
hogy csak úgy bámult a német Eklézsia, élén a
Királlyal.*

AZ „ERKI PAP” SÍRVERSE.

Főtisztelendő Blaskovits András uram 1825 ben halt
meg hetvenhatesztendő korában. Állítólag ő írta a híres
ismert sírfeliratot, melyet fejfájára vésetett:

*Itt nyugszom én, olvasod te,
Olvasnám én, nyugodnál te!*

* Az adoma forrása a *Nagy Frigyes* porosz Királyról és a ber-
lini Domkirche sekrestyéséről szóló história. (Josef *Selling Senior*:
Musikalisch-historisches Anekdoten-Büchlein. Diessen, 1913. III.
74. o.)

A NAPÓLEONI HÁBORÚK.

A Napóleoni Háborúk (1805-1814) alatt megint úgy fellobogott a magyar Virtus, mint *Mária Terézia* idején. Az egész szörnyű kaland (amibe a francia Nagyforradalom utáni francia Imperializmus belevitte Európát) éppen olyan idegen ügy volt Hazánk számára, mint a *Mária Terézia* trónusa. A magyar azonban megint ott állott a gáton, a *Rajna* dombjain, *Marengo*, *Aspern*, *Wagram* síkján és a *Moszkva* ellen felvonuló *Grande Armée-ben*, *Szmolenszk* rettentő telében. Amit ezért kapott, az ausztriai Debaclé és a Devalvatio volt, továbbá a Reactio, a „Metternich Aera”, melynek sivár Abszolutizmusa az 1820-as években a pozsonyi Országgyűlés ellenzéki pártját, az *Illyés-házy* István gróf által vezetett Oppositio nemzeti ellenállását, majd az 1830-as évektől kezdve a Széchenyi-Korszakot, az 1840-es évektől kezdve a Kossuth-Korszakot, a végén a császári bitóra vitt, vérbe, könnybe és gyászba fullasztott magyar Szabadságharcot eredményezte.

A magyar Virtus lobogott, a honfoglaláskori magyar nemzeti Felkelés, az Insurrectio utolsó csillogása a Napóleoni Háborúk idejébe esett. A magyar korszak adomái a magyar huszárvirtust és magyar bakát glorifikálják.

Számos adoma született meg a legendásnevű, tragikus-végű *Simányi* Öbesteréről. Ezeknek párhuzamosai a józan, egyszerű eszű „Polgárkirályról”, II. *Ferenc* császárkirályról szóló Adomák. A magyar Táblabíró Korszak és általában az egész, nemzeti fellendülést mutató Reformkorszak a napóleoni idők magyar katonavirtusának emlékeiről szóló adomáiban élte ki magyar vágyálmait.

AZ INSURGENS KURTANEMES.

A magyar kurtanemes az Insurrectioban is nemesember volt, nem tűrte a parancsot, vagy legalább is zúgolódás nélkül nem tűrte. Az insurgens Kapitány glédába szorítja a Nemes Ténsurakat és „*Jobbra néztt*”-t komandéroz.

– *Ebnek parancsolsz, nem nekem!* – morogja a Tekintetes Úr – *csak azért is balra nézek!**

* *Tóth* Béla nyomán.

AZ ÚRISTEN ÉS A MAGYAR HUSZÁR.

Napoleonkori adoma szól a magyar huszárról, aki roham előtt így fohászkodik.

„*No csak felséges, tekintetes, nagyságos szent Úristen, te most ne szólj közbe, csak nézzed a magas egekből, hogy én mit csinállok!*”

Az adoma „*A segíts magadon, megsegít az Úristen!*” szólása. Ennek rokona a Zágoni Mikes Kelemen által a *Törökországi Levelek-ben* megírt török Adoma, mely szerint Allah kinek-kinek, mindenkinek eleve kiméri és megadja a maga kenyérporcióját, de azt mindenfelé szétrakja a Föld kerekén, az embereknek maguknak kell azt összekeresgélniök. A huszár szava ott van egy 1914-béli bakanótában is, melyben a baka az öreg „Ferencz Jóskát” biztatja: „*Ne szomorkodj szegény öreg királyunk, te csak nézzed, amit mi majd csinálunk!*”

FANNY ELSLER, A PESTI NÉMET SZÍNHÁZBAN.

Háború utáni tánctéboly soha úgy nem ömlött el Európán, mint a Napóleoni Háborúk, azaz a Bécsi Kongresszus és Napoleon bukása után. Szállóige lett a „*Der Kongress tanzt*”. A Kongresszus diplomatai táncoltak, táncolt a bécsi Udvar, táncoltak a külvárosi mesterlegények és mosónék. Bécs táncolt, Paris, London és Berlin táncolt. Európa táncolt.

Ám táncolt a könnyülábú Fanny Ehler (1810-1884), Európa bálványozott színházi táncosnöje, a világ legszebb lábainak tulajdonosa. Európa *Fannytisme-nek* nevezte az „Isteni Fanny” körüli tomboló mámort. Gúnyosan írt erről *Rückert*, a német szabadságköltő, és *Heine* is a „Diva” pesti vendégszereplése idején 1844 június 6-án felháborodva írt erről *Kossuth* Lajos is. New-Yorkban negyven négylovas szánkóval rendeztek a „Bálvány” bevonulásához diadalmenetet, Moszkvában sírt az elragadtatástól a Cár és a nagybögős, Amerika a táncosnő fellépéséin másfélszázezer dollárt kereset, nevérol lófajtát neveztek el, a legelőkelőbb pesti cukrázmester, *Kortsák* János uram „*A' Sylphide*”-hez cégérezte boltját a Nagy Kristóf-téren.

„Az isteni Sylphide” Pestre érkezését még az a színházi pletyka is megelőzte, hogy a Bécsben tuberkulózisban elhunyt *II. Napoleon*, a „Sasfiók” szeretője volt. A beavattak még azt is tudták, hogy ez a viszony is a „Metternich herceg ördögi praktikája volt”: az „isteni Fanny” szerelmével akarta tönkretenni a Nagy Napoleon fiát, akiben a francia Bonapartisták Császáruk megbosszulóját látták. Aki Pesten nem hitt *II. Napoleon* történelmi hivatásában, az azért rajongott a táncosnő lábaiért, mert a vele intim kapcsolatba hozott „Sasfiók” egy Bécsben állomásozó, medvekörmös ujjhajtókás magyar sorgyalozezred ezredese és tulajdonosa volt és legbizalmasabb barátja is magyar ember, Kellemesi nemes *Melczer Andor* kapitány, a későbbi honvédtábornagy volt.

Pest különösen Fanny Elsler híres spanyol táncáért. a *Cachuca-ért* rajongott. Mint az egykorú pesti lapok megírták, a Privorszky-kávéház gazdája (Pilvax Károly elődje) híres csokoládékávéját *Cachuca* néven hirdette.

A nagy táncosnő 1844 június lén a Nemzeti Színházban délben lépett fel – négyszeresen felemelt helyárák mellett. „*A' bálványozott Fanny utolérhetetlen bájjal tántolt!*” – írták a pesti lapok. A *Cachuca* után *Chopin* egyik *Cracowienne-jére* lengyel paraszttáncot, egy „Krákfjankát” táncolt el.

Este a mai Vörösmarty-téren volt Német Theatrumban lépett fel egy „*Yevla*” című szentimentális kis dramoletteben, mely *Auber* „A porticii néma” című operája recipéjére csinálódott. Néma leányt játszott, akinek a darab végén jön meg a szava.

A darabot magyarul adták. A Nagy Vendégszereplő szerepe mindössze két magyar szó volt. A néma lány a jelenetben viszontlátja testvérbátyját és így kiált: „*Bátyám!*” Majd szerelmese karjaiba pedig ezzel a szóval omlik: „*Öökre!*”

A két magyar szóra betanították a Divat. Ám mi lett ebből a két szóból. . .

A Bátya *Szigeti* volt, a Szerelmes pedig *Feleki*. Elkövetkezik a nagy jelenet. Feleki – a Bátya – kitárt karok-

kai rohan a húga felé, mire „Yevla”, a néma leány megszólal:

– *Pávián!*

Erre a Völegény – Szigeti – fut menyasszonya felé: Szeretsz-é? kérdezi. Mire a Diva így rebeg:

– *Ökör, te!*

Szörnyűséges volt a skandalum, a jurátusok és a diákok füttyszóval feleltek, a Publicum őrjöngött. Feleki a jelenet után odasúgott Szigetinek:

– *No az isteni Fanny jól megadta nekünk! Én a pávián és te az ökör? Honnan ismer bennünket ez a Fáni?*

BÉTSI MI ATYÁNK ANNO 1809.

1809-ben a győri csata idején kéziratban kézről-kézre járt az alábbi Paskillus:

„Mi Atyánk, ki vagy Olmutzba, gyakran gyaláztatik a' Te Neved, térjen vissza hozzánk a' Te Országod, legyen meg a' Te és Sándor akarattya a' németh Földön! Adj minékünk más kenyeret, mert a' mindennapit meg-eszik előlünk a Frantziák! Bocsásd meg a' mi Hertzeginknek vétkeket, miképpen mi is megbotsátunk a' mi gyáva Elöljáróinknak! Tarts meg minket a' Te Benned való bizodalomba és szabadíts meg mentül hamarébb bennünket a gonosz Napóleontól! Ámen.”*

A CSÁSZÁR ÉS A KOLOZSVÁRI SZAPPANYOS KAPU FELIRATA.

Valamelyik világiáró erdélyi Nemesember, valamikor 1809 előtt Parisban összekerült Napóleonnal, aki akkor még a római *Consul* diktátori titulusát viselte.

A Consul elbeszélget a tudálékos erdélyi úrral, aki az olvasottságát fitogtatta.

– *No uram – szól a Consul – tudja-é kegyelmed, mi volt a Diana istenasszonyág világhíres efezusi templo-*

* A néhai *Bánóczy* József professzor kéziratgyűjteményéből.

mának, a világ hét csodája közül való egyiknek a homlokzatára írva?

— *Én ne tudnám!* – felelte indignálódva az erdélyi úri ember: – *Gnóti Szeauton!* azaz: *Esmérjed meg tennenmagadat!*

— *Hátha az úr ilyen jeles tudós, azt mondja meg az Úr, mi van a kolozsvári szappanyosutcai Városkapu tornyára írva?*

Az erdélyi úriember elrestellette magát. Ezt bizony nem tudta.

— *Megmondom én* – folytatta a Consul – *legalább tanul valamit az Úr Parisban! Ez a kolozsvári Szappanyoskapu felírása: „Fortius est, qui se, quam qui fortissima moenia vincit!”* (Bátrabb az, aki önnönmagán győzedelmeskedik, mint az, aki a legerősebb falakat dönti meg!)

A nyilván nagyenyedi diákeredetű adoma a Császársban szabadítót váró magyar reménykedés korhangulatát tükrözi, egyben régi táblabírók anekdoták módjára kipellengérezzi a 18. századvégi Felvilágosodottságot, a *Csokonai* által csúfolt „Ajrópeer-séget és a „Saeculumvégi módos Értelmességet”.

HUSZÁRTRÉFA.

Holtfáradtan tér be három huszár valami francia faluba kovártélyra, valamikor a Napóleoni Hadak idején. A parasztházban egyetlen szalmazsák jut a két öregebbik huszárnak, a harmadik csak a padlóra nyúlik ol, a fehér huszárköpenyegét kanyarítva maga alá.

Ott horkol a két fáradt huszár, ingben-gatyában, meztláb a szalmazsákon.

A padlón fekvő huszár oldalbordáját nyomja a padló, a rettentő horkolástól nem tud nyugodni, elhatározza magát, bosszúból megtréfálja a puha szalmazsákon horkolókat. Az egyiknek a meztelen lábára felszítja a sarkantyúját és vár. A sarkantyú megböki a másik huszár lábát, ez felriad az álmából és jól pofoncsapja a másikat.

— *Mi a?* – riad fel ez!

— *Vesdd le a csizmát, az ebugattát,* – ripakodik rá a másik – *megvéreztél a sarkantyúddal!*

– *A teremhnráját!* – szól a másik álmélkodva –
no nézzed mán a csudát, a csizmám lehúztam, a sarkantyúm meg ott maradt a lábamon!*

KELMED AZ AZ ALVINTZY?

Az „Utolsó nemesi Felkelés”, az 1809-i Insurrectio egyik legjellegzetesebb emléke a „*Hát kend az az Alvintzy*” címmel ismeretes adoma. A históriás kerete és valóság az, hogy a Nemes Vármegyék nemesi Bandériumait hallatlanul könnyelműen vitte a bécsi Haditanács a kitűnően felszerelt francia hadsereg elé. a hírhedt emlékü Győri Csataiba, mely tulajdonképen nem Győr területén, hanem Nagymegyér mellett folyt le. A francia hadak Generalissimusa, Eugène de *Beauharnais* iherceg, *Napoléon* mostohafia volt. A francia hadakat, mint „gyorsdandárokat” szekéren vitte a harctérre, amivel három óra alatt olyan marsot ért el, mint a nehézkes ausztriai Ármáda egy nap alatt. Minden francia gyalogszáznak kézi talyigán vitt gyalogsági ágyúja volt, a puskájuk könnyű volt és a csöbe dugott „bayonnei gyilokkal” (Bayonnette, Panganéta) volt felszerelve. A nemesi Insurrectio pompás magyar díszben vonult fel, már tudniillik a gazdag birtokos nemesség, de magyar kardjánál egyebe ennek sem volt. A vármegyei kurtanemesség szűrösen, ködmönösen. gatyásán vonult fel, a legtöbbnek kardja se volt, legfeljebb fokosa. Mindenféle, ravasz és kakas nélküli, lomtárakból, padlásokról összerakvirált százesztendő puskát és pisztolyt osztottak szét közöttük, amihez adtak ugyan kovát is, de kakast nem, ólomgolyóbis helyett pedig égett agyaggolyóbisokat osztottak szét. Egyes vármegyei nemesi lovasosztályok vitézül verekedtek ugyan a francia Chevaux légers-ekkel, azaz svalizsérékkel, de a többiek jóérzésű magyar kapitányai nem voltak hajlandók a halálba vinni a felszeretlen nemességet és azt hazabocsátották. Ez a valóság, nem az, hogy az utolsó magyar nemesi Insurrectio, mint valami „Nagyidai cigányhad” csúfosan megfutott.

* *Vas Gereben* nyomán.

Erre vonatkozik az adoma, melynek hiteles szövege nem tűri meg a nyomdafestéket, ezért számtalan enyhített változatban forog. Hiteles szövegét *Kisfaludy* Sándor írta meg egyik máig kiadatlan munkájában ő tudniillik a „nagy Palatínus”, József Nádor segédtisztje volt, az Insurrectio összes iratai az ő kezén mentek át. A hiteles szöveg benne van a Lénárddaróczi nemes *Bárdos* család Krónikájában. *Döbrentey* Gábor szerint az adoma hőse Lénárddaróczi nemes *Bárdos* Gáspár hevesi kisbirtokos volt, aki 1843-ban még éli.

Az adoma szerint a Győr felől Budára igyekvő nemes Insurgensek Budáról Pestre tartanak, amikor a pest-budai Hajóhídon szemiben találják magukat Borberek i báró *Alvintzy* József generálissal. A gatyás nemes úr. Lénárddaróczi nemes *Bárdos* Gáspár uram megfogja a polgáriruhás generális mentegombját, az orra alá nyomja kakastalan, ravasztalan ócska mordélyát és így szól:

– *Hát kelmed az az Alvintzy! Süsse meg kelmed a pisztolyát, nem pisztoly ez, hanem ... pikula!*

A hiteles szöveg deákra fordítva: „*Futuetur Dominatio vestra suum sclopetarium, non est hoc sclopetarium, sed membrum equinum!*”

*

Szirmabessenyői *Szirmay* Antal „*Titkos Történetírás*” (*História Arcona*) című kéziratot munkája szerint egy hevesi és két borsodi kurtanemes áll a generális elé. Az első így szól:

– *No! Fogja kend, süsse meg kend ezt a kispusketi, ennek se kakasa, se kovája!*

A másik kurtanemes ráfogja a puskáját a generálisra, elhúzza a ravaszt, lecsapódik a kovás kakas, szikrát is ugrat a serpenyőbe, de csak nem sül el a puska!

– *No látja ke'd, Alvintzy uram – mondja – tőtue vagyon e', de csak lobhanik, nem lü!*

A harmadik a markában az agyaggolyóbisokat tartja a generális elé és így mordul:

– *Ilyen golyóbisokat adtak nekünk kendtek – mondta – a frántúz meg akkorákkal lődözött, mint a fe-*

*jem! Hát ne csudálják kentek, hogy faképnél hattuk kenteket, az bizonyos halálnak tétetvén ki kintelenek valánk ides Hazánknak további javára magunkat megtartani!*¹

A BÜSZKE MAGYAR NAGYASSZONY ÉS A FRANCIA CHEVAUX-LÉGERS TISZTEK.

A Győri Csata idején *Gosztonyban*, a *Hertelendy* Kúrián egy francia könnyű vértés sivalizsér ezred tisztikara kovártélyozta be magát. Az Öreg Hertelendy uraság zavarában azt tette meg, amit magyar nemesember a maga Portáján még a koronás magyar Királlyal szemben sem lesz vala meg: felállott karosszékéből, levette ősz fejről régimódi, öreguras taplósipkáját. A Nagyasszony, keménylelkű idős magyar hölgy, a gyűrött taplósipkát felcsapta az öregúr fejére.

– *Mit mívelsz, édes öreg uram!* – kiáltotta magyarul – *kalapot emelsz a magad úri Portáján? Állva fogadod a hozzád belépőt?*

Így szólt és az aggastyán Öregurat gyöngéden visszanyomta a karosszékébe.

A francia ezredes erre lekapta a lószörforgós sisakját a fejről, a bal hóna alá csapta és kardja markolatát megmarkolva teljes reverenciával meghajolt az öregúr előtt, ezután odafordul tisztjeihez és így szól:

– *Viola! Une dame noble hongroise!* – íme ilyen a magyar nemes hölgy!²

EGY SZEKÉR DIÓ ÉS EGY OLDAL HÁJ.

Ugyancsak a *Hertelendy* Kúrián történt, – mint Tóth Béla meséli, – hogy a francia proviántos őrmester szénát kért a magyar falusbírótól. A Monsieur Sergeant abban a hitiben, ihogy az öreg magyar ért németül, a maga franciás módján „Heu”-t (szénát) akarva mondani, „*Áj, Áj!*” szóval akarta magát megértetni.

– *Ühüm! Értem mán, ebatta frantzúzja* – szólt

¹ * Tóth Béla nyomán.

öregbíró uram – *háj kell neked! Hajunk az nincs, de egy ódal szalonnát kapsz!*

Ezzel elfuttatott egy surbankó legényt egy szép darab oldalszalonnáért.

Megjön a fiú a szalonnával, mire a Monsieur Sergeant összecsapja a kezét, megvakarja a füle tövét és a Szent-séges Úristenhez fohászkodik:

— *Sacré Dieu! Sacré Dieu!* – mondja.

— *Istenadta frántúzja* – szól öregbíró uram – *hát te csak megest olyat kérsz, amink nincs! Egy szekér diót kérsz, holott az jég mind elverte az idén az diónkat!*

CAMBACÉRES HERCEG, EURÓPA LEGNAGYABB „GANACHE”-JA.

Mária Lujza Ferenc ausztriai és magyar Császárkirály leánya 1810 április 2-án imént férjhez / *Napóleonhoz*. Az alacsony sorhói felemelkedő *Napoléon* sikerei jelképéül tekintette a császársalonnát, akit kívánt is, gyűlölt is, törött idegéléle szerelmi kétsarkuságában. A császárné viszont halálosan gyűlölte a pocakos, kopasz, plebejusi modorú, egyébként genialis császárt, akinek születésbéli közönségességét a világpolitika áldozatává lett Királylány a közvetlen valóságokban élte meg.

Az esküvő után néhány nappal bécsi futártiszt hozott diplomáciai levelet *Ferenc* császárkirálytól. A Császár elolvasta a levelet, az arca elborult, heves léptekkel kezdett fel-alá járkálni. Nyers mozdulattal felkapta kalapját és a bécsi levelet zsebregyűrve az ajtó felé indultában visszafordult és haragosan odavetette nejének:

– *Az Ön atyja, Madame, igazi Ganache!*”

A Császár, ha brutális dühkitöréseit nem tudta fekezni, a párisi aljanyelv, az „argot” legdurvább kifejezéseit használta. *Ganache*: lefordíthatatlanul durva szó, valami olyan, mint a „tökkel ütött”.

Mária Lujza természetesen a finom udvari franciához tudott és nem ismerte a párisi szöveget. Nem értette, nii az a „*Ganache*”⁶ Néhány perccel később a külügyminiszter, *Talleyrand-Périgord* herceg jelent meg nála.

Mondja herceg – kérdezte a Császárné – mit jeleni ez aszó, „Ganache”?

A herceg már tudta, hogy a Császár Bécsből kellemetlen híreket kapott. Jól ismerte *Napoleon* heves természetét, felfogta a helyzetet.

- „Ganache” *Felséges asszonyom, kitüntető szó!* – mondotta. *Ezzel a szóval Franciországbán a kiváló eszű, nagy érdemű államférfiakat, hírneves diplomatákat szokták kitüntetni!*

Néhány nap múlva ünnepi fogadtatás volt az udvarnál. Amikor a bemutatás rendjén *Cambacéres* hercegre, a Császárság Nagykancellárjára került a sor, *Mária Lujza* mosolyogva mondta:

- *Áh ön az, Monsieur! Gratulálok magamnak, hogy önt, Monsieur, akit már régen hírből ismerek, most személyesen üdvözölhetem! Tudom, hogy ön a legnagyobb Ganache egész Európában!*

Napoléon azt hitte, hogy *Mária Lujza* hirtelen megörült. *Talleyrand* herceg zsebkendőjét szájába tömte, hogy elfojtsa a nevetését. A Kancellár gyorsan eltűnt.

Napoléon magyarázatot kért. *Talleyrand* szolgált felvilágosítással.

A császár nevetett, a császárné nevetett és a „kitüntetett” Kancellár is nevetett.

A RAJNÁT ÁTUGRATÓ HUSZÁR.

Az 1830-as években ugratásról esik szó a falusi suhajkorcsmában. Ott ivott a vén obsitos huszár is, aki a híres nevezetes Vitézvári báró *Simonyi* József Óbester uram ő kegyelme alatt ott verekedett *Lipcse*, *Waterloo*, *Marengo*, *Rivoli* alatt, *Lombardiában* és a *Rajná*nál.

- *Hej ecsém* – mondja az öreg – *mit tudsz te az ugratáshoz! Vót egy szürkém a frántzúz háborúba, tizedik unokádnak se lesz olyan lova! Amikor egy este kurgatuk a frántzúzt, igen-igen nekirugaszkodtam valami pocsélának! Sarkantyúba kapom a szürkét, ugrik mán, röpit mán, hát csak látom a sötétbe, nem pocséta az, aminek neki ugrattam, hanem a Rajna! Olyan széles, mint a Tisza*

tavaszi áradáskor Tiszafüred alatt! Ügy valami jó másfél mérföld széles!

Héj, az árgyelusát, gondolom magamba, ennek a fele se tréfál Ugrás közben már a Rajna közepe fölött röpködünk, gondolom, nem érünk partot, hát csak meghúzom a szárát, a szürke kértajkot fordul a levegőben és visszaugordik a partra, ahonnan nekirugtattunk. Az vót aztán az ugratás!

ABRAKADABRA A CSÁSZÁR NEVÉBŐL.

Az ősrégi araberedetű szóvarázslat, a *Kabbala* élt a Napóleonoról, illetőleg nevéből csinált híres görögös játékban, mely az ősrégi keleti Abrakadabra módjára a névből ezt rakta ki:

N A P O L E O N
A P O L E O N
P O L E O N
O L E O N
L E O N
E O N
O N
N!

Klasszikus ókori görögséggel: „*Napoleon apoleou poleon oleon, lean eon on, nii!*” Magyarul: „*Napoleon, sok város elpusztítója, egyedüli oroszlán lévén ő, nini!*”

Az abrakadabrárt a késmárki és debreceni diákok egy nemedékkel ezelőtt még ismerték.

BELZEBUB, AZ ÖRDÖGÖK ÓBESTERE.

A *Károli* Gáspár Bibliafordítása, az úgynevezett „Kálvinista Biblia Belzebubot, a főördögöt „*az ördögök Óbestere*” néven nevezi. Egy öreg napoleonkori magyar óbester („Oberster” vagyis „ezeres Kapitány”, azaz ezredes), aki régen várta, hogy generálissá lépjen elő, így szól:

– *Haj, a másvilágon is csak úgy vagyon, mint ezen a keserves földi világon! Tizenöt esztendeje várom a gyenyeralísságot, mint az szegény Belzebub, aki az Biblia tanúsága szerint szintén nem vitte feljebb az óbesterségnél!*

AMIKOR A VESZPRÉMI INSURRECTIO CIGÁNY- BANDÁJÁT GENERÁLISOKNAK NÉZTÉK A FRANCIÁK.

A veszprémvármegyei nemesi Insurrectio jó magyari módon magával vitte a győri táborba a híres devecesteri cigánybandát. A vármegyei nemes urak pompás veres nadrágot és dolmányt, sárga csizmát csináltattak a cigányoknak. Az első ütközetben ott húzta a banda egy dombon a nótát.

Másnap odaáll a primás a veszprémi nemesi Ezereskaptány uram elé.

— *Csókulom a kezsit-lábát, naccságos tekintetes Óbester uram! Nem muzsikálunk mi tovább, házsá menünk! Tennap is minden francia ágyú felink lütt!*

— *Felétek ám a patvarba!* – szölt Óbester uram.

— *De bizony felink, naccságos tekintetes Óbester uram, csupa gyenerálisoknak nizzett bennünket a francia ebbe a veres vitézi ködmönbe!*

Az adoma csattanója az, hogy a Napóleoni Háborúk idején a táborokar tényleg egy-egy kiválasztott dombon – a „Generálisok dombján” – gyülekezett és onnan figyelte messzelátóin az ütközetet.

MAGYAR KISPAPOK A GYŐRI PÜSPÖKBÁSTYÁN.

Az egyik 16. századi győri sarokbástyán pompázik a Püspökkert. Emléktábla örökíti meg azt a bástyarészetet, melyről a katonasorba befogott győri kispapok és kánonok puskáztak a Kisdunán átkelő franciákra. Máiig élő győri helyi adoma szerint a kénytelen-kelletlen embertársaikra lödöző derék kispapok elfordították arcukat az ellenségről, nem néztek oda, ahova löttek és minden lövés után keresztet vetve a golyóbis irányába, abban a hiszemben, hogy találtak, mindjárt el is búcsúztatták a halottat, mondván:

„Requiescat in pace!”

A CSÁSZÁR LYUKAS LÓPOKRÓCA.

Napoleon 1809-ben *Sopron* előtt táborozott. A városi Tanács azzal a kéressel járult elébe, hogy kegyeskedjék a Várost minden erőszaktól megóvni.

– *Jól van* – szölt a Császár – *ha három nap alatt az urak 24.000 ilyen lótakarót készíttetnek, a városnak megkegyelmezek!*

Ezzel a küldöttségnek saját lova takaróját adta át mintául. A hadisarc a kitűzött időre elkészült. A mintául adott pokróc azonban lyukas volt és minthogy a parancs az volt, hogy a takarók mind „ilyenek” legyenek, a 24.000 lótakarót a minta szerint kilyukasztották.

Az adoma kitalálás, mert a Császár a győri csata idején nem járt *Sopronban*, a városra pedig mostohafia, *Eugène de Beauharnaise* és a szintén ott táborozó *Maréchal Lauriston* nem vetett ki hadisarcot, *Sopron* polgárai a megszállás alatt rengeteg pénzt kerestek a franciákon. 24.000 lópokrócot nem lehet három nap alatt verni, sőt egyetlen egyet sem. Az adoma a *Hadik Öbester*ről és a berlini keztyűsvargákról szóló régi vándoranekdóta megtalpalása.

A MUSZKA CÁR ESETE A BUDAI HÁZIBÁLON.

A Bécsi Kongresszus után, az ott és akkor megkötött Szent Szövetség tagjai, *Ferenc Császárkirály*, *I. Aleksander* az orosz Cár és *III. Friedrich Wilhelm*, a porosz Király el látogatott Pest-Budára. A két Várost kivilágították, volt nagy katonai parádé az akkor már „Vérmező” néven nevezett budai Generális Kaszálón, udvari Garden Party a vadregényes Nyulak Szigetén (a Szent Margit Szigetén), ahol a *Bihari János* muzsikájára és dudaszóra táncoltak Verbunkost a pesti Háziezred, a mai „Harminkettesek” ősei verbunkos káplárjai. Puszta-szentlőrincen, a Grassalkovicsok és a pesti Mayerffy család egyik birtokán nagy hadijáték és falkavadászat volt.

A három Fejedelem részi vett egy előkelő Dáma budai palotájában rendezett házibálon is. A magyar fődáma maga fogadta a Felségeket, így az elsőnek érkező Cárt is. A kapualjban háromszor meghajolt a Napóleont leverő

Cár előtt és előtte menve vezette fel a lépcsőn a palota nagytermébe.

A szárnyas ajtóban bekiáltott:

– *Ő Felsége, a Cár!*

Ezzel előrelépett, oldalt állott – ám a Cár nem volt sehol! A komikus és egyben kínos helyzet megoldódott: a Cár az egyik teremben megpillantotta a két híres szép Orczy bárónót és azokkal beszélgetett.

A históriát az „*August Ellrich*” álnéven dolgozó magyar-ellenes pamphletista, a Metternich „Bureau de propagande”-ja zsoldjában álló *M. J.* gróf költötte *Die Ungarn wie sie sind* címmel külföldön, 1833-ban megjelent magyargyalázó írásában. A história suta koholmány, mert magyar úrasszony még a muszka Cárt sem vezeti fel a kapualjából az emeleti nagytermébe, hanem ezt a Hopmesterével és két gyertyás inassal végzeteti, akik a spanyol Etiquette előírása szerint arccal a vendég felé fordulva háttal felfelé mennek fel a lépcsőn. Ezenkívül magyar úrihölgyet csak Cercle-en való bemutatás során szólít meg egy fejedelem.

Vitézvári báró Simonyi József Óbester Uram.

A magyar huszárvirtus daliás, legendás alakja volt a „legvitézebb magyar huszár”, a honfoglaló magyar család bőii származó Vitézvári báró Simonyi József huszáróbester (1771-1832). Huszárjaival végigver éledte a Francia Háborút, majd a Napóleoni Háborút. Amikor a szövetséges hadak 1814-ben bevonultak Parisba, az ő huszárjai pacifi kálták a város környékét, így Versailles-t is. Egykorú életrajzírója. Nagy Pál írta meg, hogy Óbester uram megtiltotta huszárjainak a szabad harácsol, emberségesen bánt a franciákkal, amiért őt és huszárjait is igen megszerette a francia nép.

1828-ban tragikusan véget ért a „legvitézebb magyar huszár” pályafutása. Máiig sem lehet megállapítani, miért állították haditörvényszék elé? Lefokozták és mint közembert húsz évi várfogságra ítélték négy évi vizsgálati fogság után. Állítólag azért, mert egy fegyetemserető hadapród -ját főbe lövette. Az ítéletben legalább is ez szerepelt bűnéül. Legvalószínűbb az, hogy forradalmi magatartással gyanúsították meg. Elítéltetése mintha egyvonalú tenne a pozsonyi országgyűlési Jurátusok, a Lovassy-fivérek, a Wesselényi Miklós báró és a Kossuth Lajos későbbi perével. A periratok legújabbkori ismertetése sem derítette ki az igazságot.

Az alábbiakat Nagy Pál egykorú írása nyomán adjuk.

MIKOR ÓBESTER URAM KIVERTE A MAKRA- PIPÁJÁT A NAPOLEON TRÓNUSA KARFÁJÁN.

Óbester uram 1813 februárius 15-én lovagolt be a Paris melletti Fontainebleau-ba a huszárjaival. A Lajosok régi kastélyában, melvet *Napoléon* is bitorolt, beleült a Császár pompázó „Empire” trónusába, rágyújtott a kurzárú makrapipájára és megkérdezte az udvarmestert:

— *No, szeretitek-é a Császártokat?*

Az udvarmester diplomatikus kitérő választ adott:

— *Monsieur, mi a békét szeretjük!*

— *Akkor hát – felelte óbester uram – nem szeretik a Császárt, mert az bizony nem szereti a békességet!*

— *Monsieur – felelte az Udvarmester – a francia azt szereti, aminek a szeretetét parancsolják, azt mondja, amit parancsolnak, hogy mondja. . . és azt gondolja, amit akar!*

Erre Óbester uram kiverte a makrapipáját a trónus karfáján és így szólt:

— *Szeressed, gondoljad azt, amit akarsz és tegyed azt, amit én parancsolok! Mutogasd meg nekem a kastélyt!*

A MAGYAR MEG A MUSZKA DISCIPLINA.

Óbester uram 1814-ben együtt mulat egy szövetséges muszka generálissal valamelyik várban. Arról folyik a szó, melyik Armadában milyen a disciplina? A muszka füttyent egyet, megjelenik az ordonánczos káplárja. A generális kinyitja az ablakot, mely alatt a húszöles bástya alatti árok tátong, rámutat és az ablakra kommandéroz:

— *Mars!*

A káplár katonás lépésekkel megindul az ablak felé, felhág a párkányra és kilép a mélységbe. . . Tompa zuhanás hallatszik a mélységből... Az orosz generális felhörpinti a Rosztopcsinyját, megtörli a bajszát és így szól:

— *Ilyen a disciplina a Bátyusko, a felséges Czár Armadájában!*

Óbester uram egy nagyot nyelt, de csak nem szólt egy szót sem. Becsöngette a maga ordonáncz káplárját, az öreg Miska huszárt. Rámutat az ablakra és kommandéroz:

— *Indulj!*

Miska indul – Egy-kettő! Egy-kettő! – de mikor az ablakhoz ér, ott egy helyben emelgeti a lábát tovább: Egy-kettő! Egy-kettő!

— *Mért nem megyén kend tovább!* – riad rá óbester uram!

— *Vitéz óbester uramnak alássan jelentem, mert hogy itt fal vagyok, la!* – feleli Miska huszár.

— *Hát csak fel a párkányra és ki az ablakon!*

— *Vitéz Óbester uramnak alássan jelentem, mán azt a bolondságot nem cselekszem!*

— *Ember kend a talpán!* – kiáltotta Óbester uram.
– *Fogja kend ezt az aranyat és mehet kend!*

Óbester uram lefordította a párbeszédet az ámuló orosz generálisnak és így fejezte be:

— *Ilyen a magyar katona! Engedelmes, de nem vak szolgálélek!**

A BÉCSI SZÍNHÁZI PUBLIKUM ÉS A MAGYAR HUSZÁROK.

A Bécsi Kongresszus utáni időkben, 1819-ben a bécsi *Theater am Karthner-Thor*-ban százas sorozatban, hallatlan sikerrel adták a *Die Ballette in Kis-Bér* című magyar-lárgyű látványos, táncos Revuet, mely azt a históriás tényt dolgozta fel, hogyan menekült a hü, becsületes Magyarországra *Napoleon* hadai elől a bécsi Udvar, illetőleg *Mária Ludovica* a császárkirálynő, akiről a pesti Magyar Katonai Akadémia, a „Ludovika Akadémia”, a „Ludovika” máig élő nevét nyerte.

A Revue bemutatta a komárommegyei magyar nemesembert, a magyar parasztot és elsősorban a dali magyar huszárt. Bécsi táncosok adták elő a színpadon a magyar Toborzókat, amit manapság „Toborzó” és „Verbunkos” néven ismer a köztudat.

A bécsi színház hónapokon át páratlan sikerrel adta a magyartárgyú Revue-t, mire az ezredével ott lógeroló *Stmonyi* óbester uram egy estére huszárai számára kibérelte a színház egész második emeletét, hadd' lássanak egyszer huszárijai eleven színjátszó Actorokat! Igen ám, de Óbester uram attól tartott, hogy a színházat nem ismerő huszárijai majd úgy nekilelkessednek a játéknak, hogy abból világra szóló skandalum lesz!

* Az adoma máig számos régebbi és manapi változatban él.

Nem így történt. Amikor a Ballette verbunkos jelene tében megjelentek a táncos Actorok és az egész Theatruin leírhatatlan ovációval, felállva tapsolt és vivátozott úgy a színpadnak, mint a keleti magyar méltósággal, csupa keleti fejedelem módjára viselkedő drága szép. ifjú és vén huszároknak, megnyugodott Óbester uram. Mindössze az történt, hogy amikor a lelkes bécsi publicum harmadszor ismételtette meg a Verbunkost, a huszárok bokájuk összeverésével ezüsthangon zengő sarkantyúpengetéssel kísérték a Verbunkos rigmusát, aminél csudálatosabb muzsikát Bécs városa bizony nem hallott! A huszárok egyébként valami ördöngös szemfényvesztésnek nézték az egész theátrumi előadást.

Óbester uram néhány nap múlva megvendégelte a theátrumi Actorokat és az egész Regimentet, legényeinek ősi magyar módon nyárson süttetett ökröt és öt hordó bort üttetett csapra. Az egyik huszár a vékonypénzű theátrumi táncosok felé bökött a pipájával:

— *Nem való az ilyen kákabélűeknek az nyárson sült ökörpecsenye!*

— *Ne félj attul komám – szolt a másik – belefér azokba, olyanok azok, mint az sugár agár, nagyútiek azok!*

A MAGYAR MEG A FRANCIA.

Valaki megkérdezte vitéz Óbester uramtól, tetszetek-e neki a franciák, akikkel sokat verekedett a Francia Háborúban és a Napóleoni Háborúban.

– *Nem tetszetek!* – felelte vitéz Óbester uram. – *Posztóban, emberben a durvát szeretem! Mentől durvább a posztó, annál tartósabb! A franciák simák és finomak!*

SIMONYI ÓBESTER URAM LEGÉNYÉNEK FRANCIA TUDOMÁNYA.

Vitéz Óbester uram valahol a német Glóbuson postacsin utazott a legényével. Útközben megszólal a legény;

– *Vtz bstr rmnk Isn jlntm ...*

Nem tudta folytatni, mert az ura rászólt:

— *Megbolondultál! Mit hadarsz össze-vissza!*

— *Vitéz Óbester uramnak alázatosan jelentem – felelte a legény – franciájul akartam szólni, hogy az nimől kocsis meg ne értse!**

A CSÁSZÁRNÉ PAPLANA.

A császárné, *Mária Lujza*, *Ferenc* Császárkirály leánya versailles-i hálósobájában Óbester uram megcsodálta a Császárné selyempaplana tinóm munkáját. Az udvarmester felajánlotta a paplant Óbester uramnak, de ez leintette, mondván:

– *Magyar ember megbecsüli Király urát, tehát én megbecsülöm a Királyasszony, a Császárné asszonyság paplanát! Vagyon nékem lópokrócom és köpönyegem!*

Erre, noha a Parist megszálló csapatoknak nyolc órányi szabad prédálás volt megengedve, mindössze néhány hadimappát vitt magával és összeszedte a kastélyban talált vadászpuskákat, ellenben a pincében talált mintegy ötszáz butélia pezsgőbort – a Champagne legjavát – megitta a huszárjaival.

HUSZONÖT A HUSZONÖTÉRT!

Marcigny Sur-Loire faluban egy francia parasztlegény lekvárkavaró kanállal fejen kólintott egy magyar huszárt és megszökött. Óbester uram, hadi jog alapján túszul elfogatta a legény apját. Egy óra múlva előkerült a legény, mire Óbester uram huszonötöt veretett rá. Erre megjelent a legény bátyja, azzal, hogy ő volt a ludas, az öccse csak azért vállalta a dolgot, hogy öreg apjukat kimentse a börtönből. Óbester uram erre összedoboltatta a falut és katonai dísznégyszögben kezét fogott a két jóézésű francia parasztlegénnyel, huszonöt-huszonöt arannyal jutalmazva meg őket az egyik legény fenekére vert huszonötöt.

* *Széchenyi* Tstván gróf *Naplója* nyomán.

Erdélyi örmények.

Az Apaffi Mihály erdélyi Fejedelem idején a 17. században Erdélybe a török elől menekülő örmények Szamosújvárott, Szamosújvárnémetiben, Ebesfalván és Csikszékben és Gyergyószékben telepedtek le. Hűséges magyarokká és gazdag kereskedőkké lettek, az erdélyi Fejedelmek, utóbb a magyar Királyok igen sok örmény családot (Vigyázó, Hunyadi, Karátsanyi grófok, Dániel bárók, a Gajzágó, Lukáts, Markouits, Verzár, Pattantyús-Ábrahám, Jakabffy, Simay, Agorasztó, Gergelyffy, Czárán, Kabdebó, Korbuly, Antalffy) emeltek nemesi rangra. Magyarországi és erdélyi történelmükről számos krónikás anekdota szól. Örmény származású volt Csetz József ezredes, Bem Apó nagy emlékezetű tiszteje, valamint a két aradi Vértanú, Kiss és Lázár tábornok.

A SZAMOSÚJVÁRI ÖRMÉNYKATOLIKUS PLÉBÁNIA OLTÁRKÉPE.

A Francia Háború idején, 1805-ben szamosújvári örmény deputáció járt Bécsben Ferenc császárkirálynál. Valami nagyszegű (hadisegedelmet vittek, mire a Császárkirály megkérdezte tőlük, mivel ajándékozza meg őket? Az örmények szamosújvári Plébániatemplomuk főoltárára valami szentképet kértek, imire a Császárkirály rájuk bízta, hogy a *Belvedere* palota gyűjteményéből maguk válasszanak ki valamit. Ki is választottak egy monstruózus méretű vásznat, *Rubens* alkotását (Krisztus levétele a keresztről).

Az örmény deputáció diadallal vitte haza a megfizetetlen értékű kincset, ám a vászon túl hosszú lévén az oltárhoz – az aljából levágtak egy darabot.

A történeti Kőváry László írta meg így 1855-ben megjelent *Történelmi Adomák* című erdélyi városi munkájában Tóth

hajtva. Utóbb a műtörténészek megtagadták a festmény eredetiségét, míg újabban egyesek újra *Rubens* alkotásának tartják azt. Hihető, hogy a Bach-Korszak alatt keletkezelt Adoma a Szabadságharc alatt a magyar oldalon kitartó derék és gazdag örményeket akarta kipellengérezni.

„SO JUNG, UND SCHON EIN JAKABFFY!”

A Mária Terézia által sorozatosan magyar nemessé lett erdélyi örmény családok között volt a *Hágopsa*, más-ként *Jakab Oglu*, azaz „Jákobfia” nevű gazdag szamos-újvári örmény kereskedőcsalád is, melynek hazafias tagjai *Jakabffy* néven, mint gazdag nagybirtokosok nagy szerepet vittek a régi *Krassó*, *Szörény*, *Arad*, *Temes*, *Torontál* és *Csanád* Vármegyékben.

A szapora család különösen Csanádban volt nagyszámú, akkor is, amikor az öreg Császárkirály meglátogatta a Vármegyét. Sorban bemutatták neki a vármegyei urakat. Alispán, főjegyző, aljegyző, főszolgabíró, alszolgabíró, főlevéltárnok, várnagy, mind *Jakabffy* volt!

Az öreg uralkodó kedvvel nézegette a fényes, fekete-hajú, olajbarnaképű, délceg termetű *Jakabffyakat*. A végén sorra került a legifjabb, a csanádi Vármegyei Törvényszék egyik Jurátusa, Somoskeszi és Dombegyházi nemes *Jakabffg* Kristóf. A császárkirály megcsóválta a fejét és így szólt:

– *So jung, und schon ein Jakabffg!*

A régi krónikás Adoma szerint ugyanis abban a hitben élt, hogy a „*Jakabffy*” valami titulust jelent.*

ELÉG MÁR EBBŐL A SOK ÖRMÉNY CHECHECHÉBŐL!

A bécsi módon kedélyes öreg Császár kedvelte az erdélyi öményeket, igen soknak adományozott magyar nemességet. Egy alkalommal nagy szaimosújvári, szamos-újvárnémei, erzsébetvárosi és csikszépvízi örmény Deputáció járt fent a bécsi Hofburgban. Ott voltak a *Jakabffy*, *Markovits*, *Antalffg*, *Ggertánffy*, *Vertan*, *Verzár*, *Lukács*,

* Néhai *Jakabffy* István országgyűlési képviselő közlése.

Pátrubány, Bárány, Csiky, Sárga, Dús, Heranosz, Czárán, Korbuly, Gurove, Kabdebó, Merza, Avedik, Simay G o pesa, Esztergái- és egyéb örmény családok tagjai. A Császárkirály kíváncsi volt az örmény szóra és felkérte a Deputációt, szóljanak örményül.

Az örmény urak zengzetes anyanyelvükön nógatták egymást:

– *Chnncze hermánka, ghecze!*

Erre az egyik így szólt:

– *Chenani chácshádiir! Chontikharé dichentre or churem choszkh chárnink!*

A Császárkirálynak tetszett az ősi nyelv, de a végén megunta a sok torokhangot és így szólt:

– *Szép, nagyon szép, de már elég ebből a sok Chechéből!*

Az adoma forrása alkalmasint az, hogy a Csallóközben a sok ottani örmény kalmárt a magyar kurtanemesfalvakban *Ghegheghe* néven csúfolták.

AZ AGYAFÚRT ÖRMÉNY ÉS A GRASSALKOVICS HERCEG LOVA.

A külön Grassaikovics Antal hercegnek, a nagyapja által összeharácsolt fejedelmi vagyon eliherdálójának volt egy kedves hátsólova, mely kivénhedett és már dögrováson volt. Keményen meghagyta lovászainak: úgy viseljék gondját a vén párának, hogy ledurrantja, mint az ebet, aki azt fogja jelenteni, 'hogy egykori kedves agarászó lova kimiult!

Másnap a vén ló felfordult. A grófi udvarba bejártos csavaros eszű lókupecz örmény magára vállalta, hogy közli a gróffal a hírt.

– *Kézit csákalam a kegyelmezs gráf órnak – mondta a lókupecz örmény – eladó a vin lava!* Adok a bür'ürt három farintat!

– *Mit beszél kend? Megdöglött a lovam?*

– *Meg az!* – mondta az örmény – *Mast aztán magát puffantsa ám fűbe a kegyelmezs gráf ör, mert kegyelmessiged mandatta ki elsünek, hogy degravásra kerölt az a ruzsnya vin deg!*

KOSSUTH LAJOS ÉS AZ ÖRMÉNY KALMÁR.

Debreczenben történt 1849 tavaszán (amikor a Kormány olt tartózkodott Pestről menekülte után), hogy a város körül felállított honvédőrség egy ugyancsak idegen kiejtésű, székely abaposztótakarókkal, azaz csergével kereskedő, gyanús vándorkalmárt fogott hoppon. Dunántúli fiák voltak a honvédek, életükben nem hallottak erdélyi örményes magyar szól, spiónnak nézték a derék örményt.

— *Kimkedett az iirdüg!* – mondta a „szamasojvári” móddal mag varul beszélő örmény pokrócos kalmár. — *In ju hazafi vagyok, mast jüttem a vásárba pakracakkal!*

Éppen akkor meni arra a Kormányzó.

— *Elhiszem* – mondotta, — *hogy ártatlan kelmed, de ha olyan jó hazafi kelmed, adja el kelmed a Honvédelmi Bizottmánynak a pokrócokat! Nem kívánjuk ingyen, de sokat nem adhatunk érte!*

— *Ogyan kihez van szerencsim, ha nem vagyok alkalmazatlan?* – kérdezte az öreg.

— *Kossuth Lajos vagyok!*

— *Felsig, átadom ingyen a pakracakat!*

Ilyen jó magyarok az erdélyi örmények. Közülük való volt a két aradi Vértanú, Lázár Vilmos és Kiss Ernő tábornok, Gorové Antal, Czech honvédezredes, Simay Gergely, a nagyváradi és zalatnai Lukács család és a Szabadságharc száz meg száz kitűnő magyarlelkű örménye.

A GAZDAG ÖRMÉNY PLÉBÁNOS APOSTOLIEGYSZERŰSÉGŰ VACSORÁJA.

Csianádorosháza plébánosa az 1830-as években a „Csanádi Náboib”, Somoskeszi nemes *Jakabffy* Tódor fia, főtisztelendő Nemes *Jakabffy* Kristóf uram volt. Egy alkalommal meglátogatta vármegyei atyafisága. Csanádban „mindenki” *Jakabffy* volt, tehát „az egész Vármegye”, vagyis az „egész” *Jakabffy* familia ott volt a gazdag nemesúrból lett plébános házában.

Plébános uram az egyházi férfiak apostoli egyszerű-

ségét túlságosan értelmezte, híres fukar volt. Fuvola, zongora, ének, társasjáték volt bőségben, de ez mind az ozsonnát pótolta, ám mindez el nem felejtette a mind jobban késő vacsorát, amelyet az atyafiság már igen sürgetett. Erre azután plébános uram jó örményes magyarsággal odakiáltott a háztartását vezető néniének:

— *Katecza, hallad-e, mi lesz avval a vacsarával! Sössél palacsentát! De sakat, nagy an sakat! Ütiit-hatat!**

BREVITER SED BENE!

Nemes Jakabffy Kristóf uram egyik húsvéti prédikációján az orosházai földesúr, *Károlyi* György gróf, az 1840-es évek magyar nemzeti ellenállásának nagy alakja (a Vértanúvá lett *Batthyány* Lajos gróf sógora) is megjelent rokonaival. E magas liallgatóság előtt a kiváló plébános igen nagyon belezavarodott a húsvéti prédikációba, mely Krisztus urunk koporsójáról szólt.

— *Szerelmes Atyámfi! Benézének vala az szent Asszanyak az kaparsába... – mondotta – az Úr kaparsájába és mit tatának? Semmit... izé. . . Nem nézének bele ... kinézének belőle . . . melléje nézének ... sehavá nem nézének ... Ámen!*

A templomból kijövet a gróf így szólt a nagy zavarban levő Jakabffy Kristóf uramhoz:

— *Felettébb sajnálom, hogy a szép, jeles prédikáció ilyen kurta volt!*

— *Egén! – felelt Jakabffy uram – így szaktam én mindig! Breviter, sed bene! Kortan, de jal!*

A CSÁSZÁRKIRÁLY ÉS A NABOB.

Plébános uram apja a dúsgazdag nagybirtokos, Somoskeszi nemes *Jakabffy* Tódor volt. Audiencián lévén az öreg Ferenc Császár királynál, ez szokásos kérdésével fordul a „Csanádi Nábob”-hoz is:

— *Milyen volt a termés Csanádban? – kérdezte.*

— *Nem tudam, Felséges Oram, engem ez nem érdekli! – vágta rá büszkén a milliomos Tódor úr.*

* Jakabffy Elemér úr közlése.

II. Ferencz császárkirály (1762-1833), a derék Polgárkirály.

E korszak adomái az öreg uralkodó kedélyes, kispolgári egyszerűségét emelik ki – nyilván azért, hogy azt a magyarellenes Camariilával, a Kolowrat-Krakówski gróf reactiók politikájával és a „Gesammtmonarchie” abszolutisztikus szellemét kifejező, nem kevésbé gyűlölt Metternich Aerával állítsák szembe. Egy másik adomasorozat már az 1790-es évektől kezdve ébredő magyar függetlenségi eszme és az 1820-as évek pozsonyi Országgyűlési Oppositio keménynyakú kuruckodását szögezi a Császárkirállyal szembe.

A MEGBOLONDULT EURÓPA ÉS A CSÁSZÁRKIRÁLY.

A Napóleoni Háborúk kellős közepén *Napoleon* szövetségeseiből egyszerre ellenfelei, ellenségeiből szövetségesei lettek. Ugyanez történt meg Ausztriával, Poroszországgal, Angliával és Oroszországgal is, amikor is az európai diplomácia boszorkányüstjét *Talleyrand-Périgord* herceg, *Ligné* herceg, *Metternich* ausztriai Kancellár és *Szuwó-ruff* gróf kavarták össze-vissza. Az öreg Császárkirály a megbolondult Európa kavargása közben ékes konyhatalinsággal így nyilatkozott: „*Si omnis mundus stultiziat, ego non stultiziot.*”

Magyarul: Ha az egész világ rakásra hülyül is, én nem hülyülök bele éhbe!

Ez a híres adoma is az öreg Császárkirály polgári józanágát dokumentálja.

A FELEDÉKENY CSÁSZÁR ÉS AZ ELLENZÉKI MAGYAR ÚR.

audiendum verbum “regium” maga elé citálta valamelyik kuruclelkű felvidéki magyar Alispánurat, aki a pozsonyi

Diaetán az *Illyésházy* István gróf vezetése alatti Opposilio oszlopos tagja volt!

– *Ne feledje Alispán úr* – mondotta szigorúan – *én tudok büntetni és tudok jutalmazni és nem felejttem el, kinek mi van a rovásán! Alispán úr is úgy fog járni, mint az a másik magyar úr, aki Alispán úr előtt az imént állott előttem! Hogy is hij jak? Hova is való? Mellékes! Elfelejtettem a nevét is, a Vármegejét is, de megjegyzem magannak azt, amit vétett!*

A FERENC CSÁSZÁR ORRA.

A jámbor V. *Ferdinánd* Királyúr trónörökös korában, 1831-ben az adoma szerint azt mondotta apjauráról, *Ferenc* Császárkirályról, hogy neki van a világon a legerősebb orra, mert immár harminckét esztendő óta vezeti őt hol Napoleon, hol a muszka, hol a burkus, hol az ánglus, ihol Thugut báró vagy Metternich az orránál fogva – s ime, az mégse szakad le!

Ezt a történetet azután valamelyik versfaragó debreceni diák is megverselte. A néhai *Bánóczi* József Professor hagyatékából való debreceni Diák-Codexből közöljük az 1830-as évekből való versezetet, aminek az a külön érdekessége, hogy abban – egészen középkoriansan és királyi móddal – lakoma utáni adomázásról van szó, melynek során a királyfi és udvari főemberei hercegek, főgrófok és nagypapok mondanak „elmés históriákat, furcsa meséket, vagyis Curiositásokat és anekdotákat!” A versezet verses formájú klasszikus magyari adoma az ősi keleti rangsorvitató költészet szabványában, mely szerint arról van szó, mi különb, ez vagy az? A végén, mint vitabíró a Királyfi dönli, A verses adoma így szól.

A' FELSÉGES FERENTZT SÁSZÁR ORRA.

*A' mi most difszősegesen uralkodó Királyunk
Méltóztatott kegyelmesen megraktálni Országunk
Mágnásait: fő Gróf fiait, Hertzgejeit, nagy Papjait
Születése szent napján.*

*A' fontosabb Matériák Decisiója után
Holmi elmés Históriák jöttek fel egymáss után,
Furtsa mesék, Anekdotok: a' Magyarok, vagy a' Tótok
Vagy Némethek régibbek?*

*Hogy' hitta Ádám a' Pudlit, szerette a' Rizskókot?
Viselt-é fejér Sapudlit, fajt-é Flótát, Fagótot?
Vót-é Évának kötője, Midérje és Főkötője
Strimpflije, Tzipellője?*

*Végre a' jött fel kérdésben: Mi a' legerősebb rész
A' mozgó emberi Testbe'? A' láb-é avvagy a' kéz?
Ki a' Fejet, ki az Állat, ki a' Gyomrot, ki a' Vállat
Mondotta erősebbnek!*

*Nem! – mond Ferdénánn, a Krónprintz – oh nem,
korántsem ugy van!*

*Mert a' Testben erősebb nints, mint az Orr! És ez onnan
Megtetszik, hogy már harminczkét esztendeje jó Atyámét
Húzzák: 's még sem szakadt le!*

BARTSAY ÁBRAHÁM ÉS A' MAGYAR SZIN-JÁTSZÓNÉ”.

1792-fben történt, az 1790-i budai Országgyűlés utáni időben, a magyar nyelv és a magyar színjáték jogaiért folyó nemzeti küzdelmek idején, hogy Nagybarcsai Bartsay Ábrahám, a íbécsi testőrhoéta egy kolozsvári bálon bemutattatta magát *Kócsiné Fejér* Rozáliának, a kitűnő színésznőnek és a körsétán karonfogva körülvezette a szálában. 1792-ben ez még nagy feltűnést és megbotránkozást keltett. A fejedelmi Házból származó birtokos nemesúr, a bécsi Nemestestőr a theátrumbéli komédiás Actrixot karonfogva sétáltatja körül... Ejnye-bejnye!

Bartsay Ábralhám uram a régi erdélyi rigmusos táncurjáratások módjára ezt a rigmust vágta ki válaszul:

*Ezt ül azért vezetem.
Mert nemzetem szeretem!*

„*Emlere válogatja*” – írja az egykori Krónikás –
„*kiről mit kellett hinni! Bartsay uram bizonyosan*

egyedül hazafiúi megkülönböztetésből bánt tisztelettel az említett derék Asszonyisággal, kit Nalátzy István báró uram a' Magyar Horizont első szivárványának nevezett!"

A MI JÓ ÖREG CSÁSZÁRUNK HUSZONÖTÖT ÉRDEMEL!

Amikor *Napoleon Wagram* előtt állott, a bécsi Udvar – mint mindig, ha bajban volt – Magyarországra menekült. A Császár Pozsonyba tette át udvartartását, mire a Nemes Városi Tanács elrendelte, hogy bevonulása útvonalán minden ablakiban egy-egy szál gyertya égjen. Az egyik loyális pozsonyi polgár – szappanfőző és gyertyamártó mester – kevesellette a négy szál gyertyát és huszonötöt gyűjtött a bevonuló Császár tiszteletére. Amikor megkérdezték tőle, miért tette ezt, így válaszolt:

– *Mi az, négy szál gyertya! Semmi! A mi jó öreg Császáruk huszonötöt érdemel!*

A PENZIÓBA VÁGYAKOZÓ CSÁSZÁR.

Az öreg uralkodó rettentően unta a fárasztó, hosszú udvari ceremóniákat. Egy ilyen után kifakadt főudvarmestere előtt:

– *Nap-nap után ceremónia és megint ceremónia! Unom már nagyon! Ha nem lesz nyugtom, penzióba megyek!*

A SZEGÉNY SZÉKELY GÓBÉ ÉS A GAZDAG BRASSAI PURGER MEG A PECSENYE SZAGA.

Az egyszerű Polgárcsászár idején történt, hogy lelepszik a szegény székely Góbé az árnyékba a gazdag brassai polgár ablaka alá, tarisznyájából előveszi száraz fekete kenyerét és miközben az ablakból kiáradó pecsenyeillatot szagolja, így szól:

– *Estók uccse, megér e szag egy Máriáshuszt!*

A zsugori, kapzsi Purgér követeli a Máriást, elveszi zálogban székely atyánkfia tarisznyáját, ez perli a tarisz-

nyát a brassai Városkapitánynál, a Városi Magistratusnál, a marosvásárhelyi Táblán, mindhiába! Erre fegyalogol Bécsbe, Ferenc Császárkirálynál tesz panaszt, mire az Erdélyi Főkormányzék kétezer forintra bírságotja a brassai polgárt.

A régi lengyel eredetű vándoradoma gyökerei felnyúlnak az Ezeregy éj szakáig. Ez a változata a derék, egyszerű Polgárkiáltlyt mint valami „Mátyás, az Igazságotat gloriíikálja.

SACRATISSIMA MAJESTAS, NIKSZ TÁJCS!

Pálóczi Horváth Ádámról, *Kisfaludy* Károly és Sándor barátjáról, a jeles régi magyar nótagyűjtőről monddotta el *Thaly* Kálmán országgyűlési képviselő, a kuruc korszak nagy emlékezetű historikusa a Képviselőházban 1897 június 15-én tartott beszédében az alábbi históriát. Pálóczi Horváth Ádám, sümeghi birtokosnemes páskillust írt a Menuet-re, a francia táncra, mely Bécsen át Minét néven terjedt el nálunk. A poéta az idegen módit ostorozta az 1820-as évek pozsonyi Országgyűlései idején, amikor a felvidéki Oppositio Illyesházy István gróf vezetése mellett megkezdette azokat az alkotmányos harcokat, melyek a Széchenyi István és Deák Ferenc korszakát vezették be.

A csúfondáros Páskillus a többek között ezt monddotta:

*„Nosza pajtás, szokjunk rá, kapjunk rá
Az Minét tántzra, az bétsi tántzra
Hej, mert úgy is ráverték, ráfűztek minket
Az szolgálántzra, az kutyalántzra!”*

A somogyi nemesurat, Nemes Somogyvármegye országgyűlési követét ezért Ferenc Császárkirály „ad audientum Verbum Regium”, azaz „királyi dorgáló szóra” citálta maga elé.

A rebellis magyar úr erre fogta magát, befogatott a hintájába, felhajtatott Budára, mondván, hogy ott kell keresni a magyar Királyurat! De a budai Királyi Palotában csak a cseh udvari kapust találta. Visegrádvárában a baglyok huhogása fogadta, Tatavárában az Esterhá-

zyak inasait találta, mire hazaszekerezett Somogyba. Nem ő a hibás, ha a magyar Királyurat sehol sem találta! Erre még szigorúbb parancsot kapott, mire mégis csak felment Bécsbe. A Császárkirály szigorú dorgatóriumot tartott a maga „lerchenfeldi” nyelvén. A nemesúr csak hallgatott. A Császárkirály ingerülten várta a bocsánatkérést, mire Pálóczi nemes Horváth Ádám csak ennyit mondott:

– *Ájér Majesztét, nix tájcs!*

Thaly Kálmán ezt akkor mondotta el, mikor a magyar Országgyűlés azt követelte, hogy az Udvartartás – mint külön magyar Udvartartás – egy félévet Budán töltsön. A fenti adoma benne van az Országgyűlési Naplóban.

A gyors adomavándorlás egyik legszebb példáját láthatjuk itt:

1. Ugyanezt az adomát *Pulszky* Ferenc emlékiratai (*Életem és korom*) Szemerei nemes *Szemere* Pál zempléni birtokossal, Zemplénavármegye országgyűlési követével kapcsolatban úgy mondja el, hogy ez a honfoglaláskori familiából származó úr a bécsi Magyar Udvari Kancelláriától írásban kapott királyi idéző végzésben bizony ságlevelet íratott, melyek szerint ő Budán, Tatán, Székesfehérvárott, Visegrádon kereste a magyar Királyt, de hiába!

2. *Hajnik* Károly, a pozsonyi Országgyűlés nagyemlékezetű gyorsírója viszont nemes *Vitéz* János sárosi követről mondja el ugyanezt, *Visszaemlékezések* című emlékirataiban. Előadása szerint az öreg Császárkirály az öreg követ úrhoz deákul és igen szelíden szólt, mire ez szintén igen nagy szelídséggel és szintén deákul felelt: – *Sacratissima Majestas: nix tájcs!*

3. *Ágai* Adolf szerint ugyanez 1823-ban Nemes *Vitéz* János abauji alispánnal, mások szerint Baji nemes *Patay* Sámuel nagykőrösi birtokossal (Wesselényi Ilona bárónő urával) történt meg, mire a Császár hosszú dorgatórium végén bosszúsan így szólt: – *Töz hetten'sz mia frier a' kszagn kenne!* (Ezt korábban is megmondhatta volna!)

4. A trencsénmegyei Borsiczi nemes *Borsitzky* család ha gyományai szerint *Borsitzky* István trencsényi Alispán és követ volt az adoma hőse. Unokaöccsétől, a másik *Borsitzky* Istvántól való megkülönböztetésül az egész Felvidék *„a Nix tájcs Borsitzky”* néven nevezte az 1830-as években.

PÁLÓCZI NEMES HORVÁTH ÁDÁM ÉS AZ ERZHERZOG TOSCANA.

Kazinczy Ferenc írja Pálóczi *Horváth* Ádámról egyik levelében, hogy *Ferdinand* toscanai nagyherceg a kemény nemesurat a bécsi Hofburg lépcsőházában holmi magyar libériás urasági inasnak nézte és rászólt:

– *Du, ist Kaiser Franz oben?*

Amire Pálóczi Horváth Ádám uram hátra sem nézve, a lépcsőn lefelé menet így szólt vissza:

– *Ik vász nit, vasz isz táz „Ou”!* (Én nem tudom, mi az a „Te”!)

REVISNYEI GRÓF REVICZKY ÁDÁM, A „DRÁGA” KANCELLÁR.

A pazarló pompát kifejtő Kancellár az árvamegyei Nemesfalu, *Revisnye* bacsukoros, „feketegubás” Ténsurai családjából emelkedett fel. Bécsi palotájában fejedelmi udvart, francia szakácsot tartott, egyebekben egyik politikai bakot a másik után lőtte. Az öreg Császárkirály szerette a grófot, de szeretett is volna tőle szabadulni, meg nem is. Egyszer azonban kifogyott a türelméből és így szólt rá a Kancellárra:

– *A kedves gróf kancellársága annyiba került, mint a nápolyi hadjárat, csakhogy az rövid ideig tartott, a kedves gróf kancellárságának azonban Isten tudja, mikor lesz vége!*

A CSEH GOMBÓC ÉS AZ ÖREG „FRANZ'L”.

A bécsi adoma sok kispolgári hangulatú aprósággal glorifikálta az egyszerű lelkű, jóindulatú Császárkirályt, akinek személyében a saját bécsi polgáröntudatát látta meg, illetőleg kívánta látni. Ezért tette meg az Uralkodót a jellegzetes bécsi helyi adomában a saját kispolgári bécsi ételei kedvelőjévé. Ilyen az az adoma, is, mely arról szól, hogy az öreg „Franz't”-t orvosai ettől is, attól

is, a „Kaiser-Schmarn”-tól is, a „Wiener-Sáhnitzer-tól is, a Tellerfleisöh-től is, főleg a cseh gombóctól, a Knedlik-től is eltiltották, mire az öreg Franz'l az asztalra csapott:

„*Kaiser pin 'i! Kneidl wül 'i!*”

azaz

„*Császár vagyok, gombóczot akarok!*”

A »Táblabíró Korszak« (1820-1848).

Jókai „Régi jó táblabírák” című, 1831-ben lejátszódó regényének címe nyomán „Táblabíró Korszak” néven nevezik a régi magyar életet. Valami régit, pátriarkalisat értenek alatta.

A köztudat azt hiszi, hogy az elnevezés a Királyi Tábla bíróra vonatkozik. A valóságban a Nemes Vármegyék külön vármegyei Törvényszékeinek a vármegyei nemesség köréből választott valóságos, vagy tiszteletbéli Táblabírói adták a korszak veretét. A Nemes Vármegyék voltak az 1820-as évek pozsonyi Országgyűlései óta – mint mindig, a „Kalapos Király” alatt is – a nemzeti ellenállás bástyái és az „Alkotmány sáncai”. Tiszteletbéli Táblabírónak választották meg a Metternich Korszak ausztrizáló, abszolutisztikus politikája ellen gerincesen fellépő magyar urakat. Tiszteletbéli Táblabíró volt Nemes Mayerffy Ferenc, az öreg pesti serfőzőmester, Széchenyi barátja és az volt a fiatal Petőfi Sándor is.

„Táblabíró Korszak”: ez a Szabadságharc előtti korszak, a Reformkorszak, a Széchenyi és Kossuth idői nemzeti ellenállásának idejét jelenti. A Korszak adomái arra vonatkoznak, amit ez a Táblabíró Korszak élt meg. Nemzeti reménykedés, érdeklődés a kisember, a paraszt iránt népszerű hangulatok, műltszeretet, hagyománytiszteltet, nemes szabadszelleműség. A korszak adomakincse nagy, felejthetetlen magyar nevek: Nyáry Pálra, a pesti Alispánra, a Dunántúl nagyszerű magyarjára: Magyary-Kossa Sámuelre, a Georgikon-t alapító keszthelyi Nábobra, Tolnai gróf Festetich Györgyre, az ellenzéki vezérre, Buzini gróf Keglevich Miklósrá, az erdélyi ellenállás vezérére, Hadadi báró Wesselényi Miklósrá vonatkozik. Alispánok, szolgabírák, parasztok, városi polgárok, diákok, jurátusok, a nemzeti reménységet muzsikáló cigányok, a falut járó, prédikáló pataki, csurgói, debreceni Legátus diákok, a nemzeti szellem vándorapostolai, a színészek, mint Lendvay Márton és a kis „Dérynécske”, Széppataki

Rózácska, a Napóleoni Háborúk dali emlékü világljáró huszárjai és bakái: ezek a Táblabíró Korszak adomáinak figurái. Ezekről volt jó emlékezni a Bach Korszak éjtszakájában, mely kitermelte a Táblabíró Korszak múltbanéző adomakincset. Ott van a sorozatban a nagy Palatinus, a magyarbarát József Nádor, de ott van a Székely Székek ősi, keleti bölcs Kádija, a Dulló, a széki szolgabíró és a falusi Nótárius. Ott van az 1847-től az új Magyarországot megteremteni akaró Országgyűlésre folyó korteskedés is, az aulikus-dinasztikus politika és a kuruc *Oppositio* összecsapása. Minden, ami a Napóleoni Korszak kardos magyar katonavirtusának emléke és ami ebből kardcsörtetés a várt Szabadságharc reménye elé. Tegnap és holnap: múlt és remény. Népiség, Szabadságlíra és Szabadságromanticizmus, Hajnalvadás és magyar Optimizmus!

A Táblabíró Korszak adomakincse a legszínesebb. Ezt mesélték el szakállas nagyapáink falusi kúriáik ámbitusain, ezt beszéltek el a mulató diákok. Ezeknek emléke éledt fel 1867 után. Ezeknek a szellemi kisugárzása van ott Jókai, Mikszáth és Krúdy Gyula írásaiban. Magyarágunk lelkét és önszemléletét, minden nyugati fertőzéstől mentes keleti magyar humorunkat ezek fejezik ki a legmagyarabb módon. Ezeknek volt hu krónikása Vas Gereben és mesteri gyűjtője, a felejtethetlen Tóth Béla Effendi: tudós, historikus, polihisztor, író, újságíró és ami ennél még több: magyar.

KAZINCZY FERENC ÉS A „FIVE O’CLOCK”.

Az angol az időt a toronyórák harangütései (Clock) után nevezi el, nem azt mondja, hogy „délután öt óra” van, hanem azt, hogy „ötött ütött”, vagyis hogy „öt a harang” (Five o’Clock), Kazinczy Ferenc *Shakespeare* fordításaiban is „*Hány a harang?*” módra magyarította a szöveget.

Pergő Celesztinus, a mokány kolozsvári színművész igen haragudott Kazinczyra e modorosságáért, tehát mikor a költő kolozsvári tartózkodása alatt Kazinczynak

bemutatták, szókimondó modorában így mordult rá az elképedt poétára:

– *Hát kelmed az a Kazinczy? Kelmed fordította úgy Shakespeare-t, hogy „Hány a harang”? Magamat recommendálok!*

Sarkonfordult és otthagyta Kazinczyt.

TOLNAI GRÓF FESTETICH GYÖRGY ÉS A PAJZÁN PESTT JURÁTUS.

Tolnai gróf *Festetich* György, a dúsgazdag földesúr az 1800-as évek elején valami dolgában Pesten felkereste egyik prédikátorát, más változat szerint a Hétszemélyes Tábla egyik bíróját, de azt nem találta otthon. A história szerint az egyszerűen öltözött grófort valami falusi kurta-nemesnek nézte az előszobában dolgozó Jurátus. Pipával kínálta meg és vadász históriákkal ugratta.

Elmondotta, hogyan vadásznak az Alföldön tüzokra.

– *A vadász szarvas ökröbört terít magára – mondotta – a buta tüzok azt hiszi, ökröt lát, pedig hát urambátyámat látja!*

Az öreg „tekintetes úr” – már tudniillik a gróf – a kacsázás módjával felelt.

– *Van egy kis tavam – a Balaton keszthelyi sarkát értette – ott úgy kacsázik az ember, hogy például teszem uramöcsém kivájt belül tőköt teszen a fejére, a buta kacsarászáll, mert azt hiszi, tők az, pedig hát csak uramöcsém feje!”*

Ebben a pillanatban belép a Principális és a kötekedőkedvű Jurátus megrettenve tudja meg, kit ugratott a tüzoklhistoriával! A gróf azonban tréfára fogta a dolgot és az ebédnél maga mondta el azt az uraknak.

HOGYAN TETTE MEG HAHÓTI APÁTÜRRÁ A SZÖLLŐSGYÖRÖKI PLÉBÁNOST AZ ÖREG TALJÁN SAJTOS?

Festetich György gróf lévén Keszthely és a hahóti javadalmas Apátság kegyura, földesúri jögon ő jelölhette

ki a hahóti Apáturat, aki egyben keszthelyi Apátplébános is volt. Mint ezt *Vas Gereben* írja (*No még egyet ne vessünk*. 1856.), álló hat héten át álruhában, kopott háromgalléros köpenyegben, szemére húzott süvegesen járta uradalmi falvait. Alkalmatos papiembert keresett. Mint ismeretlen idegen hallgató végig falusi plébánosainak és káplánjainak vasárnapi prédikációit. Így került el Szolnogyörökre is. Megtetszett neki az ottani plébános, Főtisztelendő *Horváth János* uram prédikációja.

Felkereste a nádfedelű Plébánián az apostoli lelkű papot. Plébános uram szívesen fogadta az ismeretlen, kopott szegény embert, akit talján szabású köpönyegében vaiaimi előredett, kéregető talján sajtosnak nézett.

— *Miben lehetek segítségére, jámbor atyámfia?* – kérdezte az ismeretlen öreget.

— *Elfogadná-e tőlem főtisztelendőséged a keszthelyi plébániát és a hahóti apátságot?* – kérdezte a gróf. - *Tudniillik én volnék a keszthelyi gróf. Meghallgattam főtisztelendőséged prédikációját, olyan igehirdetőt akarok, amilyen kedves főtisztelendő uram!*

A gróf nem csalódott keszthelyi papjában, mert az utóbb a székesfejérvári püspöki székbe emelkedett.

FESTETICH GYÖRGY GRÓF ÉS A PÁLÓCZI HORVÁTH ÁDÁM SZÜRKÉL.

Vas Gereben nemcsak a „Keszthelyi gróf-ról” emlékezett meg sokszor és szívesen, hanem a grófnak az egész Dunántúlon ismert öreg barátjáról, Pálóczi *Horváth Ádám*ról is.

Keszthelyen nagy vendégség volt Festetics gróféknál. Ott időzött Pálóczi *Horváth Ádám*, aztán *Berzsenyi Dániel*, az ikladi földesúr és *Kisfaludy Sándor*, a sümei birtokos úr is. A gróf megmutatta vendégeinek svájci teheneit, pompás méneseit, arab és angol telivérjeit és félvérjeit. Mindenkinek tetszettek a nagyszerű állatok, csak a régi magyar /módi mellett kitarító öreg Pálóczi *Horváth Ádám* uram csóválta a fejét a gazdálkodásbéli

újmódi fölött! Bizony nem vált ő meg két vén szürkéjé-
től és pogányul nyikorgó kivénhedt, rozoga csészájától

A két nyakigláb, csontos gebét és a furcsa, ósdi csé-
zát ismerte az egész Dunántúl. A két gebe által vont
cséza mindig megült a sárban, ökörrrel kellett abból ki-
vontatni, de az öregúr oda nem adta volna a két gebét a
kezdhelyi ménes legpompásabb arabs félvéreiért sem ...

A gróf este leitatta az öregúr vén kocsisát és egy
pár magas termetű vasderessel cserélte ki a két szürkét.

Éjfélután hajtatott haza az öregúr. Csudálkozva
látta táltossá vált két gebéjét! Átröpítették a sáron a
csézát, vágatában futottak be az öregúr birtokára.

Az öregúr másnap reggel rájött a tréfára és csak
nagy kapacitálásra fogadta el cserébe a pár gebéért a pár
félvér arabs lovat.

PEST FEKETÉRE FEST

Az öreg *Virág* Benedek Péter ott lakott a budatabáni
Szarvas Piarcz és a Hid-utca – a mai Apród-utca –
sarkán máig álló, emléktáblával megjelölt régi sütőház-
ban, az *Arany Szarvas* házban, melynek máig álló cégére
arany szarvast mutat, ez a szájában arany „szarvas”-t,
vagyis kiflit tart, aminek e régi magyar neve azért volt
„szarvas”, mert a „kifli”-t divatba hozó svájczi sütőmes-
terek nyelvén az „Cornette”, vagyis „Kürt” volt. „Cor-
nette” pedig eredetileg szarvastülköt jelent. Ebből lett a
kifli nyelvújításkori „szarvas” neve.

Elég az hozzá, hogy a drága öreg Páter *Virág* Bene-
dek minden alkonyatkor valamelyik fiatal tisztelője,
főleg a fiatal *Horváth* István, a pesti Egyetem rectori
tollnoka társaságában lesétált a Hid-utcán a pestbudai
Hajóhidra, mely éppen úgy nyáresti sétálóhelye volt a
pestbudai publikumnak, mint a párisiaké az ottani *Pont
Neuf*, melynek sétáló sokadalmáról Montesquieu *Lettres
Persanes-a* ír 1716-ban.

Az öregúr azonban soha nem sétált tovább a Hajó-
híd közepénél. Nem szerette a hivalgó „bűnös” nagy-
világi Pestet... A csendes, kispolgári Budát szerette.

– *Pest feketére fest!* – mondogatta a régi budai szállóigével. A Klasszicizmus szellemiségében felnevelkedett öregúr nem értette meg a fiatalokat, az új irodalmat, a diadalmasan előtörő Romanticizmust és – az ifjú Pestet, ő a 18. századi Klasszicizmus komoly, hideg görög-római világában élt.

Egy este – mint ezt a néhai való *Gyulai* Pál írta, meg – Pest felől két romántos ifjú jött vele szembe, az új Romanticizmus, az új irodalom, az új szellemű Pest, a Fiatalság: *Kisfaludy* Sándor és *Kisfaludy* Károly.

Az öregúr a hűvösödő nyári alkonyatban fázósan burkolódzott bele a köpönyegébe.

– *Nézze öcsémuram eme vakmerő, külsőországi litteraturabéli módiba felejtkezett úrfiakat!* – mondotta. – *Rebellisek ők, újítók, felforgatják a régi jó világot! A magyar litteraturát! Finis Hungariae!* – mondotta, sarkon fordult és ment haza az ódon Budára.

Híve, az ifjú *Horváth* István – mint ezt egy másik sétájával kapcsolatban ő írja meg a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött „*Mindennapi*” című Naplójában – a vén Budáról sietett az ifjú Pestre, ifjú babájához, Tlhrézsikéhez, a kis gömbölyű kalapcsináló masamódlánykához, akit Naplójában „*Bögyöske*” néven nevez.

A RÉGI JÓ KURIÁLIS STÍLUS.

A múlt század elején deákkal kevert magyarsággal írtak néhai való dédapáink. Íme egy levél, melyet a falusi nemesember írt Pesten jurátuskodó fia pénzt kérő levelére:

„Az Üristen kegyes ótalmába ajánlott édes egy fíam! De Dato décima Decembris componált leveledet, az melyet privátus Currenssel admittáltál volt hozzám, apád-uradhoz, omnibus cum accessoriis et clausulis acceptalom, de semel pro semper annunczialom, hogy neked, édes egy fíjam, többé semmi levélbeli interrogatiódra nem respondeálok! Sőt Clausulában edicálom, hogy töllem e világi életben soha egy árva, veszekedett hunczfut réz

Crucigerust nem kapsz, bármennyi exclamatiókkal és pausákkal decorárod is a scriptumodat! Dixi!

Ami magyarán azt teszi, hogy az öregúr kijelentette, hogy egy árva rézkrajcárt sem küld többé tékozló fiának, akárhány felkiáltójellel és gondolatjellel díszíti is írását!

HONNAN HAJTJÁK A LEGTÖBB ÖKRÖT BÉCSBE?

A magyar földről a budai Mészáros úton hajtották a marhahajtók – a Hajdúk ősei – a rengeteg gulyát Bécsnek. Máig ott kanyarog az ősrégi Hajtóút hegynek fel, hegynek le Gúla, Tata, Győr felé, onnan tovább Nürnbergig, a középkori magyar marhavásár főföiacáig.

Az imöli pap a régi jó időkben Hetény alatt találkozik egy gulyahajtással. Elnézi a pompás címeres szarvú ökröket, a dali, ostoros, kardos, karabélyos hajtókát.

— *Honnan gyűnnek kendtek?* – kérdi őket.

— *Hetény felül, főtisztelendő uram, dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!* – feleli egy vón hajtólegény.

— *Honnan hajtják a legtöbb marhát Bécsbe?* kérdi főtisztelendő uram.

— *Bíz azt nem mondhatjuk meg éppenséggel* – feleli az öreg – *kit Ceglédről, kit Kecskemétről, kit Szögedről...*

— *Hátulról ids'apám, hátulrul!* – szól közbe egy surbankó legényke, – *mer' hogy az ökröt mindig hátulrul hajtják a vásárba!*

FRAKK ÉS DOLMÁNY.

Az 1820-as években, a nemzeti ellenállás erősödése idején a Nemes Vármegyék gyűlésein szentségtörés számba ment volna, ha valamelyik vármegyei nemes-úr idegen öltözetben, pláne bécsi frakkban jelent volna meg.

A borsodvármegyei Közgyűlésen az egyik fiatal *Majthényi* úrfi mégis frakkosan ült be a terembe. Az utolsó padba ült, senki sem vette észre a frakkját, de amikor szólásra jelentkezett, *Szathmáry-Király* József Uram. mint praesideáló Alispán rászólt:

– *Öcsémuramtól megvonom a szót, mert nem tűröm, hogy bécsi frakkoson szóljon öcsémuram!*

A fiatalember tisztelettel meghajtotta magát és elhagyta a termet. Az udvaron ott találta vármegeyei Várnagy uramat, aki rettentő vastag, nagy, szélesvállú úriember volt.

– *Urambátyám, adja ide pár percre a dolmányát, hadd öltsem magamra!*

Felhúzta a frakkja fölé a bundának is beillő, óriás-termetre szabott zsinóros, pitykés dolmányt. A vállá a könyökét érte, de a beszédjét mégis elmondotta, ám magyari dolmányban, mint illet.

AZ ARANY GYAPJÚ.

A középkori eredetű Aranygyapjas Rend, a *Toison d'or* jelszava „*Pretium non vile laborum*”, magyarul: „*A fáradozás nem csekély jutalma*”. A nagyemlékezetű József Nádorispán a deák „*vile*” (csekély) és a német „*vieler*” (sok) szókkal ezt a maliciózus szójátékot csinálta a Rend jelszavára, mely a rendi jelvényen ott volt az ő nyakában is:

„*Pretium non vieler laborum!*” azaz: „Nem sok fáradozás jutalma”.*

ASVÁB GYEREKBŐL LETT MAGYAR GYEREK.

A nagyemlékezetű Palatinus budai udvarában az 1820-as években *Dorottya* főhercegasszonynak mindennapos vendége volt Nemes *László* Ferencné, született Nemes *Szüts* Jozefina úrasszony. *Dorottya* főhercegasszony nagyon szerette a Neozetesasszonyt, aki 1838-ban a pesti *Nagy Árvíz* alatt a budaiak mentőakcióját vezette a *Budai Jótékony Nőegylet* körében. A Nemzetesasszony a Főhercegasszony kívánságára elvitte az Udvarba nyolcesztendő *Miklóska* fiát, bogy játszódjon az egykorú Stefi fiúval, a későbbi *István* Nádorispánnal.

* A fenti három adoma *Vas Gereben* nyomán.

A két hölgy a budai Királykertben üldögélt, a két fiúcska játszott. A kis főherceg nem tudott magyarul, a magyar nemesúrfi viszont tudott németül. Valamin összekaptak, mire a magyar nemesúrfi, aki egyáltalában nem érzett respektust főhercegi pajtásával szemben, magyarul szólt rá:

– *Elhallgass, te sváb!*

A magyar úrfit az édesanyja magyarul megfeddette. A Főhercegasszony, mikor megtudta miről van szó, nagyot nevetett és őszinte gyermeki megnyilatkozáson és este elmondta az esetet az urának, a Nádorispánnak. Ez nem nevetett, hanem így szólt:

– *Ebből csak az a tanulság, hogy a fiú holnaptól kezdve magyar Hopmestert kap és magyarul tanul.*

Ez volt a Nádorispán családja magyarosodásának kezdete. A kis „sváb” Stefiből *István* Nádorispán lett. Mindenki tudja, hogy az 1848-i események tragikus balrafordulása idején mindent elkövetett, hogy békességet teremtsen a magyarság és a Dinasztia között.*

ELOLVAD KÉZEN-KÖZÖN, MINT A JÉGCSAP!

Grassalkovich Antal herceg (1771-1841) a család utolsó tagja hallatlan könnyelműséggel tette tönkre az öse, *Grassalkovich* János gróf által összeharácsolt óriási birtokát, mely Váctól a Tiszáig és onnan le Pilisig húzódott le. Az összeomló fejedelmi birtokot, melynek egyik kisebb uradalma a 28.000 holdas *Gödöllő* volt, a Bach Korszak alatt a *Banque de Belge* potom pénzen vásárolta meg.

A herceg valamikor az 1830-as években egy zúzmarás téli napon tanácskozássra hívta össze uradalmi tisztviselőit. Egymásután szólaltak fel a jószágigazgatók, a tisztartók, a számtartók, a kasznárok és a jogtanácsosok. Egyik sem tudta magyarázatát adni, miképen olvad semmivé az uradalmak jövedeltme?

Végre a legfiatalabb ispánra került a sor. Ez kinyitotta az ablakot és letört egy jégcsapot, ezt odaadta a szom-

* *Tóth* Béla nyomán.

szádjának azzal, hogy adja tovább. Ment a jégcsap kézről-kézre. Mire a herceg kezébe került, egy vízcsepp maradt belőle.

- *Így olvad el hercegséged jövedelme!* – mondotta.
- *Sok kézen megy keresztül!*

AZ ELSŐ MAGYARGŐZHAJÓ, METTERNICH HERCEG ÉS SÁNDORMÓRIC GRÓF.

Jókai írta meg krónikás adomául az első pesti gőzös hajó első útjával kapcsolatosan, hogyan nyert fogadást a furcsa lovas Bravade-jairól híres Szlavniczai és Lukai *Sándor* Móric gróf, az „Ördög Istállómestere” a hatalmas Kancellárral, *Metternich* herceggel szemben.

1828 nyarán tette meg első útját az első dunai gőzös hajó, az *Argó*. A pesti Feldunasorról, a Hajóhid pesti hídféjétől indult Vádra. A fényes ünnepségre lejött Bécsből *Metternich* is. Egy font ötforintos bankóba fogadott a gróffal, hogy az *Argó* hamarabb ér Vádra, mint a gróf lóháton.

Nekivágott a gróf az útnak. A mai Országház helyén volt káposztáskertek palánkjait átugratta, agyonlőtt egy utána iramodó kutyát, beleloccsant a Rákospatakba, nyavalyatörőssé rémített egy dunakeszi parasztot, amikor átugratta a szekerét, legázolta a gödi piac fazekas sátrait és zöldséges kofáit, utána lőtt egy csörögpusztai csósz, de hat perccel és tizenhat másodperccel előbb ért a váci kikötő dereglyéjére, mint az *Argó*.

Megnyerte a fogadást.

— *Most én ajánlok egy másikat!* – szólt a Kancellárhoz. — *Fogadok abba, hogy ugyanezen a lovon ülve megelőzőm az Argo-t Pestre érkezésében is!*

— *Tíz font bankót egy szál bankó ellenében!* – felelt a herceg – *hogy az Argó lesz előbb Pesten!*

— *Ne papirosba fogadjunk hercegem* – szólt a gróf *hanem abba, hogy ha én nyerem meg a fogadást, akkor Hercegséged azt adja nekem feleségül, akit én kérek!*

A gróf ezzel a híres szép Charlotte von *Metternich-tyinneburg* hercegisasszonyra, a Kancellár leányára

célzott. A Herceg azonban nővérét akarta a grófhhoz adni, a hírhedt csúnyaságú hölgyet, akit egész Bécs „*Fürstin von Schweinskopf*” néven nevezett. Ezért tehát a herceg így módosította a fogadást:

— *Jó! Ha azonban a gróf veszi el a fogadást, azt veszi feleségül, akit én adok!*

— *All right!* – felelte a gróf, felült a lovára és – a Kancellár legnagyobb csodálkozására – belovagolt a hajóhídon az Argó fedélzetére.

— *Nem abban fogadtunk, Hercegem* – szolt hidegvérrel a gróf, – *hogy nyargalvást teszem meg az utat Váctól Pestig, hanem abban, hogy ezen a lovon ülve!*

A jelenlevő urak nagyot nevettek és a grófnak adtak igazat. A Kancellár azonban így szolt:

- *Az Argó orra mindenképpen hamarabb ér be a célba, mint a gróf lováé, tehát bizonyos, hogy én nyerem meg a fogadást!*

A gróf nem szolt semmit. Amikor a hajó a pesti kikötő közelébe, a mai *Hangli* elé ért, lovával beugratott a Dunába. Azalatt, míg a felülről, a víz sodrával érkező hajó víz ellen fordult, hogy kiköthessen, a gróf már partot ért és a kikötödereglyén várta be a hajót. A fogadást megnyerte, de ezzel megnyerte a szép *Charlotte* kezét is. A lányuk, *Sándor-Metternich* Paulina grófnő örökölte a gróf hatalmas felvidéki birtokait is, a biai uradalmat is.

A BÜKI KANÁSZ A TEMPLOMBAN.

Ott élt az egri Püspök vén uradalmi kanásza a Bükk rengetegében. A fia, a kondásbojtár életében nem volt még lenni a faluban és templomot se látott. Szent Mihály napján kapta meg az első komencióját, csárdás kanász-süveget, cifra kanász szűrt, egy pár vadonatúj kunkori orrú csizmát. Megborotválkozott, tiszta üngöt-gatyát váltott, az első vasárnapon nagy gangosán, számárháton kocogott le a Bükkből Pétervásárra.

Beállít a templomba, ahol a hívek a ministráns gyerek csengőjének szavára éppen felállottak az Evangéliumra.

A kanászlegény abban a hitben, hogy ez a tisztességtétel neki szól, jó hangosan odaszól a gyülekezetnek:

– *Azér, hogy új szűröm, csizmám vagyon, meg sem érdelem ezt a nagy fene böcsületet!*

A HUMMEL JÁNOS SZÉP KEZEI ÉS A LONDONI FŐDÁMÁK.

Hammel János (1778-1836), a magyar zeneszerző és zongoraművész 1825-ben Londonban több hangversenyt tartott. Jó hangzású neve és a kitűnő ajánlások ellenére sem tudott zöld ágra vergődni. Hangversenyeit üres termek előtt tartotta meg, a meghívások pedig, amikkel Londonban a divatos művészeket elárasztották, szintén elmaradtak. Hosszas erőlködés után végre elérte azt, hogy meghívást kapott *Lady Dufferin* egyik estélyére. *Hummel* azonban a legcsekélyebb figyelembe se részesült. Játékát a legteljesebb közönnyel fogadták az előkelő társaság tagjai, hangosan beszélgettek. *Hummel*, aki ezt az egykorú angol szokást még nem ismerte, annyira felbosszankodott, hogy öklével dühösen, erővel rácsapott a billentyűzetre. Erre *Lady Devonshire felkiáltott:*

– *Ah, ezek a kezek!... Ezek a szép kezek! Ladies and Gentlemen! Nézzék ezeket a kezeket!*

Mindenki a művész felé fordult és elragadtatással tapsolt – a kezeinek. A hírneve egycsapásra meg volt Angliában is alapítva! Divatba jött, hangversenyeire zsúfolásig megteltek a tenmek. Mindenki látni akarta a művész szépformájú kezeit.

A POÉTÁK HALHATATLANSÁGA.

Guzmics Izidor (1786-1839) a bakonybéli bencés Apátúr mondta egy alkalommal:

„*Száz poéta közül kilencven halhatatlanságra törekszik, a nyomorúság azonban hatvanat csakhamar rendes polgárrá szelidít és így csak harminc küzd az éhhalállal a halhatatlanságért!*”

KÖLCSEY ÉS AZ ÖREG „GYORSPARASZT”.

Kölcsey Ferenc a „Gyorsparaszt” nevezetű alkalmazottágom szekerezett Szatmárból Bihar felé.

— *Mi neve ennek a víznek, atyámfia?* – kérdezte az öreg szekeresgazdától.

— *Karaszna, szógálattyára!* – felelte a formányos.

— *Nem Karaszna az, hanem Kraszna!* – oktatta a poéta a szekeres.

A következő hídnál megszólal az öreg:

— *Ehun la az Brettyó!*

— *Nem Brettyó az, öregapám* – szólt a poéta – *hanem Berettyó!*

— *Ejnye-héjnye!* – szólt az öreg – *amott az Karaszna, emitt az Brettyó nem volt jó az urnák, hát hogyan szóljak az úr kedvire!*

A CIGÁNY PUSKÁJA.

Vácról Ipolyságra gyalogol a vén cigány a rengeteg erdőn át, a hóna alatt a hegedűje. A lókosí csárda közelében a téli alkonyatban roppant ordas közeledik feléje. A cigányt a farkasordító hidegben kiverte a halálfélelem forró verejtéke.

— *Uram Isten, most segíts!* – kiáltotta és a hegedűvonóját, mint valami puskát, ráfogta az ordasra.

Abban a pillanatban dördült a lókosí urasági vadász puskája. A vadász nevetve nézte a cigányt, aki a fejét csóválva, a füle tövét vakarva nézegette a vonóját:

— *Csudát tettél, Uramisten! Íme husónöt estendeje hegedilek evvel a vonóval, míg se tudtam, hogy puska!*

A RAGADÓS KOLERA NYAVALYA VAGYIS „KÖRBE-KÖRBE”!

Az 1831-i európai Nagy Kolerát az akkori lengyel felkelés emigránsai vitték széjjel egész Európában. Az oroszok hozták Belsőázsziából ott sorozott kalmük, nogáj, baskír és kirgiz tatár lovasaikkal.

A Magyarországon induló rettentő kórság idején – írja *Vas Gereben* – kétségbeesve rohan a diák a familia meghitt orvosához.

— *Doctor uram, ragadós-é a kolera?*

— *Amice, bizony az! De hát mi bajod, édes öcsém?*

— *Bátyám uram, bevallom, a szobalányunkkal... hát igen, jóban vagyunk! Ma reggel ispotályba vitték ...*

Doctor uram rohan a fiú apjához.

— *Nemzetes uram a szobalányukat a koleraispotályba vitték ... miért nem vigyázott a fiára? Nekem bevallotta, hogy jóba volt a lánnyal!*

— *Szörnyűség!* – kiáltja nemzetes uram – *akkor hát én is megkaptam a nyavalyát!*

— *Hm, hm!* – hümmög a doctor – *no és kedves élete párját is ... megcsókolta tekintetességed?*

— *Biz igen én ...*

— *A doctor elrohan:*

— *Végem van! A tekintetes asszonytól én is megkaptam a kórságot...*

A régi francia vándoradomát újkori vígjátékok is feldolgozták. Gondolata ott van Arthur *Schnitzler Reigen-jében* is. *Vas Gereben* az 1831-i Nagy Kolerára alkalmazta a régi tréfát, mely eredetileg a 15. századi *Morbus Gallicus*-ra (francia kórságra) csinálódott.

BIHARI JÁNOS ÉS RUZICKA JÓZSEF BALATONFÜREDEN.

Balatonfüred emelkedésének idejéből, 1825-ből való az alábbi história. *Ferenc* Császárkirály 1812 óta nem hívta össze az Országgyűlést. 1825 szeptemberére az országos felzúdulásnak engedve meghirdette a pozsonyi Országgyűlést. Ez volt a Reformkorszak bevezetése, a *Deák Ferenc*, *Kossuth Lajos*, *Felsőbüki Nagy Pál*, *Kazinczy Ferenc*, *Kölcsey Ferenc* és *Széchenyi István* gróf fellépésének előideje.

Az országgyűlési Reformkorszakot megteremtő Oppositó, az Ellenzék *Füreden* tartott országos jelentőségű előértekezletet. Itt választották meg fejükül a fejedelmi

vagyonú trencsényi örökös Főispánt, az utolsó *Ilyésházy* grófort, *Ilyésházy* Istvánt, akit az egész ország az idegen uralom ellen küzdő, az Árpádházzal vérrokon *Csák Mátyus Úr* utódának nevezett.

Ott volt Füreden az egész Ellenzék. Valóságos országgyűlési napokat látott a kies *Füred*. Ott volt *Kisfaludy* Sándor, *Pázmándy* Dénes, (a komáromi követ, utóbb a Szabadságharc alatt a debreceni trónfosztó Országgyűlés vezéralakja), Felsőbüki *Nagy* Pál, *Rohonczy* János zalai követ és Alispán, Zalabéri *Horváth* János, a későbbi zalai Alispán, Csányi nemes *Csányi* László, az 1849-i Vértanú, *Deák* Ferenc bizalmas barátja, a fiatal *Deák* Ferenc, *Vay* Abrahám, a borsodi követ és mindnyájuk vendéglátó házigazdája, Szentgyörgyi *Horváth* József, József fiával, utóbb a Görgey vitéz honvédezedesével együtt, aki a történetét *Eötvös* Károlynak elbeszélte.

Füreden a cseh származású *Ruzicska* József, a neves zeneszerző, a veszprémi székesegyházi „Regens Chori”, vagyis karnagy zenekara muzsikált. *Mozart*, *Haydn*, *Gluck* és *Cherubini* volt a műsora. Lelkileg egészen elmagyarosodott a Dunántúl fehér magyar cipóján és borán. A pozsonyi Országgyűlés megnyitására nagy zenekari Opust szerzett, a füredi Promenaden akarta bemutatni a követuraknak. Minden este szorgalmasan próbált a zenekarával, melynek tagjait Veszprémben és Füreden „Kórusnémet” néven nevezték.

Vay Ábrahám viszont szekerekre rakatta a *Bihari* János pesti bandáját és lehozatta Füredre. A híres cigányprímás a tervezett bemutató előestéjéin érkezett meg Füredre. Érkezéséről senki sem tudott.

Este zeneszót hall a vendégfogadó egyik ablakából. Megtudja, mire készül a „Kórusnémet”, *Ruzicska* uram. Végighallgatja a zenekölteményt. Hajnalban szekerekre rakatja a bandáját, elvonul velük a szomszéd Arácsra. Tíz órára a banda már kóta nélkül is tudta a *Ruzicska* zenedarabját. Ügy húzták, minttha egész életükben azt csinálták volna.

Tizenegy órára betoppan *Bihari* a bandájával Füredre. Az uraknak, akik nagy örömmel fogadták, azt

mondotta, hogy éppen akkor érkeztek. Az urak ott fogták, hogy ő adja az ebédhez az asztali muzsikát.

Az ebéden ott fogták a Herr Regens Chori nagyhajú, okulares, kótás, frakkos, topános, borotváltbajuszú, pofaszakállas szőke „kórusnémetjeit” is, a *Bihari* János kurta magyar delicsizmás, pitykés-sujtásos, dolmányos, kondor feketefürtű, bajszos cigányait is. A leves után jött az első pothár bor, a badacsonyi ürmös.

A daliás öreg *Bihari* kiáll, panyókára veti a mentéjét és a hegedűjén felzeng – a Herr Regens Chori gyönyörű „Országgyűlési örömenéje”.

Az urak elámulnak, a „Kórusnémeteknek” a torkán akad a falat... *Vag* Ábrahám uram odaszól a cigánynak:

— *Mit játszatok? Mi ez a gyönyörűség új magyar muzsika?*

— *Instállom alássan, a Ruzicska uram pozsonyi országgyűlési Diadalomja!* – feleli *Bihari*.

Az urak fejedelmien megajándékozták a Herr Regens Ghori-t is, a cigányt is.

Szegény jó Ruzicskát a tihanyi bencés Apátúr vigasztalta meg.

– *Ne keseregy fiam!* – mondotta – *Nem esett rajtad sérelem! Ország-világ tudja, hogy te komponáltad a Diadalmot! Az urak neked tapsoltak! Meg aztán dicsőség a nevedre, hogy az a Bihari húzta el azt, amit te komponáltál aki a felséges magyar Király, a porosz Király és az orosz Cár előtt muzsikált most tíz esztendeje a Bécsi Kongresszuson! Megcselekedte ő ezt a tréfát magával Beethovennel is!*

Az 1840-es években keletkezett adoma szerint ugyanis *Bihari* János a Bécsi Kongresszus alatt *Beethoven* egy Opusával is megcselekedte a fenti tréfát.

Az adomát *Szigligeti* Ede „Cigány”-a is feldolgozta; a kis történet a magyarországi cigány páratlan zenei memóriáját glorifikálja számos újkori változatában.

A VÉN BAKANCSOS ÉS A SUTTYÓ HUSZÁR.

Debrecenben történt az 1830-as években, hogy a suttyó huszárregruta, amikor reggelente kapitánya ura lovát lovagolta, gyakorta találkozott egy három kapitulációt kiszolgált, őszbecsavarodott bajszú bakancsossal, aki ifjúságában végigverekedett a Napóleoni Háborúkat. Ha a huszár – vitélő kapitányuram kutyamosó istállóslegénye – meglátta a szóbanlevő „öreg szentséget”, sarkantyúba kapta a lovát és rákiáltott az öregre:

– Feére bakancs, megirug a lauuú!

Az öreghuszárok figyelmeztették a surbankólegényt, hogy az öreg bakancsos egyszer majd keservesen ellátja a baját, de ez tovább kapcáskodott az öreggel.

Történt pedig, hogy egy szép vasárnap délután belép az öreg a Csapószerein a Nyakigláb Iczig korcsmájába. Ott ül a huszárgyerek a sarokban a szeretőjével. Az öreg baka káromkodik egy kacskaringósat, megpödrí a bajszát, lecsatolja a válláról a pantallérját – rettentő fegyver volt ez a lazsnakoláshoz a rajtalógó gyiklesővel – odaáll a sarokba szorított huszár elé, felteszi a bakancsos lábát az asztalra, jobbkézre fogja a pantallért. Rámutat a bakancsára és így mordul:

– *No te híres, most legínykedj! Most aztán mórest tanulsz, öcskös! Hallom csak, mi az, ami a lábamon van?! Ha mondod ütlek, ha nem mondod, akkor is ütlek! No!*

A hetyke legény bezzeg most nem volt hetyke. A bakancs nevét nem merte kimondani.

— *Mondom már no; csudaállat!*

— *Az ám, az ángyod térgyekalácsa!*

— *Akkor hát kölyöksizma!*

— *Az se, a nénéd keservit, az igazi nevét mondjad, mert ütlek!*

A huszár hallgatott, mire az öreg végigvágott a legényen:

– *Mondjad már, hogy fika, mondjad már, hogy ebrugta bakancs, mondjad már, hogy tyukszemirtó! – ordította.*

A suttyóhuszár se csúfolkodott többé a tizenhétszer sebesült, hárommedáliás vén hadfival, ráadásul a dolog

eljutott gazdája, vitézlő kapitány uram fülébe, aki huszonöt pálcát veretett a csúfolkodó fenekére – „wegen Kameradschaftsschänderey.”*

BORSICZI NEMES BORSITZKY ISTVÁN TRENCSENI ALISPÁN URAM ÉS A POROSZ KIRÁLY.

IV. *Frigyes* Vilmos porosz király (1795-1861) híres volt a szükszavúságáról. Lehetőleg egyetlen egyetlen szóval fejezte ki a mondanivalóját és ezt megkövetelte másoktól is. A trencsénteplici Feredőben fürdő- és ivókúrával kúráltatta a podagráját az 1840-es években. Valaki figyelmeztette, hogy a fürdővendégek között van egy magyar úr, ugyanolyan kurtaszavú mint ő, Borsiczi nemes *Borsitzky* István volt trencsényi alispán (1790-1847), pozsonyi országgyűlési követ, *Deák* Ferenc és Felsőbüki Nagy Pál híve, a keményderekű ellenzéki úr.

A következő napon reggel az uralkodó megemelte kalapját a magyar úr előtt és megszólította:

— *Fördik?*

— *Iszom!*

— *Katona?*

— *Úr!*

— *Gratulálok!*

Most a magyar úr kérdezte:

— *Zsandár?*

— *Király!*

— *Hol?*

— *Poroszoknál!*

— *Gratulálok!*

DUELLUM A HÓBAN.

Bellusi nemes *Baross* Károly az 1830-as évekbeli honti birtokos úr óriási erejű, egyébként jovialis kedvű úriember volt. Tudta, hogy neki nem szabad emberfiát megütnie, mert ahova ő odavág, ott in szakad, csont török.

* Az adomát más változatban *Vas Gereben* is közli.

emberhalál esik. Ügyes-bajos apró kocódásait ezért, intézte el tempós móddal. Ilyen volt a furcsa párbaja az 1830-i emlékezetes nagy télben, amiről két nemzedékkel ezelőtt egész Hont és Bars beszélt. E sorok írója Bellusi *Baross* Endre pilisszántói birtokos úrtól hallotta, lett belőle sok változatban megírt, másokra is átköltött krónikás Adoma.

A furcsa duellum úgy esett meg, hogy Baross uram szánon igyekezett fel Selmecebányára a Szitnya keskeny mélyútjám, melyen Jdtérő csak kettő volt, az egyik az út alsó, a másik az út felső harmadán. Egyebütt két úti alkalmatosság, szekér avagy szán nem tudott kitérni egymásnak.

A ló csánkjáig érő hóban a feleúton szán jött szembe Baross urammal, Nemes *Muzsik* Ábrahám uramé, a híres lévai mészárosmesteré. Mesteruraim dúsgazdag, szintén bikaerejű, szintén jovialis nemesember volt ama régi időkben, amikor a mészárosmesterség félig-meddig nemesi Praerogativa számba ment.

— *Adj' Isten tekintetes uram!* – kiált *Baross* uram mester uramhoz. – *Hát összeakadtunk! Már most ki tér ki a másiknak? Valamelyikőnknek vissza kell fordulnia és elhajtania a kitérőig! Én ugyan nem fordulok meg még a császárnak sem! Forduljék kegyelmed, mert kegyelmedhez közelebb esik a felső kitérő!*

— *Fogadj Isten tekintetes uram!* – kiált vissza mesteruram. – *Én is amondó vagyok! Én sem térek ki senki-fjának! Forduljék vissza kegyelmed, mert kegyelmedhez meg az alsó kitérő esik közelebb!*

— *Nem én, tekintetes uram!* – felel *Baross* uram.

— *Várom én, míg kegyelmed visszafordul! Ha tavaszig is, míg a hó elolvad! Janó, Miso, héj!* – szól oda a bakon ülő tót kocsisának és hajdújának – *forduljatok befelé, addig kártyázunk!*

— *Igaza van tekintetes uramnak! Mi is várhatunk! Gyúró, Lukácskó!* – szól oda legényeinek – *ide a szeredóst, meg a butykost, fölöstökömözünk!*

— *Helyes a dörgés!* – szölt *Baross* uram.

Ütötte a lapot a kocsissal meg a hajdúval, mesteruramék jól belaktak a „*Krakói Czérna*”, a „*Czwirnija Krakufszka*” nevezetű selmeczi vékonykolbásszal, fehér cipóval és besztercei Fenyővízzel. Ugyanezt cselekedték Baross uramék is, rá is köszöntöttek egymásra.

Tellett az idő, alkonyodott, a távolból farkasvonyi«
tás hangzott a rengeteg erdőből, leszállott a köd, a hó is szállingózni kezdett. Megszólal mesteruram:

— *Tekintetes uram, egyet mondok, kettő lesz belőle! Nemesemberek vagyunk, álljunk ki duellumra! Birokra! Akit a másik leteremt, az fordul meg! Állja az alkut tekintetes uram?*

— *Hunczfut, aki nem állja!* – felelte Baross uram.

Dictum, factum! Egymás tenyerébe csaptak. A kocsis meg a hajdú az egyik oldalon, a két mészároslegény a másikon felállottak, mint szekundánsok. A bundákat ledobták a hóba. Rövid birkózás után Baross uram nyomta bele a hóba Nemes *Muzsik* uramat. Kezet fogtak, Muzsik uram visszafordult, a kitérőnél újra kezefogtak, mentek a maguk útján.*

NAGYTISZTELETŰ TOMPA MIHÁLY URAM ÉS A KOCSISA.

Nagytiszteletű *Tompa* Mihály uram, a hanvai kálvinista pap hatalmas, nagyerejű ember volt. Egy alkalommal valami súlyos hanyagságáért leszidta a kocsisát. A renitens, pökhendi ember csak a vállát vonogatta, mire nagy tisztelőtű uram félkézzel megragadta a tisztelőtlen kocsislegényt és a paplak ámbitusán át lehajította egy virágágyba. Nagyot nyekkent az így mőresre megtanított legény, mire nagy tisztelőtű uram így szólt hozzá:

— *Papi ember lévén, nem ütlek meg, Péter fiam! Üssed meg te magadat!*

Innen kezdve rettentő respektussal viselkedett a nevelőtlen legény a nagy erejű poétával szemben.

* Bellusi Baross Endre úr közlése.

MI OKOZTA AZ 1838-i PESTI NAGY ÁRVIZET?

Az 1838-i pesti Nagy Árvizet – melynek emlékét máig sok egykorú vörös márványtábla jelzi Budapest régi fertályában – az okozta, hogy a tavaszi jégzajlás megtorlott a Gellérthegy előtti Molnár-sziget azóta felrobantott szikláin.

Egészen más véleményein volt azonban Hallerkői gróf *Haller* Ferenc, a sárosalsósebesi várúr, utóbb a Szabadságharcban jeles huszárkapitány, a Reformkorszak nemzeti ellenállásának egyik főembere, Nemes Sárosvármegye egyik követe a pozsonyi Országgyűlésen, egyébként excentrikus gondolkozású úriember, minden újmódi ellenzője.

A pozsonyi Diaetán a Felső Tábla a pesti Nagy Árvíz dolgáról tanácskozott. Grófuram felállott és a Főrendek nagy derűtségére az alábbi okfejtést adta elő:

– Főméltóságú Karok és Rendek! A rettentő árvíz oka kétségtelenül és bizonyosan az újmódi gőzös hajózási Törökországtól Bécsig jár alá s fel ez az ördögös masinéria, a zakatoló kerekeivel ríogatja a dunai halakat! Ezek felszökken mind a dunai Molnársziget és a Gellérthegy közé szorultak, eltorlaszták a zajló jég útját, ugyanezt cselekedték a Lágymányos árterén is, ettől rekedt meg a jég, amitől azután az árvíz lett! Térjünk vissza a régi jó módhoz, a lóvontatta dunai dereglyéhez! Ettől a győri, komáromi, szentendrei, ráczkevei és bajai dereglyés Céhek is, a halászcéhek is, a halak is örvendezni fognak és elmarad az árvízveszedelem is!*

A RÉZGARAS KONGÁSA, MINT FIZETSÉG.

Borosjenei nemes *Jeney* György uram, az 1830-as években *Szatmár* Királyi Szabad Város Főbírája híres volt salamoni ítéleteiről. A magyar és az erdélyi határszélein, a Rézeken úgy emlegették az öregurat, mint valami fehérszakállú török „Ak-Szakál”-t, vagyis „Fehér

* *Tóth* Béla nyomán.

Szakállt”, ami keleti atyánkfianál a bölcs öregség tiszteletes címe.

Történt pedig 1837-ben, a híres szatmári Nagyvásár idején, hogy nagy volt a sokadalom az ottani Magyar Korona vendégfogadó udvarán. Nyílt tűzhelyen rotyogott a zsírjában a malacpecsenye. Egy szegény öreg paraszt, aki holmi tökmaggal, pattogatott kukoricával, sült tökkel, meg egyéb ilyesmivel kereskedett a vásáron, oda-kérdzkedett a nyílt tűzhelyhez, hogy a száraz kenyérét ott piríthassa meg.

Jön a vendégfogadós, nagy, vastag, goromba ember, meglátja a szegény vásárost, amint az a bicskája hegyére szúrt kenyérkaraját a malacpecsenye párája fölé tartja.

– *Ezért egy garast fizet kend!* – mordult a szegény emberre a gazdag fogadós. Az öreg paraszt nem akart fizetni, mire a fogadós megrázogatta, ott fogta a süvegét.

Panaszra megy az öreg Főbíró uramhoz. Ez végighallgatja a feleket és így szól az öreg paraszthoz:

– *Tegye le kend, öregapám azt az egy kemény garast!*

Az öreg nagy keservesen előszedi a gatyája korcából a veres zsebbélije csücskébe kötözött garast. Főbíró uram fogja a pénzdarabot, magasra emeli és odacsapja az asztalhoz. Nagyot kondul a „Kongó”, a rézgaras, mire Főbíró uram kihirdeti a szentenciát, visszaadván a parasztnak a garast, mondván a fogadósnak.

– *„Hallotta-e kigyelmed a kongó kongását”? Akkor tegye el kend fizetségben a hangját, mert süllő malacpecsenye szagáért a rézgaras kongása dukál! Dictom, factom, punctom! Mehetnek kendtek!*

Az adoma a Bölcs Kádiról, a Pazar Sejkiről és a Csámpás-lábú Hasszánról szóló régi keleti mesék változata; egyik magyar variánsa a brassai gazdag Cívistről és a szegény kurta-székelyről szól.

A VASPÁLYA ÉS A VÁNDORLÓ MESTERLEGÉNY.

Az újmódi csoda, a Vaspálya forradalmi újítást vitt bele az 1850-es években az évszázadok óta gyalogszerrel vándorló mesterlegények életébe is. Az egyszeri vándor-

legény harmadik osztályú bilétát vált Pozsonytól Pestig. Túllontúl fényesnek találja a harmadik osztályú szakasz berendezéséi, nagy szerényen odaszól a kalauznak, adjon neki más helyet.

— *Más helyet? Hát ez talán nem elég jó kendnek? Azt hiszi kend, hogy itt úgy válogathat kend a helyben, mint tót a vackorban? Üljön le kend a fenekére és tartsa a bagólesőjét!*

— *Jó helyen vagyok! –* szolt a vándorlegény – *már látom, hogy ez az utolsó osztály, ide szól a bilétám! Ilyen pimasz, rüpdök hangon csak az utolsó helyen bánhatnak az emberrel!*

A MEDVE.

Dalnoki és Mezőmadarasi nemes *Medve* Imre, az önmagát és íráskáit sokra tartó kis író – aki később *Tatár* Péter álnéven népies ponyvafüzeteket írt – valami panasza dolgában kihallgatásra jelentkezett a Raforinkor-8zak nagy emlékezetű pesti Alispánjánál, Nyáregyházi nemes *Nyáry* Pál uramnál. Alispán uram helyvel kínálta meg és bocsánatát kérte, hogy előbb aláírja az elébe tett sürgetős aktákat.

A túlságosan önérzetes székely nemesember várt egy percig, majd indulatosan felállott a székéből és így szolt:

— *De mán engedelmet kérek, Vicsispán uram, én Medve vagyok!*

— *Már én arról nem tehetek!* – felelt *Nyáry* Pál uram, sorra aláírta az aktákat és mikor az utolsó alá írt szép komótosan oda percentette a nevét, egész udvarias-sággal megkérdezte: – *Ezek után mivel lehetek tekintetességed szolgálatjára?*

A LIBERÁLIS LEVÉLCÍMZÉS.

Egy borsodi magyar nemesúr 1843-ban adta férjhez a lányát. A kelengyéjéhez való asszonyi holmikat *Gimpel* Amália pesti zsidó boltosnénál vásárolta. A borsodi úr valami levelet akart írni a zsidónéhoz Pestre. Nem akarta leírni a zsidó szót. hát így címezte a levelet:

„*Adassék levelem Gimpel Amália asszonynak, ótes-támentombéli divatárosné asszonynak, Pesten a Zsibáru-sok utcáján!*”*

BARABÁS MIKLÓS ÉS A TIMÁRMESTER JOBBFÜLE

Kézdialbisi *Barabás* Miklós, az 1840-es évek nagy- emlékezetű arcképfestője már neves képiró volt, de még szegény, kezdő ember, amikor pesti szállására beállított egy gazdag óbudai tímármester. *Barabás* Miklós arcélben festette meg az öregot, a képmás kitűnően sikerült, az öreg mester azonban hiánylotta a jobb fülét, mely természetesen nem látszott a bal arcfelét mutató „En face” festményen.

– *Főfestő uram* – mondotta – *világ csúffára csak nem csudáltatom meg magamat az onokáimmal! Hol a jobb fülem? Rászánok még egy ötvenes bankót, üsse kő, de legyen rajta mind a két fülem!*

A fiatal *Barabás* ráállott az alkura, az öreg tímármester orra mögé odafestette a jobb fülét is, de a festményt nem signálta. A mester azonban kívánsága szerint kielégítő dött.

A TÁNCSICS MIHÁLY OLVASÓKÖNYVE.

A „*Kákay Aranyos* írói álnév alatt dolgozó *Kecske-métiig* Aurél, a Kiegyezés utáni idők szatírástollú kiváló közírója írta meg *Táncsics* Mihályról az alábbi apróságot (*Politikai társadalmi-tragiko-humoristicus krónika az 1869-ik esztendőre*):

A veszprémnagyhalászi takácslegényből lett néptanító az 1840-es évek elején egy igen anagásállású aulikus nagyúr fiai mellett volt Hopmester, vagyis házitanító. A nagyúr egyszer utánna nézett, hogyan tanítja fiait magyar nyelvre a rajongó álmodozó? Legnagyobb megdöbbenésére az alábbi magyar nyelvgyakorlatot találta a fiúk füzetében:

* *Vas* Gereben nyomán.

Kérdés: Milyen ország Magyarország?

Felelet: Az ország magyar, a Királya nem magyar és nem is tud magyarul, az Országgyűlés és a Nemes Vármegeye magyar, de latin a hivatalos nyelve!

A nagyúr azonnal elcsapta a rebellis házitanítót, aki áristomba került a fenti nyelvgyakorlatért.

A CIGÁNY ÉS A JÓ EBÉD SORJA.

Néhai való nagyanyám, tekintetes Hejőpapii nemes *Papíy* Zsuzsanna asszonyság gyakorta mondotta el az egyszeri bihari földesuraság és a kályhatapasztó cigány történetét. Nagy szilke aludtfejet adott az egyszeri tényszerű a cigánynak, aki azt jóízűen beanalizálta. Látván a földesúr a cigány jó étvágyát, nagy tetés tál tús csuszával tetézte meg az aludtfejet. A jóllakott cigány már alig győzte szusszal, de megette a csuszát.

— *Adjatok neki malacpörköltet is!* – rendelkezett a jólélt földesúr, mire felsóhajt a cigány:

— *Nem tudja nagy jó uram a sorját, elsőben málácspergelttel kellett von' kezdeni!*

BATTHYÁNY LAJOS HERCEG ÉS A BECSÜLETES URADALMI ÍRÓDIÁK.

A dúsgazdag sárvári Várúr, a körmendi uradalom ura, *Batthyány* Lajos herceg az 1820-as években Ausztriába küldte ki egyik uradalmi íródiákját; tudakolja meg az ottani gabonaárakat. Próbául mindössze száz pozsonyi vékányit küldött. Megjött az íródiák, jelentette urának, hogy vékája harminc forintot költ és leszámolt az asztalra háromezer és hatvan forintot.

— *Nono!* – *szólt a herceg – hatvan forinttal többet hoztál fiam!*

— *Igenis, kegyelmes uram, mert a mi magyar vékánk bővebb, mint a német véka, a búzánk tehát az átméréskor két magyar vékával szaporodott meg, ettől van itt a hatvan forint!*

A herceg a becsülettudó íródiáknak ajándékozta a hatvan forintot. Jóságigazgatójához utóbb így szólt:

– *A hatvan forintot azért ajándékoztam az íródiáknak, mert a becsületességnek fölöttébb nagy kedvelője vagyok, ám a szerűn nyomtató lónak ne kössed be a száját! A jászolhoz kötött ökör egyék!*

LIBERTÉ, ÉGALITÉ, FRATERNITÉ!

Az 1840-es években a Szabadság volt minden titkos Szabadságtestvérség – az olasz *La Giovane Italia*, a *Carbonarismo*, a párisi *Charbonnière*, a porosz *Jung-Deutschland* és a pesti *Privorszky*, később *Fillinger* – utóbb *Pilvax* – Kávéházban tanyázó *Iffjú Magyarország* jelszava. Ezekben az időkben belül egy világjáró, szabadságrajongó göttingeni német diák a pesti *Privorszky Kávéház*ba. A *Kellner* németül szólítja meg:

— *Was wünschen Herr Studiosus! Kaffee oder Thee?*
– kérdi.

— *Bringen's nur lieber Thee!* – feleli a diák.

— *Ah, Liberté! Freiheit oder Tod!* – súgja vissza a *Kellner*, aki a kávéházbéli *Jurátusurfiak* körében hallotta az *Iffjú Magyarország* titkos szövetségének, a *Petőfi*, *Jókai*, *Christmann-Kerényi Frigyes*, a *Dobsa Lajos* és a többi „*Ifjak*” jelszavát, a „*Szabadság vagy Halál!*”-t.

Ez volt a jelszava (*Libertà o Morte!*) annak a kis játéktörnek is, amivel néhány évvel utóbb *Batthyány Lajos* gróf, az első magyar Elnökminister a pesti *Nájgebájban* felvágta az ereit, hogy a bitót elkerülve golyó áltai haljon magyar *Vértanúságot* a *Szabadságért*. Az 1861-ben öngyilkosságba kergetett *Teleki László* gróf órájába is ez a jelszó volt belevésve.*

A TÓT PLÉBÁNOS ÉS A HALÁL.

Az aranyosmaró ti plébános valamikor az 1840-es években így búcsúztatta el valamelyik tót atyafit:

„*Szerelmetezs atyámfijai! Haj, haj! Iten fekszik sze-*

* Néhai nagybátyám. *Tarpai Szánky Zsigmond* somogyi birtokos közlése.

Ming becsiletezs ereg Mtiso, mer meg holta! Igg meghalta, mint a Janó, ki volta gazdag, mint a Gyuro, ki volta nagg tolvaj! Mindenkit lekaszál Halai kaszajavai! Lam, lam, Szent Istmny kiral izs volta, szent izs volta, megizs megholta! Mindenki meghalja, míg talán in izs, pedig in a ti plébánosotok vagyok, szerelmetezs atyámfiai, nem olyan tot parasztok, mint ti, idezs egy atyámfiai! Amen!"**

MILYEN VOLT A RÉGI SZÉKELYDULLÓ?

A Székelyszékeknek 1876-ig nem Főispánjaik és Szolgabíráik, hanem Királybíráik és Dullóik voltak az ősi külön Székely Alkotmány szerint. Régi székely Dullók uraimék patriarkális józaneszű emberek voltak, olyanok mint valami keleti Bölcs Kádi vagy Emin.

A marosszéki sellyei járás Dullójához, Gegesi nemes Kiss József uramhoz – mint Tóth Béla írja – az 1870-es évek elején beállít egy holdvilágos éjszakán két csendőr egy lókötő cigánnyal, két kárvallott szabadszékellyel és a Corpus Delictivel, a lóval.

Dulló uram amúgy ingben-gatyában pipára gyújt, ki-megy a holdvilágos éjszakába és ott helyben azonnal megtartja a tárgyalást.

A cigány az egyik székelytől ellopta a lovat, eladta hatvanöt pengő forintokért a másíknak. Dulló uram a lopott ló kantárszárát a kárvallottnak a markába nyomta, a hatvanöt forintot visszaadatta a cigánnyal a jóhiszemű vásárlónak, ezután a cigányt lefogatta és a deresen ott helyben tizenkét pálcát veretett rá. Ezután jóéjszakát kívántak egymásnak és kiki nyugovóra tért.

Így ítélkezett régi székely Dulló uram, holdvilágnál, az ámbituson, pipaszó mellett, ingben-gatyában, Protokolumok, Büntetőtörvénykönyv, perköltség és prókátor nélkül.

* Néhai nagyapám, *Szentessy* Dániel közlése. Az adoma a *Dugonics* András és a *Szirmay* Antal közölte históriák párja.

A KAPATOS SZÉKELY REGRUTA ÉS DULLÓ URAM.

Kibédi *Piczki* János székeleylegényt besorozták katonának. A fiú felöntött a garatra és csupa virtuskodásból szétzedett egy csomó töviskerítést, keresztbe rakta azokat a falu sikátorain, majd a fátornyos székeley templom haranglábja harangjait félreverte. Nagy volt a riadalom a faluban, az emberek keresztül bukdácsoltak a kerítéseken, a talpuk tele lett tövissel. Kibédi *Ladosán* László Dulló uram befogatta a garázda legényt.

— *Hát te kötnivaló, miért verted félre a harangokat?*

— *Dullo uramnak megjelentem, kücsü fickó koromtól harangozok es véremmé leve az harangozás, berúgtam es megtettem, ha meg nem teszem, kitör az nyavalya, szégyellem, bánom!*

Jól van fiú! – mondotta Dulló uram. – *Nekem meg mint Tekintetes Nemes Marosszék kibédi Dullójának úgy véremmé lett a csapatás, hogy kitör a nyavalya, ha nem csapatok huszonötöt az ilyen garázda fickó fenekére, mint te vagy, fiam! Megteszem, nem szégyellem, nem bánom, de bánod, te fiam!*

– *Igen es, instállom!* – felelte a fiú.

Megkapta a huszonötöt. Meg se nyikkant.

HECTOR BERLIOZ ÉS A RÁKÓCZI INDULÓ.

Hector *Berliozról*, a geniális francia komponistáról (1803-1869) *Liszt* Ferenc és hazánk nagy barátjáról sok adoma szól. A zeneköltő a régi pesti Nemzeti Színházban 1842-ben maga dirigálta a Rákóczi Indulóból átdolgozott *Marche de Ragotzy-ját*, a *Damnation de Faust* zeneköltemény világhírű részletét. Erről az a mendemonda járja, hogy *Berlioz* azt „egyetlen éjszakán” szerezte, különböző változatok szerint Pozsonyban, a Vörös ökor vendégfogadóban, ahol valamelyik cigány muzsikálta a Rákóczi Indulót. A zeneköltő – mondja az adoma – felrohant szobájába és hajnalra megírta a *Damnation de Faust*-ba. utóbb beleiktatott *Marche de Ragotzy-t*. Ezt a változatot dolgozta fel a színestollú *Vay* Sarolta grófnő, a „*Vay Sán-*

dor” néven szereplő extravagáns életű, férfiruhában járó hölgy is.

Más változatok szerint Berlioz Bécsből Pestre hajózott le a dunai gőzösön, itt egy magyar huszárkapitány hívta fel a figyelmét a Rákóczi-indulóra. Megérkezett Pestre, az Angol Királyné vendégfogadóban hallotta a Rákóczi Indulót, felrohant a szobájába, megírta, illetőleg átírta, másnap már elő is adták.

Mindebből – mint ezt *Dlsoz* Kálmán mutatta ki, – egy szó sem igaz, ellenben igaz az, hogy *Berlioz* Impressario-ja helyezte el nagyobb hatás céljából a mendemondát az egykorú sajtóban.

Idevágó mendemonda az is, hogy a Rákóczi-indulót Bihari János (1764-1827) szerzetté volna. Az induló szerzője ismeretlen, mint ezt *Major* Ervin Bihari-tanulmánya mutatta ki.

A VÖRÖS, MEG AZ ÖRDÖG!

Honfoglaláskori nemes família a szabolcsi Lászlófalvi és Nyirábrányi *Ewrdewgh* família. Bessenyőeredetű soproni Gyöpüörs család, *Nemesfarád* közbirtokos famíliaja, a nagyszámú Farádi nemes *Wewres* család. Nevüket, az *ördög* és a *Vörös* nevet a *Dessewffy*, a *Thewrewk* és más ősi familiák módján máig a korai középkori íródiákok ortográfiájával írják *Ewrdewgh* és *Wewrews* móddal.

Történt pedig valamikor anno 1840 – mint *Vas Gereben* írja – hogy valami hivatalos Executióra együtt szekerezett a tiszaháti vendégmarasztaló sárban a falusi paraszti Forsporton a szolnoki szolgabíró, Tekintetes Lászlófalvi nemes *Ewrdewgh* Sámuel uram és a Nemes Vármegye egyik Jurátus Assessora, – vulgo és kurtán Jurassora – Tekintetes Farádi nemes *Werewss* Ádám uram.

A vármegyei előfogatra deputált paraszt kegyetlenül szidta fülét-farkát lekönvítő keserves lusta gebéjét, a rudast, a Vöröst, ily jókívánságom áldásban részeltetve:

– *Nee te neeé Vörös! Gyü! a vakapád mindenit! Hogy a menydörgettős tüzes istennyila ütne a rusnya vörös dűgibe!*

Lászlófalvi nemes *Ewrdewgh* Sámuel főbíró uram harsogva kacagott:

– *Ne neked Amice Wewress, neked ugyan megadta a kocsis!*

Farádi nemes *Werewss* uram nevetett, okosabbat nem tehetvén, ám erre a baloldali lóval, a nyergessel volt baja a kocsisnak.

– *Fakooooó! Gyühééé! Hogy az ördög bujjik beléd, te sunda dög!*

Erre Farádi nemes *Werewss* Ádám Jurassor uram sugárzó képpel nagyot csapott szolgabíró uram térdére:

– *Neneked Ewrdewgh aram! Dejszen a Dominus Spektábiisról sem feledkezett meg a kocsis!*

A FIATAL TÁBLABÍRÓ ÉS A MACAO.

A „*Pas*”, a „*Sláger*”, és a „*Sieben brennen*”, vagyis a „*Hetet brennoiás*” az 1840-es években mifelénk is divatba jött kártyajáték, a Macao franciával keveri bécsies mesterszavai voltak.

Az egyik Nemes Vármegye tisztújító közgyűlésén, a Generális Sedrián, a Restauráczió nagy retorikus emfázissal szónokol egy fiatal birtokos úr, tiszteletbéli Táblabíró, pompás gavallér, kitűnő vívó, páratlan mulató cimbora és híres makaójátékos, akinek net haragosa volt a Közgyűlésen. Így szónokol az ifjú tekintetes úr:

— *Tekintetes nemes Sédria, tekintetes nemes atyám-fiai! Bizonytalan a jövő, nem tudjuk mire virradunk! Végezetünk kártyáit a Sors keveri hatra-vakra! Az egyiknek úgy oszt, hogy az Pas-t kénytelen mondani, a másiknak úgy, hogy markába nyomja a Slagért, de ...*

— *Halljuk! Halljuk!* – kiáltják a hét haragosok. – *A Dominus Spektábilis azt hiszi, hogy őseink e tiszteletreméltó tanácskozó terme a Casinó, melyben makaózik! Halljuk! Halljuk!*

Aki a régi világban az ilyen közbeszólástól belesült a mondókájába és nem tudott tromfot kivágni, az bukott ember volt.

Nem úgy ám a mi barátunk urunk! Így vágott vissza:

– *Ha a hét urak az én beszédeméi makaó játéknak mondják és megzavarják, úgy én rájuk a Makaó szavával csak amondó vagyok: Sziben brennen!*

Ami makaónyelven azt teszi, hogy hét kártya *ki-dobandó*. A fiatal Ténsúr nagy tetszés mellett fejezte he dikcióját.

*

Az adoma egy más változata szerint ez 1846-ban Nyitraivánkai nemes *Ivánka* Zsigmond honti birtokossal, a nagy kuruc ellenzéki úrral esett meg, akit tizedmagával valami Széksértésért a Nemes Vármegye kereset alá fogott. A vármegyei Kormánypárt hat aulikus érzésű korifeusa és a Főispán zúditották a keresetet Ivánka uram nyakába, mire ez így fejezte be fulmináns beszédét a vármegyei Közgyűlésen:

— *Pártok lesznek és pártok vesznek! A kerék forog: egyszer fenn, egyszer lenn! Ma nekem, holnap neked! A kocka fordul és a kártyán hol az egyik, hol a másik nyer, avagy vesz!*

— *Hohó!* – kiáltott közfoe valaki. – *A politika nem kártyajáték és a Nemes Vármegye szálája nem kaszinói kártyaszoba! Itt uram nem makaózunk!*

Erre *Ivánka* uram így vágott vissza:

— *Kár, hogy nem makaózunk, mert erre a hét úrra azt mondanám: Sziben brennen!*

— Amin a „brennolandók” maguk is nagyot nevettek.*

KOSSUTH LAJOS

ÉS A PARLAMENTI ÖSSZEFÉRHETETLENSÉG.

Amikor *Kossuth* Lajost Pest vármegye 1847-ben a pozsonyi Országgyűlésre követéül választotta meg, ő is fogadalmat tett, hogy kormányhivatalt soha el nem fogad.

Amikor azután 1848 április 11-e után *Batthyány* Lajos gróf megkínálta az első magyar független pénzügy-

* *Vas* Gereben, majd *Höke* Lajos nyomán *Tóth* Béla és még sokan mások átvették ezt a kis történetet.

miniszteri tárcával, fogadalma alól való felmentését kérte. Ekkor mondotta az alábbiakat egyik volt pest-vármegyei követtársa:

– *Követtársam, Kossuth Lajos egy esztendővel ez-előtt, a régi rendszer idején tett fogadalmat! Különben is csak azt fogadta meg, hogy igásló nem lesz, nem pedig azt, hogy kocsis nem lesz!*

PAJTÁS, KELL-E KENYÉR?

Az újdonsült csurgói diák, valamikor régen, hogy deák tudását fitogtassa, így kínálta diáktársát a hazulról hozott friss cipóval:

— *Amice, lapis panem?*

— *Mi a csudát beszélsz*? –* kérdezte diáktársa.

— *Mit, hát deákul szólok! „Amice” – az pajtás, „lapis” az kő, „panis” az kenyér! Azt kérdeztem tőled: Pajtás, kő-é kenyér?**

MIRŐL ISMERSZIK MEG A DEBRECZENI, A SÁROSPATAKI ÉS A PÁPAI DIÁK?

Néhai való nagyapáink kedves adomája volt az, hogy a *Tenebre* diák szó ejtésén megismerszik, kiféle diák mondja?

A detbreczeni diák az első szótagot hangsúlyozza, azt mondja: *Ténèbre*.

A pataki diák felvidékiesen felvágja a második hangzót, azt mondja: *Tenèbre*.

A dunántúli – pápai és csurgói – diák elhúzza az utolsó szótagot, azt mondja: *Tenebré**

* *Vas Gereben* nyomán.

SZAMÁR AZ EGÉSZ EKLÉZSIA!

Az ősi debreczeni Kollégiumban, de Sárospatakon, Nagyenyeden és minden más régi magyar kálomista főiskolán *Coetus* volt a diákos elnevezése egy-egy Professor valamely előadásának, viszont *Eklézsia* volt a neve a hívek egész gyülekezetének. Ez a csattanója az alábbi veretes debreczeni diák adomának.

Tudós Professor Theologiae Nagytiszteletű Nemes *Sárváry* Pál uram ökegyelmének (1765-1846) az volt a szokása, hogy Referátomra, vagyis felelésre mindig valami rokonnevű teológus diákot szólított fel, például falunevűeket (*Ecsedy, Kálnay, Esztelneki, Hörömpey*), vagy mesterségnevűeket: *Szürccsapó, Esztergályos, Portörő, Szíjjártó*.

Egy alkalommal a muzsikás nevűeket szólította fel, az emberi sors Istentől való elvégeztetéséről, a kálomista Praedestinációról való tudományukat firtatva.

Sorban szólította fel az egykori szabadihajdu ősöktől született hajdufiakat, ám Domine *Hegedűs, Sipos, Dobos, Furulyás, Trombitás, Lantos, Csákányos* (ez a régi mélyhangú furulya, az olasz Bordone, a francia Bourdon magyar neve a kampós formája révén) – de csak egyik „Domine” sem szól vala egy mukkot.

– *Szamár az egész Coetus!* – jegyezte meg Nagytiszteletű Professor Uram és elkezdte tovább szólítani a papi eredetű nevű teológus diákokat.

– *Domine Papp! Mondja meg végre, mi az a Prae-destinatio?*

Papp uram egy fakovával sem ért többet társainál, öreg *Sárváry* uram türelmesen szólított tovább:

– *Domine Mester!*

Ám ez is mindenben mester, vagyis oskolamester volt, csap éppen a szent Theológiában nem. Ugyanígy járt Domine *Kántor, Domine Kurátor, Domine Bőszögő Prezbitér, Domine Tanító* és a többi Domine. Tudós Professzor még egy kísérletet tett:

– *Domine Harangozó!*

Ez sem tudott egy kukkot sem! Ekkor Nagy tiszteletű *Sárváry* uram felállott és ünnepélyes hangon jelentette ki:

- *Nemcsak az egész Coetus számár, de az az egész Eklézsia is!*

A MAGYAR NÁBOB HARMINCHATEZER GYERTYAKOPPANTÓJA

Vas Gereben írja F. László grófról, a nábobi vagyónú földesúrról az alábbi históriát. A magas gróf az 1850-es években külföldön költötte el óriási birtokai jövedelmét. A Grófné – noha idegen származású volt – megszerette új bazáját, Magyarországot és végigjárta ura összes birtokait, kastélyait, palotáit, kúriáit, vadászházait. Mindent elragadónak talált, csak az bosszantotta, hogy sehol nem talált egyetlen gyertyakoppantó ollót sem, amivel gyertyái füstölő kanócat elkoppantotta volna. Elpanaszolta ezt grófi urának, aki erre Bécsben összevásároltatott minden koppantót – harminchatezrei, azaz háromezer tucatot és azt harminchat ládáiban hazaküldte.

A PATRIARKÁLIS VÁRMEGYEI ÁRESTOM.

Patriarkális élet folyt a Nemes Vármegyék egykori rabjai, az Áreslánsok börtöneiben. A rabok kijártak munkára, nem szöktek meg, ebédre, vacsorára, éjszakára „hazatértek” a Nemes Vármegye Várnagya keze alatt szolgáló porkoláb által őrzött „dutyiba”.

Vas Gereben írja le, hogy Nemes Mosony Vármegyének az 1830-as évek elején egyetlen egy rabja volt. Derék rendes rab volt. Egy este Vicipán uramnál nagy vendégiség lévén, ez a rab forgatta a konyhán a peccsenyesütő – nyársat. Késő éjjel térvén „haza”, az Arestomba, bezörget a Vármegyeház kapuján. A portás hajdú kikiált:

– *Ki a fene zargatja a kaput!*

– *Csak én!* – felelte a rab.

– *ördög tudja, ki a'?* – kiáltott az álmából felzavart kapuistráza.

— *Én vőnek, a rab, a Nemes Vármegye rabja, eriszzen bé, istrázsa uram!*

— *Eriszt ám a fene, aki megesz, te kocsmajótónyitogató, istrázsakeserítő, kujtorgó pemahajdér, te! Eridj oda, ahun eddig vótál! Várj sorodra reggelig!*

A „rab” keservesen lefeküdt a Vármegyeház kapujába és ott aludt reggelig.*

ALKUNKAPITÁNY URAM ÉS A VIHAROS KUN GYŰLÉS.

Valamelyik alföldi kun Mezővárosban az 1840-es években felettébb viharos volt a Kupaktanács egyik ülése. Szabadkun atyánkfiai megőrizték ázsiai őseik kardos virtusát és véleményük argumentumául egymás fejéihez vágták a Tanácstereim minden ingó-bingó tárgyát: kalamáríst, porzótartót, léniát, csengőt, pecsétviaszkoz, órát, a vaskos Protocollumokat, széket, a széttört asztalok fiókját és a lábát, letört kilincseket, gyertyatartót, 'Kancsót, pipaszárat, porzótörlő nyüllábat, padot, miegymást.

Minekutána minden tárgyal pozdorjává zúztak, u praesidáló Alkunkapitány uram, így zárta le az ülést:

— *Több tárgy nem lévén, az ülést berekesztem!*¹

AZ ÖREG PARASZT A CSÁSZÁRI POSTAHÁZBAN.

A régi Császári Posta nem hordta ki a címzettekhez a leveleket, hanem azoknak kelleti odamenniök a Postaházba, ott megkérdezték van-e levelük, ha volt, fizettek nyolc karajcárt.

A földesúr elküldte az egyik parasztját a Császári Postaházba, van-e levele? Volt. A postamester nyolc krajcárt kért a paraszttól, aki hosszas alkudozás után megfizette a taksát, de elcsent még két másik levelet,

* A „Vármegye rabja” históriáját Mikszáth Kálmán és Krúdy Gyula is feldolgozta.

¹ Inárcsi nemes Farkas László iászkaraieñi hirtokos uram-

melyek másnak szóltak és haza vitte uraihoz. Ez ráparancsolt az öregre, azonnal vigye vissza az idegen leveleket a Postaházba, mire az öreg így szólt:

– *De biz' uram, nem megyén az kárba! Jó lesz az a fiannak, aki katona Egerbe!**

NEMES TZÖVEK GÁBOR, TSIZMADIA-MESTER ÉS KÉJ-GÁZ.

A Chloroformmal való narkózis az 1840-es évek végén kezdett terjedni. Az akkori erőszakolt nyelvújítókodás „Kéjgáz” néven nevezte azt, a „*Politikus Csizmadia*” viszont a 18. század vége óta állandó figurája volt az újságirodalmi humor-rovatoknak. Nyilván ebből lett az 1840-es évek óta élő alábbi Adoma.

Egy litterátus csizmadiaimester – állítólag miskolci – ilyen cégért pingáltatott két sarkantyús magyar csizma közé:

„*Nemes Tzövek Gábor Tsizmadia Mester és Kéj-Gáz*”.

Mikor valaki megkérdezte, hogy mi az ördög az a „Kéjgáz” a cégéren, így felelt a mester:

– *Azt mán nem tudom, uram, csak azt tudom, hogy gyönyörűséges szép szó az! Azért pingáltattam oda!*

A „MAGYAR NARKÓZIS”.

Idevág a nagyemlékezetű *Balassa* János pesti sebész-professor históriája, aki lenézte az új „Kéjgáz”-at és az általa „*Magyar Narkózis*”-nak nevezett módszert használta altatás nélkül végzett súlyos műtétei alatt. Jobbról-balról hatalmas poflevest mért le lekötözött páciensei képére és rettentően rájuk ripakodott, mire ezek mukkanás nélkül túrték a Professor mesteri kését. így operálta a Professor „Magyar narkózis”-sal az 1849-i budai ostrom sebesültjeit is.

Az adomát a híres Professor *Kouáts-Sebestyén* Endrére (1814-1878) is rá alkalmazzák.

* A néhai Prof. *Bánóczi* József gyűjteményében volt 19. század-
eleji debreczeni kéziratos diákos adamagyűjtemény nyomán.

„DÉRYNÉCSKE” ÉS A SZERELMES DIÁK.

Déryné már érett szépségű asszony volt, amikor egy előkelő diákúrfi beleszerelmesedett. Szerelmes levelet írt „Dérynécskének”, aki így válaszolt:

„*Tisztelt Ifiuracská! Holnap szállásomon kis gyermekek számára bálás Redut lesz, szívesen látom tisztelt Ifiuracskámat is, de a zsebbéljét ne feledje otthoni!*”

A HADADI BÁRÓ WESSELÉNYI MIKLÓS ZSIBÓI BORA.

Híres volt a báró zsbói pincéjének sok pompás erdélyi bora, főleg küüllőmenti, marosmenti és érmeleki borait dicsérte egész Erdélyország. Egy ízben fél Belső-Szolnok Vármegye volt a nemes báró vendége, aki pincemesterével a legjobb évjárait hozatta fel. Kedvételve csillogtatta meg poharát és így szólt vendégeihez:

– *Urak, ittatok-e ilyet valaha?*

Az egyik belsőszolnoki nemesúr, Nemes *Tsomós* Ádám uram, a báró bizalmas barátja kihörpintette poharát és évődve megszólalt:

– *Ittam bíz én ...*

Tovább nem folytathatta, mert a nagytermészetű, nagyindulatú báró bozontos szemöldöke már megrándult, mire Nemes *Tsomós* Ádám uram odalépett hozzá és így szólt a báró elé tartva üres poharát:

– *No, ne tüzelj, Miklós, hát nem látod, hogy ki-ittam a poharamat! Hát persze, hogy ittam! Most ittam!*

A báró elmosolyodott és megrázta barátja kezét.

THEWREWK, AKINEK EMLÉKE NEM LESZ „EWREWK”.

Az 1840-es években a Pamflet csúnya mesterségébe tévedt bele a jeles hunyadi kurtanemesi familiából származó Ponori nemes *Török* József (1793-1870) a neves polihisztor és műgyűjtő, a 16. századi *Thewrewk Codex* felfedezője. „*Beretváltkozó Tükör az Új Magyarok szá-*

mára” című Pamfletjében a Reform korszak legkitűnőbb magyarjait bántó csúfondárossággal figurázta ki. Alkalmasint Metternich Herceg *Bureau de Propagande-’j*® fizette meg. A mindenható Státuskancellár rendszeresen íratott magyargyalázó röpkülő iratokat, amiknek szerzői stíluskritikái módszerrel is, de az egykori bécsi K. K. Getheimpolizey-Archiv fennmaradt titkos elismervényei alapján is megállapíthatók.

Ponori *Török* József a Szabadságharc leveretése után, 1849 késő őszén Bécsben jelentette meg csúnya-emlékű, *Magyarország orvmadara* című Pamfletjét, melyben *Kossuth* Lajos édesanyját is tolvajsággal vádolta meg.

Ponori *Török* István feltűnősködő különcségből „Török” helyett régieskedve Thewrewk módon írta a nevét, amire valaki ezt az egész országban elterjedt csúfondáros epigrammát szerezte:

*Hiában írod: „Thewrewk”,
Nem lesz a neved „ewrewk”.**

A FELÉLEMEDETT HALOTT.

Szentpétery Zsigmond (1798-1858) vidéki-színész korában súlyosan megbetegedett és valami vidéki felcserrel kúráltatta magát. Meghallotta, hogy ez így nyilatkozott:

„Menthetetlen, a férgéké már!

Szentpétery, akinek szívós természete volt, felgyógyult.

Nemsokára egy levelet kapott a felcser, melyen ez a felírás diszelgett: „2000 Forint”. A levélben azonban színházi hamispénz volt, (melllette a következő írás:

*„Uram! Élek! Bizonyosságul itt küldöm önnek a birto-
kban lévő eme kincseket! Pár percnyi örömet mégis
szereztem önnek! Ennyit megérdemel az ön jóslata!”*

* *Frankenburg* Adolf emlékiratai nyomán.

AZ ÖREG TÉNSÚR DEÁKUL TUDÓ MACSKÁI.

Az egyik tiszaháti Nemesfaluban élt egy furcsa öreg nemesember. Egyetlen öröme hét macskája volt, egy felhér, egy fekete, egy cirmos, egy szürke, egy fehérmálú fekete, egy feketemálú fehér és egy háromszínű tarka. Igen büszke volt az öregúr a hét macska deáki tudományára. Ha deákul rájuk szól: *Catuli, veniatis et saltetis!*, azaz „Jösztek macskák, táncod játok!” – előbújt a hét macska a kuckóból és két lábon táncolt.

– *Tudnak deákul!* – büszkélkedett az öregúr. – *Catullus római poéta az atyjokfia, annak is Macskafi volt a nevezetje!*

Az öregúr unokaöccse, a kópé pataki diák igen haragudott a „Catullus atyjafiaira”, mert az öregúr ezüsttányéron etette őket, minden jó falatot megettek előle a hét macskák. Egyszer mikor az öregúr kísétált a földjeire, előhivatta a macskákat: *Catuli veniatis et saltetis!* – kiáltotta. Előjött a hét táncos, de a diák pogányul elfénekelte őket.

Estére vendég érkezett a Kúriába. Az öregúr ennek is be akarta mutatni a macskák deák tudományát. *Catulli veniatis et saltetis!* – kiáltotta, mire a hét macska keservesen nyávogva hétféle szaladt féltében.

A TEKINTETES ŪR EZÜSTGOMBOS PÁLCÁJA.

Nemeskoppádon, a furcsaságaiért csúfondáros móddal emlegetett faluban régimódi, ezüstgombos spanyolnád-bottal sétálgat az egyik helybéli birtokos kurtanemes gazda. Hosszú a bot, a dédapja urától örökölte, afféle Mária Terézia idejéből való módos régi holmi.

– *Ejnye, de szép pálcája vagyon kedves jó bátyámaramnak!* – mondja egy másik falusi Ténsúr. – *Csak hosszú egy kicsinyt!*

– *Hosszú bizony, hosszú* – mondja az öregúr – *hanem tudod, kedves uramöcsém, sajnálnám leváogatni ezt a szép, vert ezüst gombját*

– *Urambátyám, hát ne a föléből vágasson le kegyelmed, hanem az aljából!*

– *Hová gondolsz, uramöcsém, nem látod, hogy nem alul hosszú, hanem felül!*

KORTESKEDÉS A NEMESSZEREN.

Tisztújításra, Restaurációra készül Nemes Borsod Vármegye valamikor az 1830-as években. Nagy a korteskedés az egyik Neonesfalu nemesi fertályán, a Nemesszeren. A Körülsáros Korcsma udvarán balról ülnek egy asztalnál az Oppositó, az Ellenzék hívei, jobbról ülnek a „Pecsovicsok”, a johbpárt hívei.

Feláll a johbpárti tekintetes urak asztalánál a főkortes.

– *Tekéntetes nemes atyámfiai, tekintetes Compossessorátus! – szónokol. – Mán én csak a mondó vagyok, hogy a felséges szent Ūristen tartsa meg a mi Kandidátusunkat, a gerófúr o méltóságát!*

Feláll erre a balpárti tábla mellől az Oppositó főkortese és pátriárkálisan átköszön a johbpárti táblához:

– *Jól beszélt tekintetes kedves atyámfia, nemes és nemzetes urambarátom! Helyes a dürgés! Magam is azt kívánom, tartsa meg a felséges szent Ūristen ő Felsége a kigvelmetek Kandidátusát, a geróf urat, de úgy, hogy vegye tüstént magához és tartsa is meg magának!*

A TRÉMÁS LEGÁTUS.

Nagyon trémázott első prédikációja előtt a pataki Legátus. A bibliai Textustól nem félt, a prédikációtól azonban igen felettébb remegett, noha szórul-szóra be-tanulta azt.

Ott állott már a Pulpituson. Belekezd a Miatyánkba.

— *Mi Atyánk* – mondja, de a nagy trémától a tor-kán akad a szó ...

— *Mi Atyánk!* – ismétli öblös hangon, de csak meg-akad újra.

— *Ki vagy... – súgja* alulról nagytiszteletű uram.

– *Deák János, balmazújvárosi hajdúfi, szógálaty-
tyára nagytiszteletű uramnak!* – feleli a szerencsétlen
Legátus.

A HUSZÁR ÉS A SAVANYÚ LŐRE.

Régi hadgyakorlaton, valamikor az 1840-es években – írja *Vas Gereben* – poros, szárazgégéjű huszár áll meg egy fősvény gazda udvara előtt és egy pohár bort kér. A gazda (nemes Compossessor, azaz közbirtokos Ténsúr) egy kancsóval a megecetesedett borából nyújt fel az eltikkadt huszárnak.

– *Jaj, az irgalmát, ténsuram, de áldott ital ez!* – mondja a huszár a pogány lőrére. – *No, ténsuram, olyan bor e', hogy vitéz kapitány uram is megihatná éhomra! Bizonyosan ténsuram maga termése ez, hogy a felséges szent Űristen áldja meg a tőkét is, meg azt is, aki kapálta, azt is, aki szüretelte, meg azt is, aki adta!*

A Ténsúr megszegeyelle magát és a legjobb borával is megkínálta a becsülettudó huszárt, aki így dicsérte a bicskanyitogató savanyú csigert. Ez lehajtotta a gégején a pompás italt, kétfelé törölte a bajszát, de a korsót szó nélkül nyújtotta le a Ténsuras ágnak.

– *Nem ízlett a bor, vitéz uram? Hát ezt nem dicséri vitéz uram?*

– *Dicséri e' magamagát!* – vágta oda a huszár – *Isten áldja!*

Sarkantyúba vágta a lovát és elporzott az esvadrony után.

HÁNYÓRAJÁRÁSSZENTLŐRINCZKÁTÁRÓL

SZOLNOK?

A régi jó alföldi szekérfurmányok idejéből való adoma szól az egyszeri úrról, aki Szentlőrinczkátáról igyekezett Szolnokra. A könnyű magyar szekér tengelyig ült meg a (homokban).

– *No Mihály gazda, hány óra járás ide még Szolnok?* – kérdi a türelmetlen utas.

– *Három jó óra, uram!* – feleli Mihály gazda. Kitelik a három óra, Szolnoknak még híre-nyoma sincs.

– *Mihály gazda, idenézzen kend, a zsebórámon máhét óra múlt négykor indultunk, hát mikor érünk be Szolnokra?*

– *Hjha nagy jó uram* – feleli hátrafelé a bakról Mihály gazda – *nem ilyen csip-csup, süsd meg, edd meg zsebbéli órajárás a', hanem amolyan toronybéli nagy órajárás, la!**

A LIBÁRDI SZILVA.

Valamikor, 1830 körül szembetalálkozik két fuvaros paraszt az esztergomi országúton. Ráköszön az egyik a másikra.

— *Szerencsés jó napot adgyék az Üristen!*

— *Fogadj Isten!*

— *Hát kend bátyám há' való?*

— *Libárdra ecsém, aki lelked van!* – vágja ki büszkén az öreg. – *Oda bíz' én, ahun az idétt az a temérdek szilva termett!*

Egy esztendő múlva ugyanez a paraszt ugyanott találkozik egy másik öreg paraszttal. Ez is megkérdezi, hogy hová való.

Megvakarja a füle tövét az öreg:

– *Haj, haj! Mi tagadás benne, csak arra a nyomorúságos Libárdra, ahun tavaly az a rengeteg szilva termett, az idén meg egy szem se ... Minek is firtatja kend, mi köze kendnek ahhoz . . . Csak azér' kérdi kend, hogy megcsúfolhassa kend az embert. . .**

A SÁGHY TÓNI ATYAFILÁTOGATÁSA.

Sághy Tóni, az 1840-es évek végéig úrfija, gazdag tulajdonosi birtokos, húsvétidőn elindult a kocsiján Komáromból, íhogy Füredei töltsön pár hetet. Útközben betért

* Vas Gereben nyomán

valamelyik győr vármegyei atyjafiához. Marasztalták, ott fogták. A kocsisa valami rossz fát tett a tűzre, elcsapta, fogadott a helyébe másikat. Füred felé való útjában végiglátogatta vasi, zalai és veszprémi atyjafiait. Szent István is elmúlt, mire Füredre ért.

Az egyik ott nyaraló uraság megkérdezi a Ságghy Tóni úrfi kocsisától:

Hál a kend urasága hová valósi?

– Nem tudom – feleli az új kocsis – én még csak három hónapja szolgálom az uramat, azóta pedig még nem voltunk otthon!*

KUTYA A PÁHOLYBAN.

Bauer Carolina, az 1847-en leégett első pesti Német Theatrum ünnepelt művésznője írja meg emlékirataiban, hogy az 1840-es években a pesti katonatisztek és az „Arszlánok”, a „Divatfiak” rendszeresen elvitték a Theátrumba kutyáikat is. Felvonásközben az egyik úrfi a kutyáját otthagya a páholyában és lement a földszintre, ahol egy divatdámának udvarolt. A kutya mellső lábaira állva lenézett a földszintre, ott látta a gazdáját.

– *Ide, Caro, idei* – szólt fel az ifjocinz, mire a kutya leugrott az emeleti páholyból. A publikum dörgő *Bravo! Bravissimo!*-val honorálta a „kunsztstiklit”. Másnap az Arany Korona Kávéház minden aranyifja és az Urak Utcáján az egész Corso erről beszélt.

A SZÉKELY KOCSISLEGÉNY ÉS A „PAPAGÁJ ÚR”.

Hallerkői gróf Haller György, a langodári földesúr új parádéskocsist fogadott. Sepslhárói nemes Czudar Áron székely nemesembert, a derék, jóképű legényt. Beöltözött a legény vadonatúj magyar libériájába és jelentkezett a gazdájánál, a grófnál.

A grófné hatalmas papagája ott szöszmötélt a gróf

* *Eötvös* Károly nyomán.

szobájában. Belép a legény a grófhhoz, összecsapja a bokáját, megszólal a papagáj:

– *Csés jó napot! Csés jó napot! Ke'det mi szél hozta? Ke'det mi szél hozta?*

A legény nagy aelymán odafordul a papagáj felé, Összeüti a bokáját és így szól:

– *Csés jónapot, madár uram! Mán mind csak azon vótam, madár az ténsúr, mán látom; nem madár téns-uram, csak ember, no!**

NYÁRY PÁL, NEMES PEST, PILIS ÉS SOLT VÁRMEGYÉK ÜTI FŐKOMISSZÁROSA.

A nagyemlékezetű, tragikusvégű pestvármegyei Alispán, a honfoglaló bessenyő nemzetségből származó Nyáregyházi nemes *Nyáry* Pál az 1840-es években végigszekerezte az Alföldet, illetőleg a Nemes Vármegyét. Saját szemével akarta látni a pogány állapotban levő vármegyei utakat.

Vizitáló útján egyszer Abonyban ebédelt Mándi nemes *Márthon* Ferenc uram ottani kúriáján. Az öregúr volt az édesapja az 1850-es évek kedves humorú regényírójának, az „*Abonyi Lajos*” álnéven író Mándi nemes *Márthon* Lajosnak.

Alispán uram ebéd után azonnal elindult a Nemes Vármegye által kiutalt paraszti előfogatos Forspointtal Nagykőrös felé. Törtelen és Pusztatételenen, az Inárohi nemes *Farkas* család birtokán át igyekezett Kőrösre. A rövid utat keserves ügyel-bajjal estvélig tette meg, öt óra alatt mindössze csak Törteiig tudott elkecmeregni a szörnyű sárban, mely valóban „vendégmarasztaló” volt. „Ott ragadt” a szó teljes értelmében a törteli *Lipthay* kúrián.

Az ámbituson ott találta abonyi vendéglátó gazdját, Mándi *Márthon* Ferenc uramat.

– *Mióta vagy itt, Feri barátom?* – kérdezte csodálkozva.

* *Haller* János gróf közlése.

– *Itt vagyok én már kora délután óta!* – felelte a kérdező.

– *Ejnye, hát az ördög szekereztetett ide Törtelre? Te egy óra alatt elértél ide, én meg öt óra hosszat evic-kéltem a sártengerben? Miféle úton jöttél?*

– *Nem mondom meg, kedves barátom uram, alispán uram* – felelte az óvatos környékbeli birtokos – *mert ha megmondom, a Nemes Vármegye azt az egyetlen járható utunkat is kireparáltatja ...**

KÁLLAY MIKLÓS SZABOLCSI ALISPÁN URAM PIPÁJA.

A szabolcsi Nábobról, *Kállay* Miklósról, a híres Vicispán úrról *Supka* Géza írta meg az alábbiakat:

A dúsgazdag *Kállayak* élén *Kállay* Miklós Alispán állott, kinek vendéglátó asztala nap mint nap hatvan emberre volt terítve. Ha a maga jószántából való vendég nem akadt, az Alispán úr a megyei hajdút küldte ki az útszélre: fogjon el arra kocsizó úriembert. Hogy pedig a vendégei csakugyan jól érezzék magukat, *Nagykálló*-ban külön theátrumot építtetett s az abban vendég-szereplő színtársulatnak naponta száz forint bevételt garantált: ha nem akadt annyi áru néző, a saját zsebéből fedezte a hiányt.

Igaz viszont, hogy ezzel szemben előjogot is biztosított magának. Amikor, a theátristák panaszkodtak, hogy nem tudnak énekelni, mert vágnivalóan sűrű füst terjeng a nézőközönség között a pőfékelő pipákból, akkor szigorúan eltiltotta a 'nézőtéren a pipázást, ő maga viszont odaült a sűgölyök mellé, pipáját azon keresztül engedte be a világot jelentő deszkák alá.

Vendégszerető hajlamát még az általa hóhérekre adott betyároktól sem tagadta meg. Ha ilyet a veszthelyre vittek, útja rendszerint ott vezetett el a Vármegyháza előtt. Ilyenkor aztán *Kállay* Miklós uram kiállott a

* *Ágai* Adolf és *Tóth* Béla nyomán. Más feldolgozásokban az adoma hőse maga az író, *Abongi* Lajos, aki azonban az 1840-es évek derekán még páresztendő gyerekfickó volt.

Megyeháza kapujába, ott várta be az imposztort és egy pohár aranylő tokajival kínálta meg az ipsét, hogy könnyebben menjen át a másvilágra. Mert azt meg kell hagynunk, minden nagyvonalú bohémsége mellett is nagy rendet teremtett a Megyében, ő volt a „Nyírség Ráday Gedeonja”, aki a „nyíri bicskások” fajzatával alaposan felszámolt.

Miklós úr tehetségét és temperamentumát aztán a fia, *Kristóf* is örökölte. A 19. század természettudományának virradása idején ő teljes lélekkel belevetette magát az Alkímia rejtelmeibe s lelkesedéssel kereste a Nagy Elixirt, a csalhatatlan örök ifjúság szent árkanumát. Másrészt viszont nagy könyv- és kéziratgyűjtő volt – az övé volt az Alföld legszebb könyvtára.

BÖLCS SALAMON AZ ORVOSI RIGOROSUMON.

Az 1840-es években történt, amikor a pesti Egyetem orvosi Fakultása az Újvitág-utcán – ma Semmelweis-utca – volt, az 1900-as évek elején lebontott ódon, háromemeletes sárga házban. A magyarul csak törve beszélő öreg *Schenthauer* Lajos Professor – a diákok nyelvén „az öreg Sajtos” – egy *Schnitzer* Salamon nevű zsidó medikust nyaggatott a Rigorosumon, miközben a diák keserves készül ellenséget mutatott.

– *Halljon maga, Amice* – szólt rá az öreg Professor – *ha maga Schnitzer Salamon hívnak, csinálja maga kevesebb Schnitzerek és beszélje bölcsesség, mint a bölcs Salamon, a király!**

VON LEDERER BUPAI STADTKOMMENDÂNS PARÓKÁJA.

Az 1840-es évek végén Freiherr von *Lederer* volt Buda és Pest Királyi Szabad Városok császári városkommendánsa. Jóindulatú, rendes, jókedélyű bécsi ember volt. Ő volt az, aki 1848 Martius Idusán neun volt haj-

* A „Schnitzer” bécsies németséggel baklövést jelent

landó belelövetni a *Pilvax Kávéház* előtti tömegbe. Ő bocsájtotta szabadon a budai Stokházból az öreg Táncait s Mihályt.

Kopasz volt a Herr General fejebúbja, mint a tenyere, hiú ember volt, tehát Pest első parókásmesterével, a Király-utcán házbirtokos *Flájsman* mesterrel bodorította, minden reggel hat óraker, a parókája csigába göndörödő „Halvanhatosait”, a „Zekszerliket”.

Egy reggel az öreg *Flájsman* mester – aki a saját kocsiján ment át minden nap a pesti Király-utcából a budai Várba – hat óra helyett nyolc óraker állított be a budavári Sfadtkommandora. A Herr General türelmetlenül várta.

– *Aber um Gottes Willen!* szólt rá a mesterre – *hol maradt kend ilyen sokáig?*

– *Excellentiád katonái az oka a késésemnek* – felelte a mester – *hajnali négykor síppal, dobbal, trombitával maséroznak ki a Király-utcán a Városerdőre, felverik az egész várost, a polgárság nem tud aludni, engem az idős embert is felverték álmomból! Ezért késtem el!*

– *Igaza van, mester!* – felelt a generális.

Még aznap kiadta a parancsot, hogy a gyakorlótérre a katonaság dob- és trombitászó nélkül vonuljon ki.

A FALUSI FOKHAGYMA ÉS A VÁROSI PACSULI.

Keglevich Miklós gróf (a hevesi ellenzék vezére az 1840-es években) a pesti Urak Utcáján találkozott két ködmonős, gatyás kurtanemes hevesi Ténsúrral. Meghívta a nemesurakat a pesti palotájába ozsonnára. hatalmasan megfokhagymázott rostélyossal, fokhagymás kocsonyával, fokhagymás kolbásszal és falusi törkölyvel tartotta jól őket, majd meginvitálta a falusiakat a pesti Német Theátrumba.

A földszint első sorába váltott bilétát a Ténsurakniak. A zenekar, a színésznép és a finom városi publicum ajuldozott a pogány illattól, ami a komédiát keleti fejedel-

raek majesztásával megvető nemeslénárdaróczi Tónsurak körül terjengett. A pesti polgárasszonyságok angliai Pacsulival illatosított zsebkendőikkel fogták be az orrukat, mire a Tekintetes Urak az első felvonás végén felállottak és otthagyták a Theátrumot. Amikor a gróf megkérdezte tőlük, miért tették ezt, így szól az egyik Ténsúr:

— *Purgér Asszonyságok ültek körülöttünk, az orrukhoz nyomkodták a zsebbéljüket. Pogány szaga volt azoknak, istenfélő keresztyén nemesember nem állhatja azt!**

A LITTERÁTUS FALUSI NÓTÁRIUS.

Nagy vita folyt a hazai litteratura fölött a pozsonyi Hollinger Kávéházban, mely az 1840-es évek elején az országgyűlési Jurátusok irodalmi tanyája volt.

A *Divatlap* és a *Honderú* poétái, *Garay János*, *Hiador* meg a többiek verseiről volt szó. *Tarcsay Bandi*, a szalontai hajduivadék, a bihari követ Jurátusa mindegyikre ezt mondta:

— *De bíz' különbet ír a mi nótáriusunk!*

— *Hát aztán ki ija-fija a ti nótáriusotok?* — kérdezte az egyik Jurátus úrfi, *Vadnay Rudi*, *Vadnay Károly* bátyja.

— *Aki a Toldit írta, Arany János uram, la!* - felelte *Bandi* nagy nyugalommal. — *Itt az újság, olvasátok!*

Aznap jelent meg a híre annak, hogy bizonyos *Arany János* nevezetű szalontai jegyző nyerte meg a Kisfaluud Társaság pályázatát.

A FALUSI ATYAFIPESTEN.

Ügyes-bajos dolgaiban, anno 1842, a Medáirdiusnapi Nagyvásárra Pestre szekerezik fel a falusi kurtanemes Tekintetes Úr. Igen megcsudálja a nagyvárost, a kövezetet, az utcai lámpásokat, a rengeteg kávéházat, az Omnibuszt. Megáll a Dorottyá uccán a *Széchenyi István* gróf bankosa, *Joseph Christian Malvieux* pénzváltó bankos-

* *Tóth Béla* nyomán.

boltja előtt. Nézegeti a kirakatot: mindenféle külországi bankőcédulákat, arany és ezüst tallérokat lát... Miféle bolt lehet ez?

Belép a boltba.

– *Adjon az Úristen szerencsés jó napot,* – köszön rá egy ifjúra, aki a füle mellett lúdtollal ott körmöl valamit egy magas széken kuporogva egy ménykű nagy könnybe. – *Mondja csak, kedves öcsémuram, mit árulnak kegyelmetek ebben a cifra boltban?*

A Budweisből ideszalajtott nevetlen siheder előtt nem volt becsülete a falusi magyar nemesembernek, teihát pökhendien felelt vissza a tisztességes kérdésre:

— *Szamárfej árulunk, Euer Wohlgeboren!*

— *Ühüm!* – szölt a Tekintetes Úr – *biz' kelendő lehet a kentek portékája, így Nagyvásár idején! Minden szamárfejük elkelt kigy elmet éknek, mert csak egyet látok itt a botban, a kend tökkel ütött nevetlen rüpök szamárfejét, az ebugattáját kendnek!**

HOGYAN BESZÉL DIÁKUL AZ ÁNGLUS?

Az 1840-es évek pestbudai nagy angoljárása, a pesti idegenforgalom eme előideje éveiben a magyar urakkal érintkező angol urak latinul beszéltek, de rettentő angolos latin ejtéssel. Ebből az időből való a *Vergilius Eclogae-i* ismert sorának, a *Tityre tu pcitulae recubans sub tegmine fagi-nak* angolossá való figurázása, amiről *Jókai* egyik regénye is megemlékezik. Eszerint az ánglius ezt így ejtette:

Tájtiri tyju petsölei rikjöbensz szjőb tedsmeni fedzsi!

Néhai édesapám, *Bevilaqua* Rudolf közlése. Megjegyzendő, hogy valamint a múlt század elejéig a latin volt európaszerte az urak közös nyelve, úgy a világháború utáni zűrzavaros időkben a magyar nyelvnek jutott ki ez az „esperanto”-dicsőség a Dunavölgyében. Jules Sauerwein, a híres francia újságíró megírta, hogy a Kisantant urai többizben *magyarul* folytatták le a magyarelles tanácskozásaikat – mert csak ezen a megvetett nyelven tudtak *valamennyien* beszélni.

* *Vas* Gereben nyomán.

A Legnagyobb Magyar.

A Széchenyi Istvánról szóló adomakincs összegyűjtése már tragikus halála után, még az Abszolutizmus évei alatt megindult. Sokat közölt hűséges embere, Erzsébet Királyasszony magyar nyelvmestere, Falk Miksa, sok van feldolgozatlanul elrejtve Széchenyi Naplójában is. Az adomák javarészt a Legnagyobb Magyar alkotásaira és a magyarság Széchenyi-féle megítélésére vonatkoznak. A nagy Széchenyi-mondás: „Nem volt a magyar, hanem lesz!” – az anekdótázó múltbanezés ellen szóló igaz magyar irány jelölés volt, mely a múltakon búsongó Passatismo helyébe a Risorgimento, a feltámadás hangjait vitte bele közéletünkbe.

A TIZSACZIGÁNDI NEMES TÉNSURAK ÉS AZ ELSŐ TISZAI GŐZÖS.

Széchenyi István gróf első tiszai gőzhajós útján 1847-ben Berezel és Czigánd között kötött ki az első utat megtevő tiszai gőzös próbaútján. A hajó csudájára odagyültek a partra a cigándi kurtanemes, gatyás, ködmönös, túrisüveges ténsurak is.

– No, tekintetes urak – kérdezte a gróf – tetszik-e a hajó, meg a masinája?

Az egyik ténsúr kivette a pipáját a szájából és odabökött a hajó felé:

– *Az rajta a legderekabb, hogy úgy kapari a vizet a kerekivel, mint a kutya!*

A büszke falunemesuraknak nem imponált az 1847-béli Technokrácia. Az adomát az újkori adomaköltés után közli, a cigándi ténsurakat holmi együgyű „rátóti atyfiakul” szerepelteti.

A NEMESEMBER JUSSA ÉS A LANCZHÍD HÍDPÉNZE.

Nemesember 1848-ig nem fizetett „se réven, se vámon”, tehát a Lánchíd körül az volt a legnagyobb baj, hogy a kétkrajcáros hídpénz rést ütött a rendi Alkotmány sáncain. A hídpénz országgyűlési megszavazása volt a Reformkorszak első diadala, amit *Herczeg Ferenc* is megírt *A Hid* című színművében.

A pozsonyi Diaetán egy maradi nemesember megszólítja Széchenyit:

— *Hallja-e a gróf, hát az a magyar szabadság, hogy nemesember is fizessen hídpénzt! Hát nem lehetet volna valami Clausulát kifundálni, hogy meg ne essék rajtunk ez a gyalázat?*

— *Van ilyen Clausula!* – feleli a gróf. – *Az, hogy aki a hídon megy át, az leszúrja az egy garast, vagyis a két krajczárt! Aki nem a hídon, hanem a híd mellett megy át a Dunán, az nem fizet!*

A francia demokrácia annakidején sokat foglalkozott a pestbudai Lánchíd eme rendi problémájával, melynek nagy francia irodalma volt. Kevesen tudják, hogy Jules Verne „*Kériban a vasfejű*” címmel magyarra is lefordított pompás kalandregényéhez a pestbudai hídpénz adta az ötletet. Keraban Bég, a büszke török földesúr nem akarta megfizetni a mindenki számára kötelező révpénzt az isztambuli Pera és Galata között, tehát az ázsiai parton levő Üszküdárból úgy ment haza, hogy inkább kalandos karavánúton utazta körül az egész Fekete Tengert és adott ki százezer aranyat, inkább kelt át a Volygán és harminc más folyón is csak hogy a rongyos két Oszport megfizetve ősi jussait felnevelje.

STEFI GRÓF ÉS A NYÁRSBA HÜZOTT KAPPAN.

Falk Miksa írta meg, hogyan ugratott át a gróf diákorában test várbátyja, *Széchenyi* Lajos gróf horpácsi udvarában egy fedetlen, mély vermet. Az udvaron ott volt a grófné, egy francia dáma és a kasznárné, aki éppen egy megkopasztott kappant akart nyársba húzni.

A vakmerő ugrás közben a hölgyek a kasznárnéval együtt felsikoltottak és „igen rossz néven vették, hogy a vakmerő *Stefi* gróf – ez volt Széchenyi társaságbéli becéző neve – hangosan nevet.

– *Ugyan, öcsém* – szolt feddően Lajos gróf – *a nénédet és a vendégeit hódtra rémítetd a meggondolatlan stikliddel, a szegény öreg kasznárnét megrikatod, te meg kineveted őket?*

Stefi gróf erre még jobban nevetve a kasznárnéra mutatott, aki ijedtében a nyársat nem a kappan torkába, hanem a fejével ellenkező gömbölyűbbik végébe, a püspökfalatjába szúrta bele... A fiatal gróf ugratás közben látta meg.

NEGYVENEZER SZÓ A SZÓLÁSSZABADSÁG MELLETT.

A szólásszabadság ügyét 1840 április 22-én tárgyalta a pozsonyi Országgyűlés Felső Táblája. Az ellenzék hatalmas Obstrukciót rendezett. Reggel nyolc órától este fél hétig folyt a szó. *Hajnik* Károly, a magyar parlamenti gyorsírók atyja ezen a napon – emlékiratai szerint – huszonhét ív papiroost. írt tele a negyvenezer szízóval. Mikor ezt *Széchenyi* István gróf meghallotta, így kiáltott fel:

– *Őn negyvenezer szót írt le a szólásszabadság vitájáról, noha még nincs is szólásszabadságunk! Hányat kellett volna leírnia, ha már volna magyar parlamenti szólásszabadság?*

MIT ÉR A POLITIKAI BECSÜLET.

Semmit! – mondta *Eötvös* Károly és adomaszóval magyarázta meg e véleményét.

– *Annyit ér a becsület a politikában* – mondotta – *mint a csizmavarrásban. Sokszor varr rossz csizmát a becsületes csizmadia, sokszor varr jót a gézengűz, gazember csizmadia is. Erről eszembe jut az az adoma, amit Széchenyi István gróf mondott el. Valami angol úrnak annyira megtetszett Tata és a magyar konyha, hogy hu-*

zamosahb időn át ott akart lakni. Olyan lakásadót keregett, aki főzet is majd rá. Ajánlottak neki valakit.

— *Miért ajánlják azt az embert?*

— *Mert az igen rendes, becsületes ember!*

— *Kapok én a házában jóféle magyar paprikái csirékét, malacpörköltet, túrós bélest?*

— *Azt nem tudom!* – felelte az ajánló.

— *Mister* – mondotta az ánglius – *én nem becsületes embert, hanem becsületes magyar ételt keresek!*

JOGALAP ÉS ÁRISTOM.

Széchenyi István döblingi írásait tudvalevően legbensőbb bizalmasa, *Falk* Miksa rendezte sajtó alá. A Szanatóriumban naponta ott volt a beteg gróf mellett. A bécsi K. K. Polizey 1860 március 3-án a grófnál házkutatást tartatott. Ott volt *Falk* Miksa is. Az elgyötört idegzetű *Széchenyi* attól tartott, hogy vele együtt hívét, *Falk* Miksát is bebörtönözik majd. Hiába próbálta *Falk* Miksa megnyugtani a grófot, ez mégis nyugtalankodott:

– *Barátom* – szólt *Széchenyi* – *ahhoz, hogy a mai világban zár alá kerüljön valaki, nem jogalap kell, hanem császári Arrest és Gendarme! Az pedig van itt elegendő!*

SZÉCHENYI ISTVÁN GRÓF ÉS A BIRKATOKÁNY.

A Legnagyobb Magyar középtermetű ember volt, ánglus módra, kockás skót nadrágosan járt. Tiszafüreden az ottani kurtanemesség 1846-ban igen furcsállotta idegen ruháját.

– *Csak amikor bekebeleztem egy hatalmas porció agyonpaprikázott birkatokányt és egy pint bort* – beszélte el utóbb barátjainak – *akkor kiáltottak fel a fürediek: „Mégis csak derék magyar ember ez!”*

A MAGYAR PARASZT.

Az első balatoni gőzös hajó, a „*Kisfaludy*” 1831-ben indult meg. *Széchenyi* István gróf teremtette meg a *Kisfaludy Gőzhajó Társaság* néven a hajóépítő részvény-

társaságot, aminek *Deák* Ferenc is tagja volt. A masináját Birimingham-ből Jiajón Trieste-ig, onnan tengelyen Fűredig hozták. A hajótestet. Fűreden az angol hajóács keze alatt egy sereg triestéi olasz és magyar hajóács ácsolta.

Az acél alkotórészeket a tóparton az ácsszerű mellett kirakták a gyöpre. Fűredi parasztembert fogadtak az acélholmi mellé csósznek, aki utóbb *Eötvös* Károly apjának lett a vincellérje. *Ujj* János volt a neve. A lánya *Jókai* Mór szakácsnéja lett. *Széchenyi* István gróf beszédbe elegedett a hajócsószsal.

— *Uram* – mondotta a hajócsósz – *az emberek asszongyák, bolond dolog e! Ki látott uram hajót vasbúí? Fölcsúfolódnak az urak ezzel a vashajóval, elül az a vízben! Mégis csak bolond az ánglus!*

— *Megmagyarázta nekik János, hogy a hajónok kereke lesz?* – kérdezi a gróf Jánost.

— *Meg én, uram, de nem hiszik!*

— *Hát azt magyarázta-e nekik, hogy a kereket gőz hajtja?*

— *Nem én, uram, mert azt már magam sem hiszem el!*

— *De ha én mondom, János!*

— *Az az úr dolga! Én meg nem szenvedem el, hogy azt mondják a szemembe: számár kend János, minden bolondot elhisz kend!*

A beszélgetésnek szem- és fültanúja volt a nagy hadvezér, a „Wallenstein” néven nevezett *Waldstein* egyenes utóda, *Waldstein* János gróf.

— *Látod, Muki* – mondotta *Széchenyi* – *ezért szeretem a magyar parasztot! Amit a maga józan magyar eszével be nem lát, azt ugyan semmiféle uraság szavára el nem hiszi! És úgy beszél, feltartott, egyenes fővel, mintha közülünk való volna!**

* *Eötvös* Károly nyomán.

A Szabadságharc.

Az 1848-1849-i Szabadságharcra vonatkozó adomák részben még egykorúan keletkeztek a lelki kitartás propagandájául, ezek még hősieen lobogóak. A „Bach Korszak” alatt, illetőleg az Abszolutizmus idején csak suttogva mondogatták egymásnak az emberek az elmúlt hősi korszak adomás emlékeit. 1861, vagyis az Októberi Diploma és a Februáriusi Pátens, majd 1866, azaz Koeniggratz után az Ausztria bukásával kapcsolatos magyar reménykedés, 1867, vagyis a Kiegészés után a kegyelet és az ellenzéki eszme felejteni nem akaró hangulatai tartották életben a Szabadságharc nemes magyar adomakincsét.

KOSSUTH LAJOS ÉS A KÉRKEDŐ HŐS.

A Szabadságharc alatt egy nagyszájú ifjú az öreg nagybátyja és *Kossuth* előtt – nagy hánya-veti móddal – így kérkedett a délvidéki rác harctérről hazatérte után:

– *Két rácnak levágtam a lábát!*

– *Miért nem inkább a fejét?* – kérdé öreg nagybátyja.

– *Mert azt már más vágta volt le!* – szölt közbe *Kossuth Lajos*.

Az adoma a *Plautus* órómai komédiája, a *Miles Gloriosus* hosszúéletű témájából csinálódott. Változatai a nápolyi *El Capitano*, a *Sciarramuccia*, a *Matamoro* és a *Sassafrassa* vígjátéki figuráiban éltek.

HAZAFISÁG AZ „ELSŐ” ÉS AZ „UTOLSÓ” CSEPP VÉRIG.

Kossuth Lajos, a Kormányzó Elnök egyszer 1848 őszén így szölt néhány nagyhangú, kardcsörtető szájhöhöz:

– *Önök mindig az utolsó csepp vért szándékozzák a Haza oltárára feláldozni! Szeretném önök közül azt megismerni, aki a saját ehő csepp vérét kész föláldozni!*

A JÁSZ MENYECSKE CSÓKJA.

Kossuth Lajos egy alkalommal Jászárokszálláson meglátogatta *Görgey* Tábornokot. Az ősi „Szabad Jász” mezőváros polgársága nagy küldöttséggel üdvözölte Kossuthot. A fogadtatásnál ott állott mellette *Görgey* Arthur, a „Tábornok”, a Fővezér.

– *Elhoztuk ide* – mondotta a szónok – *nemes Mezővárosunk legszebb menyecskéjét! Arra kérnök alás-san Elnök uramat, tesszen őt megcsókolni!*

Kossuth Lajos így válaszolt:

– *Kedves barátaim! Én feleséges ember vagyok, nem is vagyok fiatal! Hanem itt van egy fiatalember: Görgey tábornok!*

Görgey készséggel adta át a menyecskének az Elnök által engedélyezett csókot.

RAJTA, RAJTA!

Valamelyik erdélyi csata közben a *Bem Apó* székelei szuronyrohammal elfoglaltak egy császári battériát. Az Ordonanz-Offizier odavágtat a császári Herr Generálhoz, Freiherr von *Puchner*-hez, lihegve jelenti:

— *Exzellenz! Ich melde... a székeleyek már megint Bajonnett auf!-fal sturmolták meg egyik Batterienket!*

— *Verflucht nochamal!* – káromkodik a Herr General – *ez a Civil-Bagage, ez a G'sindl, ez megint megsturmolt egy Batt'riet! Mit tudnak ezek a Strategie-hcz és ezek veszik el mi ágyúinkat! Hát akkor mi a hét öreg vörös ördögnek, zum sieben alten roten Teufel van nekünk Genie-Corps-unk!*

— *Exzellenz!* – feleli az Ordonanz-Hauptmann – *Stratégia ide, táborkar oda, ha ez a székeley Civil-Bagage azt hallja: Rajda! Rajda! akkor – Bajonette auf! – máris oda egy Batterie!**

* *Tóth Béla* nyomán.

A JÓ KÍVÁNSÁG.

Eötvös Károly írta meg az öreg zsidó lókupecz, a czecei „Kakuk zsidó” históriáját, akit öreg barátjai a nevenapján ünnepeltek. Vén ember volt, a Szabadságharc alatt a Kossuth Huszárezred számára szerzett lovat csudálatos módon. Senki se tudta, hány esztendő, csak azt, tudták, hogy nagyon öreg. Az egyik vén zsidó fogja a poharat és feláll.

— *Ábrahám, Izsák és Jákob Istene éltesen téged száz esztendeig!*

Felpattan a székéből az öreg Kakuk és rátamad a jót kívánóra:

— *Gazember, hatvan esztendeje vagy a barátom és most kívánod azt, hogy esztendőre meghaljak?*

Akkor tudták meg, hogy egy híján százesztendő, *

TE, FENSÉGES NÉP!

Az 1848 előtti korszak francia módon, a Népfenség (Souverenité de la Nation) elvén tegezve „Fenséges Nép”-nek szólította a politikai gyűléseken a hallgatóságot. Ezt Kassutih Lajos is megtette.

Kossuth Lajos szemrehányást tett *Madarász* Lászlónak, a debreceni Országgyűlés tagjának, amiért az demagógoskodása közben fraternizál a tömegekkel. *Madarász* így vágott vissza:

— *ön is tegezi népgyűléseken és pamfletjeiben a népet!*

— *Nekem azonban megvan ehhez a tekintélyem, de önnek nincs!* ~ felelte *Kossuth*. — *Én tegezhetem a népet, mert az sohasem fog engem visszategezni, de önt visszategezi!*

A CSÚNYA BEÖTHY ÖDÖN ÉS A SZÉP ANDRÁSSY GYULA GRÓF.

Bessenyoői *Beöthy* Ödön, a nagyemlékezetű bihari Alispán, a Szabadságharc alatt bihari Kormánybiztos — a párisi emigrációban *Jersey* szigetén Bonyihádi *Perczel*

* *Eötvös* Károly nyomán.

Miklós és Victor *Hugo* gróf lakótársa – zömök, tatárképű, erősen pofacsontos arcú, ferdén vágott mandula-szemű ember, tehát igazi keleti vágású bihari magyar úr volt, ám nem volt „Adonisz” a szó nyugati értelmében.

Kossuth Lajos őt kérte fel, hogy vállaljon valami diplomáciai küldetést a Balkánon, illetőleg a magyarbarát *Stirbey* oláh Bojárnál az akkor még egészen falusias Bucuresti-ben. Beöthy Ödön levélben válaszolt: nem való ő diplomatának, mert az ilyesmihez „követeltetnek hódító tulajdonok a nők körül”.

Kossuth Lajos így válaszol a levélre:

„Igaz, hogy nem vagy Adonis, azonban édes Ödön barátom, nem Londonról és nem Parisról van szó, hanem Bucuresti-ről. Ott te is megteszed.”

Kossuth Lajos e szavai mögött kétségtelenül ott van az 1848-ban fiatal „idősebb” *Andrássy* Gyula gróf, a Szabadság harc isztambuli és párisi diplomatája daliás magyar szépségére való utalás. 1849-ben *Haynau* „in effigie” őt is felakasztatta. A bécsi dámák ezért becézték „*Le beau pendu*” (A szép akasztott ember) néven.

A TROMBITASZÓVAL FOGOTT DRAGONYS ELŐÖRS.

Vas Gereben a Bach Korszak idején a Napóleont Háborúk idejébe helyezte el azt a hiteles szabadságharcoskori magyar huszárcsíny, melynek során a legendás emlékü Hunyadi Huszárok regiment-trombitása trombitaszóval fogott hoppon egy egész császári Wal lmodén Dragoner előőrsöt.

A Tápíó túlsó partján volt a császáriak vonala. A Hunyadi Huszárok az innensőn voltak. A túlsóparti fűzesben a holdfényben megcsillantak a császári dragonyosok. Az elfogatásukra előre kommandórozott huszárszakasz kommandánsa, a vén őrmester, akinek a mellén ott volt a Lipcse alatt 1814-ben szerzett Lipcsei Kereszt, magával vitte az ezredtrombitást és vitt magával tizenkét felnyergelt vezetéklovat, közöttük egy fiatal csődört is. Ezeket, mialatt a Hold elbújt egy fellhódunya

alá, kikötötte a fűzesben. A huszárjait megbújtatta a bokrosban, A fiatal csődör megorrontotta a túlsóparti dragonyosok kancáit, nagyot horkant és nyerített.

A dragonyosok megneszelték a dolgot. Nagy óvatosan átgázoltak a Tápión, elkötötték a imagyar huszárllovakat és a nyergükben termettek. A vén őrmester abban a minutumban megfúvatta a Reterádét.

„*Retirálj, retirálj, Klagenfurtig meg se állj!*” – harsogta a huszártrombita, mire a tizenkét huszárló, jól ismerve a Retiráta trombitajelét, hátán a tizenkét császári dragonyossal egy vágóban robogott be a Hunyadi Huszárok ölelő karjaiba.

A SORREND.

Bonyhádi *Perczel* Móricz tábornok, a Szabadságharc legszélsőbb baloldali árnyalatának híve, hirtelen indulatú, lieves, nagy természetű ember volt. 1849 tavaszán, amikor az orosz beavatkozás már biztosnak ígérkezett, fenyegetőzve jelentette ki:

– *Nekimegyek Debreczennek, szétkardlapozom az Országgyűlést, azután nekimegyek a császáriaknak és azokat verem szét!*

Nyáry Pál, a nagyemlékezetű pestvármegyei Alispán nyugodtan megszólalt:

– *Móric, Móric! Nem jó a sorrendi Vernéd talán előbb szét a muszkát, azután a császáriakat és az Országgyűlést csak azután vernéd szét!*

A bölcs válaszra lehült a heves Perczel Móric, aki az Emigrációban *Yersej* szigetén Beöthy Ödön, a bihari Alispán és Victor *Hugo* gróf lakótársa volt.

HÁNY CSÁSZÁRIDRAGONYOSJUT EGYNÁDORHUSZÁRRA?

A császári Kaiser-Dragoner Regiment Numero I. egyik svadronya bekerített – valahol Csorna körül – két Nádorhuszárt, Éjszaka megszöktek, hajnalban Raportra stimmeltek őket a legendás emlékezetű *Répássy* ezredesnél.

— *Ezredes uramnak alássan jelentjük, megcsaptak bennünket a Kajzérdragonyosok, hoppon fogtak bennünket, megszőktünk, berukkoltunk, szógálattyára!*

— *Ejnye azt a hétfán fütüülő rézangyalát a vakapátoknak, huszár létetekre hogyan eshetett meg rajtatok ez a gyalázat! Hányan voltak a dragonyosok?*

— *Sokan, követem ássan!*

— *Hány az a sok?*

— *Vótak vagy százan, követem ássan!*

— *Százan? Csak százan? Kettőtökre? Száz dragonyos egyetlen szál huszárra dukál, ti meg ketten voltatok! Ez többé meg ne essék rajtatok! Megértettétek? Abtreten!**

A HAZA OLTÁRA ÉS AZ ÖREG MÉZESBÁBSÜTŐMESTER.

Egykorú lapok írták meg, hogy az egyik kisvárosban a „Haza Oltárára” gyűjtötte a hadisegedelmet a jótékony hölgybizottság. Felkeresik a jómódú, élemedett helybéli mézesbábsütő és viaszgyertyamártó mestert.

— *Hát hogyan adnék, hogyan adnék, kedves drága jó asszonyságok és kisasszonykák! Adok én olyan kétfontos viaszgyertyákat, hogy Pestbudán sincs párjuk! Csak azt fessenek mondani, könyörgöm, hány gyertyatartó van a Haza Oltárán, adok én mindbe, duplán!*

BEM APÓ ÉS A FOGOLY CSÁSZÁRI TISZT.

1849-ben *Beszterce* alatt elébe vezettek egy súlyosan sebesült fogoly császári tisztet.

— *Mit kívánja ernagy úr?* – kérdi Bem Apó.

— *Tábornok úr, fogolynak csak kérése lehet, nem kívánsága!* – feleli az osztrák őrnagy.

— *Tak!* – feleli az „öreg”. – *Ernagy úr nem fogoj, ernagy úr maródi, ernagy úr megy Regimentjához retúr!*

Bem Apó fehérszászlós parlamentérel kocsin küldte át az arcvonalon a sebesült császári őrnagyot.

* *Tóth Béla* nyomán.

HUSZÁR SZÁJÁBÓL EBUGATÁS A „NEM LEHET!”

1843-ban *Beöthy* Ödön, a nagy bihari Alispán, azután *Klauzál* Gábor, 1848-ban az első magyar alkotmányos iparügyi Minister, *Eötvös* József báró és *Pulszky* Ferenc *Deák* Ferencet meglátogatták Kehidán.

A „Tekintetes Úr” meghívta a közeli Csányban birtokos öreg *Csányi* Lászlót, a későbbi szabadságharc-kori Vértanút, aki magával hozta vén urasági huszárját. Ebéd alatt – ősi magyar szokás szerint – minden úr mögött a maga huszárja szolgált fel.

Az öreg *Csányi* úr holtáig kemény katona maradt. Ebéd alatt észreveszi, hogy a természetes, nekidalmahodott vén János dolmányán néhány pityke nincs begombolva. Az öregúr ráripakodott a huszárra, aki még a Napóleoni Háborúk alatt a legénye volt.

— *János, aki az áldódat, gombold bé a dolmányod, hé!*

Az öreg huszár haptákba vágja magát:

— *Tekintetes uram, jelentem alássan, nem gombolom be!*

— *Mért nem, azt a kutyafádat!*

— *Tekintetes uramnak alássan jelentem, mi huszárok már jól beebédeltünk, szűk a dolmány, nem lehet begombolni!*

— *Nem lehet? Huszár szájából ebugatás a „Nem lehet!” Takarodj a szemem elől!**

A PLÉMPARÁDÉ.

Csányi nemes *Csányi* László, zalacsányi földesúr, hetvenesztendős volt, amikor „Brescia Hiénája”, Haynau magyar Vértanúvá avatta. Katonás ember volt a nemes aggastyán még a halálban is. Ifjú korában végigverekedte a Napóleoni Háborúkat.

Pirosképű, élénkszemű, daliástermetű magyar úr volt. A vesztőhelyre indulás előtt gondosan megfésülte a

* *Eötvös* Károly nyomán.

szakállát és bajuszpedróvel kipödörte a bajszát. A pesti Gyapjú-utca – ma Báthory-utca – és a Holdvilág-utca – ma Klebelsberg Kunó-utca – sarkán, a *Nájgebáj* saroképülete előtt, a fekete-sárgára festett K. K. Schaffott, a Bitó körül már felállott az Executions-Carré, a Kivégzési Négyszög. A Nájgebáj börtönőre, Herr Stabsfeldwebel *Mettscher* – akinek utódai máig Magyarországon élnek – sietette az öregurat.

— *Wozu diese Parade? Tyerüing, tyerüing, schnöll!*

— *Csiba hé, őrmester! A csatába teljes parádében rukkolok ki!* – szólt az öregúr. Gondosan megkötötte a nyakravalóját. Amikor készen volt, katonásan kilépett.

— *Mehetünk!* – mondotta. A Bitó zsámolyán állva maga bontotta ki a nyakravalóját és nyújtotta oda a kezét a cseh pecér-legényeknek, akik megkötözték.

Petőfi.

Petőfi az adoma tükrében leszáll a Szobor márványtalapzatáról és leül a Kávéház márványasztala mellé, az Élet valós földszintjére és ezáltal emberibb, közénk való, hozzánk hasonló, tehát még nagyobb lesz, mint a Piedestale szobormagasságában.

GYURIÁN ÉS BAGÓ!

Petőfi is a kizárólag tollúk után élő újkori magyar írók közül való volt. A legtávolabbról sem volt az a „Bahémien”, aminek – genialis különködéseivel – a párisi Montmartre-on az 1840-es években kialakuló *Les Bohèmes* módjára magát kijátszotta.

Minden munkáját, hivatalnokos pontossággal látta ú, így az *Életképek* Redactiójában a nyomorúságos kis-Elzetséggel járó Viceredactor stallumát is, melyben éjszaka ő végezte a *Gyurián és Bagó* könyvnyomtató műhelyben a tördelés keserves (munkáját. Ezt egy ottani üreg, tapasztalt „Metrompás”, vagyis „Metteur en pages”, a tördelő mester mellett tanulta ki.

Mint egykarú emlékiratok írják, amikor késő éjjel betért a Gyurián és Bagó urak műhelyéből a „Pylvax”-ba. így köszöntötte barátjait:

– *Szervusztok, Gyurián és Bagó!*

Ez a furcsasága bizonyára az 1830-1848. évek számtalan kávéházi titkos forradalmi társaságában szokásos köszöntésekre való csúfondárossága volt. Ilyen volt az 1831-ben a Luigi Mazzini által a padovai híres *Café Pedrocchi*-ban alapított *La Giovane Italia* című titkos Szabadságpáholy jelszava, a *Libertá o Morte!* (Szabadság vagy halál!), melyet a Parisba áttelepedett, az olasz *Carhonneria* (a „Szénégetők”) titkos mozgalmaiból lett *Charhonnérie* is átvett A *Les Amis de Vertu*

Petőfi nyilván valami ilyesmire csinálta a *Gyurián és Bagó!* köszöntést. Lehet, hogy tőle származik a *Táncsics* Mihályra csinált hosszúéletű gúnyszó: *Barátja az erénynek – és a tőrös-lepénynek!*

PETŐFI ÉS A PÁKH ALBERT HORKOLÓ VENDÉGE

Petőfi egy szép napon, éhesen, gyalogszerrel érkezett meg Pápáról Debrecenbe, ahol barátjánál, a szepesi *Pákh* Albertnél szállott meg. A jóbarát készségesen osztottá meg szerény szobáját *Petőfi*vel. Lefeküdni készültek, amikor az ablaknál álló *Pákh* bosszúsán felkáltott.

– *No, az éjszaka nem alszunk! Ott jön Hutiray Ferenc, vámospércsi gazdasági gyakornok! Ha bejön a városba, mindig engem szerencsétlet éjszakára! Szívesen látom, de oly rettentően horkol, hogy attól emberfia nem alhatik!*

Kopogtattak. A kellemetlen vendég lépett *he* és minden bevezetés nélkül bejelentette:

— *Ma nálad alszom, öreg, remélem nem haragszol? Péetőfi* félrehívta *Pákh*ot, súgott neki valamit, aztán néhány percre távozott a szobából.

— *Érdekes ember!* – jegyezte meg *Hutiray* *Petőfi*re célozva.

— *Lángész – lelkesedett Pákh – de végtelenül különös ember! Lobbanékony, ingerlékeny, nem ismer határt! Pápai diákkoromban nálam hált egyszer. A lakótársam ugyancsak megjárta vele. A fiú ugyanis alvás közben horkolt. Péetőfi* egypárszor felrázta álmából a fiút, amikor pedig az újra csak horkolni kezdett, fékezhetetlen haragjában rávetette magát s fojtogatni kezdte. Szerencsére felébredtem és kiszabadítottam a kezei közül..

Hutiray a lefekvésnél olyan izgatott volt, hogy *Pákh* és *Petőfi* alig tudták megőrizni a komolyságukat. Ők ketten egész éjjel pompásan aludtak, míg *Hutiray* egyre izgatottabban forgolódott ágyában. Reggel kimerültül súgta *PáMmak*:

– *Barátom, be sem hunytam a szememet. Féltein a vendégedtől!*

PETŐFI ÉS A PULSZKY FERENC ÖTSZÁZ VÁLTÓFORINTJA.

Egy alkalommal *Petőfi Pulszky* Ferentől, a lengyel származású gazdag felvidéki földesúrtól ötszáz váltóforintot kért kölcsön. Pulszky tréfásan válaszolta:

– *Nincs kincs!*

Hogy azonban a költő iránti jóindulatát bőbizonyítsa, szécsényi udvarházában való teljes ellátással kínálta meg. Petőfi így válaszolt:

– *Én ötszáz forint kölcsönt kértem, nem kegyet! A kölcsönadás emeli a hitelezőt, az adóst csak akkor alázza meg, ha azt vissza nem fizeti! A kegy ellenben az elfogadót mindenkor megalázza, az adót csak akkor, ha azt az elfogadó valaha visszaszolgáltatta!*

Az eset állítólag *Emich* Gusztáv pesti könyváros és könyvkiadó boltjában történt meg. A jeles kiadó *Petőfi* költeményeit ezer forintért megvásárolta és azonnal ötszáz forint előleget adott a poétának.

Petőfi csakugyan büszke szegény volt. Felfokozott önértében jötevőit, így az öreg *Vörösmarty* Mihályt is durván megsértette. Az adoma tehát – ha talán nem is igaz – megfelel *Petőfi* jellemképének.

PETŐFI ÉS AZ ADÓSA.

Ennek az adomának elleaiképe is, párja is a másík, mely szerint a szegény, nincstelen *Petőfit* egy még nálánál is szegényebb poéta kért valami kis kölcsönt.

– *Ugyan!* szólt *Petőfi*. – *Ne kölcsön kérj! Tudom, úgy sem adod meg! Ajándékba adok, de kölcsön nem!*

Az illető azonban megadta a *Petőfi* által ajándékba adott pár ezüst húszast, mire a költő így szólt:

– *Javul a világ! Az emberek már nem csak az adóságaikat fizetik meg, hanem a kapott ajándék pénzeket is!*

PETŐFI ÉS A NÉPIESKEDŐ PESTI „ARSLÁN”.

Petőfi egyszer kávéházi barátjaival a régi Pesti Urak utcáján sétált, amikor sallangos-lószerszámos, kenderistrángos, kasornyás alföldi parasztszekér robog el mellettük. A négy lovat bakonyi kanászkalapos, cifraszűrös, fehér gidabőr Jacquemard-keztyűs pesti „Arslán” hajtotta.

Petőfi gyűlölte az 1840-es évek münepieskedő, dél-előtti sétáló Frak-hoz cifraszűrűt hordó, fokosos ifjú nemesurakat. Ezek francia gúnyneve *Le Lyonnais* vagyis „*Lyoni Nemes*” volt, ami „*Talmi Nemest*” jelentett a hírhedt lyoni talmi aranyok révén. A Lyon város nevéből csinálódott az oroszlánt jelentő *Lion* szó, amit magyarul *Arszlánnak* mondtak nagyapáink.

Az egyik ifjú – Petőfi valamelyik barátja – felkiált:

— *Hej Sándor, Sándor! Lesz-e valaha neked ilyen fogatod, mint ennek a módis Arszlánnak?*

— *Lesz!* – mondta Petőfi. – *Majd ha kocsis leszek!*

A HONDERŰ ÉS „HONTE DES RUES”

A Petőfi által gyűlölt *Petrichevich-Horváth Lázár* báró szépirodalmi lapja, a *Honderű* nevére *Petőfi* az *Honte des Rues* (kiejtve: *Onterű*; magyarul: „az utcák gyalázata”) francia szójátékot csinálta, amivel egyrészt a *Honderű* franciáskodó Snabismejét, másrészt az akkor divatba jött *Boulevardisme* illetőleg a „Flaszterzsurnalisztika” szóval csúfolt irodalmi népszerűséghajhászát akarta megcsúfolni.

BORDAL ÉS ALUDTTEJ.

Petőfi rengeteg bordalt írt, a bormámor költészetének ő legismertebb költője, azonban hiteles kortársi emlékiratok szerint életében egy egész pohár bort nem ivott meg és soha éleiben nem volt sem bortól, sem más italtól mámoros. Idegi alkotottságának ezt az élettani tényét az orvostudomány aikoholintolerancia néven ismeri.

A költő minden este a pesti Urak uocája és a Zsib-
 árusok uccája sarkán, *A' Szép Tejeslányhoz* cégérezett
Depscher-féle „Tejeidében” vacsorázott, mégpedig: ordát,
 pujnát, irót, savót, túrórt vagy aludttejjet.

– *Sándor, Sándor* – mondotta egyszer a Pilvax-
 ban *Lauka* Gusztáv – *te a Depschernél aludttejjet, ordá-
 val és savóval tömőd tele magadat, itt a kávéházban meg-
 iszol egy feketekávét és bordalt ontasz magadból, mint
 valami tűzhányó hegy!*

A MÁRAMAROSSZIGETI TISZA-REKESZTŐ.

Jókai írta meg, hogy egy nagy borissza máramaros-
 szigeti úriember elolvasta Petőfi egyik szomjas versét:

*Miért nem tesz Isten most csudát?
 Változtatná borrá a Tiszát!
 Hadd lehetnék én meg a Duna,
 Hogy a Tisza belém omlana!*

Ezeknél a soroknál felkiált a szigeti úriember,
 nagyot csap az asztalra:

– *Hej, hej, te Petőfi, te Petőfi! Dejszen ha borral
 folyna a Tisza, nem jutna abból neked Titelen egy csöpp
 se, mert én elejbe feküdnék itt Szigeten!*

PETŐFI, ARANY JÁNOS ÉS AZ „ÂNGLUS MÓDL”.

Petőfi is, jó barátja, a fiatal *Arany* János is tudott
 angolul. A Szabadságharc alatt tréfából angol-magyar
 habarék-nyelven, az olaszok által „Lingua Maccaronio”-
 nak nevezett 17-18. századi játékoskedvű keveréknyel-
 ven leveleztek egymással. *Petőfi* egyik levelében így írt
 barátjához, „*Miszter Dzszenkó*”-hoz, vagyis *Arany* Jankó-
 hoz:

*„Maj dir Dzszenko! Ej im itthagyning Debreczent,
 zászlóaljunk holnapután Becskerekre megy, én pedig
 Erdődre vájt Urlaub januáriusig. Tehát oda légy nekem
 firkálni!*

Ez a tréfa az 1840-es évek pesti Anglomániájál csúfolta ki.
 Az ezt szenvelgő gazdag pesti főnemesi, „Arszlánok” angol tudó
 monyukat fitogtatva így írtak és beszéltek magyarul.

A Bach Korszak. – Beamter-világ. A fiatal Ferenc József.

1831-től kezdődött meg az 1867-ig, a Kiegyezésig tartó Abszolutizmus, melynek első fele a báróvá és mindenhatóvá lett 1848-i bécsi októberi forradalmár, Alexander von Bach báró nevéhez fűződő Bach Aera, a második fele a Schmerling Aera. A korszak stílusát a bitó és a börtön, az emigráció, az itáliai Magyar Légión, az idegen „Bezirkerek” és a „Beamterek” adták meg. Ez volt u. „Síravigadás”, a magyar reménykedés korszaka, egyben a múltbanéző adoma újabb virágkora is. Ez volt egyben Ferencz József kevés öröme ifjúkora is. A „fiatal Kaiser”-ből csak nagysokára, öregkorára, majdhogy nem a világháború idejére lett a magyar bakanóták kedvelt Ferenc-Jóskája.

Az ötvenes évek adomakorszakát a Vas Gereben álneven dolgozó fjadákovits, recte Radánkovits József egykorú szavaival jellemezhetjük, melyeket adomáskönyve, az 1856-ban megjelent „No még egyet ne vessünk” előszavában írt a „múlt”-ról. Meg kell persze jegyeznünk, hogy 1856-ban a „múlt” azt jelentette, ami 1848 előtt volt, vagyis nem az akkori gyűlölt jelen, a valóság volt.

Vas Gereben szavai ezek voltak:

„A múlt, a múlt! Ne kérdezzétek tőlünk, miért szeretjük úgy a múltat, hisz régebben adós a felelettel a tormába esett fereg, melynek mai napig legkedvesebb eledele a torma! Nem aggódom a magyar jövő fölött: aki megbotlik, a botlás után mindig nagyobb lép! Szeressük a múltat, buzdításul nézzünk meg néhány régi képet. talán majd mégis rájövünk, még sem vagyunk olyan szegények, mint hitük...”

A HERR STADTHALTER MEG A BIHARI ÚR.

Pálffy Móric gróf (1812-1897) császári királyi altábornagy, amikor 1861-ben az Októberi Diploma, illetőleg a Februáriusi Pátens után békülni akaró korszak kezdetén Magyarország császári királyi Helytartója lett, magyar urakat szeretett volna főispánokul megnevezni. Biharvármegye főispánjául *Komlóssy* Imrét szemelte ki. A keménynyakú rebellis úr 1848-ban Debrecen egyik képviselője volt. A Szabadságharc bukása után halálra ítélték, de *Haynau* bukása után kegyelmet nyert.

Pálffy a felejteti nem akaró magyar urat fölkérte magához Budára. Ez kerekén kijelentette, hogy az Alkotmányt elkobzó törvénytelen uralom alatt főispánságot nem fogad el. *Pálffy* lenyomta egy karosszékebe, szívat dugott a szájába és a rábeszélés (minden eszközével igyekezett meggyőzni. A nyakas kuruc úr hajthatatlan maradt.

A beszéd hevében a Helytartó mindig közelebb húzta a maga székét. Közben, hogy kényelmesebben üljön, egy hirtelen katonás mozdulattal jobblábát kinyújtotta s föltette *Komlóssy* uraim székének a karjára.

Komlóssy uram egy darabig csak nézte az atilláját csaknem súroló sarkantyús cipőt és a tábornoki nadrágot. Komoly arccal ő is feltette a maga sarkantyús magyarszizmás lábát a Helytartó székének karjára, az arany-sujtásos tábornoki kabát mellé. Erre azután *Pálffy* nézett nagyot. Lassan leeresztette a lábát a padlóra, mire *Komlóssy* uram is hasonlóképen cselekedett. *Pálffy* föl-hagyott a kapacitálással.

PÁLFY MÓRICZ GRÓF MEG A „BOLOND MISKA.”

Tóth Kálmán az 1861-i Provizórium idején írta meg híressé vált *Kutyadal* című csúfondáros versét az általa szerkesztett *Bolond Miska* című tréfás lapban. A Policaj lefoglalta a lapot, a teljes hatalmú budai K. K. Militair-Gouverneur, *Pálffy* Móricz gróf viszont udvarias levélben magához hívatta a fiatal író.

A gróf modora nyájas volt, csak a szeme szögleté-

ben látszott meg a hideg malicia s a korlátolt emberek kaján kegyetlensége.

— Nézze csak *fiatalember!* — mondotta, — *Maga tehetséges író és poéta, a lapja pedig kitűnő lap, hatalmas lap, sokezer előfizetője van, egy csúfondáros rajzának és versének nagyobb hatása van, mint tíz kormány-nyilatkozatnak! örvendének, ha a magas Kormány számára megnyerhetnénk a maga tollát! Például most közölhetne egy dupla képet! Az egyiken a Vármegyházai elhagynák a torzonborz szakállas, régi rebellis választott vármegyei tisztviselők, a másikon meg a kormány által kinevezett császári-királyi tisztviselők elegáns csoportja vonulna be! Ez igen jó lenne magának is, igen jó lenne ... Ha a mai olvasótáborra elhagyná magát, a kárpótlásnak igen sok módja volna . . . Maga fiatalember jó fiú, csak azok a bolond negyvennyolcas rebellisek bolondították meg! Gondolja meg a dolgot fiatalember... A nagy masina megindult! Aki a kerekei közé dugja az ujját, annak ott marad az uja...*

— *Excellentiás uram!* — felelte Tóth Kálmán. — *A képet leközlöm, ha fölébe írhatom: Rajzolta Pálffy Móric gróf.*

— *Hát ezt éppen nem engedhetem meg!* — felelte a gróf ridegen. — *Csak arra figyelmeztetem magát, hogy vigyázzon magára . . .**

„DAS GAÁL”.

E sorok írójának atyjafia volt a néhai Gyulai báró Gaál Lajos császári és királyi táborszernagy, a Szent István Rend lovagja, a császári-királyi 19. sorgyalogezred ezredtulajdonosa, Verona várparancsnoka az 1850-es években. A karakán öregúr nagyszerű katona volt, a császárt szolgálta, mert az volt a meggyőződése, de németül nem tanult meg. Olyan magyarosan ropogtatta a német szót, mint egy debreceni diák. A *Der, Die. Das* örökre idegen volt tőle. *Ferenc József* nevezte el az öregurat „*Das Gaál*” néven, ami holtáig rajta ragadt.

* Az adoma forrása: Tóth Kálmán: *Irkák firkák*. Budapest, 1877

A DER, DIE, DAS.

Az 1850-es években az egyik magyar sorgyalogregementnek volt egy kiváló magyar századosa, aki szintén nem tudott megbirkózni a *Der, die, das* tudományával. Egyik feljebbvalója szóvátette ebbéli fogatkozását, mire a Herr Hauptmann így válaszolt:

– *Ki az ördög tudna eligazodni azokon a fránya Árticulusokon, amikor van olyan szó is, amelyik előtt ott van mind a három Artikus! Például ha valami kellemtelen embereket az ördöggel szeretnék elvitetni, így szólok rájuk: Dass die der Teufel hole! Hát most honnan a pokolból tudjam, hogy a Teufel der Teufel, die Teufel vagy das Teufel?*

PRIELLE KORNÉLIA ES A PENZIONATUS DRAGONYOSKAPITÁNY.

Prielle Kornélia, *Petőfi* szerelme, később a Nemzeti Színiáz örökös tagja, a Bach Korszak alatt Kolozsvárott vendégszerepelt. *Pailleron* „*Ahol unatkoznak*” című vígjátékában *Revü* hercegnő egyik jelenésében szerepe szerint ezt mondta:

– *Első szerelmem egy dragonyoskapitány volt!* Ebben a pillanatban a földszint egyik sorából egy penzionátus vén dragonyoskapitány kelt fel és így szólt:

– *Der war ich!* (Az én voltam.)

A közönség és a színészek megdöbbenve meredtek az öreg katonára, *Prielle* Kornélia nem vesztette el lélekjelenlétét és így folytatta:

– *De olyan buta volt, mint a lova!*

Óriási derűltség támadt erre a rögtönzésre, mely azután sokáig színpadi hagyomány volt.

A BÜSZKE TÓT REGRUTA.

Az 1850-es években a Herr Oberlajdinant iskolázza a híres gyetvai tót legényeket, a nagyevő, nagyivó, táncoslábú, nótáskedvű, nagy természetű híres verekedőket,

akikből mindig kiütközik ősi virtusuk, hiszen eltótosodott, nyelvüket veszített honfoglaláskori felvidéki székely gyöpiörs-ivadékok. Feketehajúak, bogárszeműek, székely virtusnak.

Az egyik öles gyetvai legény édesapja Görgey Honvédja volt Branyiszkónál, Igló alatt és a tarczali dombon. Az ükapja ott volt *Esze* Tamás uram tót hajdú között a Rákóczi Szabadságharcban.

Ott állott fehér császárkabátban, foltos ülepü, térdű és könyökű kék bakanadrágban a fenyőszálfa termetű, kondor feketehajú gyetvai legény a Herr Oberlajdinant előtt, aki nagyban magyarázta, mi a „Standesehre”, a katonamundér dicsősége, amire mindenkinek, aki a „Császár kabátját” hordja, kevélynek kell lennie.

— *Verstanden?* – kérdi a Herr Oberlajdinant. –
Hát mi vagy te?

— *Gatuna vagyum. Pan Oberlajdinant!*

— *Ha katona vagy, mit csinálsz?*

— *Kevil vagyum, Pan Oberlajdinant!*

— *Mire vagy kevély?*

A gyetvai legény a háta mögé tekint és rámutat az ülepén, a térdén és a könyökén egymás hátán díszelgő foltokra és kivágja:

— *Nadragumra, kabatumra, Pan Oberlajdinant!*

Két óra kurtavasat kapott a legény a tréféért.

AMAGYARBAKAMEGAHALBAK.

Vas Gereben írta meg 1856-han a régi császári Armadában idegen kommandóra fogott magyar bakáról és káplárjáról az azóta sok változatban keringő adomát.

Infántériszt Csüdör – szolt káplár uram (valahol Taljánországban, Majláindtban vagy Mantovában, ahol a magyar regiment lógerolt) az újdonsült regruta bakára – *kend hónap Halbakra mégyen a puskarporos toronyhoz! Megértette kend?*

Káplár uram tudniillik a falszakaszból álló őrségei (Halbwache) mondotta Halbaknak.

— *Meldigehorzám, káplár aramnak alássan jelen-*

tem, nem! Nem tom, mi fán terem az a Halbak vagy mi a csuda!

Káplár uram összerándította a szemöldökét, megsodorintotta a bajuszát, rátámaszkodott a mogyorófa káplárbotjára és kemény szóval ráreccsenlett a regrutára:

— *Infántériszt Csüdör, ne rezonérozzék kend! Mi köze kendnek altul, mi a Halbak? Nem a kend dóga az! Halbak – az Halbak! Punktum! Ha ott nem lesz kend a Halbakon, huszonötöt kap kend a fenekire! Hát érti-é mán kend, mi az a Halbak?*

— *Meldigehórzam, káplár uramnak alássan jelen-tem, igenis, hogy értem!*

A DOBOS MEG A CIBIL ÚR.

Cibil úr beszélget az 1850-es években a magyar vértől ázott lombardiai síkokat megjárt magyar granátérossal.

— *Vitéz uram volt-é a háborúban?*

— *Vótam én!*

— *Ellenséget látott-é?*

— *Bíz igen, hogy láttam!*

— *Hát ütközetben vót-é?*

— *Százban is én!*

— *Sebet is nyert?*

— *Sokat én!*

— *Sok ellenséget lőtt le?*

— *Egyet se én!*

— *Hát az meg hogy lehet?*

— *Úgy hogy kompániadobos vagyok!*

A REGULA.

— *Ide vigyázzék kend! – mondja a Herr Korporal az 1850-es évekbeli székely regrutának – most megtanulja kend, mi a katonaregula! Ide vigyázzon kend! Teszem, ott áll kend az árok innenső partján, az árok öles széles, tíz öl mély, a Befél meg az, hogy ugord ja át*

kend az árkot, mit csinál kend? Megértette kend a kérdést?

— *Meldigehórzámt, meg én!* – feleli a székely.

— *Nahát, ugordanék kend?*

— *Meldigehórzámt, ugordana a fészkes fene, aki megette! Nem veszem meg!*

— *Hát mit csinálna kend?*

— *Meldigehórzámt, lemennék az egyik oldalon, a másikon meg felmásznék!**

KARA OGLU PASA, A ZENTAI VICENÓTÁRIUS.

A Bácskát és a Bánságot a török Hódoltság alól felszabadító *Eugenio di Savoga* herceg és az általa megnyert zentai csata emlékét a régi jó időkben a csata évfordulóján minden esztendőiben megünnepelték.

Az ünnepség teteje az ütközet helyén,⁷ a mezőn bemutatott látványos színjáték volt, a mai szabadtéri előadások öse. A *Bach* Korszakban is a zentai polgárság – elsősorban a céhek ifjúsága – volt a színjáték szereplője. A nagyhasú *Kara Oglu* pasát, a vérvívó zsarnokot a nekidalmahodott termetű vicenótárius uraim adta, nagy „Mahomed”-ember, szelíd papucshős, aki életébe soha puskaport nem szagolt. Statisztának a Zentán lógeroló császári dragonyosezred két svadronját vezényelték ki. A játékban résztvettek az ezred fiatal tisztjei is.

A mozsárdurrogató, görögtüzes nagy lovasattakos jelenetben foglyul esik a turbános, kaftános, salaváris *Kara Oglu* pasa is, a zsarnok, vagyis vicenótárius uram. Az egyik dragonyos, hadnagy – a szerep szerint – foglyul ejti a pasát, alaposan elkardlapozza⁸ és őrizetbe véteti két nagy melák cseh dragonyossal. Ezek hátra guzsolják szegény vicenótárius uram kezét és kell(„) farbanrúgatások kíséretében – ez a verista stílus – kirügdalják a színpalak közé.

Eljön a lélekemelő finálé: kórus, görögtűz, a *Prinz Eugen Marsch* és a *Gott erhalte!* mennydörög a helybeli

* *Vas Gereben* nyomán.

dragonyosezred rezesbandája bombardonjain és tubáin. Utána ötszáz terítékes igazi bácskai díszvacsora, tizenkét fogás, ünnepi köszöntők, tamburás és cigánymuzsika, tűzijáték, köszöntők, tánc.

A szerencsétlen *Kara Oglu* pasát kivont pallossal őrzik a dragonyos. Éhes a vicensótárius pasa, korog a gyomra a két dragonyosnak, nagyokat nyelnek, hallják a pohárcsengést – ott felejtették őket, *Befehl ist Befehl!* – őrzik a pasát. Ez keservesen nyög, rángatja a köteleit, mire ráripakodik a két dragonyos:

– *Donnerwetter nochamal, vermaledeiter Türke, Cruzitürken nochamal, bleibst ruhig?!*

Pirkad a hajnal, az ünneplő közönség hazaszekerezik a városiba, süt a nap, déli harangszó, a dragonyosok őrzik tovább a pasát. Vicensótáriusné asszonyom két-ségbeesetten keresi az urát, a Herr Oberst kiadja a parancsot, kerítsék elő! A Herr Lieutenant kialudta a nagy cécó mámorát, eszibe jut a színházi jelenet... Lóra ül, kivágtat a mezőre, a kulisszák mögött ott fekszik a földön a pasa, mellette a két dragonyos haptákban fogadja a Herr Lieutenantot, ez leszidja a két legényt, akik a színpadi parancsot valóságnak vették.

A vicensótárius urat egy hétig lepedőben forgatták a színpadi verizmus okán.

EPUR ST MUOVE, AVAGY A MAGYAR ASTRONOMIA.

Galileo *Galilei* mondotta – régi olasz Anekdota szerint – a fenti szavakat. *Mégis forog a Föld a Nap körül!*

– ez a Galilei szájába adott szólás értelme, amit az egy-szeri debreceni diák, keménynyakú kuruc hajdufi alaposan megmagyarázott anno 1852, a Bach Korszak virág-jában.

– *No Domine, Balmazújvárosi Lőkös Ambruzs, mit tud a Föld forgásáról?* – kérdi a debreceni Kollégiumi Professora a diáktól.

– *Erre nézvést több külömb-külömbféle vélekedéseket tudunk!* – feleli a diák. – *Copernicus mester,*

* Vas Gereben nyomán.

Galilei, Newton s a többi jeles tudósok szerint a Föld forog a Nap körül, a greifswaldi Universitáson egy Professor még ma is tagadja ezt. Édes apám uram pedig azt mondja, hogy a magyar Glóbus ma is úgy forog keserves levében, mint 15ÁÍ óta vagy háromezáz esztendeje, a Bocskai, Bethlen, Thököly, Rákóczi és Kossuth szabadságharcái óta, a Zrínyi, Frangepán és Nádasdy bécsúj-helyi, a Caraffa eperjesi, kassai, lipótújvári, Selmecebányái és pozsonyi törvényszékei óta! Édesapámuram úgy véli, hogy a magyar Föld nem forog, háromezáz esztendeje ott áll, ahol állott és hogy a magyar világ sorsa majd akkor fordul jobbra, ha Kossuth Apánk hazagyűn!

Az öreg Professor felállott a katedráról, kezét szorított a kipirult képű diákkal.

– *Mondjad meg fiára édes apáduradnak, én üzenem, Isten áldja meg, hogy így tanított téged magyarai Astronomiára!*

Így mondotta el a fenti magyar adomát e sorok írója néhai nevelőapja, a hajdúsági Kossonczi Nagy Lajos uram. Az adomát *Vas Gereben* 1856-ban (*No még egyet ne vessünk*) csak enyhítve adhatta.

A TALÁLT GYEREK.

Rudolf trónörökös (1858-1889), a „Koronaherceget” kisfiú korában gyakran vitték a bécsi Práterbe sétálni. Hatéves lehetett, amikor egy ilyen sétája alkalmával elmaradt nevelőjétől, *Baillet de la Tour* gróf ezredestől. Egy bécsi polgárcsalád találta meg a sirdogáló fiúcskát, aki a nevére csak annyit tudott mondani, hogy a mama azt mondja: *Pubi*, a papa meg azt mondja: *Rudi*.

— *Hát mások hogy hívnak?* – kérdezte a bécsi polgárné.

— *Császári fenség!* – felelte a kisfiú.

Ebből a válaszból tudták meg az elveszett trónörökös, a Kronprinz kilétét.

A NÉGY ZENEKARI KÜRTÖS.

A Szabadságharc után a jó öreg Korompai *Simonchich* János táblabíró uram volt a pesti Nemzeti Játékszín Intendánsa. Derék, jó magyar úr volt, ha az irodalomhoz, a színházhoz és az Intendánsághoz igen-igen keveset tudott is. Az öreg *Szigeti* János írta meg, hogy szólt bele a *Nemzeti Játékszín* operai zenekara dolgába, amikor négy kürtös közül az egyik hirtelen elhunyt.

– *Nem szerződtek a helyébe újat!* – mondotta az öreg úr. – *Elég lesz a régi három is! Szemmel tartom őket! Látom, hogy muzsika közben egyik másik, néha a három is, de gyakran mind a négy csak az időt lopja! Ott van a kürtjük az ölükben, aztán csak a kótát forgatják és amikor épen kedvük szottyán, hát bele-bele buf-fantanok egyet-egyet a kürtjükbe! Fújja csak a három a negyedik helyett, fújjanak többször, meg erősebben! Dixi!*

A karnagy a haját tépte.

– *Tekintetes uram, ez nem megy így! Hiszen világ csúfjává leszünk, ha ebbe belemegyek! A kürtös akkor fúj, amikor ezt a zenekari partitúra előírja! Elvégre instállom, a tekintetes úrnak értenie kellene valamit a színházhoz is, a muzsikához is, ha mindjárt az ország első színháza Intendánsa is! Ha meg nem ért hozzá a tekintetes úr, kérdezzen meg valami piaci kintornást vagy falusi vályogvető cigány kontrást, az majd megmagyarázza a tekintetes úrnak, mi a zenekari partitúra!*

Az öregúr elnevette magát.

– *No ne tüzeljen, karnagy uram! Egészen másról vagon itt szó! Arra gondoltam, hogy összezsapjuk a három kürtöst és a negyediknek a gázsiját odacsapjuk a karnagy uram gázsijához ... No mit szól ehhez, kedves karnagy uram?*

Erre aztán nagyot nyelt a meglepett karnagy! Elkezdett ötölni, hatolni, hogy így, meg úgy, hát ami igaz az igaz, ő igen-igen restelli, hogy olyan goromba volt az imént, dehát a partitúra az partitúra, tekintetes uram, azonban, ellenben, dehát, talán, mégis, valószínűen, sőt bizonyosan, egészen bizonyosan meg lehet csinálni a dol-

got! Majd ő átírja a négy kürtös szólamát háromra, igen, hát persze, három szólamra! így aztán egészen elegendő lesz négy helyett a három kürtös is! Hogy ez nem jutott előbb az eszébe!

– *Ehe! Most megfogtam kegyelmedet, kedves karnagy uram! Ha így folytatja kegyelmed, akkor a végén azt is kisüti kegyelmed, hogy egyetlen kürtösre sincs szükség! Majd gondolkodom a dolgon! Előbb azonban elmegegyek tanácsért valami piaci kintornáshoz, vagy a Körülsáros Csárda mezítlábas cigánykontrásához!*

Az öregúr még aznap szerződtetett egy negyedik kürtöst.*

EGYIK EB, MÁSIK KUTYA!

A Bach Korszak elején a híres Madame *Lagrange* néhány előadásra leszerződött a Nemzeti Játékszínházhoz. Igen ám, de az öregúr, *Simonchich* uram felvetette a kérdést: miféle nyelven fog énekelni a világhíres Madame? Mert ő bizony bécsiül nem engedi énekelni.

– *Idejön majd – mondotta – egy cseh énekes, vagy egy ánglus, az meg csehül, meg ánglusul akar énekelni! Magyar színpadon csak magyar szó hallatszhat! Megnyomoríthattak bennünket, elvették a nyelvünket az iskoláinkból, a hivatalainkban idegen az úr! Nem énekel itt senki idegen nyelven, se csehül, se bécsiül! Egyik eb, másik kutya!*

A kitűnő *Fáncsy* Lajos, a Direktor kétségbe volt esve. Mi lesz a Madame szerződésével! Hiszen a visszautasítás után ki kell fizetni a szerződésbe foglalt járandóságát, ami rettentő summa pénz!

– *Édes fiam, ez nem a te dolgod! Kifizetem én a magaméból, ha a fele birtokom megyn is rá!*

A jó *Fáncsy* Lajos erre megkérte a Madame-ot, énekeljen magyarul! Gondolja meg, hogy ezekben a fekete napokban egy nemzet gyászáról és legszentebib fájdalomról.

* A régi vándorló adomát újabban az Operaház több intenzívára. Így Podmaniczky Frigyes báróra is ráköltik.

máról van szó . . . Gondoljon Világosra, az aradi és a pesti bitóra, a börtönökre, a bujdosókra...

A Madame igent mondott. Csak ennyit:

– *Oui, Monsieur!*

Három nap alatt betanulta a *Meyerbeer* Prófétá-ja és az *Erkel Hunyadi László-ja* magyar szövegét. Mint *Tóth* Béla írja, az utóbbiban olyan magyar matrónát alakított, hogy azt magyar ember soha elfelejteni nem tudja.

A DEBRECENI PRAESES MACHINISTARDM ÉS A K. K. GENDARMERIE-PRAESES.

Mint tudnivaló, Debreczenben ősidők óta a Kollégyiomi diákjai voltak a tűzoltók, a Machinisták. A leg-erősebb diák, aki vízszintesen egy percre kinyújtott karal, rezzenés nélkül kitartotta a Nagy Botot, az ölmosvégű, palánkázó „Gerundium”-ot, az lett egy esztendőre a kollégyiomi Nagybotos. Akik a valamivel kisebb Kis Botokkal tudták ezt megselekedni, azok lettek a Kisbotosok. A huszonnégy bikaerejű diák által nyomott óriási vízipuska csővezetője a Prézes volt, Praeses Machinistárum lévén a titulusa.

1850 augusztus 2-án éjjel villám csapott bele a debreceni Ispotályteanplomba. A szél széthordta a zsarátnokot, lángba borult az egész fertály. A harangokat félreverték, kirobogott a Masiniszteria, keresztül kasul a kerteken, toronyirányban. A rettentő Gerundiumok csapásaira úgy dültek be a deszkakerítések, mint a nád. A negyven diák állal kötélben vonszolt vízipuska átgázolt a kerítéseken. Száz diák adta soriban kézzel a vizes bőrvédreket. Száz diák szaggatta gamókkal a szomszéd házak nádfedelét. A vízipuska csövét az egyik kemény hajdú fi. Nemes *Révész* Imre tógátus diák, a Prézes vezette. Egy óra múlva elült a tűziveszedelem.

Ekkor jelent meg teljes díszben, zöld kakastollas pofoncsapott süvegesen, kardosán, pengő sarkantyúsan a General-Major rangú debreceni császári zsandárfőnök. a Herr K. K. Gendaranerie-Chef. Nagyképűen inspicíál! és rendelkezett, kommandérozott. miután a verejtékező

diákok már eloltották a tüzet és már csak a lappangó zsarátnokot locsolgatták.

– Az ángyod keservit, nyavalyás zsandárprézes, most dugod ide az orrod! – dörmögött magában Nemes Révész Imre ifiúr. – Majd ellátom a bajodat! Én is Prézes vagyok, mint te, híres, de én a Masinéria Prézese vagyok! Nyomjátok meg, fiúk!

Ezzel, mintha csak véletlenül történt volna, neki-eresztette a huszonnégy diák által nyomott vízugarát a Herr Gendarmerie Praesesnek. Repült a kakastollas csákó, bele a sárba, de repült maga a Herr Praeses is, mert a huszonnégy diák úgy megnyomta a szivattyút, hogy a levegősűrítő rézbura majd szétduzzant, a víz-sugár mellbe vágta a Herr Praeses-t és beleröpítette a térdig érő latyakba.

Lettt a dologból nagy „Inquisition”, de elsimult. Nemes Révész Imréből viszont a magyar kálomistaság nagynevű historikusa lett.

A FELSŐBB PARANCS ÉS AZ ÚRISTEN.

Súlyos beteg volt egy alkalommal a fiatal Kaiser. Felső parancsra az összes magyarországi Egyházak összes egyházfejei kiadták a parancsot, hogy minden istentisztelet előtt minden pap külön könyörgést tartson a gyülekezet előtt a „legfőbb Országatya” egészségéért. „Landesvater”: ez a címzés is a Bach Korszak kreációja volt. *Franz Josef* nem volt Király, mert nem koronázta meg magát azzá, viszont Országatya az lehetett Vorarlberg-ben, Bukovinában avagy Gradiskában is, de az „Oesterreichische Erb-Provinz”-zé lealacsonyított Magyarországon is.

Így állván a dolog, a balmazújvárosi kálomista hajdúk kuruclelkű, keménykötésű Prédikátora így könyörgött:

– *Felsőbb hagyásból, parancsra könyörgök hozzád, Úristen!*

A CSÁSZÁR ÉS AZ ÚRISTEN.

Öreg *Balogh* Péter debreczeni kálomista Püspök az írás szavai ellen cselekedett, amikor a Bach Korszak alatt a Császárnak nem adta meg azt, ami a Császáré, de az Úristennek megadta, ami az Úristené. A dolog úgy történt, hogy a Nagytemplomban, a szabadságharckori debreceni Országgyűlés e helyén összegyülekezett a hajdúsági Superintendia. A gyűlést bevezető könyörgést elmondotta az öreg Püspök, mire a Nagytemplom kapujában megjelent a K. K. Kommissar és így szólt:

— *A Császár öfelsége nevében betiltom a gyűlést!*

— *Én meg* – szólt az őszszakállú Püspök – *Isten ő szent Fölsége nevében pedig megtartom!*

VIRIBUS UNITIS.

A cári hadak segítségével diadalmaskodó császári Regierung első dolga volt, hogy hóhérrel égettette el a szabadságharckori *Kossuth Bankót*. Magyar asszonyok és lányok az 1849-i veretű magyar hatkrajczáros *Hatosokból* csináltattak nyakláncot, de a Policzáj ezeket is irgalmatlanul üldözte. A *Kongó*, vagyis a rézből vert aprópénz meg az ezüstforint azonnal eltűnt, mire a Regierung harminc és tizenöt-krajcáros papírpénzt nyomtatott, de az emberek úgy is segítettek az aprópénz hiányán, hogy feldarabolták a *Sajna*-bankó néven csúfolt *Bank-Schein-okat*, amit aztán *Csusza*-bankó és *Strupli-bankó* néven csúfolt az egész ország.

Ebben az időben történt, hogy valaki éjszaka a bécsi K. K. Finanz-Direktion falára ilyen *Csusza-bankók*-ból a Habsburg Monarchia jeligéjét, a „Viribus Unitis”-t (Egyesült erővel!) csúfolva ezt ragasztotta ki:

„*Fidibus Unitis!*” – arra való csúfondáros utalással, hogy a feldarabolt *Strupli-bankó* legfeljebb ha pipa-gyújtó fidibusznak jó.

A KVALIFIKÁCIÓ.

A Bach Korszak elején valamelyik bécsi nagypolitikusnak egy kiváló magyar urat ajánlottak valamelyik magas stallumba. Ajánlója, főrendű aulikus úr, így ajánlotta:

— *Művelt, okos, világlátott, gazdag, független úr, nem jött-ment, nem enyveskező, kiéhezett hóttkódis, nem tolvaj, mint a szegény Magyarország nyakába zúditott idegen sepredek, meggyőződésből akar szolgálni, nehogy valami morva Beamter nyomorgassa a népet, jó magyar Patrióta! A Vármegyéjében közmegnyugvást fog kelteni a személye, nem lesz gyűlöletes...*

— *Elég! Elég! – szakította félbe a magas protektort a bécsi úr – a császárnak nem okos, független, művelt úriemberekre, nem magyar patriótákra, hanem gutgesinnt emberekre van szüksége!*

AZ ÖREG HONVÉD ÉS A KAJZÉR.

Valahol Békésben járt a fiatal Kaiser, útjában két császári ulánusszázad kísérte. A falvakat a bécsi K. K. Militár-Polizey-Chef, Von Karger báró emberei kutatták át. Az egyik falusi bíró így nyugtatta meg a Policzajt:

– *Ne féltsék kendiek tőlünk a Herr Kájzért! Magyar ember a vendégét nem bántja, még ha az ellensége is az! Megvédjük mi a Herr Rajzért minden ellenségtől, verekedtünk mi negyvennyolcban' Kossuth Apánk alatt óstriaiak ellen is, a muszka ellen is! Most is megvédjük a Herr Rajzért óstriaiai ellenségtűi is, a muszkától is!*

A SOROKSÁRI KURUCZOK.

A Szabadságharcban az egykori Grassalkovich-jobbágyok, Soroksár svábjai nagyszerűen viselték magukat Görgey zászlója alatt. A Bach Korszak alatt is kuruc magyarok maradtak, tüntetve viselték a sujtásos magyar nadrágot és a magyar csizmát. A pestvármegyei császári Beczirkér megkérdezte a soroksári főbíró, mi

lyen a soroksáriak politikai viselkedése, vajjon „gut-gesinnt”-ek-e.

A bíró így felelt:

– *Unsere Leut olli szán gutg'sinnte Ungarn, nur der neue Notar, der Hergloffener is a' schwarczgelber Spitzpub!*

A DEBRECENI PÖRGE KALAP ÉS A BÉCSI CILINDER.

Révész Imre, akiről mint a magyar kálomistaság nagy historikusáról meg is emlékeztünk, 1851 őszén indult diáki vándorútra az ősi debreceni Kollégium valamelyik ősi diákfundusából nyert stipendiummal, amit valamelyik szabadszellemeű erdélyi Fejedelemur, *Bethlen* Gábor vagy */. Rákóczi* György alapított a Wittenberga, Basel, Upsala, Montauban és Oxford Egyetemein perigrinuskodó debreceni tógátus diákok számára. Úgy indult el az ifjú a Bach Korszak által megnyomorított Debrecenből a szellemi szabadság e Parnassusai felé, mint néhai való ősei valaha a magyar protestáns Gályarabmártírok és az eperjesi Caraffavérpad. meg a pozsonyi Vész törvényszék idején.

Cszizmásan, magyar dókásan, diáki malaclopó köpönyegesen, debreceni pörgekalaposan kelt útra *Wittenberget* felé. Bécsben egy kicsit szétnézelődött. A Hofburg előtt megszólítja a K. K. Geheim-Polizey egyik civilruhás Polizájágense.

– *Sie, wissen's net, was Anstand is'? Hé, nem tudja maga, mi a tisztesség? Sie Kossuth-Rebeller, hogyan mer maga ezzel a magyar betyárkalappal a Kaiserstadt-ban csavarogni!*

Nemes *Révész* Imre úrfi felkeresett egy bécsi magyar kalaposmestert. bérelt egy módis szürke cylinderkalapot, azt nyomta a fejébe. Este a „Kossuth Kalapját” a zsebbélíjébe kötve, hajadonfőtt gyalogolt ki a Postaházhoz, ahonnan Wittenberga felé menő császári postakocsi indult.

A TÓTH KÁLMÁN KALAPJA.

A *Révész* Imre esetéhez hasonló volt a fiatal *Tóth* Kálmáné, a költőé, akinek 1850 tavaszán ütötte le a fejről a pörge magyar kalapját a „Pickelhaube”-s rézsakos pesti Militár-Polizey.

– *Was? Bet jar en hut? Da hast's!* – ordította.

Betyárkalapnak nevezte az ősi magyar Bagósüveget, amit maga *Bocskai* István Fejedelemúr is viselt, aminek a formája ott van a Szent István Palástja himzésein is. A Policzáj ezután karonragadta a poétát, becipelte a pesti Kristóf-tér egyik kalaposboltjába, kiválasztott a számára egy bécsi cilindert, belenyúlt a poéta zsebébe, kivette a tárcáját, kifizette a gyűlöletes kürtókalapot és az ifjút kilökte az utcára.

– *Jetzt kann er geh'n!* – ordította.

Ilyen világ volt a Bach Korszak kezdetén.

A „KOSSUTH-HUND” KÖRSZAKÁLLA.

Ugyanebben az időben történt, hogy a Policzáj egy körszakállas magyart tuskolt be egy borbélyműhelybe.

– *Barbier'n sie den öllendign Kossuth-Hand!* Beretválja meg ezt a nyomorult Kossuth-kutyát! – kiáltotta és ott állotta az istrázsát, míg a magyar bajuszát, szakállát csupaszra nem borotválták.

Apáink viszont 1848-tól 1914-ig két nemzedéken át ezért, ilyesmikért viseltek Kossuth-szakállat.

A „HERR PROFOSS” KARÁCSONYI POHÁRKÖSZÖNTŐJE.

A Schmerling Korszak leghírhedtebb katonai börtön-őrei, vagyis „Profoss”-jai *Metscher*, *Rheinisch* és *Gratewitz* törzsőrmesterek voltak. Az utóbbi bíborvörös orrú vastag öregember volt, a reggelt törkölyvel, a délelőttöt serrel, a delet fehérborral, a délutánt vörösborral, az estét rummal kevert rosztopcsinnyal köszöntötte. Nagy irodalombarát volt, a kajlalábú kutyáját *Tsokke* néven nevezte, *Zschokke*, az író neve után; jóban volt az 1860-as évek magyar íróival is: *Jókaival*, *Tóth* Kálmán-

nal, *Lauka* Gusztávval, *Berecz* Károllyal, *Bérczy* Károlylyal és *Dobsa* Lajossal – az egész magyar irodalomtörténettel – akik mind az ő „kosztosai” voltak. A börtönben ....

Tóth Kálmán, az író, a *Bolond Miska* című szatíras lap szerkesztője, 1861 karácsonyát a pesti Nájgebáj pincebörtönében töltötte. Jómódú fiatalember volt, inásával karácsonyfát állíttatott, pompás lakomát rendelt a közeli *Fekete Sas* vendégfogadóiban és meghívta arra Herr Stabs-Feldwebel *Gratowitz-et*, a vörösorrú Herr Profoss-t is. Ez viszont barátjait hívta meg a Herr Graf – így titulálta *Tóth* Kálmánt – engedelmével.

A karácsonyi asztal körül ott ült a vendéglátó házigazda, a Herr Profoss, egy kövér katonai pékőrmester és egy öreg Regiments-Schreiber őrmester, a kaszárnya Regiments-Schlusterje és egy kedélyes (házmester a Holdvilág-utcából. Ott volt *Tsokke* is, az irodalmi kutya. Még ő is pulykacombot vacsorázott.

Az irodalmi Profoss érzékeny pohárköszöntőt mondott a bőkezű Herr Graf-ra. Elmondta, hogy eredetileg ő is – Herr Gratowitz – költőnek, vagy generálisnak készült, de a Sors mást határozott és magasabb polcra emelte, mert íme, mint K. K. Profoss, most ebben az illusztris társaságban töltheti ezt a békességes, szép szent karácsonyestét... A végén – kegyes leereszkedéssel – magyarul fejezte be pompás Toast-ját.

– *Attyon asz Urisden, hoty a mieng libea Hea Grafung még sok-sok garatschony tölthese szerrenj görünkpe! Vivad! Éljen! Hoch! Dreimal Hoch!*

Az adoma forrása: *Tóth* Kálmán: *Irkafirka*. Budapest, 1877.

A CÁR ÉS BETHLENI GRÓF BETHLEN DOMONKOS ÜR.

1851-ben /. *Nyikoláj* orosz Cárnak bemutatták a hatalmas termetű, daliás férfiszépségű erdélyi urat, Bethleni gróf *Bethlen* Domonkost, aki nem térhetett ki az őt igen kevésé megisztelő udvari ceremónia elől.

Mi a gróf úr állása? – kérdezte a Battyusko.

— *Semmi, felség!* – felelte a gróf.

— *Nem szolgál?*

— *Csak magamnak, felség!*

KOSSUTH LAJOS ÉS AZ ANGOL SZÓTÁRAK.

Kossuth Lajos angliai útja valóságos diadalút volt. A manchesteri takácslegények *Shakespeare* Strafford on Avon-i házát ábrázoló könyvtartó szekrénykével ajándékozták meg, benne *Shakespeare* műveivel – a londoni lapok ugyanis megírták, hogy *Kossuth* budai börtönében *Shakespeare*-ből tanult meg angolul. Londonban a *City* és a *Guild Hall*, vagyis a Céhek élén a Lord Major fogadta a Nagy Emigránst, aki *Shakespeare* ragyogó ódon-ságú nyelvén beszélt és írásaiban sok olyan angol közjogi mesterszót alkotott, melyet az angol szótárak máig *Work of Louis Kossuth* (*Kossuth* Lajos alkotása) megjegyzéssel közölnek.

Erre vonatkozik – mint ezt Rónay Jácint közli – Birmingham Polgármesterének üdvözlőbeszéde, melyben a következőket mondotta:

— *Ladies and Gentlemen! Anglia nevében köszönetet mondok Mister Louis Kossuthnak azokért a pompás új angol jogi műszavakért, melyekkel nyelvünkéi gazdagította!**

KOSSUTH LAJOS ÉS A MARSEILLEI CSIZMADIA.

Kossuth Lajos Angliába hajóztában a *Mississippi* angol gőzösön 1851 szeptember 28-án érkezett Marseille-be. Nem engedték partra, a marseillei nép mégis hallatlan ünneplésében részesítette. Ezernyi matróz, halász, hajóács, kikötői rakodómunkás, takács énekelte a *La Marseillaise*-t a kikötőben és száznyi lampionos csónakon a *Mississippi* körül. *Kossuth* Lajos a kapitányi hídról franciául szólt a tömeghez, mire ezer hang kiáltotta a „*Vive la Hongrie!*”*

* *Tóth* Béla nyomán.

Egyszerre csak nagy tumultus támad: a tömeg azt látja, hogy valaki a vízbe esett! Az a valaki viszont biztos karcsapásokkal úszott a *Mississippi felé*. Az ánglius matrózok kötelet dobtak hozzá, felhúzták a fedélzetre. Kék kötött süveges, kék zubbonyos, sárga kendős munkásember volt, csuromvizesen odalépett Kossuth Lajos elé.

– *Monsieur* – mondotta. – *Bastien Jonzueille csizmadiamester vagyok! Kezet akartam szorítani Monsieur-vel! Vive la Hongrie!*

KOSSUTH LAJOS MINT BUJDOSÓ SZERELMES,

A *Hölgyfutár*, illetőleg szerkesztője, a fiatal Tóth Kálmán valami ártatlan verset küldött be Herr *Prottmann-hoz*, a rettegett pesti Polizey-Chef-hez. A vers így kezdődött:

„*Elbujdosott az én szerelmesem!*”

A „Vörös Plajbász”, a K. K. Zensur-Abteilung nem engedélyezte a „rebellis” verset, az alábbi szóbeli határozattal:

– *Nicht bewilligt! Der „Pujdoscho Szerelmesen” ist der Kosut Lajosch!*”

AMIKOR TÓTH KÁLMÁN RÓZSA SÁNDORRAL KONSPIRÁLT.

Rózsa Sándor, a hírhedt alföldi betyár a Szabadságharc elején jelentkezett a Honvédelmi Bizottmánynál. Kegyelmet kért, felajánlotta szolgálatait, a Bizottmány karikásostoros, pányvás szabadcsapatot alakított a Sándor marcona legényeiből. A szabadcsapat eleinte derekasan viselte magát, ólombombú, kurtanyelű karikásostorral egész császári vasas svadronyokat hajtott bele a Tiszába, a császári dragonyosokat pányva val szedte le a nyeregből. Utóbb azonban megint csak közönséges kapcabetyárságra vetemedtek, a Bizottmány tehát feloszlatta a hírhedt emlékü „Betyár Guerillát”. Ez a magyarázata az alábbi históriának, ami 1854-ben a *Juhbál-*

Noszlopy összeesküvés idején esett meg a pesti Hatvani-utcában, a Grassalkovich házban, a császári Policzáj akkori székházában.

Tóth Kálmánt Herr *Próttmann*, a Polizey-Chef egy szerkesztői üzenet miatt citáltatta be a pesti K. K. Polizey-Praesidium-ra.

– *Sie Scribler!* – ordított rá a *Hölgyfutár* fiatal szerkesztőjére. – *Moko konspirálja aszal a pedjar Rosza Szandorral, was?*

Tóth Kálmán nem értette, miért ordít a Herr K. K. Polizey-Chef? Ez odatartotta elébe az Aktemstueck-öt, a *Hölgyfutár* kefelevonatát és annak Amtliche Uebersetzung-ját. Ott volt benne egy üzenet a szerkesztőtől, kritika valami jól elgondolt, de rosszul megírt „Beszély”.

„*R. Sándor úrnak. A tervezet jó, kivitele nehézkes, öntől különbet várunk.*”

Tóth Kálmán csak nehezen értette meg a mindenható Herr von *Prottmann*-al, hogy a szende *Hölgyfutár* nem karikásostoros, kanászsüveges, kék ixiges-galyás szabadcsapatot akar verbunkoltatni *Rózsa Sándor* betyárjaiból.

AHERRGENERALÉSAMAGYARPATTANYÚS.

A Bach Korszakban, valahol, valamelyik külsőországi Garnizonban magasrangú Herr General inspicérozza a magyar legénységű vartüzéreket. Kérdései zavarba hozták a természetesestzú, öreg Kánonért, aki valamikor *Klapka György* alatt, Komáromvára honvédmozsarai mellett mint káplár szolgálta Kossuth Apánkat, most meg mint büntetésből besorozott volt Honvéd közlegénysorban szolgált. A Herr General bátorította az öreget.

– Ne féljen kend – mondta – gondolja kend, hogy én valami furvézer kocsislegény volnék, aki azt kérdi kendtől, hány font puskapor hajít egy húszonnégyfontos tarackgolyóbist nyolcszáz lépésnyire! Mit felelne kend?

Az egykori magyar pattantyúskáplárban felberzenkedett a régi jó magyar virtus.

– *Meldigehórzám, azt felelném neki, menjen kend az ángya térgyekalácsába, kend rongyos bundás furvézer kocsislegény, hogy merészkedik kend beleverni az orrát a taraczkos pattantyússágba? Mi köze attul kendnek?**

MIKLÓS CÁR ÉS ESTERHÁZY GYÖRGY GRÓF.

1854-ben Ausztria semleges maradt az orosz ellen az angol, a francia, a török és az olasz által indított Krími Hadjáratban. Miklós Cárt, aki a magyar Szabadságharc legázolásával öt esztendővel azelőtt megmentette Ausztriát, igen bántotta ez a „hálátlanság”. *Schwarzenberg* herceg ekkor tette híressé vált kijelentését: „Hálátlanságunkkal bámulatra fogjuk ragadni Európát!” („Nous étonnerons l'Europe par notre ingratitude!”)

Esterházy György grófhoz, az akkori ausztriai nagykövethez ekkor fordult a Cár ezzel a kérdéssel:

– *Gróf, tudja-e ön, ki volt a két legostobább lengyet király? Jan Sobieski meg én! Ő 1686-ban, én 1849-ben követtem el azt a bámulatos ostobaságot, hogy megmentettük a hálátlansággal fizető Ausztriát! Sobieski a töröktől, én meg önöktől, magyaroktól mentettem meg Bécset!*

A történetet Dömötön *Halász* Imre (1841-1918), az idősebb *Andrássy* Gyula gróf nagyemlékezetű sajtófőnöke és Európa újkorát irányító tolla, a magyar publicisztikai nagystílus megteremtője írta meg egyik tanulmányában (*Bismarck és Andrássy*).

AMAGYARHIMNUSZ A BUDAIK. K. STATTHALTER UDVARI ESTÉLYEN.

1860 tavaszán, tehát az Októberi Diploma előtt, a solferinói vereség után Erzherzog *Albrecht*, a hódolta – tott Magyarország budai császári Helytartója zeneestélyt

* *Vas* Gereben nyomán.

adott a budai Várpalotáiban. *Hofbauer* Zsófia (1836-1016) a *Nemzeti Színház* ragyogó megjelenésű altisla operaénekesnője is ott volt a meghívott művésznők között. Három thüringiai népdallal szerepelt a műsoron. Az első kettővel nagy sikere volt. A harmadik dal előtt a művésznő intett a kísérő zongorásának, hogy kíséret nélkül fog énekelni, mire magyarul elénekelt a magyar Himnuszt. . .

Kínos csendben felállott székéről a házigazda és kiért udvariassággal megköszönte a három dalt.

Herr Von *Prottmann*, a pesti Polizey-Chef megidézette az énekesnőt. Főleg az iránt faggatódzott, ki bujtatta fel a „merényletre”? A főherceg Helytartó azonban leintette a Polizey-Ohefet.

Egy év múlva már megbukott a „System”, már megjelent az Októberi Diploma, majd a Februáriusi Pátens, Pestre összehívták a magyar Országgyűlést, 1861 március 9-én a pesti Nemzeti Színház már előadatta Katona József Bánk bán-ját. Az első előadáson *Hofbauer* Zsófia adta Gertrudis királyné szerepét, ő volt az első *Gertradis*. Édesanyja volt *Heténgi* Imre nyugalmazott rendőrkapitányhelyettesnek.

VON BENEDEK CSÁSzáRI GENERÁLIS ÉS A KÖNIGGRAETZI HAJDÚFL.

Bernáth Gazsitól, a Bach Korszak humoristájától való a soproni születésű Ludwig von *Benedek* császári generálisról, az 1866-i véres königgraetzi csata elvesztőjéről szóló adoma, melyben a Generális ott borong, bolyong a harctéren a halottak között.

Panaszos hang üti meg a fülét a sötétben. Ott talál egy ellőtt lábú, vérebe fagyott katonát. Megszólítja a Dienstsprache nyelvén, hogy az ausztriai Armée katonája-e?

– Az a *fene!* – felel a sebesült. – *Magyar nagyok, az ebadta mindenit az úrnak, mégpedig szalontai hajdúfi!**

*Az adomát újabban az 1859-i solferinói csatára is ráköltik.

TELEKI SÁNDOR GRÓF ÉS A GARIBALDI CSIZMÁJA

A magyar nóta által is megénekelte Giuseppe *Garibaldi*, az olasz szabadság hőse, a sicíliai harcok idején 1862-ben valahol *Calatafimi* körül Palermo felé mentelt a „Marsalai Ezer”-rel (I Mille di Marsala), akik között ott volt e sorok írójának atyafia, Giuseppe la *Máza* gróf, a *Haynau* által Brescia-ban felakasztatott utolsó itáliai *Bevilaqua*, Don *Girolamo di Bevilaqua* gróf sógora is. Ott volt mellette az emigráns szabadságharcos honvédtisztból lett légionárius *Capitano*, a fiatal *Teleki Sándor* gróf is, a *Generale* bizalmasa.

Az eltörődött *Garibaldi* valami nyomorúságos szénégető kalyibában végigdőlt a szalmán. Szorította a csizmája, megkérte a fiatal gróft, szabadítsa meg a kínzó szerszámtól. *Teleki* lerántotta a *Generale* csizmáját, de a többi magyar légionárius tisztnek nem tetszett a dolog, mire a *Generálé* rájuk szólt:

– *Corpo di Venere! Mit indignálódnak az urak, hogy a Signor Conte Capitanoval húzattam le a csizmámat? Az urak közül ő az egyetlen, akinek én is bármikor szívesen lehúzó a csizmáját!*

JÓZSEF FÖHERCEG ÉS A CIGÁNYBAKA.

A nagyemlékezetű „*Palatinus Jóska*”, a karakán magyar úrrá lelkedzett *József Főherceg* 1866-ban harmincéves korában ott volt a porosz-osztrák háborúban. Egyik harctéri élményét, melynek hőse egy magyar cigány baka volt, így beszélte el öreg korában:

„*Az előnyomuló porosz hadsereg elől hátrálva egy sűrű erdő alján fekvő cseh helység mellett ütöttünk táborn. Éjjelre járt az idő, mikor „Halt! Wer da?” kiáltást hallok és utána hosszabb beszélgetést. Beszólítom a segédtsztemet és utasítom, nézze meg, mi baj odakünn?*

– *Egy cigánybaka kíván felségeddel beszélni, de csak négyszemközt! – jelenti a segédtsztem.*

– *Mit akar?*

— Nem tudjuk! Mindenáron négyszemközt akar felségeddel beszélni!

— Bocsássa be!

Előttem áll a cigány. Nem szól, csak a szemével pislog a segédtsztre integetve. Az adjutánst távozásra kértem.

— No, mi baj?

— Báj van, nagy báj, felsiges uram! Ázs ellensig a hátukba jön! Tessik csak az ablakhoz lipni, felsiges uram! Tetsik látni á sok madarát, hogy repül kifeli ázs erdőbül?

— Látom fiam. Nos aztán?

— Ázstán? Hát a madarak nem úgy álusnak, mint ázs emberek! Nem röpülnének, ha ázs erdőben csönd volna! De jön ázs ellensig ázs erdőben, hát háborgatja őket, ázsirt röpülnek dil feli!

— Jól van fiam!

Elrendeltem, hogy az előörsöket erősítsék meg. Egy óra múlva, az előörsök puskáinak ropogása az ellensig támadó közelségét jelentette. Így menekültünk meg az éjjeli meglepetéstől egy cigánylegény ösztönös észjárása jóvoltából.”

Azóta szerette József főherceg a cigányokat, ezért lett a tiszta árja nyelvű, hindu fajú cigányság néprajza európai híró kutatója.

A CSÁSZÁRNÉ KALANDJA A BUDAKESZI-ÚTON.

1866 nyarán a *Königräetz* felé előnyomuló poroszok elől menekülő bécsi udvarral együtt a fiatal *Erzsébet* Császárné (1837-1898) is Budára menekült és a budai Hűvösvölgyben lévő Kochmeister Villában, *Kochmeister* Frigyes bárónak, a Kék Egyszarvúihoz cégérezett pesti dróganagykereskedőnek, a Pesti Kereskedelmi és Ipar-kamara, a Pesti Tőzsde és a Tőzsdebíróság megalkotója nak (1816-1907) villájában lakott.

A Császárné egyik sétalovaglása alkalmával valahol a Budakeszi-úton egy viskó előtt kétségbeesett kiáltásokra lelt figyelmes. Leugrott lováról, az udvarhölgy

követte. Belökték az ajtót. Egy markos férfi a hajánál fogva hurcolt egy fiatal nőt és rugdalta. A Császárné lovaglóostorával a férfi arcába odavágott, aki erre eleresztette a nőt.

A megszabadult asszony, mint a tigris ugrott fel és ráripakodott a Császárnőre, hogy az az ő férjét bántalmazni merte! A Császárné nevetve egy aranyat dobott a férfinek és így szólt:

– *Verjed csak barátom ezt az asszonyt, ha olyan jó hozzád!**

IRINYI JÁNOS EZÜSTLAKODALMA.

Iryni János (1819-1895), a foszforos gyufa feltalálója az 1860-as évek végefelé nőül vette a diákkori szerelmét, a közben özvegyé lett *Dobayné Baranyay* Hermina asszonyt. Néhány héttel az esküvő után *Iryni* nagy névnap ünnepet tartott, melyre mint ezüstmenyegzőjére hívta meg barátait. A meghívottak csodálkoztak ezen és egyik megkérdezte:

— *Miért ezüstitlakodalom ez, hiszen csak néhány napja esküdtetek?*

— *Mert már huszonöt esztendővel ezelőtt akartam feleségül venni az asszonyomat!* – felelte az újdonsült férj.

ÖREG HEREPEI GERGELY NAGYTISZTELETŰ URAM ÉS A KOLOZSVÁRI SZÍNÉSZHÁZASPÁR.

Híres-neves erdélyi kálvinista papi család volt a Herepei család. Egyik tagja, Magyanherepei *Herepei* Gergely nagytiszteletű uram az 1860-as években volt kolozsvári prédikátor. Egy szép napon veszekedő színészházaspár állít be hozzá. A férj komikus volt, a feleség naiva.

– *Elválunk, nagytiszteletű uram!* – szavalta a férj, a komikus.

*Az adoma a Molière egyik komédiája ismert jeleneteiből csinált kholmány.

— *El . . .* – rebegette az asszony, a naiva.

— *Rendben vagyok, kedves atyámfiái, máris szétválasztottalak benneteket!* – szólt nagy tiszteletű uram.

A házaspár nem értette a dolgot.

— *Megmagyarázom, kedves atyámfiái* – mondotta az öregúr. – *Cigányt, piktort, poétát, komédiást, medvétáncoltatót, théatromi színművészt és más ilyes népséget én nem vezetek bé a szent házasság matrikulájába! Hiszen félesztendő múlva úgyis mind válni akar . . . Nem irtalak bé titeket sem! Mehettek atyámfiái békességben!*

Elmentek. Egy hét múlva megesküdték, holtukig ásó-kapa se választotta el őket egymástól.

MIRE JÓ A BUDAI ALAGÚT ÉS MILYEN A KEREPESI-ÚT?

Alábbi pestbudai furcsaság a legrégebbi fővárosi helyi tréfák közül való; párja a Kerepesi-útról szóló is, amelyet mindjárt utána közlünk.

A budai Alagút 1857-ben nyílt meg a pestbudai Lánchíd tengelyében. Akkor csinálódott rá a hosszúéletű pestbudai tréfa, mellyel a Pestre felkerülő falusia kat, főleg a „zöldfülű” diákokat, a „Gólyákat” ugratták. Eszerint a tréfa szerint az Alagút arra való, azért készült, hogy esős időben a Lánchidat beletolják. Az elmúlt nemzedék idejének újságkrónikái számtalanszor felelevenítették ezt a tréfát, mellyel az 1900-as évek elején még mindig sikerült felültetni egy-egy újdonsült „Gólyát”.

*

Az 1795-ben lebontott középkori pesti kaputoronytól, az Egri Kaputól, más néven *Hatvani Kaputól* vitt kifelé a Rákosmező. Hatvan, Eger és Debrecen felé β régi Kerepesi Országút, a későbbi Ketrepesi-út. // *Rákóczi* Ferenc hamvainak 1906-ban történt hazahozatalakor nevezték el Rákóczi-útnak.

Az 1860-as években még a Kerepesi Országút neve! viselő út elején állott az 1837-ben megnyitott *Nemzeti Színház* első épülete. Közvetlenül mellette volt a hírhedt

pesti mulatókért, a *Beleznay Kert*. Az akkori Kertész-fertályban, a város akkori végén a 18. század vége óta ott volt a *Szent Rókus* és a *Szent Rozália Ispótyá*, a mai *Rókus Kórház*. Kint, a Rákosmező alján, az 1860-as években nyitották meg az Új Temetőt, a Kerepesi Temetőt. Erre vonatkozik a régi pesti tréfa.

„Az élet olyan mint a Kerepesi Országút! Az elején csupa vigasság, a közepén betegség, a végén halál!”

Más változata szerint:

„Az eleje játékház, a közepe kórház, a vége halottasház!”

KÁROLYI SÁNDOR GRÓF ÉS AZ ORVOSI HONORÁRIUM.

Károlyi Sándor gróf az 1850-es évek elején az egyik nagynevű bécsi orvosprofesszorral kúraltatta magát. Meggyógyult, hálóját a maga magyar nagyúri módján lerovandó, tízezer forintot, tíz vadonatúj, ropogós ezresbankót tett bele egy kis szürke kopertába és átnyújtotta a Herr Professornak. Ez átvette a borítékot és azt gondolva, hogy abban csak öt darab százasbankó van, anélkül, hogy megnézte volna, indignálódva adta vissza a borítékot a nagyúrnak.

— *Entschuldigen Herr Graf!* — mondta. — *Nekem ilyen kúráért ezer pengőforintot adnak mágnás pácienseim!*

— *Igazuk van, Herr Professor!* — válaszolta a gróf és felnyitotta a borítékot, a Herr Professor szemeláltára kiolvasott abból kilenc ezrest, a tizediket letette az asztalra. — *Az úrnak szánt kilencezer forintot a rokkant honvédek Ispótyájának adom!* — mondotta.

PODMANICZKY FRIGYES BÁRÓ MINT PESTI FIÁKERMESTER.

Az öreg Podmaniczky Frigyes báró maga írta meg *Naplótöredék* című emlékiratában az alábbi históriát. 1851-ben (amikor már hazaengedték abból a lombardiai Garnizonból, ahova mint volt honvédtisztet büntetésből

szekerésközlegénynek sorozták be) valami népünnepe volt a pesti Városerdőben. A báró és barátai fiakerkocsikat rendeltek a *Hôtel de l'Europe* (a mai Főkapitányság épülete) elé, de a Policzáj nem engedte ki a Városerdőre a cégéres rebellisnek ismert „büntetett előéletű” magyar urakat.

Ezek erre ott helyben megvették a pesti céhlbeli Fiakermesterektől – Szent Fiacrius Céhe derék meste-reitől – a négy „Werkli”-t, azaz fogatot, a kocsilámpák-ról levakartatták a Numerust, a fehér kürtőkalapos, fekete bársonyzekés, pepitanadrágos Mestereket bele-ültették a fogatba, egy-egy pesti dámácskát maguk közé ültetve feltelepedtek a bakra és a Király-utcán kihajtat-tak a Városerdőre.

A Policzáj ott is okvetetlenkedett, mire a bérkocsis-mesterek kijelentették, hogy ők csak pasaszérok, a kos-csik az úrfiaké:

– *Die jungn Hear m ham'η halt uns die Weak'l'n abg'kauft!* – mondták.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY ÉS WESSELÉNYI MIKLÓS BÁRÓ KOMASAGA.

Kőváry László írta meg erdélyországi adomái kö-zött, hogy amikor *Wesselényi* Miklós báró 1850-ben el-hunyt, híres zsibói ménését családja felosztatta. Az egyik kancáról kiderült, hogy a nemes báró azt keresztfiának a költő fiának ajándékozta. A bárói család levelet írt Pestre az öreg költőnek, vegye át a kancát. *Vörösmarty* így válaszolt:

„*Ugyan, ugyan, mitévő lennék a kancával? Fiam, az elhunyt báró úr, néhai kedves komámuram keresztfia, – Isten nyugosztalja! – meghalt. Meghalt a gyerek, oda a komasági*”

A Wesselényi család erre elárvereztette a kancát és az árát a kisebbik Vörösmarty fiú javára takarékpénz-tárba tétette.

A „TOLDI ESTÉJE” FORDÍTÓJA.

Egy híres-neves bécsi Professor az 1850-es években elhatározta, hogy lefordítja Arany János „Toldi Estéje” című elbeszélő poémáját. Elkészült a fordítás – írja Vas Gereben – ez lett a címe:

„Eine Soirée beim Edelmaime, dem Herrn von Told.”*

A SZEGÉNYSÉG A SIKER LENDÍTŐJE!

Az 1850-es évek elején budai palotájában élt egy dúsgazdag magyar úr, tehetséges műkedvelő festőművész. Egyik festményét megmutatta Kézdivásárhelyi nemes Barabás Miklósnak, akiből azért lett országosnevű művész, mert tehetséges is volt, szegény is volt.

— *Excellentiás uram* – mondotta a szókimondó székely kurtanemes – *a tájkép kitűnő! Minden vászna jó Excellentiás uram, nagyon jó! Excellentiás uram festményeiből csak egy valami hiányzik . . .*

— *Nos, mi?* – kérdezte a gróf.

— *Az uram, hogy életében valami hiányosságot szenvedett volna el. . . A szegénység hiányzik gróf uramból, ami a sikerbe csalogatja a szűkölködőt. Az arabok a fiatal pálmafa sudara kőkoloncot kötnek, hogy az hamarabb nojjön a magasba. Sub pondere ereseit pálma!*

A BIRKÁS ÉS A FÖLDESÚR.

Rengeteg birkája veszett el az egyszeri földesúrnak a birkadögiben, ami az 1850-es években pusztított végig Magyarországon. Kilovagol a birkásához és rászól:

— *Hallja kend, miben vész el ez a rengeteg birka?*

— *Mibe? Az bőribe!* – válaszol a birkás.*

* Vas Gereben nyomán.

SKÓT TRÉFÁK ANNO 1856.

Az 1850-es években jelentkeztek a „Spleenes Angoláról és a „Hidegvérű Lord”-ról szóló tréfák, az újkori „Skót Tréfák” ősei. Ilyeneket *Vas Gereben* is közölt 1856-ban. Mutatóba közlünk kettőt:

Jól mulat Sziácshfürdőn, a vendégfogadóban a gazdag anglus Lord. Egy este, eltöltözve jóféle hegyaljai borral és cigánymuzsikával, eszébe jut, hogy nem lehetne-e örökké mozgó Perpetuum „moibile-t szerkesztetni a mágneses patkó segítségével? Úgy belesüllyed gondolataiba, hogy elfelejti a nevét.

– *Goddam!* – kiáltja – *elfeledtem a nevemet!*

Felugrik az asztalra, a nyakkendőjével felkötöi magát a fára. Egy *dáma* elsikoltja magát:

– *Lord Stephenson felkötötte magát!*

A nemes Lord erre peniculusával elvágja a nyakkendőjét:

– *Thank you, Milady!* ..... mondja. – *köszönöm, most már tudom ki vagyok!*

Az 1850-es években két világszerte angol utazta végig Magyarországot. Ugyanabban a vendégfogadóiban laktak Pozsonytól Pestig mindenütt, egy gőzhajón, egy postakocsin utaztak az Alföldön, egy csárdában boroztak, – egy szót sem váltottak egymással.

A Vaskapunál is ugyanazon gőzhajón ereszkedtek le a Dunán, megint szembekerültek. Mr. *Thompson* rágyújtott egy szivarra, a parázs leesett a raglánjára. Megszólal a vele szemben ülő Mr. *Atkinson*.

— *Sir! A parázs kitégette az ön kabátját!*

— *Bah!* – felelte Mr. *Thompson*, a ködös Albion hidegvérű fia. – *öt perce látom, hogy az öné is ég, még sem szóltam!*

A FELPERES AZ IZZASZTÓBAN.

Weresmarthy Bertalan uram (1861 után a régi pestvármegyei Törvényszék bírása) fázós ember volt. Már szeptemberben is erősen fűttette hivatali szobáját így egy

szép, langyos koraőszi napon is, amikor valami örökösödési ügyben békéltető tárgyalást tartott.

A békülni akaró feleket elküldötte, csak a makacskodót tartotta ott. A nyakas atyafi csizmásan, ködmönösen ült a pogányul megrakott kályha mellett. Bíró uram azt remélte, hogy a nagy melegben majd csak felenged a konok atyafi ridegsége.

— *Egyezték ki kend!* – mondotta.

— *De nem én, bíró uram!* – volt a válasz.

— *János! Tegyel a kályhára!* – rendelkezett bíró uram.

János, a hajdú újból rettentően megrakta a kályhát, hogy az durrogott, dohogott, mint a Gyeheenna.

— *Egyezték ki kend!* – noszogatta bíró uram a rideg atyafit.

Vagy háromszor megisméltődött a fenti válasz és viszonzválasz. A fűtő hajdút már a lapos guta kerülgette a pokoli melegtől. A keménynyakú felperes megorrontotta, miről van szó.

— *Tekintetes bíró uram! Ne fárasssa a tekintetes úr azt a szegény hajdút! Én uram, bírom a meleget, mert hiszen gyorsvonati lokomotívfűtő vagyok!*

SZEREPEK ÉS VALÓSÁG.

Az öreg Szigeti Jóska bácsi, a Nemzeti Játékszín tagja már az 1850-es években verista színész volt, amikor még a régi hazug páthosz, a zengő, romantikus deklamáció, az éneklő szavalat jelentette a színpadi „nagy-stilust”. Az olasz színészeket, Ermete *Zacconi*-t egy nemzedékkel előzte meg az öreg.

Az 1890-es évek elején a Nemzeti Színházban volt vendég az egyik daliás termetű, hullámos hajjú, zengő baritonú hősszerelmese. Szép fiú volt, de műveletlen, tehetségtelen ripacs! A *Jókai Arany Ember-jével* hasogatta a kulisszákat. Ezt a passzust: „*Gazdag ember derék ember, szegény ember komisz ember!*” énekelve mondta el.

Az öreg Szigeti félhangosan megjegyezte a színpad mögött, ahol a ripacszkodást hallgatta:

„*Fenét vagy te komisz ember! Komisz színész vagy!*”

QUOI?

Szigeti Jóska bácsi valamikor az 1860-as években az egyik alföldi városban vendégszerepelt. *Szabó* Endre írta meg vendégszereplése históriáját. *Gottschall* rettenően unalmas régi történelmi darabját, a *Pitt és Fox-oi* adták. A publikum valami jó komédiát várt, nevetni akart, de nevetni való nem akadt a lapos darabban. *Szigeti* Jóska bácsi adta a franciáskodó *György* angol királyt, aki szerepe szerint mindig „*Quoi?*” (Micsoda?) kérdéssel fordul környezetéhez.

Pitt és Fox – ez valami humort ígért, a darab azonban már az első előadáson belesüllyedt az unalom sívó homokjába. A földszinten a nézők már hangosan beszélgettek unalmukban és a kakasülön a már-már kitörő skandalum vészujtósó előmorgásai jelentkeztek. Elérkezett a lélektani pillanat, amikor az első füttyszóra dübörögve tör ki az ilyen esetekben a színpadra hagymát röpítő népharag.

Ám elérkezett a fordulat.

– *Koá?* – kérdezte *György* angol király.,

A publikum felfigyelt. – *Koá?* – Ez nagyszerű! Mi az, hogy „*Koá?*” A „*Koá?*” nagyon tetszett. A dialógus tovább folyt.

– *Koá?* – kérdezte újból *György*, a franciáskodó angol király.

A földszinten és a kakasülön egyszerre harsány kacagás hangzott fel. Sokan tapsoltak. *Jóska* bácsi felfigyelt. *Quoi?* íme a hatás! No várjatok! Lesz itt siker!

– *Koá? Koá?* – kérdezte harmadszor.

Dörgő taps honorálta a pompás *Koá?-Koá?-kat*. Innen kezdve *Szigeti* bácsi minden percben adott egy sikerült *Quoi-t*, sőt nyíltszíni taps után azt közkívánatra megismételte.

A *Pitt és Fox*-nak száz esztendő óta ilyen sikere nem volt. A földszint állva tapsolt, a színpadra virágosó hullott, a páholyokból, a kakasülő őrjöngve „*Koá! Koá!*”-zott a gyönyörűségtől. A *Pitt és Fox-oi* huszonhétzer adták telt ház előtt. *Gottschall* úgy pörgött a sírjában, mint az orsó. Thalia istenasszony zokogott bánatában...

A VÉN KOMÉDIÁS BÚCSÚJA.

A *Petőfi* által is megénekelte kitűnő komikus, az öreg Megyeri utoljára lépett fel. Búcsúzott a színpadtól, ami az élete volt. Az élettől búcsúzott. A hálás publikum tapsa utoljára hívta ki az öreget a függöny elé. Ez volt búcsúzója:

– *Utolsó szerepemben azt mondtam, amit nem érzek . . . Most nem tudom elmondani: amit érzek . . .*

A PESTI SNOBISME ÉS MONSIEUR LEVASSEUR.

A híres régi pesti *Kammon Kávéházban* az 1850-es évek elején, az akkor még fiatal „*öreg Vajda János*” kerekasztalánál valaki így jellemezte a Pesten vendégszereplő *Monsieur Levasseur* Molière-előadásainak pesti rajongóit:

„Vannak, akik kacagnak, mert csak éppen, hogy valamit konyítanak a franciához! A legtöbben egy árva szót nem értenek az előadásból, de kacagnak, mert más is ezt teszi! A mogorvák azért mérgesek, mert nem értik azt, amit más ért, tehát nem kacaghatnak azon, amin mások kacagnak . . .”*

A MAGYAR HATRAMARADOTTSÁG.

Monsieur Levasseur társulata pesti vendégszereplése idején történt, hogy egy vastag úriember, nagy „*Ajropéer*” egy *Molière* komédia alatt odaság a szomszédjának, egy pesti prókátornak:

– *Hej Domine Collega, hallgassa csak, micsoda folyékonyan beszél az a parasztnyecske a nemes francia nyelvet! – Haj-hajh! Nagyon hátravagyunk még mi, szegény magyarok! Mikor beszél a mi parasztunk is ilyen jól a franciát!**

* Vas Gereben nyomán.

GOETHE ÉS A SZÍNPADI KUTYA, BLAHÁNÉ ÉS A SZÍNPADI MAJOM.

A régi idők ízléstelensége elragadónak tartotta az állatok színpadi szerepeltetését. *Goethe* a weimari Udvari Színház intendánsi állásától azért vált meg, mert 1817-ben – a Nagyherceg kívánságára – egy vándor-komédiást az *Aubry Kuttyája* című darabban akarták felléptetni. *Goethe* erre kijelentette, hogy kutyakomédiához nem adja oda a nevét. *Schiller* egyik epigrammája is erről szól. Berlinben szójátékot faragtak a botrányos esetről, mely szerint „*Weimarban a kutyát a színpadra vitték, Goethét és a színművészetét pedig kutyába se vették.*”

*Bla*ha Lujza is megemlékezik kislány koráról, amikor 1863-ban Székesfehérvárott az *Egy óra* című rémdrámában azt a kisfiút játszotta, akit egy gorilla elrabol és a fiúcskával együtt egy fásládába bújik. A gorilla egy *Klincsik* nevű cseh komédiás volt. A kislányt félszében majd hogy a nyavalya törte, de a szörnyűséges régi „Grand Guignol” kasszadarab lett, csak úgy dült utána a publikum.

Bernáth Gazsi a tréfacsináló. Régi pesti bohémek.

Bernáth Gáspár (1810-1873) – az 1840-es években a Pilvax Kávéház, az 1850-es évektől kezdve a Kis Pipa litterátus vendégfogadó és a nagyvlelkű Kammon Kávéház törzsvendége – öreg bohém volt és ismert tréfacsináló. Históriait „Gazsiádák” néven ismerte a régi Pest, őt magát Bernáth Gazsi néven titulálta mindenki. Hozzá hasonló bohém sok akadt a régi Pestbudán, amelynek korabeli színházi és kávéházi világát is megjelenítjük néhány adomával.

GAZSI A KEREPESI TEMETŐBEN.

Gazsi Lisznyai Damó Kálmánnal, a Batih Korszak alatt borjúszejú ingesen, gatyásán tüntető münépieskedő, Petőfit utánzó „Palócz költővel” sétálgatott az akkor új pesti Kerepesi Temetőben. Végigjárták barátaik és ismerőseik sírjait.

– Kálmus, Kálmus – sóhajtott fel elégikusan Bernáth Gazsi – még mi is idejutunk valaha, ha Isten élteti

AZ INGRE-GATYÁRA VETKÖZÖTT AGÁR.

Bernáth Gazsi egy alkalommal a híres Kis Pipa asztalánál, Karikás Mihály uram vendégfogadójában kifejtette, hogy azért a fehér agár a legderekasabb nyulászó, mert az ostoba nyúl azt hiszi, hogy a rendesen zsemlyeszínű agár ingre-gatyára, pőrére vetközött, tehát bizonyosan nyakon csípi. Ezért feleslegesnek tartja, hogy fusson, tehát megadja magát a pőrére vetközött agárnak.

A VESZEDELMEK SKÓT KOCKÁS NADRÁG.

Bernáth Gazsi a Kammon Kávéházból kilépve, a Hatvani-utcában (a mai Kossuth Lajos-utcában) találkozott egy ismerősével, aki módos kockás skót nadrágot viselt. így szólt hozzá:

– *Siess barátom! Odabent egy pár dühös sakkozót láttam, ha azok lefognak, tudom nem szabadulsz, míg néhány partit a nadrágodon le nem játszanak!*

Az adoma az 1840-es évek végén Pesten is elterjedő, a Bach-Korszak elején általánossá váló angolos módi és a skót háziszóttos (Homespoon) idegen, magyartalan viselet, illetőleg a „Pantalon” nadrág ellen csinálódott, amikor a magyar nadrág és csizma tüntető viselet volt.

A VASÚTI OSZTÁLYOK.

Az 1850-es évek elején még új csoda volt mifelénk a Vaspálya, más néven az „ördög szekere”, tehát sok tréfa csinálódott az újmódi közlekedési alkalmatosságra. Állítólag maga Bernáth Gazsi mondta a Vaspálya kocsijainak három osztályára:

„*Az elsőn az utasok gorombáskodnak a kalauzzal, a másodikon az utasok egymással gorombáskodnak, a harmadikon a kalauz gorombáskodik az utasokkal!*”

A PAPUCSHŐS ELSŐ ÉS UTOLSÓ SZAVA.

A Nemzeti Játékszínt, a mai Nemzeti Színház őseit 1837-ben Schenck von Schenckendorff *Belizár Király* című romantikus drámájával nyitották meg. Idősebb Lendvay Márton (1808-1858) szavalta a Prológust, tehát az ő szava volt a „legelső szó” a „Nemzet Színházában”. Büszke is volt erre nagyon.

A nagy színpadi „hős” a világ előtt a karakán, huszárrosán káromkodó hőst adta, odahaza kardos, pergőnyelvű feleségével szemben azonban alázatos, kicsike „papucshős” volt.

Egyszer valami jubileuma alkalmával valaki így köszöntötte fel a művészt:

— *A Nemzeti Játékszín legelső estéjén a tied volt az első szó ...* – mire Lendvay közbevágott:

— *Azt tudom komám, de azt jósold meg nekem, lesz-e valaha is odahaza az enyém az utolsó, hogy a ménkü csapjon bele ebbe a keserves, huncut világba!*

GOBBI ALAJOS MESTER, MINT ZONGORAHANGOLÓ.

Az olaszból jó magyarrá lett régi pesti kávé és muzsikus családból származó *Gobbi* Alajos Professzor (1844-1932) a kiváló hegedűművész, a Zeneművészeti Főiskola tanára volt. Barátai körében így mesélte el első keresetének történetét.

— *Tizennégy éves koromban, 1858-ban kezdtem zongoraleckéket adni. Első tanítványaim közé tartozott egy ravasz zongoramester, aki egy hatost fizetett egy óráért. Még aznap az ő növendékeit oktatta ki arra öt hatosért, amit tőlem tanult. De ez még hagyján! Az egy hatosért még a kottapapírost is nekem kellett beszerez-nem! Egyszer aztán gondoltam nagyot és merészet! Kijelentettem, hogy lehangolódott zongoráján nem tudom tanítani. Tanítványom, az alzongoramester nem jött zavarba. Azt mondta, hogy hangoljam fel én a zongorát. Megkíséreltem. Nos, a húrok leestek, a klaviatúra elcsúszott, a billentyűk széjjelestek, a kalapácsok recsegték, ropogtak és én, nehogy rajtam vegye meg a zongorát, futva menekültem ...*

A MAGYAR KÓRISTA TALJÁN TUDOMÁNYA.

Magyar vándorszintársulat járta végig a császári *Provincia Lombardo-Veneta* városait, Velencétől Mantuáig, Veronától Milánóig az ott lógeroló magyar ezredek mulattatására az 1850-es években. A társulattal együtt ott volt az öblös, jó borizú basszista, a sárosi születésű *Kaczvinszky* János kórista is. Nagyevő, nagyívó magyar,

aki a többi magyarokkal együtt nem bírta a vajás, olajos talján ételt.

Elhatározták, hogy magyar borjúpaprikást főznek maguknak, *Kaczvinszkyt* küldték el a talján mézáróshoz. A kórista tudniillik állította, hogy tud olaszul, noha egyebet sem tudott a kávéházi „Piccolo Fekete” nevén kívül.

Beállít a hórihorgas Kaczvinszky a milánói olasz mézáróshoz és borjúhúst kér – magyarul.

— *Non capisco, Sior!* – feleli a mézárós.

— *Piccolo boczil* – mondja a kórista, de az olasz erre is csak rázza fejét.

– *Non capisco, Sior!* – feleli.

Kapja magát erre a kórista, négykézlábra áll a szék előtt és keserves borjúböngést hallatt hatalmas basszus-hangján:

— *Buuúú!*”

— *Ecco, capisco, Sior!* – nevet a Mester és leméri a kóristanak az öt font borjúhúst, minekutána ez a mértéken, meg az ujján megmutatta, hány fontot akar?

A SZÓJÁTÉKOK DIVATJA.

Az 1830-as években Bécs felől érkező sületlen, üresen kongó szójáték, a francia eredetű, bécsi átkeresztelésfi szellemtelen, magyartalan, idegen *Jeu de mot* (a *Wortspiel*, illetőleg a *Wortwitz*) már előmlött a régi magyar adamakincsen. 1856-ban *Vas Gereben* is behódolt a/ idegen divatnak. Lapjának *Találós kérdések* rovatában sorozatosan adott ilyen idegen holmit. Ezek közömbösek voltak, Herr von *Prottmann* és Herr *Worafka*, a pesti Polizey urai keresve sem találhatlak bennük semmi politikai *Schlecht-gesinntheit-at*, ahogyan a „*Malcontente*” szót, az elégedetlen Rebelliséget, a *Gutgesinntheit* ellentétét nevezték a k. k. Amtsprache urai. Magyar nagyapáink erre a császári irodalompolitikára mondták: „*Vakulj magyar, ne láss tót!*” Néhány olyat közlünk, aimi az 1.850-es évek színeit megmutatja:

Melyik a legvigabb tus? – A jurátus.

Melyik a legszebb nóta? – A banknóta.

Miféle fákat lát az ember a pesti Dunasoron
Kofákat.*

*Mikor van a nyúlnak fogfájása? – Mikor az agár
az oldalbordái közé kap a fogaival.*

*Miért nem hal a cigány a vízbe? – Mert ha vízbe
esik, ott is csak füstös cigány marad, nem lesz belőle
hal?!*

Az 1890-es évek jelölik a régi nemes magyar humor elidegenkedésének mélypontját. A régi magyar adomázó-
kedv helyébe megint a sületlen, idegen „*Jeu de mot*”, a
„*Wortspiel*” ömlött el. Ez a „*Vicc*” korszaka, melyben a
„*Mi a különbség ez, meg ez között?*” című ostobaságok
burjánzottak fel. „*Vicclapjainknak*” állandó rovata volt a
„*Két kávéházi beszélgető*”, akik a szóbanlevő lapos sület-
lenségeket mondták el. Az egyébként jóhumorú *Rákosi*
Viktor – *Sipulus* – *Rákosi Jenő* öccse, a *Kakas Márton*
szerkesztője és *Murai Károly*, a *Mátyás Diák* szerkesztője
számtalan ilyesmit gyártott.

A magyar humor e lehajló 'korszaka jellemzésére
néhány ilyen akkoriban korszerű „viccet” is bemutatunk.

Kövéri azt kérdezi a kávéházban Soványitól:

— *Hogy hívják a fülgyógyász Krepuska professzor
apját és fiát?*

— *Hogyan? Hát Krepuskánakl*

— *Dehogy! Az apja neve Kreágyú, a fiaié Kre-
pisztoly.*

*

*Szepesszombati Genersich Antal kolozsvári egyetemi
kórbonctani Professzor előtt az egyik szigorló az alábbi
idétlen szójátékot merészeltte megereszteni a boncoló
asztal mellett:*

— *Amint látjuk, ennek a Cadavernek két mája van.
mája és Carcinomája!*

A Professzor összeráncolta a szemöldökét.

– Jelölt úr – mondotta – a szójátékot kikérem magamnak a szigorlati teremben! Ezért azonban csak rendreutasítom, de nem ezért buktatom el a jelölt urat, hanem azért, mert egyebekben is készületlen! A szójáték ezenfelül még hiányos is volt, még azt is hozzátehettem volna a jelölt úr, hogy a Cadavernek életében még nagymamája is volt!

Az öreg Lord Gostonnak három fia volt, A. Goston. B. Goston és C. Goston. A. Goston török szolgálatba lépett, tehát A. Goston bég lett, B. Goston céget alapított, tehát B. Goston cég lett, mire C. Goston sógornőjét B. Goston nőül vette, így tehát a B. Goston cég ága egyesült a C. Goston ággal, melybe utóbb A. Goston is beletársult.

*

Soványi: *Mi a különbség a majom és a szappan között?*

Kövéri: *Nem tudom.*

Soványi: *Tedd a majmot és a szappant mosdótálba! Amelyik habozás nélkül kiugrik, az a majom! Amelyik habozás után is benne marad a vízben, az a szappan!*

*

Kövéri: *Hogyan fogják az őserdőben az elefántot?*

Soványi: *Hogyan?*

Kövéri: *Az elefánt a legokosabb állat. Tud számolni. Egy fa alá nagy követ tesznek, a fára táblát szegeznek, ráírják, hogy $2X2=5$. Az elefánt törli a fejét, hogyan lehet ez? Hiszen $2X2=4$! Addig törli a fejét, míg betöri a kövön, elájul és megfogják!*

Divatosak voltak a csupa szójátékból eszkábált novellák:

Hah! – kiáltó a süketnéma és vak tengerészkapitány, mikor meglátta anyósát és meghallotta perlekedését. Csekély nyugdíjára és hiányzó ballábára támaszkodva

egy gondolat szöget ütött a fejébe! Kihúzta a szöget, beleverte a falba, szögre akasztotta elveit és felkötötte magát.

*

Egy patikusnak a patikus fiát is, a patikus vejét is Antalnak hívták. A fiú kellemes, a vő kellemetlen ember volt. A fiú volt a szimpatikus Patikus Anti, a vő volt az antipatikus Patikus Anti.

Deák Ferenc és Andrássy Gyula gróf.

Deák Ferenc, a kehidai Tekintetes Úr, az „öregúr”, a zalai követ, a „Haza Bölcese” és a mellette működő daliás, keleti szépségű fiatal Andrássy Gyula gróf voltak a Kiegyezés, vagyis a Monarchia és az új Magyarország megteremtői. A róluk szóló adomakincs az öregúr keleti bölcsességét és a fiatal Andrássy európai nagystílusát fejezi ki. Jellemzőjük az, hogy igazak, igen kevés közöttük a költött anekdota.

DEÁK FERENC ÉS A LÁNCHÍD LESZAKADT LÁNCA

A Szabadságharc idején az első magyar alkotmányos Igazságügyminisztériumot a pesti feldunasori *Hôtel de l'Europe*-ban, az Államrendőrség mai épületében rendezték be. A Lánchíd építésének befejező munkálatai ugyanekkor már a javában folytak. Deák Ferencet, az igazságügyminisztert valami pörlekedő asszonyság gyötörte a pere históriájával. Már két órája omlott a szóáradat a *Corpus Juris*-t idézgető kardos nemesasszonyságból. Az előszobában fontos állami dolgokban türelmetlenkedtek a hivatalbéliek. Deák Ferenc nem tudta lerázni a nyakáról az asszonyságot, amikor irtóztató robaj reszketteti meg a levegőt: laszakadt az épülő Lánchíd tartó lánc!

A tekintetes asszonyság erre esze nélkül menekült és a faképnél hagyta Deák Ferencet.

– *Nagy szerencsétlenségből* – mondotta sokszor öregkorában – *emberfiának még nem volt olyan haszna, mint nekem ekkor! Megszabadultam a fiskáliseszű asszonyságtól!**

* Ágai Adolf nyomán.

A PÁPISTA MEG A KÁLOMISTA VARJÚ.

Tudvalevő, hogy kétféle varjú van. A fekete varjú húsevő, vagyis pénteken nem böjtöl, azaz pénteken is hússal él, – ez a „kálomista varjú”. A szürkemálú varjú nem húsevő, tehát pénteken sem az, vagyis tartja a pénteki böjtölést, ez a pápista varjú. Erre vonatkozik Deák Ferenc egyik 1845-ből való balatonfüredi tréfája, melyet mint zalai táblabíró üzött Nemes Balassa Mihály veszprémi szolgabíróval, aki keménynyakú kálomista volt.

– *No te, Miska* – fordult az Öregúr szolgabíró uramhoz – *ha te olyan főkálomista vagy, azt mondd meg, mi néven hívták a kálomista varjút a Kálvin János előtti világban, amikor még nem volt kálomistaság?*

Balassa uram nem tudta.

– *Mondja meg bátyámuram, én biz' nem tudom!*

– *Én se!* – felelte nagykomolyan az öregúr.*

KI HÁZASODIK MEG?

Az 1860-as években, Balatonfüred nagy idejében egy agglagényekből és házasemberekből való társaság csopaki bor mellett azon vitatkozott, ki a derekabb ember, az-e, aki megházasodik, vagy az-e, tiki nem?

Füreden nyaralt az öregúr is. A vitatkozók küldöttséget menesztettek hozzá. Megjelenik az öregúrnál a deputáció: Nagy Imre. utóbb kúriai 'bíró, és Lendvay József, utóbb táblabíró. Az öregúr elneveti magát, majd elkomolyodik:

– *A kérdés félig komoly, félig tréfás! Én is így felelek rá: a becsületes ember megházasodik, az okos ember nem!*

NAGY LUTRI A HÁZASSÁG!

Nagy lutri a házasság – mondogatta gyakran Deák Ferenc – *olyan, mint a rántott csirke a morzsaköpenyében! A férfitember felszúr a villájára egy darabot, nem*

tudja, mit vett ki a tálból, a zúzáját-e, vagy a mellehúsát, vagy a püspökfalatját-e! Csak akkor tudja meg, mi jutott neki, amikor már eszi. . .

A KURTA DIKCZIÓ.

Az 1840-es évek végén valahová vacsorára volt hivatalos Deák Ferenc. A meghívottak nagy vivatozással fogadták és úgy megkínózták figyelmességeikkel, hogy kelletlenül érezte magát. Hát még amikor a tetejébe vacsora közben mindjobban hangoztatták:

— *Halljuk Deákot! Halljuk Zala bölcsét!*

Mikor már nagyon sűrűzték a „Halljuk!”-ot, egyszer csak fölkel ülőhelyéből a Tekintetes Úr és komoly ábrázattal elkezd:

— *Uram, uram! Tekintetes, nemes, nemzetes és vitélő Szalmássy Gáspár uram, kedves barátunk és vendéglátó gazdánk, szállok az úrnak!*

— *Állok elejbe!* – hangozott a régimódi válasz, a többi vendég pedig ugyancsak halljukozott. A tekintetes Úr azonban csak ennyit mondott:

— *Csak figyelmeztetni óhajtottam, tekintetes, kedves urambátyámat, fogytán a vörös bor!*

AMIKOR ANDRÁSSY GYULA GRÓF NEM ENGEDELMESKEDIK A KIRÁLYNAK.

A magyar Honvédsereget Andrássy Gyula gróf szervezte és teremtette meg az 1867-i Kiegyezés után. Az ő honvédelmi minisztersége alatt iktatta törvénybe a Magyar Országgyűlés, hogy a Honvédsereget csakis az Ország területén szabad igénybe venni.

Egy napon sürgöny érkezett a bécsi K. u. K. Kriegsmministeriumtól, hogy a határon, azaz a Lajtán túl *Brück am Leith* mellett, ezen és ezen a napon hadgyakorlat lesz, a miniszter intézkedjék, hogy a hadgyakorlaton néhány honvédszakasz is résztvegyen.

Andrássy lázas betegen feküdt, mikor a sürgöny leérkezett. Azonnal összehívta a szobájába a miniszter-

tanácsot. Az összes miniszterek megegyeztek abban, hogy a Király kívánsága alkotmányellenes, annak nem engedelmessé kell lenni.

— *Rögtön Bécsbe kell valamelyikünknek menni* – szolt Andrassy. — *Öfelségét informálni kell a dolgokról! Ki vállalkozik erre?*

Horváth Boldizsár az egyik atlak függőnye mögé rejtőzött, hogy ne lássák, *Gorove Lajos* kijelentette, hogy halaszthatatlan teendői vannak otthon. A szelid *Eötvös Lóránd* báró elsápadt, *Wenckheim Béla* báró pedig izgatottan dobolt gyűrűjével az asztalon.

— *No, hát, akkor megyek én!* – szolt Andrassy.

— *De hiszen fekvő beteg vagy!?*

A gróf sürgönyileg kért kihallgatást a Királytól. A válasz megérkezett: öfelsége másnap fogadta a honvédelmi minisztert.

— *Felséges uram!* – mondta Andrassy a kihallgatáson. — *Felséged sürgönyét nem tekinthetjük királyi parancsnak! Csak kérésnek, mely alkotmányellenes! A kérését alattvalói hódolattal tudomásul vettük, de azt nem teljesíthetjük! Ezt tiltja az Alkotmány, melyre Felséged felesküdt!*

— *Igaza van, kedves Andrassy, tévedtem!* – felelte a Király. — *Tekintsék kérésemet meg nem történtnek!*

— *Helyes, Felséges Uram* – felelte a lángoló arcú Andrassy – *ezáltal az Alkotmány sem csorbul meg és nekünk magyaroknak sem kell engedetleneknek lennünk!*

A BECSÜLETES TOLVAJ ÉS A DEÁK FERENC KAPUTJA.

Az egykorú pesti lapok megírták, hogy 1848 nyarán az egyik pesti tolvaj elemelte a fogasról Deák Ferenc bő, zsinóros kaputrokját. A tolvajt az éjféle cirkáló Nemzetőrség a pesti Gránátos-utcában tökrészegen találta meg. A toprongyos, sovány legényen feltűnt a bo, módos fekete kaputrok, bizonyosan, lopott holmi! Az őrszobán levelet találtak a zsebében: „*Tekintetes, Nemzetes Deák Ferencz úrnak, Kehidán*” címezzel.

Hajnakra kijózanodik a tolvaj. Ráförmed az őrmester:

— *Tudod-e, égetnivaló gazember, kitől loptad ezt a kaputrokot? Hát tudd meg, hogy Deák Ferenc tiszteletes úrtól loptad, te csapnivaló pernahajder, te!*

— *Jaj uram!* — sopánkodik a „hazafias” tolvaj, névszerint Böröcz János facér budai szabólegény, — *a Dunának megyek, ezt a gyalázatot nem élem fül!*

A HAZA BÖLCSE ÉS A PÁNSZLÁV KÉPVISELŐ.

Az Októberi Diploma, illetőleg a Februáriusi Patens után — helyesebben a *Solférino* melletti vereség hatása alatt — sebtében összehívott magyar Országgyűlés első ülését — egyéb helyiség híján — a Nemzeti Múzeum nagytermében tartotta meg. Ott volt *Dobrzensky* Adolf a pánszláv politikájáról hírhedt ungi követ is, aki a régi bécsi politika magyarellenes nemzetiségi szólamait hangoztatta.

A Szabadságharc bukása, 1849 koraősze, vagyis a bujdosó Országgyűlés szegedi és aradi napjai óta először találkozót követek a terem rómaiás Empire díszítési nézetétek. A terem tudvalevően üvegteretjén át nyerte;» világoasságot. Pan *Dobrzensky* odafurakodott a *Deák* Ferenc körül csoportosuló magyar urakhoz és hogy a beszédjükbe bele elegyedhessen, az üvegteret tette megjegyzést:

— *No csay, égisz jó az az ablak! Világóság gyüüi felülről, hehehe!*

A Haza Bölcse odafordult az okvetetlenkedve dörgölődő Pamje-hoz és így szólt:

— *Jó, jó! Főleg az olyan frátereknek jó, akik attól félhetnek, hogy politikájuk miatt az ablakon át röpítik ki őket az Országgyűlésből!*

HEREIN!

Az 1870-es évek elején egy szép nyári délutánon Deák Ferenc barátjával, *Csengery* Antallal együtt szemlélődött kifelé a világba az *Angol Királyné* vendégfogadó

ablakából. A „világ” a szűk *Kis Hid-utcai* – a mai Türr István-utcát – jelentette, ahonnan az Öregúr lelátott a Nagy Kristóf-tér nyüzsgő sokadalmára. Elsúlyosodott sérve miatt a járás nehezebbre esett, a világgal való kontaktusa már csak a vendégfogadói ablakból való nézelődése volt.

Atyjafia, *Daróczy* Aladár írta meg, hogy a szóbanlevő délutánon az öregúr két kisdíák unokaöccse, a kis *Szeniczey* Ödön és *Daróczy* Tamás is ott játszadozott az öregúr szobájában. A behangzó uccai lármában az ablakon kikönyöklő öregúr nem vette észre, hogy nyílik az ajtó. *Eötvös* József báró lépett be. A két fiúnak csendet intett, odalépett az ajtóhoz és tréfásan kopogtatott az öregúr testének a szoba felé domborodó részén. Az öregúr abban a hitben, hogy a diákgyerekek tréfnak vele, szíves hangon így invitálta a kopogtatót:

– *Herein!*

A SAJTÓHIBA.

Széchenyi István grófnál esett meg az alábbi hiteles história. A gróf *Deák* Ferencet, *Pulszky* Ferencet, *Döbrentey* Gábort és más többeket látott vendégül ebédre. *Széchenyi* István gróftól mindig kihozták a sodrából a sajtóhibák. Sokat panaszkodott a betűszedők és korrektorok mesterségbeli hanyagságára. *Döbrentey* Gábor viszont arra volt büszke, hogy ő milyen pontos, tiszta, hibátlan szedésű munkát követel meg a neki dolgozó könyvnyomtató mesterektől!

Aznap hagyta el a sajtót a *Döbrentey* Gábor által magyarra fordított *Shakespeare-kiadás*. A jeles író bemutatatta a társaságnak munkáját, ezzel a szóval nyújtva át azt házigazdájának, *Széchenyinek*:

„*Íme az első magyar könyv, amelyben nincsen sajtóhiba!*”

Nézegetik a könyvet: csakugyan páratlanul rendes a szedése. Végre is *Deák* Ferenc kezébe kerül a könyv. Megnézi a címlapot.

„*Nono!* – mondja. – *Ezt nézzétek! Shakespeare remekei. Döbrentey Gábor ordítása!*”

A „fordítása” szóból kiesett az „f” betű...

Az adoma Deák Ferenc éles szemét, keleti magyar valóságérzékét és megfigyelőképességét dicséri. Hogy igaz-e a történet, az más kérdés. Eddig nem sikerült Döbrentey könyvének olyan példányát fellelni, amelyben valóban bennefoglaltatnék a híres sajtóhiba.

A FILOZÓFIA OLYAN, MINT A SÓ!

Deák Ferenc valamikor az 1840-es években mondta ezt a szentenciáját:

„*A filozófia olyan mint a só! A só nem ennivaló, de minden ennivalóban benne kell lennie.*”

A páratlanul józan valóságérzékű öregúr nem szerette a filozófusokat, a filozófiát nem tekintette tudománynak. Szavai mögött Auguste Comte ismeretelméleti „pozitívumának” régi-módi magyar táblabírós puritánusságú megsejtése csillan meg.

NÉHA A LYUKAS ZSEB IS JÓ ...

Ősi birtokán, a zalai Kehidán és annak környékén is a Deák Ferenc Tekintetes Úr volt a nemesi sógorság, komaság és atyafiság, környékbeli tekintetes nemesuraimék „Bölcs Kádija”, esze, tanácsadója. Ha felruccant Pestre, mindig egész sereg megbízást vállalt magára, így egy alkalommal azt is, hogy az egyik barátja áltai átadott négyezer pengőforintot Pesten lefizeti barátja hitelezőjének.

A négy ropogós ezresbankót beletette régimódi nagy bőrtárcájába, amit térdigérő atilája belső zsebébe helyezett el. Estefelé szekerezett be Pestre és elment a Nemzeti Játékszín előadására. Vett egy esti lapot és azt is oda-tette a tárcá mellé a zsebébe.

Szállására hazatérve elő akarta venni a lapot, amikor megdöbbenve vette észre, hogy valami gaz zsebmetsző kívülről elvágta a zsebe táján a posztót...

Se tárcá, se újság, oda a barátja négyezer pengőforintja ...

Nagy summa pénz volt ez, amit most hát neki magának kell kifizetnie a magáéból. Reggel a vendégfogadó melletti szabómesterihez küldötte el a kabátot és bevarratta a metszést.

Felhozza az inas a kabátot, az öregúr fogja híres szürke esernyőjét, indul lefelé a vendégfogadó garádicsán, hát észreveszi, hogy valami verdesi a lábaszárát... Az ellopottnak hitt tárca ... Belenyúl a kabátzsebébe, hát látja, hogy az lyukas! A lyukon a tárca lecsúszott a bélés közébe. Elneveti magát:

– *No az a gazember póruljárt! Csak az újságot szedhette ki a zsebemből!*

Ezt a históriát sokszor elmondotta barátainak és hozzátette:

– *Néha a lyukas zseb is jó!*

A Nemzeti Játékszínbe azonban soha többé nem tette be a lábát.

Liszt Ferenc.

A Mesterről szóló adomakincset a külföldi irodalom gyűjtötte össze. Ezekben tehát kevés a magyar szín, az adomák irodalmi gyűjtés eredményei, nem népiesek, de mégis a magyar név dicsőségét vitték világgá. Az anekdoták javarészét Johann Selling gyűjtötte össze „Musikalische Anekdoten” című ügyes művében.

AMILÁTNI VALÓ ÉS AMI HALLANI VALÓ.

Liszt Ferenc diabolikus zongorajátékában a hallgatóságot nemcsak maga a zongorajáték, a tehnikai Bravade ejtette bűvöletbe, hanem a Mester túlzott, boszorkányos, mesterkélt kiállításai is, amiért igen sokan modoros zenei „kötéltáncos komédiásnak”, zongorán komédiázó „Jongleur”-nek, nem zeneköltőnek, csak hatásvadászó „Virtuoso”-nak tartották. Gioacchino Rossini is ezek közé tartozott. Egy ízben, amikor valaki megkérdezte tőle, mi a véleménye Lisztről, így nyilatkozott:

- A Maestro annyira mindenféle látványosságot űz csak azért, hogy nézzék, hogy őszintén szólva a látnivalóktól még soha sem jutottam hozzá, hogy halljam is, amit a billentyűkön művel!

BRAHMS, LISZT ÉS RUBINSTEIN.

A bécsi Tonkünstlerverein egyik estélyen a nagy magyarbarát Johann Brahms, az orosz Anton Rubinstein és Liszt Ferenc az Egyesület oszlopcsarnokos nagytermében egy oszlop mellett álló kis asztalkánál pezsgőzött amikor egy orosz zongoraművész nő lépett hozzájuk, ollóval a kezében és mindhármójuk hajából egy-egy fürtöt kért emlékébe.

Rubinstein kelleltenül hajtotta le borzas fejét az olló alá. Brahms, a bozontosszakállú és üstökű, rahbiátus

vastag ember kézzel-lábbal tiltakozott a merénylet ellen, Liszt ellenben gúnyosan odaszólt az orosz hölgyhöz, aki *Brahms* kezét az ollójával meg vérezve, ijedten állott meg a Mester előtt:

– *Madame, ön itt Camille Saint-Saëns „Sámson és Delilá”-ját játssza el a mi haj fűrtjeinkkel! A bibliai Sámsonnak Delila azzal vette el az erejét, hogy titokban levágta a hős haját, Sámson ezután megrázta börtöne oszlopait és összedűlt a ház! Ne féljen tőlem, Madame, vágjon a hajamból, nem fogom megrázni a Tonkünstlerverein oszlopait!*

A KÉZÍRÁSGYŰJTŐ DÁMA.

A Mesterhez levelet írt egy francia grófné, melyben # felkérte, hogy Soirée-ján zongorázzon, egyben közölje vele azt is, mit kíván honoráriumul? A Mester megírta, hogy ötezer frankot kíván. Levelére válasz nem érkezett, ellenben rövid idő múlva Liszt Ferenc ott találta szóbanlevő levelét a grófné autogramgyűjteményében. Nevetve szólt a grófnéhez:

– *Madame, sajnálom, hogy amikor nekem levelet írt, nem közölte azt, hogy albumába akar tőlem valami kézírást! Madame ezt megkapta volna, ezt az üzleti tevényt azonban az inasommal írtam!*

A VACSORA ÁRA.

Liszt Ferencet egyik „tisztelője”, dúsgazdag, de zsugori bécsi bankár, vacsorára hívta meg. A Mester még a fekete kávéját sem itta meg, a bankár máris felkérte, hogy vendégei szórakoztatására játsszon valamit. Liszt odaült a zongorához és egyetlen gyöngyöző „Glissando” futamot vágott ki a billentyűzet lábától a fejéig.

– *Nos, – szolt – ezzel máris kifizettem a vacsorám árát!*

Mire köszönés nélkül távozott.

A DILETTÁNS DÁMA.

Liszt Ferencet az egyik párisi grófi szalonban valami buzgó dáma gyötörte egy unalmas szonátával.

— *Mit játszik a báróné?* – kérdezte a Mester.

— *Bennet „Jeanne d'Arc”-ját* – felelte büszkén a báróné.

— *Szegény, szerencsétlen Orleansi Szűz!* – sajnálkozott a Mester. – *Elevenen égették meg a máglyán! Milyen kár, Madame, hogy nem égetik et ezt a halálosan unalmas szonátát is!*

LISZT FERENC RÓMAI ÜZLETEI.

Egy, a ///. *Napoleon* császári udvarához tartozó, férje révén igen magasrangú, zeneileg műveletlen dáma (akinek apját, mint hadseregszállító zabkereskedőt /. *Napóleon* tette francia báróvá), kegyes leereszkedéssel azt kérdezte a Mestertől – egyebet nem tudva kérdezni – hogy jó üzleteket csinált-e Rómában?

– *Madame, nem vagyok zabkereskedő, Rómában tehát nem üzleteket, hanem zenét csináltam!* – felelte a Mester.

A TEHETSÉGTELEN JOSEF DESSAUER.

Josef *Dessauer* sok kedves, régies zenei románc szerzője volt, egyebekben közepes, egyszerű komponista. Egyszer valami könnyebbfajta betegségben gyöngéledett. Egyik barátja megkérdezte Liszt Ferencről, mi baja lehet *Dessauer-nék*, gyöngéledik!

— *Valami hiányzik az utóbbi időkben ebből az emberből* – mondotta – *nem tetszik nekem ...*

— *Nekem se tetszik* – válaszolt a Mester – *és csakugyan hiányzik belőle valami, a tehetség! Ha olyan tehetséges lenne, mint teszem Mozart volt, kutyabaja se lenne!*

AMI HIÁNYZIK!

A fenti adoma párja az, amelyikben a Mester előtt valami dilettáns párisi dáma énekelt.

— *A grófnő lehetne a világ legelső operaénekesnője!* – szölte a Mester – *pompás a megjelenése, az előadásmódja, minden kelléke megvan, csak . . .*

— *Csak . . . Folytassa isteni Mester!* – szölte a büszkeségtől sugárzó dáma.

— *Csak éppen hangja nincs!*

A WEIMARI FÜLEMÜLE.

Barnay Lajos, a magyar származású német színész írja emlékirataiban az alábbiakat:

Holdfényes májusi estén Liszt Ferencsel sétálgattam a weimari hercegi parkban és figyelmeztettem a fülemile dalára.

— *Mester, micsoda fenséges, isteni zene!*

Liszt Ferenc indulatosan válaszolt:

— *Ezt nevezed fenséges, isteni zenének? Ezt az összefüggéstelen csattogást, ezt a nyomorúságos füttyülést? Ez nem zene, hanem lárma!*

A MESTER ÉS A HALÁL.

Liszt Ferenc, akit az élet a tenyerén hordott, szerette az életet és felháborodott, ha valaki a halált szóba hozta előtte. Éppen tarokkozott, amikor valaki a veje, *Cosima* leányának férje, *Richard Wagner* halála hírével rontott be hozzá. A Mester – aki egyébként is feszült viszonyban volt *Wagner-rel* – indulatosan lecsapta a kártyát:

— *Hagyd az átkozott halottakat, a kártyáimat játszom ki!*

Hans *Pohl-nak*, a frankfurti Musikaakademie igazgatójának egykori szóbeli közlése e sorok írójához: „*Lass die verfluchten Toten, ich will doch meine Karten ausspielen!*” A kártyások szemében a legómenesebb kabala a „Vénasszony”, a „Pap” és a „Halál”.

A MESTER ÉS A KONTÁR IFJÚ „TITÁN.”

A Mesternek az ifjú „Titánok” és dilettánsak „jártak a nyakára. Kénytelen volt végighallgatni „Opus -aikat. Hogy ridegen elkergesse őket, ahhoz nem volt lelke, inkább túrt és lenyelte a haragját.

Egyszer egy fiatal zeneszerző kereste fel és a benne lappangó isteni szikrára hivatkozva, kérte, hallgassa meg szerzeményét. *Liszt* Ferenc meghallgatta. A mű rettentő silány volt, de a Mester a viláért sem bántotta volna meg az ifjú komponistát. Megköszönte az ifjú bizalmát, mellyel éppen őt tüntette ki és udvariasan elbúcsúzott tőle, abban a reményben, hogy többé nem látja.

Két hét múlva az ifjú megjelent. Kétségbeesetten panaszkodott, hogy alkotása eléget!! Csak egyetlen példánya volt, pótolhatatlan tehát a vesztesége! *Liszt* Ferenc megsajnálta az ifjút és másnapra magához rendelte. Átnyújtotta neki az egyszeri hallás után két hét múlva leírt csapnivaló „Opus”-t.

Az adoma a *Bihari* Jánosra ráköltött balatonfüredi eset mása, szerepel más nagy muzsikus nevével kapcsolatban is, rokon a *Hector Berlioz-ról* és a *Rákóczi Indulóról* szólóvai is.

»A Nagy Nemzedék«.

A Francisco-Josephinus korszak.

Alábbiakban öi/an régen halott magyarokról szóló néhány adomát mutatunk be, akiknek gyermekéje, fiatal-sága, élete, életük vezető motívuma a Táblabírókorszak, a Szabadságharc, az Abszolutizmus, a Kiegyezés és a Francisco-Josephinus, azaz ferencjózsefi korszak szel-lemisségében gyökerezett. Ők kötik össze az új magyar életet a régivel, a más a tegnappal, ők a „Tegnap Hősei”, mint Krúdy Gyula nevezte el az ő korszakukat. „Nagy Nemzedék” voltak, mert ők a kifejezői a régi Magyar-ország ragyogásának. Nevük és emléküik igazán magyar műtszemléletet jelent.

ZIMAV LÁSZLÓ ES A FERENC JÓZSEF ÖTVENEGY FEJEDEMI TITULUSA.

A régi pesti Szervita-téren, Karikás Mihály uram egykori híres-neves vendégfogadójában, a „Kis Pipa” cégére tövén esett meg az alábbi hiteles história az öreg Zimay Laci bácsival (1833-1900), a dalköltővel. Az öregúr éppen akkor kapta meg a Ferenc József Rendet és a budai Várpalotába kihallgatásra készült a Királyihoz. hogy a .kitüntetését megköszönje

— *Csak már azt tudnám, hogyan szólítsam a felsé-
ges urat!* – szölt a Kis Pipa-béli társasághoz.

— *Nehéz dolog az, urambátyám, a Királyt ilyenkor
a teljes címén kell ám szólítani!*

— *Hát mi a teljes címe?* – kérdezte az öregúr.

— *Azt kívülről nem tudjuk, de a Gothai Almanach
ban benne van valamennyi titulusa, mind az ötvenegy!*

Hozattak a szomszéd könyvesboltból egy Gothai Almanachot és felolvasták az öregúrnak a litániát:

*1. Ferenc József, Ausztria császára. Magyar-, Cseh-,
Dalmát-, Horvát-, Tótországok, Halics és Ladoméria,*

Ráma, Szerb-, Kún- és Bolgárország apostoli, Ilyria, Jeruzsálem, stb. királya. Ausztria főhercege; Toszkána és Krakó nagyhercege, Lotharingia, Salzburg, Steier, Karonthia, Krajna és Bukovina hercege, Erdély nagyfejedeleme, Morvaország örgrófja, Alsó- és Fehőszilézia, Modena, Parma, Piacenza és Guastalla, Auchvitz és lator, Teschen, Friaal, Ragusa és Zára hercege; Habsburg és Tirol, Kyburg, Görz és Gradiska hercegesített grófja; Trient és Brixen fejedelme; Felső és Alsó-Lausitz és Istria örgrófja; Hohenembs, Feldkirch, Bregenz és Sonnenberg grófja stb. Triest, Cattaro és a Vend Határ ura; a Szerbiai Vajdaság Nagyvajdája stb.; császári és királyi felség!

— Tyüh, de sok! — sóhajtott az öreg — ezt én soha meg nem tanulom!

— De nem úgy ám, Zimay bácsi! Ezt bizony meg kell tanulni. Aki egyszer ordót kapott, annak azt meg kell ám szolgálni!

Az öreg nagy keservesen vitte haza az Almanachot és hajnalig a címáradatot magolta. Másnap a virrasztástól kimerülten állott a Királyi Várban a Király elé, összevágta a bokáját és elkezdte hadarni:

— Felséges Uram! I. Ferenc József, Ausztria császársárja, Magyarország apostoli királya, Csehország, Dalmácia, Horvátország. Szlavónia, Galícia, Ladomeria és Ilyria királya ...

A Király arca egyre derültebb lett. Amikor az öreg a vége felé az isztriai örgrófságnál akadozni kezdett, nyájasan szakította félbe:

— Köszönöm, ne fárassza magát, a többit tudjuk!

A JÓ ES A BOSSZ ÚJSÁGÍRÓ.

Jókai egy alkalommal az újságírókról ezt mondotta: Hosszú tapasztalás, szemlélet és beható tanulmányozás után bátran kimondom, hogy a „jó újságíró” a „rossz újságíró” s a „rossz Újságíró” a „jó újságíró”!

„Jó újságíró” közönséges emberi fogalmak szerint az, aki igyekszik az olvasónak igazat mondani: álhírt

nem terjeszt, óvakodik érdemtelenül bántani; nem fecseg ki titkokat, melyekkel valamely közügynek árthat; egy elvnek, pártnak, irányeszmének következetes híve, módorában, stílusában oda törekszik, hogy becsületet szerezzen vele az irodalomnak. Az ilyen újságíró egyébkén/minden ember dicséri; de a publikum elfelejt a lapjára előfizetni. Ez tehát a „rossz újságíró”.

Ellenben „rossz újságírónak” mondható az, aki minden pletykát, amit elkaphatott, kiad; ha nem kap, csinál maga; nem bánja, ha mindjárt meg is kell cáfolni a tegnapi álhírt; aki megtámad mindenkit; napvilágra hoz mindent, nem bánja akármilyen kárt okoz vele; nem híve, nem barátja senkinek s nem kényes rá, hogy mit tartanak felőle. Az ilyen újságíró aztán minden ember külön-külön szidja, de a publikum kap rajta nagyon. Er tehát a „jó újságíró”.

A JÓKAI PARÓKÁJA.

Ismeretes, hogy *Jókai* korán megkopaszodott és parókát viselt. Erdélyi útja idején, az 1850-es években, amikor az *Erdélyi Képekéhez* gyűjtött anyagot, *Tordán* is nagy eibédet adtak a tiszteletére. A pohárköszöntők során *Jókai* megköszönte az ünnepeltetést, majd dús. gesztenyebarna fürtjeit megsimogatva ezzel fejezte be a pohárköszöntőjét:

– *Éltetem szívemből nemes Torda város szíves vendéglátó hölgyeit! Éljenek sokáig, addig, míg én meg-
őszülök!*

Szavait kínos csend követte, mire *Jókai* lekapta parókáját, mondván:

– *Az én hajam nem szürkül meg soha . . .*

A pohárköszöntőnek frenetikus hatása volt.

A MESEMONDÓ FANTÁZIÁJA.

Jókai mesterremekben írta meg a Balaton jege rianását. *Eötvös* Károly megkérdezte a nagy mesélőt.

— *Aztán láttad-é a rianást, Móric?*

- *Nem én!*
 — *Hát a hangját hallottad-e?*
 — *Nem hallottam én!*
 — *Hát akkor hogyan ívhattad meg olyan mesterremekben?*
 — *Huray doktor, a füredi orvos beszélt róla egyszerű-mászor!**

A STÍLUS.

Jókai Régi jó táblabíráit olvassa a megtollasodott pesti Purgér kisasszonylánya, anno 1856. Udvarlója kérdezi, tetszik-e a regény és tetszik-e benne a stílus?

— *A regény nagyon tetszik* — felelte Ludmilla kisasszony — *de azzal a regény hőssel, azzal a Stílus úrral még nem találkoztam olvasás közben.*

AZ ARADI NÁBOB PIPÁJA A SZENTPÉTERI ZSIGA.

A néhai Mácsai *Csernovits* Diodor úr, atyái jóakaró barátom beszélte el az alábbi hiteles bánági krónikás Adomát. Mácsai nemes *Csernomcs* Péter, az „aradi Nábob”, *Mácsa, Kisoroszi, Knrtics, Simánd, Ménes, Gyorok* és *Paulis* sok fahíju. rengeteg bánáti uradalmak ura, a *Damjanich* család atyjafia az 1840-es években meghívta mácsai kastéivába *Szentpéteri* Zsigmond vándorló szintársulatát.

A pompás ebéd után a Nábob Feketelevesre, azaz kávéra átvitálta az Aclorokat fejedelmi keleti móddal, iszfaháni és teheráni szőnyegekkel, párnás kerevetekkel berendezett országszerte híres pipázó szobájába. A liajdnk a Nábob híres pipatóriumából kínálgatták végig az Actorokat a remekebnnél remekebb, arannyal dömöczkölt, drágakövekkel kirakott szárú török csibukokkal és címeres, ezüstkupakos. remekben metszett magyar pipákkal. A „*Szivola*”. vagyis szivar, az anglus nevű habán a

* Az adoma Forrása: *Eötvös* Károly: Utazás a Halálon körül.

¹ *Vas* Gereben nyomán

Segars akkor még újmódi és rettentő drága dolog volt mifelénk. *Szentpéteri* Zsiga még életében nem pipált ilyesmit. A hajdúk üvegcsőbe lepecsételt Habanas-okkal is kínálgotóztak. *Szentpéteri* Zsigmond kivett az iskátulyából egy Habanas-t. A házigazda ebben a pillanatban elkiáltotta magát:

– *Urak, e kedves nap emlékére tiszteljen meg engem kiki azzal, hogy azt, ami a markában van, tartsa meg emlékül!*

Szentpéteri Zsigmond gyorsan letette a Habánkést és felkapott egy hatalmas borostyánköves, drágaköves csibukot és amúgy, hidegen nagyokat pöfékelt abból.

A gazda nagyot nevetett, mindenki nevetett. *Szentpéteri* is nevetett, övé lett a csibuk.

MIÉRT VAN KÉT SZÍV A KÁLLAYAK CÍMERÉBEN?

1878-ban a fiatal *Kállay* Lipót is ott volt *Istambul*-ban azzal a magyar diákküldöttséggel, mely magyar kardot vitt *Abd-el Kerim* török Nagyvezírnek. Az egyik tudós öreg török Hodsának feltűnt a magyar ifjú új ujján lévő pecsétetes gyűrűben a két szív. Megkérdezte, mit jelent ez?

– *Tudja, Effendim* – mondatta a fiatal *Kállay* – *a Kállayak családjában ősi hagyomány a dupla szív! Arra való, hogyha egyik a gyengeségtől netán kicsit elpuhulna, a másik még mindig keményen állja meg a sarat. Egyiket a barátunk, a másikat az ellenségünk felé tartogatjuk . . .*

Mire az *Effendi* erre a keleties bölcseségre nagyokat bólogatott a fejével. Ezer év múltán is ráismert a közös ázsiai törzs ősi bölcseségére.

WAHRMANN MÓRTC, A MTNDENTTUDÓ.

1867 utáni új magyar Képviselőház első zsidóhitű tagja *Wahrmann* Móricz volt, éleseszű ember, heves vitatkozó, véleményéhez konokul ragaszkodó.

Egyik képviselőtársa valami vita után így szólt hozzá:

– *Te, Móricz, veled én többé ebben az életben nem állok vitába! Móricz, te okosabb vagy az Úristennél is, mert ő csak mindentudó, de te, Wahrmann Móricz, te mindent jobban tudsz!**

BÁRSONY ISTVÁN AZ ASSZONYOKRÓL.

Bársony István (1855-1928) az elmúlt nemzedék kitűnő tollú novellistája, a magyar vadászirodalom úttörő művelője több szellemes aforizmát írt az örök emberi problémáról a férfiak és nők viszonyáról. Imp némi mutató:

Az ember két részből áll: férfiből és nőből.

A férfi átlátszó: látom mi van benne. A nő áttetsző: látom, hogy van benne valami, de nem tudom, hogy mi?

A férfi elméjének a logika a legnagyobb ereje, a nő elméjének a logika a legnagyobb gyengéje.

„Vasból vagyok!” hirdeti a férfi és magától csavarodik nő ujjja köré.

A férfi utat tör, a nő tört úton jár.

A férfi számol, a nő számít.

SZILÁGYI DEZSŐ VAGYONA.

A néhai Csicsókeresztúri *Torma* Domonkos, Szolnok-Daboka Vármegye volt Alispánja, a régivágású erdélyi úr, *Szilágyi* Dezső bizalmas barátja 1910-ben mondotta el e sorok írójának az alábbiakat:

Szilágyi Dezső nagyétű, korpulens ember volt. Nevetve mondogatta, hogy ebéd közben fogja meglegyinteni a szél. Nem félt a gutaütéstől, de számításba vette ű halált. Egyszer magához hivatott és így szólt:

– *Barátom, téged kérlek fel végső rendelkezésem végrehajtójául. Isten kezében vagyunk, nem tudjuk, mit hoz a holnap? Átadom neked ezt a takarékpénztári könyvet, kétezer forintból szól Látod, rendes, takarékos*

* *Tóth* Béla nyomán.

ember vagyok! Ilyen rengeteg summa pénzt gyűjtöttem össze hús esztendő alatt! Ha az Úristen hirtelen elszólítana, ebből fizessed ki az esetleges folyó fizetnivalóimat. temetess el, egyszerűen, de tisztességesen, ami marad, az az öcsémé, aki aljárásbíró Karánsebesen!

Alispán uram ezt a megjegyzést fűzte a históriához:

„Szilágyi Dezső egész életén át mindössze kétezer forintot szerzett „vagyonául”, Nem jutott eszébe, hogy ha meghal, mint a Nemzet halottját temetik majd el a Nemzeti Múzeum előcsarnokából A hatalmát és nevét nem használta fel arra, hogy a testvéröccsét valami busás jövedelmű stallumba ültesse bele. Ilyen ember volt Szilágyi Dezső! Ilyenek voltak a régi magyar urak . . .”

A CSEMEGI KAROLY KÉT FELESÉGE.

A kiváló jogtudósnak, az új magyar Büntető Codex kodifikátorának (1826-1899) értékes könyvtára volt. Szilágyi Dezső igazságügyministersége alatt a törvényhozás nagy összeget szavazott meg arra, hogy a törvény-előkészítőbizottság részére könyveket vásároljanak. A minisztérium egy budapesti könyvkereskedőt bízott meg azzal, hogy alkudozzék Csemegivel, mennyiért adná el könyveit? Csemegi így szólt:

– Barátom, én bigámiában élek! Az egyik feleségem a feleségem, a másik a könyvtáram! Csak a halál választ el tőlük!

SÁBA KIRÁLYNŐJE UDVARI HIVATALNOKA.

Goldmark Károly, a világhírű magyar zeneszerző „Sába Királynője” című operájának első előadására Bécsbe utazott. A vasúti fülkében szép fiatalasszony ült szemben vele. A Mester így mutatkozott be:

Goldmark vagyok, a „Sába királynője” szerzője.

– Ah ez igazán jó állás lehet! – felelte a dáma.

MIKSZÁTH KÁLMÁN AZ ÍRÓKRÓL ÉS AZ ASSZONYOKRÓL.

Egyszer írókról és asszonyokról lévén szó, Mikszáth Kálmán így szólt:

— *Az író és az asszony kétszer hal meg. Az asszony először akkor, amikor megöregszik, másodszor akkor, amikor kileheli a lelkét. Az író először akkor hal meg, amikor alkotásába a lelkét leheli, másodszor akkor, amikor műve feledésbe megy. Az asszonymál csak az el só halál a borzasztó, az írónál csak a második!*

A „MESTER” ÉS EGY MÉLTATLANKODÓ „MARHA”

1942-ben volt a „Mester”, azaz Újházi Ede születésének századik évfordulója. Mindenki emlékében úgy él. amint a régi Parmonia Szálló színészasztalánál maga kreálta „Újházy levesét” kanalazza, azután rágyújt hatalmas Habanas szivarjára és lemarház mindenkit, illetőleg csak jóbarátjait, mert csak ezeknek járt ki szállóigévé lett szólása, a „*Te marha!*” bizalmas titulus.

Egyik ifjú tisztelője egy alkalommal szemrehányó hangon így szólt hozzá:

— *Kedves Mester, ön engem nem szeret. . .*

— *Miből következteted ezt, fiam?* – kérdezte a Mester.

— *A kedves Mester mindenkit lemarház, akit szeret! Engem még sohasem marházott le. . .*

A Mester megveregette az ifjú vállát és így vigasztalta meg:

— *Hidd el, gondoltam rá, ha nem is mondtam!*

SZERELEM ÉS TYÚKSZEM.

A felvidéki származású Nagyjeszenei *Jeszenszky* Dánielt az 1870-es években a pesti litterátus kávéházakban mind közönségesen *Jeszenszky Danó* néven hívták, írói álneve *Temérdek* volt, első, árpádkori őse neve után. Egy alkalommal társaságiban volt. ahol azzal szórakoztak, hogy a „szerelem” szóra szellemes meghatáro-

zásokal próbállak kitalálni. Az egyik hölgy felkérte Jeszenszky Danót, hogy ő is mondjon valami találót. Danó ezt rögtönözte:

*A szerelem, mint a tyúkszem,
Éppen olyan fatális;
Amikor észre vesszük
Már meg is van, de fáj is . . .*

*Ügy szűnik meg, mint a tyúkszem:
Ha már nagyon megfájdul,
Változtatjuk a cipellőt
És elmúlik magától'*

NŐHIÁNY AZ ÚJVILÁGBAN.

Ormódy Vilmos (1838-1932), a kiváló közgazdasági író Amerikáról szóló valamelyik előadásában megemlítette, hogy az Újvilág egyes államaiban több a férfi, mint a nő. Tréfásan megjegyezte:

– *Ajánlom, hogy a kivándorló hölgyek Amerikának ezeket a részeit válasszák!*

Egy éltesebb, pártában maradt hölgy megorrolt a tréféért és méltatlankodva, zajosan vonult ki a teremből. *Ormódy* utána szólt:

– *Nono, azért mégsem kell ennyire sietni!*

BÁNFFY DEZSŐ BÁRÓ ÉS A LATIN KÖZMONDÁS.

A miniszterelnök egy emlékalbumba ezl írta:

„Régi latin szólás: „*Bis dat, qui cito dat!*” azaz „*Duplán ad, aki rögtön ad!*” Magyarán ez így van: „*Bis dat, ki nem bíztat, hanem pízta ad!*”

FALK MIKSA ÉS A BRÓDY ZSIGMOND „ZSORNÁL”JA.

Bródy Zsigmond, a régi *Neues Pester Journal* főszerkesztője *Falk* Miksával. *Erzsébet* Királyasszony egykori magyar tanítómesterével, a nagynevű publicistával, a

Pester Lloyd szerkesztőjével beszélgetett lapjáról, a *Neues Pester Journal*-ról.

– *Mindennel meg volnék elégedve* – inondia Bródy – *csak ne hallanám, hogy olvasóközönségem a lap Neues Pester Journal nevét mindig így ejti ki: Neues Pester Zsornál!*

– *Hja barátom* – felelte Falk Miksa – *az a publikum, mely helyesen ejti ki a lapod nevét, azaz Zsurnált mond, az bizony a Pester Lloyd-ot olvassa!*

A JÓ FIÚ.

Fadrusz János (1853-1903), a nagynevű szobrász meglelt férfikorában is gyermekes rajongással szerette édesanyját. Amikor Kolozsvárott leleplezték a Mátyás-szobrot, a Királyt *József* főherceg képviselte. A leleplezés után bemutatták a főhercegnek a szobrot alkotó *Fadrusz Jánost*. A főherceg gratulált a gyönyörű munka hoz és kezét fogott vele. *Fadrusz* a társaság legnagyobb meglepetésére nem eresztette el a főherceg kezét és izgatottan nézegetett a tribün felé. mintha keresne valakit. Végre valahára megtalálta azt, akit keresett. Boldog mosollyal intett el a tribün felé és általános megkönnyebbülésre eleresztette a főherceg jobbját.

Az ünnepség után nekiestek a barátai.

– *János, miért nem eresztetted el a főherceg kezét?*

Fadrusz mosolyogva válaszolt:

– *Azt akartam, hogy az én drága kis öreg anyám büszke legyen a fiára ...*

KÖNYVESPOLC, VAGY KOPORSÓ ...

Ballagi Aladár (1853-1930) történetíró, volt országgyűlési képviselő, budapesti egyetemi Professor életének utolsó évében maga beszélte el ezt az esetet. Akkor még teljes erőben dolgozott, csak azon kesergett néha, hogy százesztendőös koráig sem tudná feldolgozni azt az anyagot, melyet egy életen át gyűjtött. Zavarta az is, hogy a Kinizsy-utcán lévő háza dolgozószobájának túlzásfolt-sága miatt már alig fér hozzá könyveihez.

Elhatározta, hogy egy második könyvtárszobát is berendez. Asztalost hivatott. Ez régi ferencvárosi választója és nagy tisztelője volt, szókimondó, kedélyes öreg ferencvárosi sváb. Méregetés közben így szólt a Profesz-szorhoz:

– *Alsdann, Herr Professor, bitt'sehen, hány éves?*

– *Hetvenkettő!*

Megcsóválta a fejét a Majsztram és hamisítatlan ferencvárosi kedéllyel mondta:

– *Aber, zum alten, roten Teubell Mi a fenének a Méltóságos úrnak ez a sok állvány? Nem könyvespolc kell már ide, hanem koporsó!*

A páratlan értékű könyvtár az öreg úr halála után a Székesfővárosi Könyvtárba került.

LOYALITÁS.

Galgóczy Antal (1837-1929) császári és királyi tábornagyszeregy szókimondó karakán magyar úr volt. *Lipót* főherceg, a későbbi „*Leopold Wölfling*”, a külön (aki *Segantini*-val, az olasz naturalista-impreszionista festőművészeti irány világhírű megteremtőjével a svájci *Engadin*-ban extravagáns szektát is alapított) az öreg katona alatt szolgált. Az egyik gyakorlaton így szólt hozzá *Galgóczy*:

– *A feladatot, melyet Fenséged kapott, jól kétféleképpen lehet megoldani. Felséged a harmadik megoldást választotta!*

A GYŰLŐLETES IRKAFIRKA ÉS AZ ÖREG GALGÓCZY.

Mikor *Galgóczy* a boszniai Sarajevóban volt hadtestparancsnok, megengedte, hogy tisztjei az ottani délszaki forráságú nyarakra való tekintettel fehér sapkát hordjanak,

Egy hadnagya Bécsben a korzón fehér sapkájában jelent meg, a térparancsnoksági őrnagy, a *Platz*major meglátta, igazoltatta, rapportra stimmelte a *Platz*-Kommandóra, ahol megkérdezték tőle:

– *Milyen jogon visel ön Bécsben fehér sapkát?*

– *Tisztelettel jelentem, Galgóczy kegyelmes úr megengedte!*

Ment a jelentés Sarajevoba. Böven és részletesen le írták a dolgot. Hatalmas akta lett belőle, melynek végén ezt a kérdést tették fel a hadtestparancsnoknak:

– *Igaz-e, amit a hadnagy mondott?*

Galgóczy katonás rövidséggel ráírta az aktára:

– *Ja.*

Amikor a hadnagy visszaérkezett szabadságáról. Galgóczy maga elé rendelte és így szólt:

– *Hogy a hadnagy úr Bécsben milyen sapkát hord, az engem nem érdekel! De, hogy olyan rengeteget kellett maga miatt irkálnom, azért tíz nap kaszárnyaáristomot kap!*

AZ EGZECZIRREGLAMA.

Edelsheim-Gyulay Lipót báró lovassági tábornok (1826-1893), Magyarország főhadparancsnoka, az 1870-es években az egyik huszárezred lovaglóiiskoláját vizitálta. A huszárokat egy fiatal hadnagy – históriás nevű kuruc család fia – kommandérozta. A tábornok az elmasírozás után kihallgatásra stimmelte a hadnagyot:

– *Hadnagy úr – mondta – a kommandó hibás volt!*

– *Altábornagy úrnak tisztelettel jelentem – mondotta a hadnagy – nem volt hibás!*

A báró kérte az Egzeczirreglamát, majd a hadnagyhoz fordulva így szólt:

– *Hadnagy úr, ha igaza van, akkor nemcsak igaza van, hanem szerencséje is van! De ha nincs igaza, akkor...*

Egy pillantást vetett a Szabályzatba, mire nyugodtan folytatta:

– *... Szerencséje van!*

A ZORDON KONYHAMŰVÉSZ.

Zichy Géza gróf (1849-1924). a félkezű zongora-

művész és költő, az Operaház intendánsa 1880-ban Szliácsfürdőn üdült, amikor a fürdő kitűnő tót szakácsa megorrolt és kijelentette, hogy otthagyja a konyhát.

A fürdőigazgató kétségbeesett. A grófort kérte fel hogy vezessen küldöttséget a szakács elé, tartson hatásos szónoklatot, hátha meglágyítja a primadonnáskodó konyhaművész, a *Monsieur le Chef* szívét.

A gróf néhány előkelő fürdővendég kíséretében a konyhán kereste fel a zord Chef-et, aki hófehérbe öltözve mogorvám ült a hideg tűzhely mellett.

– Mélyen tisztelt kollega úr – szónokolt a gróf – ön is művész, ön is Mester, és én is az vagyok! Kollégák vagyunk! Azt hiszem megengedi, hogy Kollégának nevezem önt, annál is inkább, mert kettőnk közül bizonyára ön az érdekesebb! Mi árva költők verseket faragunk, melyeket kénytelen-kedvetlen elolvas a közönség, ha egyáltalán elolvassa! Az ön étlapjait figyelmesebben olvassák, mint a mi verses kötetünket. Minden emberi nyelv élvezi az ön alkotásait és kellő módon emészti meg azokat, ami – fájdalom – a mi műveinkkel nem mindig szokott megtörténni! Az ön magas művészetének irigyei azt állítják, hogy alkotásai rövidéletűek, mert alighogy napvilágot látnak, máris megsemmisülésbe vesznek el! Erre azonban az a megjegyzésem, hogy sok olyan költeménnyel lepik el a lapok szerkesztősegeit, melyek már aznapon a papírkosár mélységes fenekére szállanak alá! Nagy Mester! Feledjen minden bántalmat, ne büntesse az ön tisztelőit, hanem jussanak eszébe hazánk egyik nagy koszorús költőjének szavai:

Óh főzz, amíg csak főni tudsz.

Óh főzz, amíg lehet.

Nehogy üres fazék felett

Hullas majd könnyeket . . .

A Mester zordon keménysége meglágyult. Egy nehéz könnyet törölt ki szeméből. Megragadta a gróf kezét:

– *Dobzse!* — mondotta. — *Fogom fezni, de nem Pan Fürdődirektor kedviir, hanem enyim kedves Pan Kolega kedviir' Tak!*

A BEÖTHY ALDZSI FOGADALMA.

Bessenyoői és Örvendi *Beöthy* Algernon (1839-1900) országgyűlési képviselő a nagy emlékezetű szabadságharcos bihari alispánnak, *Beöthy* Ödönnek, *Victor Hugo* gróf barátjának unokaöccse, *Beöthy* László fia, a bihari földesúr, a régi Képviselőház egyik legjellegzetesebb alakja volt. Keménykötésű, régivágású gavallér volt, a régi „*Bihari Gárda*” tagja, sok híres kártyacsata hőse. Az egész ország *Beöthy Aldzsi* néven hívta. *Jókai*, *Mikszáth* és *Krúdy* Gyula sokat írt róla.

Egyszer Kolozsvárott a „Generális”, *Tisza* Kálmán bátyjának, Lászlónak volt vendége.

„Ferbli” közben úgy történt, hogy *Beöthy*nek „negyvenegy” volt, azaz „Bandája”, az ellenifélnek pedig négy felsője, ami a ritkán előforduló „Bandánál” is több. Természetesen a *Hívásnak*, *Visszavágásnak*, *Blindnek*, *Besszemek* se vége, se hossza nem volt. Az ellenfélnek elfogyott a „puskapor” és azt mondja:

— *Na, mi van érte?*

Mire *Beöthy* Aldzsi ráteszi kezét a bankra és így szól:

— *Ami az úrnak nincs: Banda!*

— *Igen ám, de annak többje van!*

Aldsi feláll és ezt a kijelentést teszi:

— *Huncut gazember, aki az életben még egyszer kártyát vesz a kezébe! Kivéve, ha én megyek a barátaimhoz, vagy a barátaim jönnek hozzám, vagy ha bárminéven nevezendő alkalom adja elő magát!*

WEKERLE ÉS EGYKORI HORDÁRJA.

Wekerle Sándor, a geniális pénzügyminiszter mint miniszterelnök a Várban, a híres úrlovas Sándor Móric gróf egykori palotájából átalakított miniszterelnökségi palotában lakott. Amikor 1894-ben megbukott, bútorszállítóért küldött. Frakkosan jelentkezett nála a bútorszállító, a néhai *Tauszky* Miksa. *Wekerle* elcsodálkozik:

— *Csak nem maga az én egykori hordárom, a Maxi?*

– *De bizony, én vagyok! Az Úristen felvitte a dolgomat azóta, hogy ott kezdtem meg a karrieremet a Váci-utca és a Kis Korona-utca sarkán a Magyar Korona kávéház előtt. . . De Excellentiád se panaszkodhatik! Az ország finansziális műveleteit ma a Rotschild-csoporttal bonyolítja le, akkor, fiatal pesti jogász korában pedig én voltam a pénzügy minisztere, amikor a kedves papától kaptam aranyóráját velem küldte a zálogházba. . . Szép idők, régi idők. . .**

A MINISZTER UNOKAÖCCSE A SZIGORLATON.

Az elmúlt és féligimúlt idősebb nemzedék a pénzügy-jogot a nemrégiben patriárkákorbán elhunyt *Mariska* Vilmos Professornál hallgatta. A szakállas Professor kemény, igazságos Censor volt a szigorlatokon. Protekciót nem ismert. Az egyik Rigorosondús diák mégis megtette, hogy nagybátyjával, a miniszterrel protegáltatta magát. A Professor a Rigorosumon így szólt a Candidatus diákihoz, száz diák jelenlétében:

— *A jelölt úr az a fiatalember, akit nagybátyja, a miniszter úr figyelmembe ajánlott!*

— *I-i-igen!* – dadogta az ifjú. aki erre nem számított.

A Professor könyörtelenül folytatta.

— *A miniszterek ily esetekben bizonyára azért szólnak a szigorlatoztató Censoroknak, hogy a figyelmüket felhívják a Candidatus urak nagy tudására, készségére és igyekezetére! Remélem, ilyen a Candidatus úr is, tehát remélem, hogy a legnehezebb kérdésekre is summa cum laude fog felelni!*

Ami ezután következett, arra borítsunk fátylat. . . A Pázmány Péter által alapított Egyetem Analeseiben háromszáz éve olyan bukás nem volt, mint a protegált ifjú. . .

Azóta egyetlen jelölt sem protegáltatta magát a keményderekű Professornál.

* *Tóth Béla* nyomán.

A JÁMBOR EZREDES.

József főherceg, .mint lovassági tábornok, a magyar honvédség főparancsnoka, sokszor megfordult Nagyváradon. Rendszeren a püspök vendége volt. *Lipovniczky* Is Iván püspök nagyprépostsága idején állomásozott Nagyváradon a felvidéki *Marschalkó* Tamás (honvéd ezredes, aki rettentő káromkodásairól, egyenes szóki mondó modoráról volt nevezetes. *József* főherceg szerette a derék öreg urat. Egyszer gyakorlat előtti így szólott hozzá:

— *Tamás bácsi, egy kérésem volna!*

— *Micsoda Fenséges Uram? Parancsára állok!*

— *Csak arra akarom kérni, hogy holnap össze ne szidjon a gyakorlótéren engem is!*

Az öreg katona feszes állásba vágta magát:

— *Fenséges uram mondta az öregúr a nagyprépost jelenlétében a kacskaringós istennyila csapjon bele ebbe az én rossz szokásomba! Türtöztetném magamat, de a fűzfánfűtyülő arkangyalát annak a sok toprongyos bakának, másképp nem masíroz, csak ha egy pár süstörgős menykőt le nem citálok a füle közé, hanem azért holnap jámbor leszek, mint u nagy prépost uram öméltósága!*

József főherceg nevetve fordult a nagypréposthoz:

— *No főtisztelendő uram, ön se jutna be soha a mennyországba, ha olyan jámbor lenne, mint az ezredes úr!*

TARTALOMJEGYZÉK

AJÁN LÁS.....	3
ELÖLJÁRÓ BESZÉD	5
A LEGRÉGIBB IDŐK	35
Attila, az isten ostora	35
Markianosz bizánci császár és Attila	36
A mokány Botond vezír párviadala a bizánci óriás göröggel.....	36
A szűkszávú Vezírkánúr	38
összetartásban az erői.....	38
Gyécsa Vezírkánúr, a „Kéthilű”.....	38
Mulatózó magyarok és a két skót barát Sankt-Gallen monostorában	39
Szent István királyúr termete.....	41
Szent Gellért és a „Magyarok kintornája”	42
Korona és kard	43
Ha rövid a kardod, toldd meg egy lépéssel!	43
Bánk Bán és a János esztergomi érsek kétfenekű válasza	44
Könyves Kálmán és udvari papja.....	45
MÁTYÁS AZ IGAZSÁGOS.....	46
Nincs rosszabb a sajtnál!	47
Ami után nem kapkod az ember.....	48
Árva Várdai Péter Árvában.....	48
A furfangos vén paraszt és a három kapzsi nemesember.....	48
A „simaorrú” Királyúr és a basáskodó kolozsvári Városbíró.....	49
A Királyúr nagy orra.....	51
Rókafogta csuka, csukafogta róka, vargafogta mindakettőt.....	51
Budán csak egyszer volt kutyavásár!.....	52
A Királyúr aranyszőrű báránya, meg a becsületes juhász.....	54
Csóri csuka, nincsen mája, palotai pálca, nincsen száma!.....	55
Hic fuit Matthias Rex commedit ova sex.....	55

A Királyúr és a borissza dalmata képfaragómester	56
Mátyás Király három restje	57
A velencei üveg és a budai arany	57
A tatavárosi királyi trakta	58
Az olasz Capitano és az italos magyar vitéz	58
Közelebb vagyon az ing az subánál!	59
Sok beszédnek sok az alja!	59
A Királyúr és a szebeni olajos káposzta	60
Bor a beleg orvossága!	60
A Királyin és Rozgonyi Imre	61
A Királyúr szövetségesei	fi
A Királyúr a török táborban	62
Mátyás Király és Király Mátyás az óbudai varga	62
A Királvúr és a cinkotai kántor	63
„Bis!”	04
A Királyúr és a szokimondó vén paraszt	64
A Királyúr és az okos lány	65
A Királyúr és az okos lány második históriája	66
Az okos lány harmadik históriája	67
Libercei Mester, az udvari bolond	67
Az öreg Császár és a fiatal Király	67
A borsóhajigáló komédiás jutalma	68
A MAGYAR KÖZÉPKOR	69
„Caesar supra grammalicos”	69
Császár, lovag és doctor	70
Zsigmond császárkirály barátai és ellenségei	70
A Királyasszony és a veszprémi püspök	70
Az „Ökörkirály”	71
Szent Márkus oroszlánja és szent Lukács ökre	71
Páter Tombori Pál tréfája	72
II. Lajos termete	74
JÁNOS KIRÁLY	75
Min nevettek a magyar urak?	75
János Király budai disznópecsenyije	76
Bolond Bálint, János Királyúr udvari bolondja	77
János Király tréfái	77
NÉMET-TÖRÖK VILÁG	78
Ember fogad fogadást, agg eb, aki állja!	78
tudatlan flandriai tudós	78
A keményfejű hadadi várkapitány és Báthori István	79
Spanyol birkabőr és erdélyi ordas	80

Ferencz doctor uram recipéje a török golyóbis ellen.....	80
Bethlen Gábor kedves vizslája	81
A Fejedelem és a császári ágytűgolyóbis	81
Miért nem lett Bethlen Gábor koronás magyar Király.....	82
A német várkapitány magyar levele Szinán pasához.....	83
Zrínyi Miklós a párviadalról	84
Császári maszlag, török áfium	84
Az ónodi hajdú átka	81
Az ócsai bíró és a tüzesördög.....	84
A goromba gyöngyösi franciskánus Páter és a török.....	85
Hátra vagyon még a J'ekele leves!	86
Hogyan herdálta el Csáky László uram Lévy és Tata várat?.....	87
Nem az Csáky szalmája ez, hé!.....	87
A római Pápa -és a hegyaljai bor	87
Pázmány Péter es a kolduló barátok	88
Szépasszonynak, jónak, jójárású lónak kár megöregedni!.....	88
II. Miksa császár takácsöse.....	89
I. M. M. M. M.....	89
Milyen legyen a 17. századi tudós?	90
A Magyarnagyklopativai Boér Sámuel úrfi keztyűje.....	90
Bánffy Dénes és a világbéli környüállások	91
A Korda úrfi kése	91
Az „újmódi” kristálypohár Erdélyben.....	92
Kicsi a bors, de erős!	93
A fertályóras prédikáció az ördögé!.....	94
Tordai halottas búcsúztató beszéd	95
A megszőktetett koporsó	95
Milyen forró a pesti kása Bécsben?	95
Krisztus és az ördög pere.....	96
A KURUCVILÁG	97
Vak Bottyán és a Dánusok félsze.....	97
II. Rákóczi Ferenc és az újmódi eke.....	97
A polyák Panye keserves esete a kurucokkal és labancokkal.....	98
Bercsényi Miklós és Koháry István.....	98
Hollandi sajt és magyar szabadság	99
A Bercsényi uram hűsége.....	99
Piros csizmám nyomát hóval lepi bé a tél	100
Hallgass, az ebanyádat, nem rád bízták az ország dolgát!.....	100
A kassai császári kapuistráza és a hosszúnevű magyar úr.....	101
VITAM ET SANGUINEM!.....	102
III. Károly császárkirály és a hízelkedő.....	102
A Csepel szigete és u jezsuiták	103
„Moriatur .”.....	103

A gyermek II. József a „Moriatur” históriai nagyjelenetén	103
A „vitam et sanguinem” és a pozsonyi német saruszabó.....	104
Vivat Soroksár!	105
Ad ugrandum! Ad ugatan-dum!	105
A császárné bosszúja	107
Májusi szánkázás Bécsben.....	107
Corpo di Dio! Nagyon csinos!	108
A székely ténsasszony jókívánsága	108
A régi jó magyar huszárcapitányok urak.....	108
Az obsitos huszár és a minorita Páterek	109
Ráczkeve szigete és a jezsuiták.....	110
A Czofoor József gróf frakkja bélése.....	110
Lassabban öcsémuram, meri utolérsz!.....	111
Hamsz nét ká tirkn kszén?	111-
A börsönyi cigányasszony jóslata	112
A gömöri cigányok hite.....	113
A furcsa magyar nemz el	114
A franciskánus kolduló barát és a kálomista debreceni főbíró	115
A kismartoni plébános fájának tolvaja	115
A debreceni civis meg az öt kísérlet	117
Vénlánnyal az ördög sem táncol.....	118
Hány ló dukál Szent Mártonnak.....	118
A magyarbarát burkus vasasném és a tokaji bor.....	119
Bor és országút	120
A kurta halottas búcsúztató	120
Fekete, mint az Eördeogh!.....	120
 II. JÓZSEF CSÁSZÁR, A „KALAPOS KIRÁLY”	122
A Kalapos Király és Mátyás Király.....	122
A szükségzavú Regementkáplán	123
Bihari politikai divatok	124
A Császár és a bécsi francia követ.....	124
A hivatalkeresők.....	125
A gagyí szabadszékelyek és a Császár forspontja	125
A Császár és a debreceni bojt.....	126
A Császár és a hortobágyi csikós.....	126
A Császár és a féltékeny grófné.....	126
Fürst von Hohenlohe, akinek teremtését az Úristen elhibázta.....	127
A Császár és magyar öse, a „bikahangú Magóg”.....	127
Az idegen úriember és a szépen szóló magyar nyelv.....	128
Az „aranykalással termő magyar rónaság” és a császári inzsellér.....	128
A fúvarosok akadémiaja	129
A bécsi hentesmester és a magyar diákok	130
Pasikillus a „Kalapos Király”-ra.....	131

Miért írtak eleink deákul.....	131
Professor Dugonics András és a fényvisszaverődés szöge.....	132
Az úr meztellábosan is úr!	132
„A becsületes Németh Fiscus”	133
A tekintetes asszony alsószoknyája	134
Az öreg barát nő szíve és ágya	134
A magyarnak megmaradt burkus	135
Öt török öt görögöt döngönyöz	135
Beszéd egészen e-é-vel.....	136
Császár és Király.....	137
CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY (1773-1803).....	137
A megtréfált Legátus.....	137
„Bolond, tudákos állat az ember”, vagyis „Hány orvosdoctor van Debrecenben?”	135
Csokonai és az öreg Bessenyei György.....	138
A deák, a zsidó és a görög R betű	139
Nem vers vagyok én, hanem poéta!	140
„Csapot-papot felejteti!”	140
A' MINDENKOR NEVETŐ DEMOCRITUS.....	141
A köszöntőpohárba esett légy.....	143
A lengyel nemesember és a majma.....	143
Egy Ál-Demokritus a szerelemről	144
AZ ADOMA MEGJELENÉSE A MAGYAR ÚJSÁG- IRODALOMBAN.....	145
Az asszonyi tsatárdságról	146
A' kántáló debreceni diák	147
A' nemesember és a' gyalogrévész barát	147
Furta logika	148
A' szarvatlan ketske-bak	148
A' nyelves asszony!.....	148
Szép felelet	149
Furta felelet	149
Egy disznópásztornak a' válasza	150
RÉGI MAGYAR KALENDÁRIUMOK.....	151
A szűktorkú asszonyság.....	151
A párisi Szerelm-konty vagyis Coquotle és az inasa.....	151
A helytelen szépség.....	152
Az ugorkafára fölkapaszkodott borbély címere.....	152
Begyesiné asszonyság a vásárban.....	153

A figyelmes férj	153
Az időtékozló kártyás	153
A kása meg a „német sógor”	153
A vízipuska meg a palóczok	154
A „kécharisnya”	154
A legale testimonium	154
A süket lengyel nemes és a pálinka	155
A „kakasülön”	155
Mimika és Mimiké	155
Ki házasodik meg?	155
A sírásó csizmadiák	156
A feleség és a csizma	156
Nemesember és polgár	157
Az operában	158
Az asszony és az ökör	158
Kifordítom, befordítom, mégis bunda a bunda!	158
Diák a jégen	159
A jó marhal egei ő	159
Az examen	159
ESTERHÁZY KÁROLY GRÓF EGRI PÜSPÖK	160
Az Isten országúja	160
A Világ és a római Pápa uw»	161
Az Esterházyak címere	161
Ki a Fejedelem Egerben	161
A „Kalapos Király” Egerben	161
A Kalapos Király és az apostoli ebéd	162
Milyen az ausztriai uralom?	162
AZ ERKI PAP	163
A plébános lova	164
Az ellopott malac	164
„...sági”	165
Furcsa esküvő	165
Haj, berdó!	166
Prédikáció – akármiről	166
Az „erki pap” sírverse	168
A Napóleoni Háborúk	169
Az insurgens kurtanemes	169
Az Űristen és a magyar huszár	170
Fanny Eisler, a pesti német színházban	170
Bétsi Mi Atyánk anno 1809	172
A Császár és a (kolozsvári Szappanyos Kapu felirat)	172
Huszártréfa	173
Kelmed az az Alvintzy?	171

A büszke magyar Nagyasszony és a francia cheveux-légers tiszték	170
Egy szekér dió és egy oldal háj	176
Cambacéres herceg, Európa legnagyobb „Ganache”-ja	177
A Rajnát átugra'ó huszár	178
Abrakadabra a császár nevéből	179
Belzebub, az ördögök Óbesteré	179
Amikor a veszprémi insurrectio cigánybandáját generálisok- nak nézték a franciák	180
Magyar kispapok a győri Püspökbástyán	180
A Császár lyukas lópokróca	181!
A muszka Cár csele a budai házibálon	181
VITÉZ VAR í BÁRÓ SIMONYI JÓZSEF ÓBESTER URAM	183
Mikor Óbester uram kiverte a makrapipáját a Napoleon trónusa karfáján	183
A magyar meg a muszka disciplina	181
A bécsi színházi publikum és a magyar huszárok	185
A magyar meg a francia	180
Simonyi Óbester uram legényének francia tudománya	180
A Császárné pr plana	187
Huszonöt a huszonötért	187
ERDÉLYI ÖRMÉNYEK	188
A szamosújvári örménykatolikus plébánia oltárképe	188
„So jung, und schon ein Jakobffy!”	189
Elég már ebből a sok örmény Chechechéből!	189
Az agyafűrt örmény és a Grassalkovich herceg lova	190
Kossuth Lajos és az örmény kalmár	191
A gazdag örmény plébános apostoli egyszerűségű vacsorája	191
Breviter sed bene!	192
A Császárkirály és a nábob	192
II. EERENCZ CSÁSZÁRKIRÁLY (1702–1833)	193
A megbolondult Európa és a Császárkirály	193
A feledékeny Császár és az ellenzéki magyar úr	193
A Ferenc Császár orra	194
A' felséges Ferentz Tsászár orra	194
„Bartsay Ábrahám és a' magyar szín-játszóné”	195
A mi jó öreg Császáruk huszonötöt érdemel!	196
A penzióba vágyakozó Császár	190
A szegény székely Góbé és a gazdag brassai Purger meg a pecsenye szaga	190
Sacratissima Majeslas, niksz lájcs!	197

Pálóczi nemes Horváth Ádám és az Erzherzog Toscana.....	199
Revisnyei gróf Reviczky Ádám, a „drága” kancellár.....	199
A cseh gombóc és az öreg „Franz!”	199
A „TABLABÍRÓKORSZAK” (1820-1848).....	201
Kaxinczy Ferenc és a „Five o’Clock”	202
Tolnai gróf Festetich György és a pajzán pesti Jurátus.....	203
Hogyan tette meg hahóti Apátúrrá a szállósgyőröki Plébánost az öreg talján sajtos?	203
Festetich György gróf és a pálóczi Horváth Ádám türkéi.....	204
Pest feketére fest!	205
A régi jó kuriális stílus.....	206
Honnan hajtják a legtöbb ökröt Bécsbe?	207
Frakk és dolmány	207
Az Aranygyapjú	208
A sváb gyerekből lett magyar gyerek	208
Elolvad kézen-közön, mint a jégcsap!	209
Az első magyar gőzhajó, Metternich herceg és Sándor Móric gróf.....	210
A büki kanász a templomban	211
A Hummel János szép kezei és a londoni fődámák	212
A poéták halhatatlansága	213
Kölcsey és az öreg „Gyorsparaszt”	213
A cigány puskája	213
A ragadós koleranyavalya vagyis „körbe-körbe!”	213
Bihari János és Ruzicska József Balatonfüreden	214
A vén bakancsos és a suttyó huszár	217
Borsiczi nemes Borsitzky István trencsényi alispán uram és a porosz király	218
Duellum a hóban.....	218
Nagytiszteletű Tompa Mihály uram és a kocsisa.....	220
Mi okozta az 1838-i pesti nagy árvizet?	221
A rézgaras kongása, mint fizetség.....	221
A vaspálya és a vándorló mesterlegény	222
A medve	223
A liberális levélcímzés	223
Barabás Miklós és a tímármester jobbfüle.....	224
A Táncsics Mihály olvasókönyve	224
A cigány és a jó ebéd sorja	225
Batthyány Lajos herceg és a becsületes uradalmi íródiák.....	225
Liberté, égalité, fraternité!	226
A tót plébános és a halál	220
Milyen volt a régi Székelydulló?.....	227
A kapatos székely regruta és Dulló urain	228
Hector Berlioz és a Rákóczi induló.....	228
A vörös, meg az ördög!.....	229

A fiatal táblabíró és a macaó	230
Kossuth Lajos és a parlamenti összeférhetetlenség	231
Pajtás, kell-e kenyér	232
Miről ismerzik meg a debreceni, a sárospataki és a pápai diák.....	232
Számár az egész eklézsia!.....	233
A magyar nábob harminchatezer gyertyakoppantója	234
A patriarkális vármegyei árestom	234
Alkunkapitány uram és a viharos kun gyűlés.....	235
Aí öreg paraszt a császári postaházban	235
Nemes Tzövek Gábor, tsizmadia-mester és kéj gaz.....	236
A „magyar narkózis”	236
„Dérynécske” és a szerelmes diák	237
A hadadi báró Wesselényi Miklós zsidói bora	237
Thewrewk, akinek emléke nem lesz „Ewre-wk”	237
A felélemedett halott.....	238
Az öreg ténsúr deákul tudó macskái	239
A tekintetes úr ezüstgombos pálcája	239
Korteskedés a Nemesszeren	240
A trémás Legátus.....	240
A huszár és a savanyú lőre	241
Hány óra járás Szentlőrincátáról Szolnok?	243
A libárdi szilva	242
A Ságghi Tóni atyai látogatása	242
Kulya a páholyban.....	243
A székely kocsislegény és a „papagáj úr”.....	243
Nyáry Pál, nemes Pest, Pilis és Sol! Vármegyék úti tö- komisszárosa.....	244
Kállay Miklós szabolcsi alispán uram pipája	245
Bölcs Salamon az orvosi Rigorosumon.....	246
Von Lederer budai Stadtkommandáns parókáji	246
A falusi fokhagyma és a városi pacsuli.....	247
A litterátus fálusi nótárius.....	248
A falusi atyafi Pesten	248
Hogyan beszél deákul az ánglus.....	249
A LEGNAGYOBB MAGYAR	250
A tiszaczigándi nemes ténsurak és az első tiszai gőzös	250
A nemesember jussa és a Lánchíd hídpénze.....	251
Stefi gróf és a nyársba húzott kappan	251
Negyvenezer szó a szólásszabadság mellett	252
Mit ér a politikai becsület	252
Jogalap és áristom.....	253
Széchenyi István gróf és a birkatokány	253
A magyar paraszt.....	253

A SZABADSÁGHARC	205
Kossuth Lajos és a kérkedő hős	265
Hazafiság az „első” és az „utolsó ¹ ” csepp vérig.....	255
A jász menyecske csókja	256
Rajta, rajta!	256
A jó kívánság.....	257
Te, fenséges nép	257
A csúnya Beöthy Ödön és a szép Andrássy Gyula gróf	257
A trombitaszóval fogod dragonyos előőrs.....	258
A sorrend	259
Hány császári dragonyos jut egy Nádorhuszárra?	259
A haza oltára és az öreg mézesbábsütőmester.....	260
Bem apó és a fogoly császári tiszt.....	260
Huszár szájából ebugatás a „nem lehet!”	261
A plémparádé	261
PETŐFI.....	263
Gyurián és Bagó.....	263
Petőfi és a Pákh Albert horkoló vendége.....	264
Petőfi és a Pulszky Ferenc ötszáz váltóforintja.....	265
Petőfi és az adósa	265
Petőfi és a népieskedő pesti „Arszlán”.....	266
A Honderú és „Honte des Rues”.....	266
Bordal és aludttej.....	266
A máramarosszigeti Tisza-rekesztő	267
Petőfi, Arany János és az „ánglus módi”	267
A BACH KORSZAK.....	268
A Herr Stadthalter meg a bihari úr.....	269
Pálffy Móricz gróf meg a „Bolond Miska”	269
„Das Gaál”	270
A dec, die, das	271
Priello Kornélia és a penzionátus dragonyoskapitánv	271
A büszke tót regruta	
A magyar baka meg a Halbak	272
A dobos meg a Cibil úr.....	273
A regula	273
Kara Oglu pasa, a zentai Vicenótárus.....	274
E pur si muove, avagy a magyar Aslmnomia	275
^A talált gyerek	276
V négy zenekari kürtös	277
t-gyik eb, másik kutya!	278
A debreceni Praeses Machinistarum és a K. k. Gendarment Praeses.....	279

A felsőbb parancs és az Úristen.....	280
A Császár Is az Úristen.....	281
Viribus Unitis	281
A kvalifikáció	282
Az öreg honvéd és a Kajzér.....	282
A soroksári kuruczok.....	282
A debreceni pörge kalap és a bécsi cilinder	283
A Tóth Kálmán kalapja.....	284
Λ „Kossuth-Hund”* kőrszakálla.....	284
A „Herr Profoss” karácsonyi pohárköszöntője	284
A Cár és a Bethleni gróf Bethlen Domonkos úr.....	285
Kossuth Lajos és az angol szótárak	286
Kossuth Lajos és a marseillei csizmadia	286
Kossuth Lajos mint bujdosó szerelmes.....	287
Amikor Tóth Kálmán Rózsa Sándorral konspirál	287
A Herr General és a magyar pattantyús	288
Miklós Cár és Esterházy György gróf	289
A magyar Himnusz a budai K. k. Statthalter udvari estélyen.....	289
Von Benedek császári generális és a königgraetzi hajdúfi	290
Teleki Sándor gróf és a Garibaldi csizmája.....	291
József Főherceg és a cigánybaka	294
A Császárné kalandja a Budakeszi-úton.....	292
Irinyi János ezüstlakodalma	293
Öreg Herepei Gergely nagytiszteletű uram és a kolozsvári színészházaspár	293
Mire jó a budai Alagút és milyen a Kerepesi-út?.....	294
Károlyi Sándor gróf és az orvosi honorárium	295
Podmaniczky Frigyes báró mint pesti fiákermeister	295
Vörösmarty Mihály és Wesselényi Miklós báró komasága	296
A „Toldi Estéje” fordítója.....	297
A szegénység a siker lendítője	297
A birkás és a földesúr.....	297
Skót tréfkák Anno 1856.....	298
A felperes: az izasztóban	298
Szerep és valóság	299
Quoi?	300
A vén komédiás búcsúja.....	301
A pesti snobisme és Monsieur Levasseur.....	301
A magyar hátramaradottság	301
Goethe és a színpadi kutya. Blaháné és a színpadi majom	302
HERNÁTH GAZSI, A TRÉFACSINÁLÓ	302
Gazsi a Kerepesi Temetőben.....	303
Az ingre-gaTyára vetkőzött agár.....	303
A veszedelmes skót kockás nadrág.....	304
A vasúti osztályok.....	304

A papucshős első és utolsó szava	304
Gobbi Alajos mester, mint zongorahangoló.....	303
A magyar kórista talján tudománya.....	305
A szójátékok divatja	306
DEÁK FERENC ÉS ANDRASSY GYULA GRÓF	310
Deák Ferenc és a Lánchíd leszakadt lánc.....	310
A pápista meg a kálomista varjú.....	311
Ki házasodik meg?.....	311
Vagy lutri a házasság!	311
A kurta dikció.....	312
Amikor Andrássy Gyula gróf nem engedelmeskedik a Királynak	312
A becsületes tolvaj és a Deák Ferenc kapúja	313
A Haza Bölcese és a pánszláv képviselő	314
Herein!	314
A sajtóhiba	315
A filozófia olyan, mint a só!	316
Néha a lyukas zseb is jó.....	316
LISZT FERENC.....	318
Ami látni való és ami hallani való.....	318
Brahms, Liszt és Rubinstein.....	318
A kézírásgyűjtő Dáma	319
A vacsora ára.....	319
A dilettáns Dáma.....	320
Liszt Ferenc római üzletei	320
A tehetségtelen Josef Dessauai	320
Ami hiányzik	321
A weimari fülemüle.....	321
A Mester és a halál	321
A Mester és a kontár ifjú „Titán”.....	322
„A NAGY NEMZEDÉK”	322
Zimay László és a Ferenc József ötvenegy fejedelmi titulusa.....	323
A jó és a rossz újságíró	324
A Jókai parókája	325
A mesemondó fantáziája.....	320
A stílus	326
Az aradi Nábob pipája és Szentpéteren Zsiga	326
Miért van két szív a Kállayék cínerében.....	327
Wahrmann Móric, a mindentudó	327
Bársony István az asszonyokról	328
Szilágyi Dezső vagona	328

A Csemegi Károly két felesége.....	329
Sába Királynője udvari hivatalnok.....	329
Mikszáth Kálmán az írókról és az asszonyokról.....	330
A „Mester” és egy méltatlankodó „Marha”.....	330
Szerelem és tyúkszem.....	330
Nőhiány az Újvilágban.....	331
Bánffy Dezső báró és a latin közmondás.....	331
Falk Miksa és a Bródy Zsigmond „Zsornál”-ja.....	331
A jó fiú.....	332
Könyvespolc, vagy koporsó.....	332
Loyalitás.....	333
A gyűlöletes irkafirka és az öreg Galgótzty.....	333
Az Egzeczirreglama.....	334
A zordon konyhaművész.....	334
A Beöthy Aldzsi fogadalma.....	336
Wekerle és egykori hordárja.....	336
A miniszter unokaöccse a szigorlaton.....	337
A jámbor ezredes.....	338